



*ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“*

Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

ДОКЛАД

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗВЪРШЕНА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ“ ПО ПРОГРАМА BG 06 „ДЕЦА И МЛАДЕЖИ В РИСК”, ФИНАНСИРАН ОТ ФИНАНСОВИЯ МЕХАНИЗЪМ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ИКОНОМИЧЕСКО ПРОСТРАНСТВО 2009 – 2014

Договор за изпълнение на обществена поръчка с предмет
„Извършване на оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG 06 „Деца и младежи в риск”, финансиран от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 – 2014“



България
гр. София 1421
бул. „Черни връх” 1

Телефон: +359 2 815 5680
Факс: +359 2 981 6032
<http://www.ecorys-seg.com>

Възложител:

Център за образователна интеграция на децата и
учениците от етническите малцинства

Изпълнител:

ЕКОРИС Саут Ийст Юроп ЕООД

гр. София, 22.04.2016 г.



Финансов механизъм на европейското икономическо пространство 2009 – 2014 Програма BG 06 „Деца и младежи в риск” (България)

ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg



Идентификация

Договор №:	ФМ-22/23.03.2016 г.
Възложител:	Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства
Предмет на договора:	„ИЗВЪРШВАНЕ НА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ“ ПО ПРОГРАМА BG 06 „ДЕЦА И МЛАДЕЖИ В РИСК”, ФИНАНСИРАН ОТ ФИНАНСОВИЯ МЕХАНИЗЪМ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ИКОНОМИЧЕСКО ПРОСТРАНСТВО 2009 – 2014“
Изпълнител:	ЕКОРИС Саут Ийст Юроп ЕООД гр. София, 1421, бул. „Черни връх“ 1, ет. 6 Тел.: (+359 2) 8155 684 Факс: (+359 2) 981 60 32 E-mail: EcorysSEE@ecorys.com
Дата на подписване на договора:	23.03.2016 г.
Дата на започване изпълнението:	23.03.2016 г.
Срок за изпълнение на договора:	22.04.2016 г.
Директор на проекта:	Мариана Стефанова E-mail: Mariana.Stefanova@ecorys.bg
Ръководител екип	Анета Ковачева E-mail: aneta.kovacheva@ecorys.bg

ДОКЛАД

Вид доклад:	РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗВЪРШЕНА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ“ ПО ПРОГРАМА BG 06 „ДЕЦА И МЛАДЕЖИ В РИСК”, ФИНАНСИРАН ОТ ФИНАНСОВИЯ МЕХАНИЗЪМ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ИКОНОМИЧЕСКО ПРОСТРАНСТВО 2009 – 2014
Дата на представяне на доклада:	22.04.2016 г.



Съдържание

Списък на използваните съкращения.....	11
Резюме	12
Въведение	16
1. Описание на интервенцията.....	16
2. Цел на оценката.....	20
3. Структура на информацията в доклада.....	21
Раздел I. Използвана методология за извършване на оценката.....	23
1. Терминология.....	23
a. Роми.....	23
b. Младежки работници	24
c. Ромски медиатори.....	24
d. Педагогически специалисти/персонал	25
e. Децата и ученици от етническите малцинства.....	25
f. Образователна интеграция	25
2. Първични източници на информация	25
3. Вторични източници на информация.....	26
4. Методи за събиране на информация	28
a. Кабинетно проучване	28
b. Анкетно проучване с анкетъори на място	29
c. Анкетно проучване по имейл/по телефона	35
d. Анкетно проучване чрез онлайн въпросник	38
e. Фокус групи.....	39
f. Интервюта.....	40
5. Методи за анализ на информация	41
a. Анализ на индикаторите	41
b. Сравнителен анализ.....	41
c. Анализ на приноса	41
d. Анализ на логиката на интервенция.....	42
e. Анализ на вече натрупан опит (анализ на добри практики).....	42
Раздел II. Оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG 06 „Деца и младежи в риск“	43



*ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“*

Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg



1. Анализ и обективна оценка на постигнатите цели, ефект и резултати от изпълнението на проекта.....	43
1.1. Логика на интервенцията	43
1.2. Анализ на количествените индикатори.....	50
1.3. Анализ на качествените индикатори	54
2. Ефект и ползи за целевите групи.....	94
2.1. Ефект и ползи за младежките работници	94
2.2. Ефект и ползи за ромските медиатори	109
2.3. Ефект и ползи за педагогическите специалисти от детските градини.....	121
3. Идентифициране, анализ и оценка на добри практики	158
3.1. Изследване на отделни случаи (case studies)	158
3.2. Анализ и оценка на добрите практики.....	163
Раздел III. Заключение и препоръки.....	168
1. Заключение въз основа на резултатите от изпълнението на качествените индикатори, идентифицираните добри практики и от оценката на въздействието от проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“	168
2. Препоръки въз основа на резултатите от изпълнението на качествените индикатори, идентифицираните добри практики и от оценката на въздействието от проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“	177
Приложения	183
Приложение № 1: Анкетна карта № 1 (педагогически специалисти) – Образец .	183
Приложение № 2: Анкетна карта № 2 (индикатори, младежки центрове) – Образец	184
Приложение № 3: Анкетна карта № 3 (индикатори, детски градини) – Образец	185
Приложение № 4: Въпросник за онлайн проучване сред младежки работници – Резултати	186
Приложение № 5: Въпросник за онлайн проучване сред ромски медиатори – Резултати	200
Приложение № 6: Списък на участниците във фокус група „Враца“ (13 април 2016 г.)	214
Приложение № 7: Списък на участниците във фокус група „Добрич“ (15 април 2016 г.)	216



*ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“*
Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства
гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1
<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

Приложение № 8: Списък на участниците във фокус група „Стара Загора“ (15 април 2016 г.)	218
Приложение № 9: Списък на участниците във фокус група „София“ (20 април 2016 г.)	221
Приложение № 10: Списък на интервюираните лица	222
Приложение № 11: Анкетни карти № 1 (педагогически специалисти)	223
Приложение № 12: Анкетни карти № 2 (индикатори, младежки центрове)	224
Приложение № 13: Анкетни карти № 3 (индикатори, детски градини)	225

Списък на използваните фигури

Фигура 1. Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	17
Фигура 2. Географско разпределение по общини на Младежките центрове и детските градини – бенефициенти по програма BG06 „Деца и младежи в риск“	18
Фигура 3. Разпределение на изследваните семейства от малцинствата в четирите областни града (в абсолютен брой)	31
Фигура 4. Разпределение на изследваните ромски семейства в шестте общини (според шестте изпълнявани проекта) – в абсолютен брой	34
Фигура 5: Съответствие на целите на проекта с основни програмни и стратегически документи.....	44
Фигура 6: Подход за провеждане на обученията	46
Фигура 7: Логика на интервенцията на проект „Изграждане на капацитет“	49
Фигура 8. Разпределение на участниците от детски градини по Общини	52
Фигура 9. Разпределение на анкетираните лица в четирите областни града, според възрастовата им структура (в %)	57
Фигура 10. Разпределение на анкетираните лица в четирите областни града, според образователния им статус (в %).....	58



*ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“*

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg



Фигура 11. Степен на осведоменост за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ в четирите областни града (в %).....	60
Фигура 12. Степен на осведоменост за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ според образователния статус на анкетираните лица (в %).....	61
Фигура 13. Степен на осведоменост за подкрепата на младежките центрове от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ в четирите областни града (в %).....	62
Фигура 14. Дялове на анкетираните лица в четирите областни града, общували с ромски медиатори, работещи в младежките центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %)	65
Фигура 15. Дялове на анкетираните лица в четирите областни града, общували с младежки работници, работещи в младежките центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %)	67
Фигура 16. Оценки на анкетираните лица в четирите областни града, за достъпа до информация за дейността на четирите младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %)	69
Фигура 17. Оценки на анкетираните лица в четирите областни града, за достъпността и разбираемостта на езика на информацията за дейността на четирите младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %).....	71
Фигура 18. Оценки на анкетираните лица в четирите областни града, за достъпността и разбираемостта на езика на информацията за дейността на четирите младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %).....	74
Фигура 19. Разпределение на изследваните ромски семейства в шестте общини според тяхната възрастова структура (в %)	76
Фигура 20. Степен на осведоменост за детските градини, подкрепяни от програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)	79
Фигура 21. Степен на информираност за дейността на ромските медиатори, обучени по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %).....	83
Фигура 22. Дялове на лицата, общували с педагогическите специалисти, обучени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)	86
Фигура 23. Оценки за уменията и компетенциите на педагогическите специалисти, обучени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, за работа с деца от различен етнически произход, според населеното място (в %).....	87



*ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“*

Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

Фигура 24. Оценки за достъпа до информация за дейностите и услугите, предлагани от детските градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)	89
Фигура 25. Оценки за езика (достъпен и ясен) при представянето на информация за дейностите и услугите, предлагани от детските градини, подкрепени по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)	91
Фигура 26. Представяне на целева група-младежки работници	94
Фигура 27: До каква степен сте удовлетворени от организацията по провеждане на обученията по проект „Изграждане на капацитет“?	95
Фигура 28: До каква степен включените в обученията (по проект „Изграждане на капацитет“) теми отговарят на Вашите реални нужди, за да се справяте по-ефективно със служебните си задължения?	96
Фигура 29: До каква степен са Ви полезни лекционните материали, предоставени по време на обученията?	97
Фигура 30: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите знания се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?	99
Фигура 31: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите умения се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?	99
Фигура 32: Подобрите ли своите знания и умения по отношение на...?	100
Фигура 33: Като цяло, повишихте ли своите знания и умения за работа в мултикултурна среда?	101
Фигура 34: Участието Ви в работно посещение в Европейски младежки център (Страсбург) повиши ли Вашите знания и увереност за прилагането на международни добри практики за работа с младежи от рискови групи?	101
Фигура 35: Колко често прилагате в своята практика това, което научихте по време на обученията?	102
Фигура 36: Според Вас кои са възможните причини да не се прилагат на практика придобитите нови знания и умения	103
Фигура 37: Считате ли, че подобрените Ви знания и умения Ви помагат да предоставяте по-качествени услуги на младите хора в риск?	103
Фигура 38: В каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск по следните ключови направления?	106
Фигура 39. Представяне на целева група-ромски медиатори	109



Фигура 40: До каква степен сте удовлетворени от организацията по провеждане на обучението по проект „Изграждане на капацитет“?	110
Фигура 41: До каква степен включените в обучението (по проект „Изграждане на капацитет“) теми отговарят на Вашите реални нужди, за да се справяте по-ефективно със служебните си задължения?	111
Фигура 42: До каква степен са Ви полезни лекционните материали, предоставени по време на обучението?	112
Фигура 43: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите знания се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?	113
Фигура 44: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите умения се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?	113
Фигура 45: Колко често прилагате в своята практика това, което научихте по време на обучението?	114
Фигура 46: Според Вас кои са възможните причини да не се прилагат на практика придобитите нови знания и умения?	114
Фигура 47: Посочете 3 (три) конкретни ползи и настъпили промени в резултат от проведеното обучение	115
Фигура 48: Въпроси, свързани с повишени конкретни знания и умения	116
Фигура 49: Като цяло, повишихте ли своите знания и умения за работа в мултикултурна среда ? Като цяло, повишихте ли своите умения относно техники за приобщаване на деца от ромски произход към останалите деца в детските градини/училища?	117
Фигура 50: Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение)	119
Фигура 51. Представяне на целева група-педагогически специалисти	121
Фигура 52. Разпределение на изследваните педагогически специалисти според населеното място и конкретно изпълняваните проекти по Компонент 2 на Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	122
Фигура 53. Разпределение на изследваните педагогически специалисти според населеното място и наличието на предходен опит на сегашната им позиция в детските градини (в %)	123
Фигура 54. Оценки за настъпили позитивни промени в нивото на знанията на изследваните педагогически специалисти според населеното място (в %)	126
Фигура 55. Оценки за настъпили позитивни промени в нивото на уменията на изследваните педагогически специалисти според населеното място (в %)	127



*ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“*

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

Фигура 56. Оценки за честотата на прилагане на наученото в практиката на изследваните педагогически специалисти според предходния им опит на сегашната позиция (в %).....	128
Фигура 57. Оценки за полезността на предоставените учебни материали според оценките за съответствието между включените в обученията теми и реалните потребности на обучените педагози (в %).....	130
Фигура 58. Оценки за адекватността на проведените обучения според населеното място/конкретно изпълнявания проект (в %).....	134
Фигура 59. Оценки на обучените педагози за степента, в която са постигнати целите на проведените обучения, според населеното място/конкретно изпълнявания проект (в %).....	135
Фигура 60. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за културните и социалните различия на основните малцинствени групи, както и техните специфични нужди (в %).....	140
Фигура 61. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за различните форми на общуване и игра с деца от малцинствените групи, според годините предходен опит на сегашната позиция (в %).....	142
Фигура 62. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за различните форми на общуване и игра с деца от малцинствените групи, според наличието на предходен опит в изпълнението на сходни проекти (в %).....	143
Фигура 63. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за прилагането на ефективни подходи за осъществяване и поддържане на контакти с родители и деца в риск (в %).....	145
Фигура 64. Оценки на обучените педагози за степента, в която са подобрили своите умения за ефективна комуникация на родители на деца от малцинствените групи относно основните ползи от посещаване на детската градина (в %).....	147
Фигура 65. Оценки на обучените педагози за степента, в която при работното посещение в Страсбург са повишили своите знания и умения за прилагането на добри практики за работа с деца в риск и с техните родители, разгледани според възрастта на педагозите (в %).....	149
Фигура 66. Оценки на обучените педагози за степента, в която при работното посещение в Страсбург са повишили своите знания и умения за прилагането на добри практики за работа с деца в риск и с техните родители, разгледани според натрупания опит в изпълнението на сегашната им длъжност (в %).....	149



*ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“*

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

Списък на използваните таблици

Таблица 1. Количествени и качествени индикатори на проект „Изграждане на капацитет“	21
Таблица 2. Извадка за посещения на ромските семейства по населени места за провеждане на анкетно проучване за изпълнение на заложените индикатори (младежки центрове).....	31
Таблица 3. Извадка за посещения на ромските семейства по населени места за провеждане на анкетно проучване за изпълнение на заложените индикатори (детски градини)	33
Таблица 4. Анализ на заложените количествени индикатори	50
Таблица 5: Анализ на заложените качествени индикатори	55
Таблица 6. Информираност за дейностите и услугите, предлагани от младежките центрове, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	63
Таблица 7. Оценки за ефектите върху младежите в резултат от работата на младежките центрове, ромските медиатори и младежките работници, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	72
Таблица 8. Оценки на ромските семейства за бъдещето на техните деца в резултат от работата на младежките центрове, ромските медиатори и младежките работници, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	73
Таблица 9. Информираност на представителите на малцинствата за основните дейности, предлагани от детските градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	80
Таблица 10. Оценки за ефектите и реалните ползи от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	92
Таблица 11. Оценки на семействата от малцинствата за бъдещето на техните деца, като резултат от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“	93
Таблица 12. Оценки на изследваните педагогически специалисти за степента на промените в нивото на техните знания и умения.....	138
Таблица 13. Оценки на педагогическите специалисти за ефектите върху децата в риск в резултат от дейностите и услугите на детските градини и педагогическите специалисти (в %).....	154



ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“
Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства
гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1
<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg



Таблица 14. Оценки на педагогическите специалисти за ефектите върху ромските семейства в резултат от дейностите и услугите на детските градини и педагогическите специалисти (в %)	155
Таблица 15: Добра практика в категория „Механизми за споделяне“	159
Таблица 16: Добра практика в категория „Добро управление“	161
Таблица 17: Добра практика в категория „Качествени услуги за целевите групи“	162
Таблица 18: Критерии за идентифициране на добри практики	163
Таблица 19: Съответствие на добрите практики с набора от критерии.....	165



Списък на използваните съкращения

ЕИП	Европейско икономическо пространство
ЕС	Европейски съюз
ММЦ	Международен младежки център
МОН	Министерство на образованието и науката
РИО	Регионален инспекторат по образование
ЦОИДУЕМ	Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства
SPSS	Статистически пакет за социалните науки (Statistical Package For Social Sciences)



ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

Резюме

Докладът представя резултатите от извършената оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ (Компонент 3) по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. В рамките на програмата са подкрепени четири проекта за изграждане и/или развитие на младежки центрове в градовете Враца, Добрич, Пловдив и Стара Загора (Компонент 1 на Програмата) и 11 проекта, насочени към подобряване физическото състояние на детски градини в общините Мездра, Смядово (и Ветрино), Павликени, Средец, Исперих, Каварна, Сливен, Плевен, Садово, Столична община и Русе (Компонент 2 на Програмата).

Проект „Изграждане на капацитет“ се изпълнява от “Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства” в партньорство със Съвета на Европа. Целта му е, **чрез провеждане на цикъл от обучения и предоставяне на образователни материали, да се повишат знанията и уменията на работещите в обхванатите от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ младежки центрове и детски градини.** В този смисъл, целеви групи на проекта са работещите в младежките центрове младежки работници и ромски медиатори, и на част от заетите в детските градини педагогически специалисти и ромски медиатори към тях. Продължителността на проект „Изграждане на капацитет“ е 24 месеца и е изпълняван в периода март 2014 – февруари 2016 г.

Договорът за извършване на оценката на въздействие на проекта е възложен на Екорис Саут Ийст Юроп ЕООД след проведена процедура за възлагане на обществена поръчка по реда на Закона за обществените поръчки (обн. ДВ. бр.28/06.04.2004 г.). Дейностите, свързани с набиране на информация, анализ и оценка на ефекта и ползите от проекта, са изпълнени в периода 23 март 2016 г. – 22 април 2016 г.

Методологията за извършване на оценката на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ включва **прилагането на разнообразен инструментариум за набиране и анализ на количествена и качествена информация, включително проучване на документи, анкетни проучвания на място в 10 от общините, в които са подкрепени проекти по Програмата сред представители на ромската общност, онлайн проучване сред младежките работници и ромските медиатори, анкетно проучване по имейл/телефон сред педагогическите специалисти, фокус групи с представители на целевите групи, и интервюта с ръководители на проекти и обучители.** Оценката на постигането на

ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“Център за образователна интеграция на децата и учениците от
етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

целите, ефекта и ползите (въздействието) от изпълнението на проекта се базира на анализ на изпълнението на индикаторите, анализ на логиката на интервенция в проекта, анализ на приноса, сравнителен анализ и анализ на вече натрупан опит. Резултатите от анализите показват, че количествените индикатори (брой обучени служители, брой проведени обучения, брой проведени конференции и пр.) са изпълнени, а някои – и преизпълнени.

Младежките работници, участвали в обученията по проект „Изграждане на капацитет“, дават **ясно открояваема положителна оценка на постигнатите ефекти от обученията**. Цели 72,7% считат, че е настъпила съществена промяна в нивото на техните знания, а 59,1% намират, че съществена промяна е настъпила и в нивото на техните умения (Качествен индикатор 1: Придобити знания и умения от младежите за работа в младежките центрове). Респондентите отчитат най-силен ефект по отношение на **техниките за стимулиране на интереса и мотивацията на целевите групи**, с които работят, като 22,7% намират, че техните знания и умения в тази област са напълно подобрени, а допълнителни 77,3% намират, че са в известна степен подобрени. Същото важи и по отношение на оценките им за различните техники за включване на младежи в риск към **форми на формално или неформално образование и социална интеграция**, където 68,2% откриват известно подобрене а 31,8% – цялостно. Целевата група, като цяло, оценява високо ефекта от дейността на младежките центрове върху младежите в риск. По някои направления оценките са категорични, като например по отношение на **промяната в нагласите на младежите в риск и придобитото им желание да развиват своите качества**, по което 90% от респондентите считат, че дейността на младежките центрове е повлияла напълно (9,1%) или частично (81,8%) за постигането на положителната промяна.

Позитивни промени в нивото на знанията за работа с деца и младежи с риск са настъпили и при 91.4% от обучените педагози, което е отчетлив индикатор за висок успех на обученията (Качествен индикатор 2: Придобити знания и умения от учители в детските градини за работа с деца от ромски произход). Близко 40% от педагозите отчитат за себе си съществени промени в техните знания, а 51.4% оценяват настъпилите промени като средни. Проучването показва още, че 52.7% от педагозите прилагат наученото всеки ден в своята работа като педагози в детските градини, работещи с деца в риск. То установи, също така, и **настъпили позитивни промени в оценките на ромските семейства за ролята на детските градини и значимостта на включването на ромските деца в образователния процес**.

Данните показват и **висока степен на осведоменост (61.4%) сред ромското**



ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

население и сред други малцинства за съществуването на детски градини, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (Качествен индикатор 3: Широка обществена информираност, стимулираща участието на семейства, общини, неправителствени организации и други заинтересовани страни). **Прави впечатление, че по-младите и по-образованите, както и жените, са видимо по-добре информирани за функционирането на територията на техните общини на детски градини**, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Освен това, почти 50% от анкетираните лица знаят и са чували за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Това е много добър атестат за дейността на младежките центрове, предвид това, че 1) тези центрове имат сравнително кратка институционална история и 2) анкетното проучване е проведено сред семейства от ромските квартали в четирите областни града, а не непосредствено около местонахождението на самите центрове.

Анализите сочат, че 30.7% от респондентите са убедени до голяма степен, а 43.4% - до известна степен, че в резултат на придобитите от педагогическите специалисти знания и умения **децата посещават детските градини с по-голямо желание** (Качествен индикатор 4: Подобряване на отношенията с ромски родители и с групите в неравностойно положение и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини). 26.8% до голяма степен, а 44.9% до известна степен са на мнение, че в резултат от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, **децата от ромски или друг етнически произход са развили своята любознателност**. 25.9% до голяма степен е 46.8% до известна степен са убедени, че сега децата участват по-активно в дейностите на детската градина. **Ромските семейства и семействата от друг етнически произход оценяват позитивно работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти**. Свидетелство за това са оценките, които се дават по отношение на общото усещане на семейства за бъдещето на техните деца. Общо 43.5% са спокойни за бъдещето на своите деца; 52.4 % са убедени, че в резултат от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, децата им ще бъдат по-добре подготвени за училище. От своя страна, 25.7% от анкетираните лица съобщават, че са взели участие в дейности, организирани от младежките центрове, а близо половината от анкетираните лица съобщават техни близки да са взели участие в дейностите на младежките центрове.

Въз основа на оценката на въздействието са **идентифицирани добри практики (Качествен индикатор 5: Обмен на добри практики) в три основни категории:**



ДОЗ – 86/04.03.2014 г. Предефиниран проект Компонент 3
„Изграждане на капацитет“

Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства

гр. София 1797, бул. "Г.М.Димитров" 52 А, ет.1

<http://coiduem.mon.bg>, e-mail: coiduem@mon.bg

добро управление; предоставяне на качествени услуги на целевите групи (деца и младежи в риск); и механизми за споделяне на придобитите знания и умения. В първата категория е поставен акцент върху практиката на сътрудничество между младежки център и регионален инспекторат по образованието с цел намаляване броя на младежите в риск от отпадане от училище. Във втората категория се откроява инициативата на друг младежки център, който предлага обучителни курсове за гражданско образование, финансова, социална и професионална грамотност на младежи на възраст между 15 и 29 години. В третата категория е идентифицирана добра практика на споделяне на усвоени знания и умения от обучени педагогически специалисти с колегите им, които не са участвали в обученията. Идентифицираните добри практики са анализирани и оценени по шест основни критерия: иновативност, въздействие, ефективност, възможност за трансфериране, ефикасност и устойчивост. Отправени са препоръки и трите добри практики да бъдат включени като силно желателни стъпки в бъдещи сходни проекти поради високата им добавена стойност и потенциал за възпроизвеждане/трансфериране.

Въз основа на извършените проучвания, анализи и оценки са формулирани заключения и препоръки. В обобщение може да се каже, че въздействието от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“ е положително и за целевите групи, и за лицата, с които работят; наблюдават се съществени промени в знанията и уменията на педагогическите специалисти, ромските медиатори и младежките работници за работа с деца и младежи в риск, включително с такива от етническите малцинства; отчитат се положителни промени в нагласите на децата и родителите относно ползите от образованието. С оглед позитивните ефекти, регистрирани от изпълнението на проекта, като цяло се препоръчва насърчаването на сходни инициативи, подобряване на координацията между заинтересованите страни (включително общински и държавни органи, ангажирани в една или друга степен с образованието и със социалното приобщаването на деца и младежи в риск), като се отчитат културните и социалните особености на ромските общности и на другите етнически малцинства.

Настоящият доклад е изготвен в изпълнение на договор за обществена поръчка с предмет **„Извършване на оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG 06 ”Деца и младежи в риск”, финансиран от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 – 2014”**. Възложител по Договора е Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, а срокът на изпълнение - 1 (един) месец.

1. Описание на интервенцията

Финансовият механизъм на Европейското икономическо пространство (ЕИП) е инструмент, чрез който Исландия, Лихтенщайн и Норвегия осигуряват подкрепа за намаляване на икономическите и социални различия във и за укрепване на двустранните отношения с 16 държави членки на ЕС от Централна и Източна Европа и от Балтийския регион¹.

BG06 ”Деца и младежи в риск”, реализирана в четири компонента (вж. **Фигура 1**), е една от 15-те програми в България, изпълнявани с подкрепата от Финансовия механизъм на ЕИП. Със средствата от нея се адресират основните рискови фактори, пред които са изправени младите хора в България, като например ранно отпадане от образователната система, висока безработица, нездравословен начин на живот, младежка престъпност и липса на достъп до грижи за деца и младежки услуги. Ромските деца и младежи са специален фокус на Програмата, тъй като те са сред най-уязвимите групи от населението и следователно са по-податливи на социално изключване и бедност. Министерството на образованието и науката, чрез Главна дирекция „Структурни фондове и международни образователни програми”, изпълнява функциите на изпълнителна агенция по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и е програмен оператор на BG06 ”Деца и младежи в риск”.

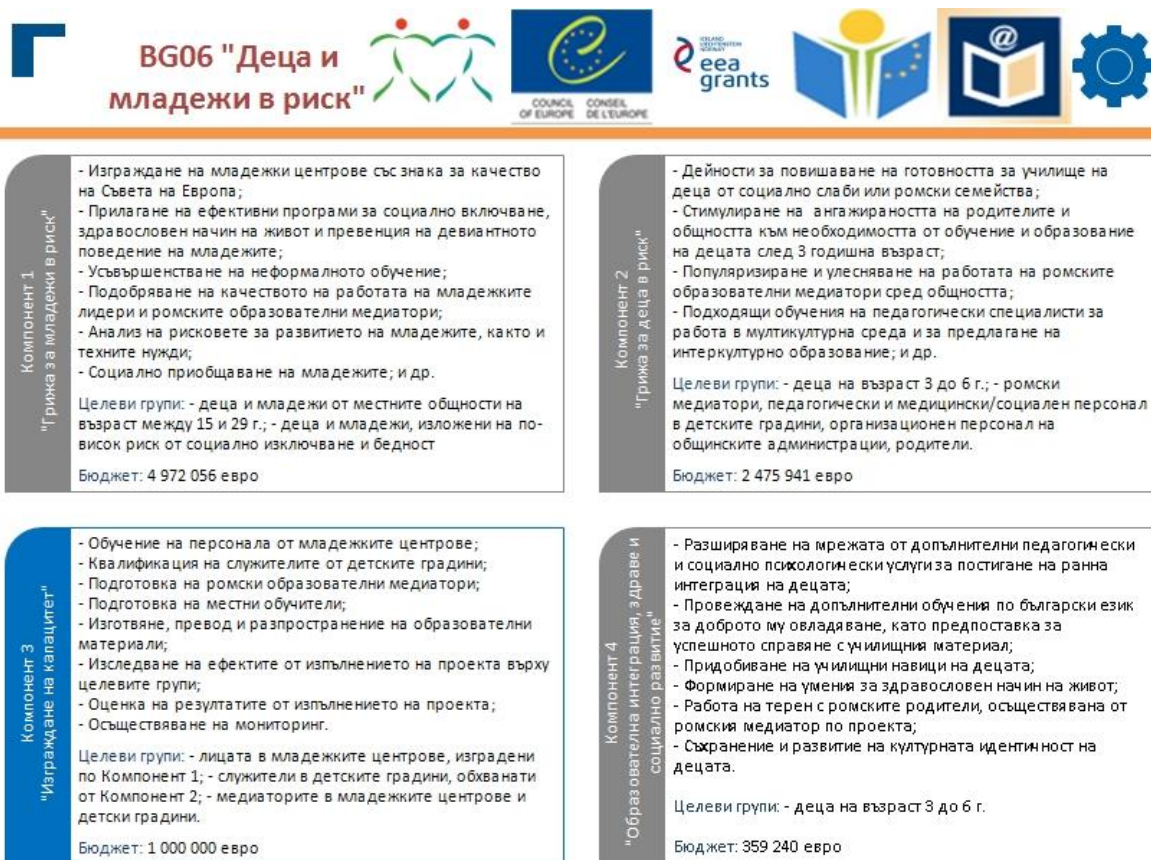
Бенефициенти по Компонент 1 и Компонент 2 на Програма BG06 ”Деца и младежи в риск” са 15 общини в Република България, а **по Компонент 3 – Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ)**.

В рамките на **Компонент 1** са финансирани **4 проекта** за **младежки центрове**:

- ▶ Проект BG06-101 „Международен младежки център за работа с деца и младежи в риск в град Стара Загора“ на община Стара Загора;
- ▶ Проект BG06 - 102 „Младежки център Добрич – Вашето утре“ на община град Добрич;
- ▶ Проект BG06-103 „Изграждане на младежки център в град Пловдив“ на община Пловдив;

¹ България, Гърция, Естония, Испания, Кипър, Латвия, Литва, Малта, Полша, Португалия, Румъния, Словакия, Словения, Унгария, Хърватска, и Чешка Република.

- ▶ Проект BG06-105 „За подобряване на благосъстоянието на децата и младежите в риск – изграждане на устойчив модел за интеграция и социално включване в община Враца“ на община Враца.



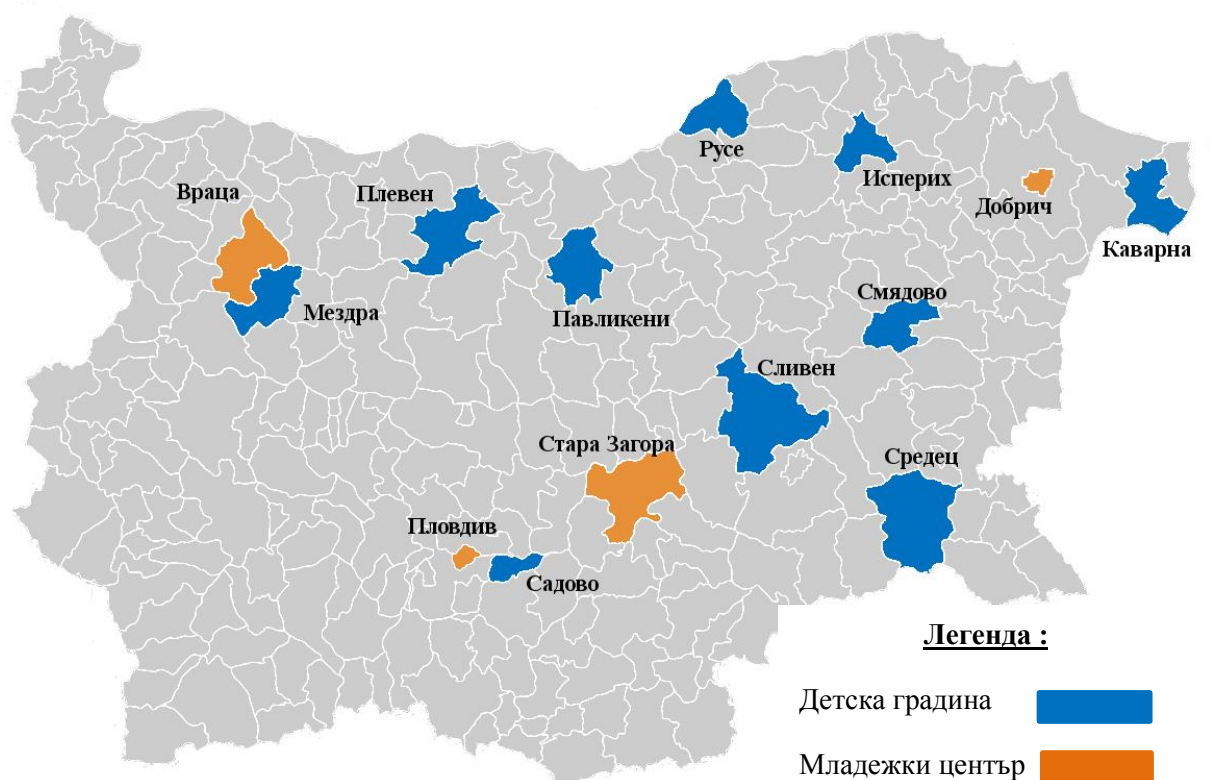
Фигура 1. Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

В рамките на **Компонент 2** са финансирани **11 проекта** за подкрепа на детски градини с оглед повишаване на готовността за училище на деца от социално слаби или ромски семейства:

- ▶ Проект: BG06-202 „Заедно можем повече – за подобряване благосъстоянието на децата в риск на територията на община Мездра“ на община Мездра (5 детски градини);
- ▶ Проект: BG06-210 „Шанс за социално включване на децата в общините Смядово и Ветрино“ на община Смядово (6 детски градини);
- ▶ Проект: BG06-211 "Създаване на приобщаваща среда за децата в риск от Община Павликени" на община Павликени (6 детски градини);
- ▶ Проект: BG06-216 „Устойчиво развитие чрез мултикултурно образование - грижа за деца в риск в Община Средец“ на община Средец (5 детски градини);
- ▶ Проект: BG06-218 „Превенция и реинтеграция на деца в риск“ на община Исперих (8 детски градини);
- ▶ Проект: BG06-219 „Шанс за всяко дете“ /община Каварна/ на община Каварна (7 детски градини);

- ▶ Проект: BG06-221 „Творческо пространство за малки и големи“ /община Сливен/ на община Сливен (5 детски градини);
- ▶ Проект BG06-233 „Подпомагане подготовката за училище на деца в уязвимо положение във възрастовата група от 3 до 6 години, чрез подобряване достъпа до качествени предучилищни образователни и социални дейности за бедните деца и децата в неравностойно положение на територията на община Плевен” на община Плевен (5 детски градини);
- ▶ Проект: BG06-236 “Развитие на деца в риск и подкрепа за образованието в Община Садово“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“,финансирана по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014 на община Садово (10 детски градини)
- ▶ Проект: BG06-242 „Да изразим себе си“ на Столична община (7 детски градини);
- ▶ Проект: BG06-243 "Равен достъп на деца в риск до предучилищна подготовка и интеркултурно образование чрез иновативно обучение, интегриран подход и привлекателни условия в детските градини в Община Русе" на община Русе (5 детски градини.

Териториалното разположение на финансираните в рамките на BG06 „Деца и младежи в риск“ проекти по Компонент 1 и Компонент 2 е илюстрирано на [Фигура 2](#).



Фигура 2. Географско разпределение по общини на Младежките центрове и детските градини – бенефициенти по програма BG06 „Деца и младежи в риск“

Предмет на оценка на въздействието, резултатите от която са представени в настоящия Доклад, са ползите и ефектите от изпълнението на предефиниран [проект](#)

„Изграждане на капацитет“, финансиран по Компонент 3 на програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Той допълва и подкрепя другите два компонента по програмата. Проектът стартира през март 2014 г. и е с продължителност 24 месеца. *Целеви групи* са: - (1) лицата, ангажирани с образованието в младежките центрове (работа с младежи), изградени по Компонент 1; - (2) служители в детските градини, обхванати от Компонент 2; и – (3) медиаторите, работещи в младежките центрове и детски градини (ангажирани в изпълнение на проектите по Компонент 1 и Компонент 2).

Целта на проекта е да се повишат знанията и уменията на работещите в младежките центрове и детските градини чрез провеждане на обучения и предоставяне на образователни материали на работещите с младежи, служителите в детските градини и медиаторите. За постигането ѝ са реализирани *дейности* в четири основни направления:

1. Обучение на служители, работещи в *младежките центрове*;
2. Обучение на учители и друг персонал в *детските градини*;
3. Обучение на *обучители и ромски медиатори*;
4. Предоставяне на *образователни материали* на работещите с младежи, служители в детските градини и медиатори.

Обученията на трите целеви групи са проведени на три стъпки: - (1) първоначално обучение, фокусирано върху изясняване на основните понятия, както и въвеждане на специфични средства и методи; - (2) втора обучителна сесия, включваща отражение върху практиката и допълнително обучително съдържание с акцент върху гарантирането на ефективността и качеството на извършваните на местно ниво дейности; и – (3) оценъчна сесия, даваща възможност за преглед на дейностите, осъществявани по време на двете години от периода на изпълнение на проектите по Компонент 1 и Компонент 2, а така също и за обмен на опит и взаимно обучение между участниците от различните институции. Обученията са извършени от експерти на [Съвета на Европа – партньор на ЦОИДУЕМ](#) за изпълнението на проекта.

Очакваните от реализирането на проект „Изграждане на капацитет“ *резултати* са:

- 10 обучители, които да бъдат обучени да обучават;
- 20 служители, работещи в четири младежки центрове, които да бъдат обучени да използват иновативни подходи за справяне с нуждите на младите хора в неравностойно положение и да работят със смесени групи, включващи млади хора в неравностойно положение, включително млади роми;
- 135 учители и друг персонал в детските градини, обучени да подобрят работата с роми и други деца в неравностойно положение, както и с техните родители;
- 26 ромски медиатори, обучени по учебната програма на РОМЕД;

- Преведени на български език и издадени материали на Съвета на Европа² (напр. Compasito – Ръководство (наръчник) за обучение по правата на човека с деца, Наръчникът „Кажете си думата!“ („Кажете какво мислите!“) за участието на младите хора, портфолиото на работещи с младежи, ръководства за учители, „Образованието за демократично гражданство и права на човека, Фактологични справки за История на Ромите, Ръководство за преподаване в предучилищното образование);
- Практически материали, преведени и разпространени на ромски език;
- Материали за обучение и за образователни дейности, адаптирани към нуждите на младежките работници, учителите в предучилищното образование и медиаторите в България;
- Екип от местни преподаватели, подготвени да обучават младежки работници, медиатори и служители в предучилищни институции за работа с ромски и други общности в неравностойно положение.

Целта на проекта и реализираните дейности са пряко свързани със и допринасят за изпълнение на задачите, включени в Националната стратегия за интегриране на ромите в Република България (2012-2020)³, приета от Народното събрание на Република България през 2012 г. в изпълнение на Рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите за периода до 2020 г.⁴ Освен това, проектът кореспондира на приоритетите и има принос за постигане на целите и на други стратегически, програмни и планови документи, имащи отношение към образователната интеграция на деца и младежи от етническите малцинства.

2. Цел на оценката

Целта на оценката на въздействието е да даде обективна оценка на постиженията на проект „Изграждане на капацитет“ и на прякото му въздействие върху целевите групи, както и за степента, в която са постигнати стратегическите цели на Програмата.

Съгласно Техническото задание за изпълнение на поръчката, конкретните задачи на оценката на въздействието включват:

- Анализ и обективна оценка на постигнатите цели, ефект и резултати от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“;
- Ефект и ползи за целевите групи – младежки работници, медиатори, педагогически специалисти от детските градини от реализираните дейности;
- Изследване на въздействието на дейностите, свързани с повишаване квалификацията на учителите за работа в мултикултурна образователна среда;

² Към дата на извършване на оценката на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ дейностите, свързани с превода и издаването на печатните материали, все още не са приключили.

³ Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 - 2020), приета с Решение на Народното събрание, обн. ДВ. бр. 21 от 13.3.2012 г.

⁴ Съвет на Европейския съюз, Заключения на Съвета, „Рамка на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите за периода до 2020 г.“, документ 10658/11, Брюксел, 24 май 2011 г.

- Идентифициране, анализ и оценка на добри практики в хода на изпълнението на проекти по места.

Индикаторите за резултат и изпълнение на дейностите от обхвата на проект „Изграждане на капацитет“, определени в проекта на Възложителя и посочени в Техническата спецификация, са дефинирани като количествени и качествени такива (вж. Таблица 1). Оценката на въздействието ще измери тяхното постигане, както и други ефекти от изпълнението на проекта.

Таблица 1. Количествени и качествени индикатори на проект „Изграждане на капацитет“

Количествени индикатори	Качествени индикатори
10 обучени обучители, имащи необходимите компетенции и мотивация, с които да допринесат за подобряване на нивото на образованост	Придобити знания и умения от младежите за работа в младежките центрове
20 служители, работещи в четири младежки центрове, обучени да използват иновативни подходи за справяне с нуждите на младите хора в неравностойно положение, включително млади роми	Придобити знания и умения от учители в детските градини за работа с деца от ромски произход
135 учители и друг персонал в детските градини, обучени да подобрят работата с роми и други деца в неравностойно положение, както и с техните родители	Широка обществена информираност, стимулираща участието на семейства, общини, неправителствени организации и други заинтересовани страни
26 ромски медиатори, обучени по учебната програма на РОМЕД, работещи с младежки центрове и детски градини, които ще са квалифицирани и мотивирани за активно участие в социалния живот	Подобряване на отношенията с ромски родители и с групите в неравностойно положение и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини
23 проведени обучения	Обмен на добри практики
1 проведена конференция	

3. Структура на информацията в доклада

Резултатите от оценката на въздействието са представени в три тематично обособени раздела на Доклада. Първият описва методологията за извършването на оценката на въздействието, включително източниците на данни и информация, както и методите и инструментите за набирането им. Постигнатите цели, ефекти и резултати от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“ са анализирани във Втория раздел. В него е разгледана степента, до която са изпълнени количествените и качествените индикатори, чрез които е заложено да се измери постигането на целите на проекта. В отделна точка на Втория раздел са оценени ефектите и ползите за целевите групи – отделно за младежките работници, за ромските медиатори и за педагогическите

специалисти от детските градини. Раздел II завършва с идентифицираните, анализирани и оценени добри практики при изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“. Последният, Трети раздел представя заключенията от оценката на въздействието, заедно с препоръки към по-нататъшната работа на целевите групи и тази на ЦОИДУЕМ.

Към Доклада са приложени използваните анкетни карти за извършване на проучванията, както и други материали, имащи отношение към изпълнението на договора.

Раздел I. Използвана методология за извършване на оценката

Настоящият раздел представя методологията за извършване на оценката на въздействието от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“. Информацията е систематизирана в няколко точки. Първата изяснява някои от използваните в проекта и доклада термини. Във втората и третата са описани първичните и вторичните източници на данни и информация, анализирани с оглед извеждане на ефектите от изпълнението на проекта. В четвъртата и петата точка са обяснени методите и инструменти за събиране и анализ на информацията, както и защо са подходящи и надеждни за целите на оценката.

1. Терминология

Проект „Изграждане на капацитет“ е насочен към създаване и развитие на знания, умения и компетенции на лица, ангажирани, в една или друга степен, с обучението и интегрирането на деца и младежи в риск, включително на такива от ромски или друг от етнически произход. В тази връзка е целесъобразно да се обясни обхватът на целевите групи. За целта екипът използва възприетите дефиниции или в националното законодателство (където има такива), или в национални и европейски политически документи.

а. Роми

Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 - 2020) не въвежда ново определение за ромите. Вместо това тя реферира към Рамката на Европейския съюз за национални ромски стратегии, като „използва името роми като обобщаващо както за българските граждани в уязвимо социално-икономическо положение, които се самоопределят като роми, така и за гражданите в сходна ситуация, които околното население определя като такива, независимо от начина на тяхното самоопределяне“.

В самата Рамка на Европейската комисия е пояснено⁵, че терминът „Роми“ както и в други политически документи на Европейския парламент и Европейския съвет, се използва като общо понятие, което обхваща различни общности с повече или по-малко сходни културни характеристики, включително *Sinti*, *Travellers*, *Kalé*, *Gens du voyage* и други, независимо дали водят уседнал начин на живот. Предполага се, че около 80 % от ромите водят уседнал начин на живот.

В Доклад на Европейската комисия за напредъка в изпълнението на политиките на ЕС за включване на Ромите⁶ се уточнява, че терминът „Роми“ се използва, както в други политически документи на Европейския съвет, Европейския парламент и пр.,

⁵ Европейска комисия. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. „Рамка на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите до 2020 г.“, COM(2011) 173 окончателен, Брюксел, 5.4.2011 г.

⁶ Европейска комисия. Работен документ на Комисията. „Ромите в Европа: Изпълнение на инструментите и политиките на Европейския съюз за включване на Ромите – Доклад за напредъка 2008-2010“ (European Commission. Commission Staff Working Document. Roma in Europe: The Implementation of European Union Instruments and Policies for Roma Inclusion – Progress Report 2008-2010), SEC(2010) 400 final, Brussels, 7.4.2010.

като общо понятие, включващо и други общности, които споделят повече или по-малко сходни културни характеристики и история на постоянна маргинализация в европейските общества, като *Sinti*, *Travellers*, *Kalé*, и др. Уточнено е, че Европейската комисия е наясно, че включването на всички групи в понятието „Роми“ е спорно, но целта ѝ не е да „асимилира“ членовете на тези общности към Ромите в културно отношение. Комисията счита, че използването на термина „Роми“ като общо понятие е практично и оправдано в контекста на политически документ, разглеждащ преди всичко социалното изключване и дискриминацията, а не специфични аспекти на културната идентичност.

б. Младежки работници

Една от дейностите по проект „Изграждане на капацитет“ е свързана с обучение на служителите, работещи в младежките центрове, или т.нар. „младежки работници“. По смисъла на чл. 32 от Закона за младежта⁷, „младежният работник е пълнолетно лице, което е преминало специално обучение за работа с младежи и/или е придобило професионален опит за работа с младежи и изпълнение на младежки дейности“. В §1 на Допълнителните разпоредби на закона е пояснено, че за „младежи“ се считат лицата на възраст от 15 до 29 години, включително.

Законът регламентира и функциите на младежкия работник – той/тя „подпомага дейността на младежките организации, като анализира, планира, организира, наблюдава и оценява младежките дейности, въз основа на индивидуален подход и оценка на конкретните потребности на младежите“ (чл. 33). Нормативният акт пояснява и какво се разбира под „младежка дейност“ – „организирана дейност или инициатива, чиято цел е да представя, защитава и развива интересите и потребностите на младежта“ (чл. 17).

с. Ромски медиатори

Понятието „Ромски медиатори“ не е дефинирано в нормативните актове на Република България. Използването му е свързано със и произтича от Препоръката за медиацията, като ефективен инструмент за насърчаване спазването на човешките права и социалното включване на Ромите, приета през 2012 г. от Комитета на министрите на Съвета на Европа⁸.

В първата Европейска обучителна програма за ромски медиатори (ROMED 1),⁹ изготвена съвместно от Европейската комисия и Съвета на Европа, се пояснява, че ромските медиатори: „- установяват отношения на доверие и открита комуникация с

⁷ Закон за младежта, обн. ДВ. бр.31 от 20.04.2012 г., изм. ДВ. бр.68 от 02.08.2013 г.

⁸ Съвет на Европа, Препоръка CM/Rec(2012)9 за медиацията, като ефективен инструмент за насърчаване спазването на човешките права и социалното включване на Ромите (Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2012)9 on mediation as an effective tool for promoting respect for human rights and social inclusion of Roma); документът е достъпен на интернет адрес <http://coe-romed.org/sites/default/files/leaflets/Recommendation%20CM-Red%20%282012%299%20FRA%20EN.pdf>.

⁹ Съвет на Европа, Европейски съюз. „ROMED 1 – Межкултурна медиация за ромските общности“ (Council of Europe, European Union. ROMED 1 - Intercultural Mediation for Roma Communities); документът е достъпен на интернет адрес <http://coe-romed.org/sites/default/files/leaflets/ROMED1%20-%20BULGARIAN.pdf>.

представителите на страните; - стремят се да разберат ситуацията и съответните гледни точки в основата на становища, чувства, нагласи и действия; - установяват контакт между страните и осигуряват ефективна комуникация; - улесняват и / или правят по-интензивни комуникацията и отношенията между ромските общности и държавните институции (образователни, по здравеопазване и по заетост)“.

d. Педагогически специалисти/персонал

За целите на проект „Изграждане на капацитет“ под „педагогически специалисти/персонал“ се имат предвид директори на, учители (главни, старши, младши) и друг педагогически персонал, зает в детските градини, включени в обхвата на Компонент 2 на програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и преминали обучения с цел подобряване работата с роми и други деца в неравностойно положение, както и с техните родители.

e. Деца и ученици от етническите малцинства

Съгласно приетата през юни 2015 г. Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства,¹⁰ към категорията „деца и ученици от етническите малцинства“ спадат деца и ученици, „чиито родители определят своята принадлежност към етнически общности, които са различни от българската и са носители на определен тип етнокултурни различия“.

f. Образователна интеграция

Дотолкова, доколкото целите и дейностите на проект „Изграждане на капацитет“ са свързани с развиване на знания, умения и компетенции на младежките работници, ромските медиатори и педагогически специалисти в детски градини с цел интеграция на деца и младежи от етническите малцинства в обществото, включително чрез устойчиво и пълноценно участие в предучилищното и училищно образование, е целесъобразно да се уточни какво се има предвид под „образователна интеграция“. В цитираната в предходната подточка Стратегия се пояснява, че „образователната интеграция е институционален процес, при който образователни субекти, носители на етнокултурни специфики, си взаимодействат в единна образователна среда, като в процеса на обучение и възпитание формират интеркултурни компетентности и споделяйки граждански ценности, запазвайки своята етнокултурна идентичност и получавайки равни възможности за социална реализация“. В документа се уточнява, че акцент е поставен върху „интеркултурността, която се интерпретира като възможност за взаимно обогатяване чрез взаимодействие между децата и учениците, изява на собствената културна идентичност и поле за формиране на национална идентичност“.

2. Първични източници на информация

Първични източници на информация са данните, събрани специално за целите на оценката на въздействието от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“.

¹⁰ Национален съвет за сътрудничество по етническите и демографски въпроси, Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Документът е достъпен на интернет адрес http://www.nccedi.government.bg/upload/docs/Strategy_obrazovatelna_integracia_2015.pdf.

Основното им предимство е, че имат пряко отношение към нуждите на изследването. За целите на оценката, първични източници на информация са анкетните карти, попълнени от представителите на целевите групи, обучени по Компонент 3 на програма BG06 „Деца и младежи в риск“.

3. Вторични източници на информация

Към вторичните източници се отнасят данните и информацията (често наричани вторични данни), събрани, и в повечето случаи интерпретирани, за други цели, и публикувани в книги, доклади, отчети, научни издания и други публикации. За целите на оценката на въздействието на изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“ са използвани и при анализите са взети предвид следните вторични източници на информация:

1. Документи, пряко свързани с проект „Изграждане на капацитет“:
 - a. Описание на проект „Изграждане на капацитет“ (проектно предложение);
 - b. Доклад „Анализ на изпълнението на индикаторите, заложи по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (София, 2016 г.) (предоставен от Възложителя);
 - c. Доклад от мониторинг, представен от г-жа Мария Кутаци (вх. № ФМ32-13/17.02.2015 г.) (предоставен от Възложителя);
 - d. Доклади от мониторингови посещения (предоставени от Възложителя), както следва: за проектите по Компонент 1: Добрич – 2 бр.; Пловдив – 2 бр.; Стара Загора – 2 бр.; Враца – 2 бр.; за проектите по Компонент 2: Исперих – 2 бр.; Каварна – 2 бр.; Мездра – 2 бр.; Павликени – 2 бр.; Плевен – 2 бр.; Русе – 2 бр.; Садово – 2 бр.; Сливен – 1 бр.; Смядово – 2 бр.; и Средец – 1 бр.;
 - e. Доклади от учителите (предоставени от Възложителя);
 - f. Презентации от Заключителната конференция, проведена на 29 март 2016 г. (предоставени от Възложителя);
 - g. Регламент за изпълнение на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014, приет от Комитета на Финансовия механизъм в съответствие с чл. 8.8 от Протокол 38b към Споразумението за Европейското икономическо пространство от 13 януари 2011 г. и потвърдено от Постоянния комитет на държавите от Европейската асоциация за свободна търговия на 18 януари 2011 г. (изм.);

- h. Системи за управление, мониторинг и контрол на изпълнението на Програма BG06 "Деца и младежи в риск", финансирана от ФМ на ЕИП 2009 -2014 (Версия на документа: 3, от 15.01.2014 г.);
 - i. Системи за управление и контрол на изпълнението на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежкия финансов механизъм (2009-2014).
2. Документи на Съвета на Европа:
- a. План за действие на Ромската младеж на Съвета на Европа¹¹;
 - b. Ръководство ромски медиатори/помощници в училищата на Съвета на Европа¹²;
 - c. Ръководство за Знака за качество на младежките центрове на Съвета на Европа¹³;
 - d. Европейска обучителна програма за ромски медиатори, РОМЕД 1 – Межкултурна медиация за ромските общности;
 - e. Развитие на медиацията – предизвикателства и ролята на РОМЕД¹⁴;
 - f. Демократично управление и общностно участие чрез медиация (РОМЕД 2)¹⁵
3. Национални стратегически, програмни и планови документи:
- a. Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012- 2020 г.;
 - b. Административен мониторинг доклад за 2014 г. по изпълнението на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012-2020 г.;
 - c. Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2004)¹⁶;

¹¹ Council of Europe. Roma Youth Action Plan; документът е достъпен на адрес <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046d028>.

¹² Council of Europe, Education of Roma Children. Guide for Roma school mediators/assistants; документът е достъпен на интернет адрес http://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/Guide_EN.pdf.

¹³ Council of Europe The Council of Europe Quality Label for Youth Centers; документът е достъпен на интернет адрес https://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/IG_Coop/CoE_quality_label_youth_centres_en.pdf.

¹⁴ Liégeois, J-P. "Developments in mediation – Current challenges and the role of ROMED" (2012) Council of Europe. Документът е достъпен на интернет адрес <http://coe-romact.org/sites/default/files/leaflets/Developments%20and%20challenges%20in%20Mediation%20ENG.pdf>.

¹⁵ Съвет на Европа, Европейски съюз. „РОМЕД 2 – Демократично управление и общностно участие чрез медиация“; документът е достъпен на интернет адрес <http://coe-romact.org/sites/default/files/leaflets/ROMED2%20-%20BULGARIAN.pdf>.

¹⁶ Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, приета на заседание на Консултативния съвет по образованието на децата и учениците от етническите малцинства към МОН (23.01.2004 г.) и утвърдена от министъра на образованието на 11.06. 2004 г.; документът е достъпен на интернет адрес http://www.nccedi.government.bg/upload/docs/strategy_integration.pdf.

- d. Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2015);
- e. План за действие по изпълнение на Националната стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства¹⁷;
- f. Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка 2006-2015 г.¹⁸;
- g. Национална стратегия за младежта 2010 - 2020 г.¹⁹;
- 4. Документи на ЦОИДУЕМ:
 - a. Тригодишна програма за дейността на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2015 г.²⁰;
 - b. Планове за дейността на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2015 г.;
 - c. Годишни доклади за дейността на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2015 г.

4. Методи за събиране на информация

Информацията за целите на оценката на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ е събрана чрез използването на четири основни и широко използвани в практиката методи/инструменти. Те се допълват и всеки от тях има принос за набиране на данните, необходими за оценка на степента на изпълнение на индикаторите по проекта, както и на ефектите от проведените обучения. За всеки метод са посочени предимствата, недостатъците, източниците на информация и методологията на прилагането му.

а. Кабинетно проучване

Кабинетното проучване е отправната точка на всяко изследване. Инструментът включва извършването на преглед и анализ на наличната информация и литература по съответната тема, на релевантните източници на информация и свързаните документи, което създава основата за последващия анализ. Приложението на този инструмент е от особена важност за всяка оценка, тъй като позволява да се предотврати възпроизвеждането на вече проведени анализи и прави възможна концентрацията върху постигането на ново знание.

¹⁷ План за действие по Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015-2020); документът е достъпен на интернет адрес http://www.nccedi.government.bg/upload/docs/action_plan_obrazovatelna_integracia_2015.pdf.

¹⁸ Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка 2006 – 2015 г., приета с Решение на Народното събрание от 07.06.2006 г.; документът е достъпен на интернет адрес <http://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=509>.

¹⁹ Национална стратегия за младежта 2010 - 2020 г., приета с Протокол № 35.1 на Министерския съвет от 06.10.2010 г.; документът е достъпен на интернет адрес <http://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=1162>.

²⁰ Програма за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства за периода 2013-2015 г., приета с протоколно Решение на Министерския съвет № 9.1 от 06.03.2013 г.

Предимствата на кабинетното проучване са свързани с това, че дава представа за наличното знание по темата, има ниска цена за приложение и е полезно за идентифицирането на области с дефицит на познание. Недостатъците му произтичат от това, че има ограничен евристичен потенциал, тъй като се отнася до работата със съществуващо знание; може да има ограничена добавена стойност при изследването на твърде специфични въпроси; възможно е съществуващите данни да се нуждаят от адаптация спрямо изискванията на конкретното изследване.

За оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ са използвани различни източници за кабинетното проучване, като например: документи, свързани с проект „Изграждане на капацитет“, документи на Съвета на Европа, национални стратегически, програмни и планови документи, програма и доклади на ЦОИДУЕМ, както и данни, набрани чрез останалите инструменти за събиране на информация.

Прилагане на метода: Целта на прегледа на документи е да се установи съответствието и приноса на проект „Изграждане на капацитет“ по Компонент 3 на BG06 „Деца и младежи в риск“ за постигане на националните и европейски цели в областта на интеграцията на децата и младежите от етническите малцинства. В тази връзка са разгледани оперативните, специфичните и глобални цели на Програма BG06 с основен фокус върху предефиниран проект Компонент 3. Извършена е оценка на степента на изпълнение на стратегическата цел на Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ („повишаване на благосъстоянието на децата и младежите в риск“), както и на приоритет 3 „Работа с родителите на децата и учениците от ромски произход“, заложен в Тригодишната програма на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2015 г.

Кабинетното проучване е използвано и за събиране на данни относно степента на изпълнение на индикаторите и за оценка на резултатите и ефектите от изпълнението на проекта.

В. Анкетно проучване с анкетъори на място

Анкетното проучване с анкетъори на място е ключов инструмент за събиране на първична информация. То включва извършването на посещения на място с цел натрупване на първична информация относно изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“, обект на изследване и оценка. Предимствата на метода произтичат от високия му евристичен потенциал, свързан с генерирането на първична информация. Освен това, чрез него се набират данни, съобразени с изискванията на конкретното изследване и дава ясна представа за контекстуалните фактори, определящи средата на изследване. Недостатъците на анкетното проучване с анкетъори на място се обуславят от високите разходи за прилагането му, качеството на събраната информация зависи от степента на подготвеност на изследователя, а така също съществува риск предварителни очаквания да „замърсят“ първичните данни.

В контекста на оценката на въздействието от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“ основни източници на информация и данни от анкетното проучване са отговорите на респондентите в Анкетни карти № 2 и № 3.

Прилагане на метода: Анкетното проучване с анкетъори на място е използвано за анализ и обективна оценка на постигнатите цели, ефект и резултати от изпълнението на проекта (оценка на изпълнението на качествени индикатори).

Съществен компонент от последващата оценка на ефектите и ползите от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ е установяването на изпълнението на заложените индикатори. След консултации с Възложителя в хода на подготовката на това анкетно проучване се възприе подхода да се конструират две отделни анкетни карти, като с едната се проведе анкетно проучване за изпълнението на заложените индикатори (детски градини), а с другата се съберат оценки за изпълнението на индикаторите в четирите областни градове (младежки центрове).

Методология за извършване на анкетното проучване с анкетъори на място: Анкетна карта № 2 (младежки центрове)

В рамките на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ са създадени и/или подкрепени младежки центрове в четири областни града (Стара Загора, Пловдив, Добрич и Враца), съответно обучени са ромски медиатори за работа в младежките центрове и младежки специалисти.

В съответствие с изискванията на техническата оферта се проведе анкетно проучване сред ромски семейства и семейства от друг етнически произход в четирите областни града, като целта на проучването бе да се установят стойностите по предварително заложените качествени индикатори за дейността на младежките центрове.

За целите на анкетното проучване сред ромските семейства за установяване на изпълнението на заложените индикатори (младежки центрове) се приложи модел на двустепенна стратифицирана извадка с общ обем 100 единици. На първата степен на извадката бяха селектирани четирите областни града, в които са изградени или подкрепени младежки центрове за работа с младежи в риск. На втората степен на извадката във всяко населено място е направен подбор сред ромските семейства, като е анкетиран по един представител на селектираните ромски семейства. Стремешът на анкетъорите бе да се анкетираат основно родители на младежи, посещаващи младежки центрове по проекта. Тъй като анкетнирането се извърши в два големи града (Пловдив и Стара Загора) и два относително по-малки града (Добрич и Враца), анкетъорите получиха указания да анкетираат в ромските квартали, като предварително посетят младежките центрове и оттам да получат информация или напътствия за евентуалните места, където биха могли да открият родители на младежи, посещаващи младежките центрове.

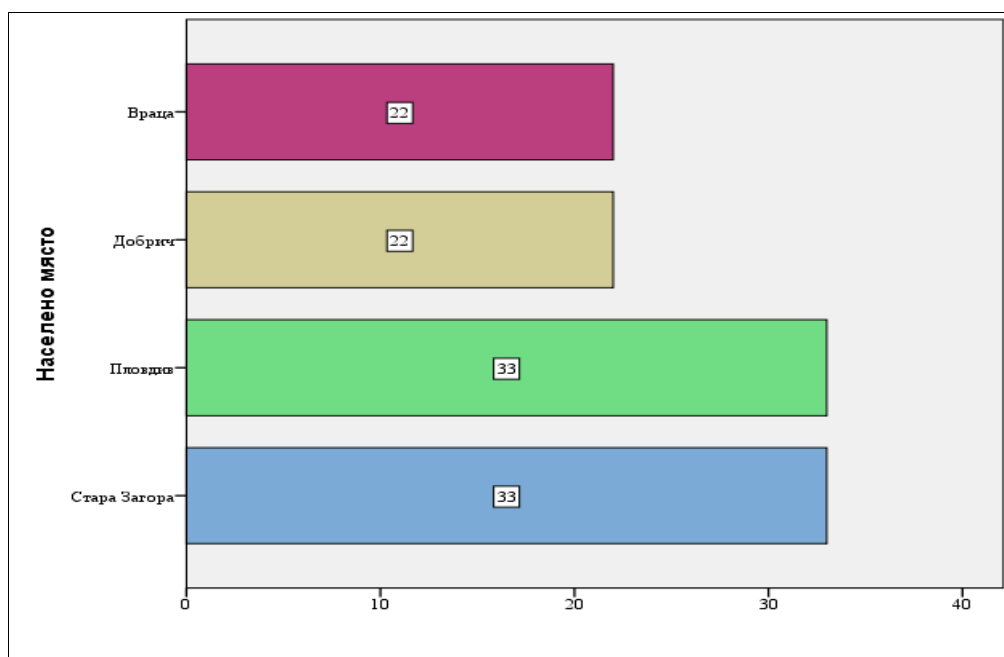
Допълнително към общата бройка от 100 лица, съгласно изискването на възложителя са анкетираны 10 лица от общините и неправителствените организации, като за целта е установен контакт с областната администрация и са подбрани подходящи за анкетиране лица. При анкетното проучване (индикатори, младежки

центрове) е реализирана **представителна двустепенна стратифицирана извадка от общо 110 лица**, разпределени както следва: Таблица 2:

Таблица 2. Извадка за посещения на ромските семейства по населени места за провеждане на анкетно проучване за изпълнение на заложените индикатори (младежки центрове)

Код на населеното място	Населено място	Брой анкетирувани лица сред ромските семейства	Брой анкетирувани лица от общините или НПО	Общ брой анкетирувани лица за населеното място
14	гр. Стара Загора	30 лица	3 лица	33 лица
15	гр. Пловдив	30 лица	3 лица	33 лица
16	гр. Добрич	20 лица	2 лица	22 лица
17	гр. Враца	20 лица	2 лица	22 лица
		Общо 100 лица	Общо 10 лица	Общо 110 лица

Заложената извадка е изпълнена на 100%, така че в крайна сметка разпределението на анкетираните лица за изпълнението на заложените индикатори (младежки центрове) има следният вид - виж Фигура 3:



Фигура 3. Разпределение на изследваните семейства от малцинствата в четирите областни града (в абсолютен брой)

За целите на това анкетно проучване е разработен **отделен инструмент - Анкетна карта №2** (Приложение № 2 към Доклада), с която е събрана необходимата за целите на настоящата оценка емпирична информация. Анкетната карта се състои от 19 анкетни въпроса, от които 4 са конкретизация на основни въпроси (например въпрос 4. и въпрос 4.1.), поради това крайната номерация на анкетните въпроси е до №15.

Единадесет от въпросите са дихотомни (допускат отговори от типа "да" или "не"), а три от въпросите са таблични. В съдържателно отношение 15 от въпросите са за установяване на конкретни стойности на заложените качествени индикатори, а 4 въпроса събират данни за социално демографските характеристики на респондентите.

Данните от попълнените 110 анкетни карти са въведени за по-нататъшни анализи в специализирания софтуер SPSS. Спрямо така генерирания масив от данни са приложени съвременни статистико-математически анализи, резултатите от които са емпирична основа за осъществяване на задачите на настоящата оценка за изпълнение на заложените индикатори (младежки центрове) за оценяване на дейността на младежките центрове и работата на ромските медиатори и младежките работници, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.

Методология за извършване на анкетното проучване с анкетъори на място: Анкетна карта № 3 (детски градини)

Предварителните изследователски намерения на екипа бяха с цел установяване на изпълнението на заложените индикатори да се проведе анкетно проучване сред ромските семейства в 6 от общините, изпълняващи проекти по Компонент 2 на Програмата. По преценка на екипа бе избрано да се анкетира в следните шест общини, изпълняващи конкретни проекти:

1. Проект: BG06-202 „Заедно можем повече – за подобряване благосъстоянието на децата в риск на територията на община Мездра“ на община **Мездра**;
2. Проект: BG06-210 „Шанс за социално включване на децата в общините Смядово и Ветрино на община **Смядово**;
3. Проект: BG06-218 „Превенция и реинтеграция на деца в риск“ на община **Исперих**;
4. Проект: BG06-221 „Творческо пространство за малки и големи“ на община **Сливен**;
5. Проект: BG06-233 „Подпомагане подготовката за училище на деца в уязвимо положение във възрастовата група от 3 до 6 години, чрез подобряване достъпа до качествени предучилищни образователни и социални дейности за бедните деца и децата в неравностойно положение на територията на община Плевен“ на община **Плевен**;
6. Проект: BG06-236 „Развитие на деца в риск и подкрепа за образованието в Община Садово“ на община **Садово**.

При анкетното проучване е приложен извадков подход, като е анкетирано в населени места от 6 общини и по този начин е проведено представително проучване. Тъй като е работено с представителна извадка, резултатите от проучването са

репрезентативни, т.е. валидни са и са в сила за цялата съвкупност от общините, в които са реализирани проекти по Програма BG06 „Деца и младежи в риск.

За целите на анкетното проучване сред ромските семейства за установяване на изпълнението на заложените индикатори (детски градини) е използван модел на двустепенна стратифицирана извадка с общ обем 200 единици. На първата степен на извадката бяха подбрани шестте общини и селищата (едно или повече от едно), в които са подкрепени детски градини от Програмата (Компонент 2). По този начин се селектираха 13 конкретни населени места за провеждане на анкетното проучване. На втората степен на извадката във всяко населено място е направен подбор сред ромските семейства, като е анкетиран по един представител на селектираните ромски семейства. Стремещт на анкетаторите бе да се анкетираят основно родители на деца, посещаващи детски градини, обхванати от проекта. Затова анкетаторите приложиха подхода на изчакване на родителите пред самите детски градини (по времето, когато родителите са прибирали своите деца) и от тези родители са анкетиран необходимия брой лица, съгласно разработената извадка на изследването. Когато определената бройка за дадено населено място не е била постигана по описания начин, лицата са търсени по тяхното местоживееене.

Отделно, съгласно изискването на Възложителя са анкетирани 10 лица от общините и неправителствените организации, като във всяко едно от първоначално селектираните шест общини се установи контакт с общината и по случаен подбор се избраха подходящи лица.

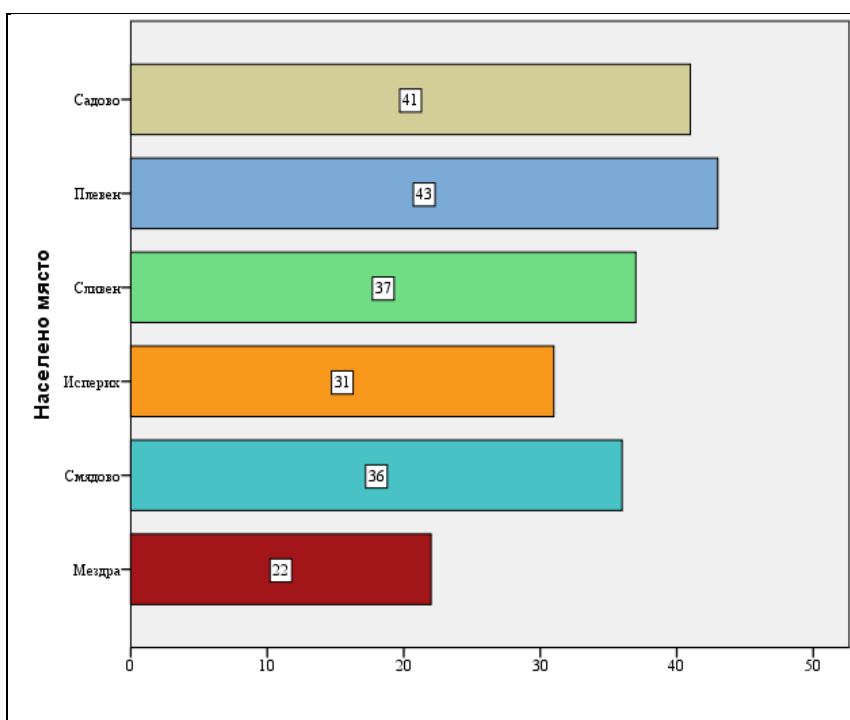
При анкетното проучване (индикатори, детски градини) е реализирана **представителна двустепенна стратифицирана извадка от общо 210 лица**, разпределени както следва:

Таблица 3. Извадка за посещения на ромските семейства по населени места за провеждане на анкетно проучване за изпълнение на заложените индикатори (детски градини)

Код на населеното място	Населено място	Брой анкетиран лица сред ромските семейства	Брой анкетиран лица от общините или НПО	Общ брой анкетиран лица за населеното място
01	гр. Мездра	20 лица	2 лица	22 лица
02	гр. Смядово	15 лица	-	15 лица
03	с. Веселиново, община Смядово	10 лица	1 лице	11 лица
04	с. Риш, община Смядово	10 лица	-	10 лица
05	гр. Исперих	20 лица	1 лице	21 лица
06	с. Китанчево, община Исперих	10 лица	-	10 лица
07	гр. Сливен	25 лица	2 лица	27 лица

Код на населеното място	Населено място	Брой анкетируани лица сред ромските семейства	Брой анкетируани лица от общините или НПО	Общ брой анкетируани лица за населеното място
08	с. Самуилово, община Сливен	10 лица	-	10 лица
09	гр. Плевен	30 лица	3 лица	33 лица
10	с. Дисевица, община Плевен	10 лица	-	10 лица
11	гр. Садово	20 лица	1 лице	21 лица
12	с. Чешнегирово, община Садово	10 лица	-	10 лица
13	с. Катунца, община Садово	10 лица	-	10 лица
		Общо 200 лица	Общо 10 лица	Общо 210 лица

За целите на настоящия анализ екипът прецени, че е целесъобразно да се направи прекодиране на данните според населеното място, като 13-те анкетируани населени места се прекодират в съответствие с 6-те проекта по Компонент 2, които се изпълняват в тези общини. Разпределението на анкетируаните лица по този начин придоби следния вид: Фигура 4:



Фигура 4. Разпределение на изследваните ромски семейства в шестте общини (според шестте изпълнявани проекта) – в абсолютен брой

В показаните абсолютни броеве са включени и представителите на общините и неправителствените организации (200 ромски семейства и 10 представители на общини и на неправителствени организации). Тук и навсякъде в анализа в Раздел II ще се

говори за изследвани ромски семейства, като се има предвид, че от всяко ромско семейство е анкетиран по един представител (в повечето случаи това са родители на децата, в по-редки - техни баби, дядовци или други близки роднини).

Необходимата за целите на настоящия анализ емпирична информация е събрана с Анкетна карта № 3 (Приложение № 3 към Доклада) за анкетно проучване за изпълнение на заложените качествени индикатори (детски градини). Анкетна карта № 3 се състои от 18 въпроса (номерацията е до 15, но три от въпросите имат по един подвъпрос), в това число 3 таблични въпроса, 10 дихотомни въпроса и 5 въпроса с релевантни скали за отговаряне.

Данните от попълнените 210 анкетни карти са въведени за по-нататъшни анализи в специализирания софтуер SPSS. Спрямо така генерирания масив от данни са приложени съвременни статистико-математически анализи, резултатите от които са емпирична основа за осъществяване на задачите на настоящата оценка за изпълнение на заложените индикатори (детски градини) от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.

Резултатите от проучването, анализа и оценката на постигнатите цели, ефект и резултати от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“ са представени в Раздел II, точка 1 на Доклада.

с. Анкетно проучване по имейл/по телефона

Анкетното проучване по имейл/по телефон е използвано за набиране на данни за анализа и оценката на ефектите и ползите от обученията на педагогическите специалисти в детските градини, обхванати от Компонент 2 на BG06 „Деца и младежи в риск“. Обучените педагогически специалисти са част от екипите, работещи по следните проекти от Компонент 2 на програмата²¹:

7. Проект: BG06-202 „Заедно можем повече – за подобряване благосъстоянието на децата в риск на територията на община Мездра“ на община **Мездра**;
8. Проект: BG06-210 „Шанс за социално включване на децата в общините **Смядово и Ветрино** на община Смядово;
9. Проект: BG06-211 „Създаване на приобщаваща среда за децата в риск от Община Павликени“ на община **Павликени**;
10. Проект: BG06-216 „Устойчиво развитие чрез мултикултурно образование – грижа за деца в риск в Община Средец“ на община **Средец**;
11. Проект: BG06-218 „Превенция и реинтеграция на деца в риск“ на община **Исперих**;
12. Проект: BG06-219 „Шанс за всяко дете“ на община **Каварна**;

²¹ Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, финансирани проекти:
<http://www.bg06eeagrants.bg/bg/content/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%82-2>

13. Проект: BG06-221 „Творческо пространство за малки и големи“ на община **Сливен**;
14. Проект: BG06-233 „Подпомагане подготовката за училище на деца в уязвимо положение във възрастовата група от 3 до 6 години, чрез подобряване достъпа до качествени предучилищни образователни и социални дейности за бедните деца и децата в неравностойно положение на територията на община Плевен“ на община **Плевен**;
15. Проект: BG06-236 „Развитие на деца в риск и подкрепа за образованието в Община Садово“ на община **Садово**;
16. Проект: BG06-243 „Равен достъп на деца в риск до предучилищна подготовка и интеркултурно образование чрез иновативно обучение, интегриран подход и привлекателни условия в детските градини в община Русе“ на община **Русе**.

В рамките на осъществената последваща оценка са оценявани ефектите и ползите от обучението, реализирано в рамките на 5 обучителни сесии, всяка с продължителност от 3 дни в периода 15 октомври 2014 г. – 5 декември 2014 г. По данни на ЦОИДУЕМ общият брой на обучените педагогически служители от детските градини по проекти по Компонент 2 е 179²². Съгласно възприетия от екипа методологически подход, при оценката бе заложено да се установи също така удовлетвореността и усвоените знания на педагогическите специалисти от работното посещение в Страсбург, Франция, проведено в периода 1-5 юни 2015 г.

Съгласно изискването на Възложителя, за набиране на първична емпирична информация, е разработена анкетна карта (Анкетна карта № 1 за педагогически специалисти²³), която е структурирана в два основни модула: **модул за установяване на степента на удовлетвореност от постигнатите резултати** от обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и **модул за оценки на усвоените знания и умения в следствие от проведените обучения** по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Този избор е съобразен с ограничения срок за изпълнение на дейностите по поръчката, както и с натовареността на персонала от целевата група. Предварителната оценка на екипа показва необходимостта в анкетната карта за педагогическите специалисти да се включат и серия въпроси, с които да бъдат установени **ефектите върху децата и младежите в риск, с които работят обучените по проекта педагогически специалисти**.

Във връзка с организацията на анкетното проучване сред тази целева група ръководителите на проектите, финансирани по Компонент 2 от програма BG06 „Деца и младежи в риск“ ни предоставиха **списък на обучените педагогически специалисти – общо 175 човека**. Предвид извънредно краткия срок за провеждане на проучването се

²² Източник: Годишен доклад за дейността на ЦОИДУЕМ – 2014 г.

²³ Анкетна карта № 1 за анкетно проучване сред педагогически специалисти е дадена в Приложение № 1 на Доклада.

възприе и приложи гъвкав подход спрямо тази целева група. Тъй като без изключение това са високо отговорни служители, тяхното анкетиране се извърши при съчетаване на **две конкретни методики**:

1) Електронно анкетно допитване по имейл с прикачена анкетна карта (прикачен файл в Word-формат): това е един от съвременните методи за анкетиране, с който обикновено се адресират определени категории респонденти, за които има основания да се очаква висока степен на възвръщаемост. Подходът гарантира методическа коректност и надеждност - потенциалните респонденти получават изчерпателна предварителна информация за целите на проучването и им се изпраща анкетната карта, с подробни инструкции за начина на отбелязване на отговорите, избрани от респондентите, както и начина за връщане на попълнените анкетни карти на екипа. В конкретния случай изключително полезно се оказа *Писмото за подкрепа*, което Възложителят предостави на Изпълнителя. Писмото послужи като гаранция и препоръка за надлежното попълване на анкетната карта. В три четвърти от случаите потенциалните респонденти са върнали попълнената от тях анкетна карта без каквото и да е допълнително напомняне, а в една четвърт от случаите екипът направи едно или няколко телефонни обаждания с цел напомняне и това доведе до коректно попълване на анкетната карта.

2) Телефонно допитване: спрямо част от обучените педагогически специалисти бе приложен класическият вариант на телефонно допитване. Това се наложи поради липсата на валидни имейл адреси и поради изразеното от самите лица изрично желание да бъдат анкетираны по телефона²⁴. Допитването по телефона е направено при строго спазване на методическите изисквания към този специфичен вид техника на анкетиране. Това дава основания да се гарантира, че събраната по този начин емпирична информация е с висока степен на достоверност, което е ключово условие когато се извършват оценки за установяване на ефекти и ползи от конкретни дейности. Отговорите на анкетираните по този начин респонденти са отразени в индивидуални анкетни карти.

От списъка със 175 обучени педагогически специалисти, анкетни карти са попълнили общо 174 лица, като само един от педагозите не е открит (липсващ имейл и невалиден телефонен номер). Това е изключително високо ниво на отговаряне (*response rate*) и е основание проведеното анкетно проучване сред обучените педагогически специалисти да се приеме като изчерпателно и успешно реализирано. По този начин екипът изпълни своите предварителни изследователски намерения за цялостен и пълен обхват на целевата група от обучените педагогически специалисти. Обръщаме внимание на постигнатия почти стопроцентов обхват на потенциалните респонденти, тъй като той е съществено важен за качеството и пълнотата на събраните емпирични оценки. При такъв обхват може да се твърди, че събраните оценки за обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи

²⁴ С тези потенциални респонденти бе установена телефонна връзка и им бе предложено да посочат свой имейл, на който да им бъде изпратена анкетната карта. Лицата са предпочели допитването да стане по телефона, като са се аргументирали със своята заетост и професионална натовареност.

в риск“ отразяват мненията и вижданията на цялата обучена съвкупност, а това от своя страна е гаранция, че получените оценки възпроизвеждат картината в нейния цялостен вид.

Получените по имейл анкетни карти и попълнените в резултат на телефонно допитване анкетни карти са отпечатани и систематизирани според съпричастността на респондента към отделните проекти²⁵, като данните от тези анкетни карти са въведени за по-нататъшни анализи в специализирания софтуер SPSS. Спрямо така генерирания масив от данни са приложени съвременни статистико-математически анализи, резултатите от които послужиха като емпирична основа за осъществяване на задачите на настоящата оценка сред целевата група от обучените по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ педагогически специалисти.

Резултатите от проучването, анализа и оценката на ефекта и ползите от обученията на учителите, директорите и други служители, работещи в детските градини в 10-те общини по Компонент 2, са представени в Раздел II, точка 2 на Доклада.

d. Анкетно проучване чрез онлайн въпросник

Онлайн въпросникът е инструмент за събиране на информация за мненията и нагласите на широк кръг лица, които са засегнати страни по дадена програма или проект. Стандартизираният набор от въпроси и относително големият брой адресати позволяват генерализация на резултатите и извличането на представителни изводи за разглеждания сегмент от населението. Инструментът е особено полезен при събирането на представителна информация във връзка със съответствието на предприетите мерки по проекта с установените нужди на целевите групи.

Предимството на онлайн въпросника е, че предоставя възможност за по-ефикасно събиране на количествени и качествени данни, тъй като: (1) ограничава се до минимум времето, което респондентите трябва да отделят на анкетата (спестява се времето, необходимо за установяване на контакт); (2) ограничават се разходите за провеждането на анкетата (не е необходимо посещение на място). Освен това, инструментът предоставя възможност да се адресира широк кръг от респонденти, полезен е при установяването на съгласуваността на проекта/програмата с нуждите на целевите групи, и като цяло предоставя данни за общото въздействие на проекта. Недостатъците му произтичат от това, че съществува риск малък дял от адресатите да отговорят на въпросника и че предоставя основно дескриптивна информация, т.е. не съществува възможност да се вникне в контекста и причините, обуславящи дадена ситуация. По отношение на първия риск е възможно да се предприеме интервенция по активизиране на участниците в анкетата, в случай че са налични телефонни номера за контакт.

Основни източници на информация и данни, в контекста на оценката на въздействието от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“, са отговорите на респондентите във въпросниците, попълнени от младежките работници и ромските медиатори.

²⁵ Имат се предвид посочените 10 различни проекта по Компонент 2 на Програмата.

Прилагане на метода: Анкетното проучване чрез онлайн въпросник е използвано (1) за анализ и оценка на ефектите и ползите от проведените по Компонент 3 обучения и от посещението с учебна цел в Страсбург (Франция) за младежките работници, и (2) за анализ и оценка на ефектите и ползите от обученията на ромските медиатори в младежките центрове и детските градини, обхванати съответно от Компонент 1 и от Компонент 2 на BG06 „Деца и младежи в риск“.

С цел събиране на данни, необходими за изследване на ефекта и ползите от обученията и от учебното посещение в Страсбург за младежките работници, и от обученията на ромските медиатори, са разработени и съгласувани с Възложителя въпросници за онлайн проучване (вж. Приложение № 4 и Приложение № 5 към Доклада). За целта беше използвана платформата „CheckMarket“ (www.checkmarket.com), предоставяща разнообразни възможности и притежаваща всички необходими характеристики за бързо и сигурно създаване, разпространение и анализ на въпросници. Данните се предоставят в графики, таблици и SPSS база данни, което позволява бърз анализ на резултатите. Форматът на заглавните страници на двата въпросника е показан по-долу:

Онлайн въпросник до младежки работници



Онлайн въпросник до ромски медиатори



Въпросникът за проучването сред младежките работници е изпратен до всички лица, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ – общо **22 човека** (5 младежки работници – Пловдив, 4 младежки работници – Стара Загора, 8 младежки работници – Враца и 5 младежки работници – Добрич). По аналогичен начин е изпратен онлайн въпросникът и до **24 ромски медиатори** към младежките центрове, детските градини и общините, подкрепени в рамките на програма BG06 "Деца и младежи в риск".

Резултатите от проучването, анализа и оценката на ефектите и ползите от обученията на младежките работници и ромските медиатори, както и от учебното посещение на младежките работници в Страсбург, реализирани в рамките на проект „Изграждане на капацитет“, са представени в Раздел II, точка 2 на Доклада.

е. Фокус групи

Фокус групата е един от основните инструменти за събиране на информация в областта на социалните изследвания. Методът представлява структурирана дискусия,

обикновено на 8-10 до 12 души, подпомагана от експерт от оценителния екип. Тя има за цел да събере голямо количество качествена информация за относително кратък период от време. Ролята на експерта оценител е не да ръководи дискусията (както при интервюто), а по-скоро да следи за придържането към основната тема на разговор и да задава насочващи въпроси при установени отклонения. По този начин се запазва автентичният характер на изказаните мнения и се ограничава „смущаващия“ ефект от присъствието на външно лице.

Предимствата на метода се свързват с това, че позволява едновременно извличане на противоположни гледни точки, генерира голям обем първична информация за кратък период от време, както и „чиста“ информация с ограничено въздействие от присъствието на експерт оценител. Недостатъците му се свеждат до това, че полезността на натрупаната информация зависи от способността на експерта оценител да насочва разговора, като същевременно не доминира дискусията, но може да окаже влияние върху мнението на участниците, което да се промени в хода на дискусията, както и наличието на риск определен участник да доминира в обсъждането и да не се улови пълната палитра от мнения.

Източници на информация, в контекста на извършената оценка на въздействието от изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“, са участниците в четирите фокус групи организирани във Враца (13 април 2016 г.), Стара Загора (15 април 2016 г.), Добрич (15 април 2016 г.) и София (20 април 2016 г.). Участници в първите три бяха младежки работници и ромски медиатори в младежките центрове, разположени във Враца, Добрич, Пловдив и Стара Загора, и педагогически специалисти и ромски медиатори в детските градини в общините с подкрепени проекти по Компонент 2²⁶. Фокус групата, проведена в София, се осъществи с представители на ЦОИДУЕМ и на програмния оператор - Главна дирекция „Структурни фондове и международни образователни програми“ на Министерството на образованието и науката.

f. Интервюта

Интервюто представлява задълбочен разговор между лице (интервюиран) и обучен специалист (интервюиращ). Методът е подходящ за набиране предимно на качествени данни от ретроспективно или бъдещо естество. Сред ползите от прилагане на метода е възможността да се разкрият мнения и виждания на заинтересованите страни без влиянието на груповата динамика, оказваща силно въздействие при други методи като например фокус групите. Основно преимущество е и нивото на детайлност, което може да се постигне – оценителят има възможност да задава допълващи въпроси и да изисква допълнителна аргументация по даден отговор.

Интервюта бяха проведени с част от учителите, както и във връзка с идентифицирането, анализа и оценката на добри практики при изпълнението на проект „Изграждане на капацитет“²⁷.

²⁶ Списъци на лицата, участвали във фокус групите, са представени съответно като Приложение №6, Приложение № 7, Приложение № 8 и Приложение № 9 към Доклада.

²⁷ Списък на интервюираните лица е представен в Приложение № 10 на Доклада.

5. Методи за анализ на информация

а. Анализ на индикаторите

Анализът на индикаторите е основен инструмент за бързо, лесно и ясно визуализиране на информация. Особено е полезен при извършването на оценки на изпълнението на програми/проекти. Важно е данните да са правилно интерпретирани, тъй като всяко обобщаване на информацията означава и загуба на информация. По тази причина зад всяко значение и цифра на индикаторите трябва да е ясно какви са ограниченията по отношение на данните. Резултатите от анализа на индикаторите на проект „Изграждане на капацитет“ са представени в Раздел II, точка 1, подточка 1.2 на Доклада.

б. Сравнителен анализ

Сравнителният анализ (на англ. benchmarking) е процес на сравнение на процеси и постижения в дадена област с най-добрите или други постижения в същата област. Процесът включва и разбиране на начините, по които са достигнати постиженията, както и възприемане и адаптиране на чуждия опит за подобряване на собственото представяне. В контекста на настоящата оценка сравнителният анализ е използван за целите на оценката на изпълнението на качествените индикатори, която включва изследване на степента на съответствие между желаното състояние, изразено чрез показателите, и реалната ситуация. Резултатите от сравнителния анализ са представени в Раздел II, точка 1, подточка 1.3.

с. Анализ на приноса

Анализът на приноса представлява подход за оценка на приноса на дадена програма/проект за даден желан резултат. Методът се прилага чрез следването на следните методологически стъпки:

- Стъпка 1: Задаване на причинно-следствената връзка, която да бъде изследвана.
- Стъпка 2: Изследване на „теория на промяната“ (т.е. какъв ефект се очаква да бъде постигнат или е постигнат от прилагане на проекта/програмата).
- Стъпка 3: Събиране на налични доказателства за „теорията на промяната“ (напр. от предходни оценки на проекта/програмата).
- Стъпка 4: Анализ и оценка на приноса.
- Стъпка 5: Набавяне на допълнителни данни.
- Стъпка 6: Повторна проверка и, където е приложимо, подсилване на изводите.

Резултатите от анализа на приноса на проект „Изграждане на капацитет“ са представени в Раздел II, точка 2, подточки 2.1.4 и 2.2.4 на Доклада.

d. Анализ на логиката на интервенция

Анализът на логиката на интервенция е инструмент за проследяване на процеси, който се използва в оценката на вътрешната и външната съгласуваност на определена програма или проект. Анализът служи за проследяването на развитието на програмата/проекта от етапа на идентифициране на нуждите, през определянето на ресурсите и дизайна на дейностите, до постигането на крайните продукти и резултати. Този метод включва логическо моделиране, което подпомага идентифицирането на причинно-следствените връзки между нуждите, ресурсите, дейностите, продуктите и резултатите при изпълнението на програми/проекти. Анализът на логиката на интервенция е полезен при идентификацията на недостатъци в обосновката на определена програма/проект. Като цяло, анализът на логиката на интервенция се използва като инструмент за оценка на стратегическото планиране, но също така има възможност да даде ценни заключения и по отношение на ефективността на изследвания проект. Резултатите от анализа на логиката на интервенцията на проект „Изграждане на капацитет“ са представени в Раздел II, точка 1, подточка 1.1 на Доклада.

e. Анализ на вече натрупан опит (анализ на добри практики)

Анализът на вече натрупан опит, идентифицирани проблеми и съответно добри практики е свързан с идентифицирането и проучването на възпроизводимостта на успешни мерки, инициативи и дейности, с цел да се оптимизира изпълнението на проекта. Определящата черта на метода е, че е холистичен, което означава, че се отделя специално внимание на контекста и средата. Разчитайки на богатия си опит в прилагането на анализ на добри практики и на информацията от участниците във фокус групите, екипът ни идентифицира дейности и инициативи с потенциал да се възпроизведат и да окажат положително въздействие за въвличане и задържане на децата и младежите от етническите малцинства в детските градини и училищата. Резултатите от проучването, анализа и оценката на добрите практики по проект „Изграждане на капацитет“, са представени в Раздел II, точка 3 на Доклада.

Раздел II. Оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG 06 „Деца и младежи в риск“

Настоящият раздел представя анализа и оценката на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Информацията е структурирана в три точки. Първата описва приноса на проекта за постигане и на други национални цели и приоритети в областта на образованието и интеграцията на децата от етническите малцинства, както и изпълнението на всички количествени и два от качествените индикатори. Втората част на Раздела е посветена на анализа и оценката на въздействието от проекта, включително ефектите и ползите от обученията за целевите групи на проекта, а последната, трета част съдържа идентифицираните, анализирани и оценени добри практики.

1. Анализ и обективна оценка на постигнатите цели, ефект и резултати от изпълнението на проекта

1.1. Логика на интервенцията

Целта на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG 06 „Деца и младежи в риск“, съгласно дефиницията представена в проектното предложение, е следната:

„(...) да се изгради капацитетът на младежките центрове и детски градини, участващи в проектите избрани по първите два компонента на програмата, чрез провеждане на обучения и предоставяне на образователни материали на работещите с младежи, служителите в детските градини и медиаторите.“²⁸

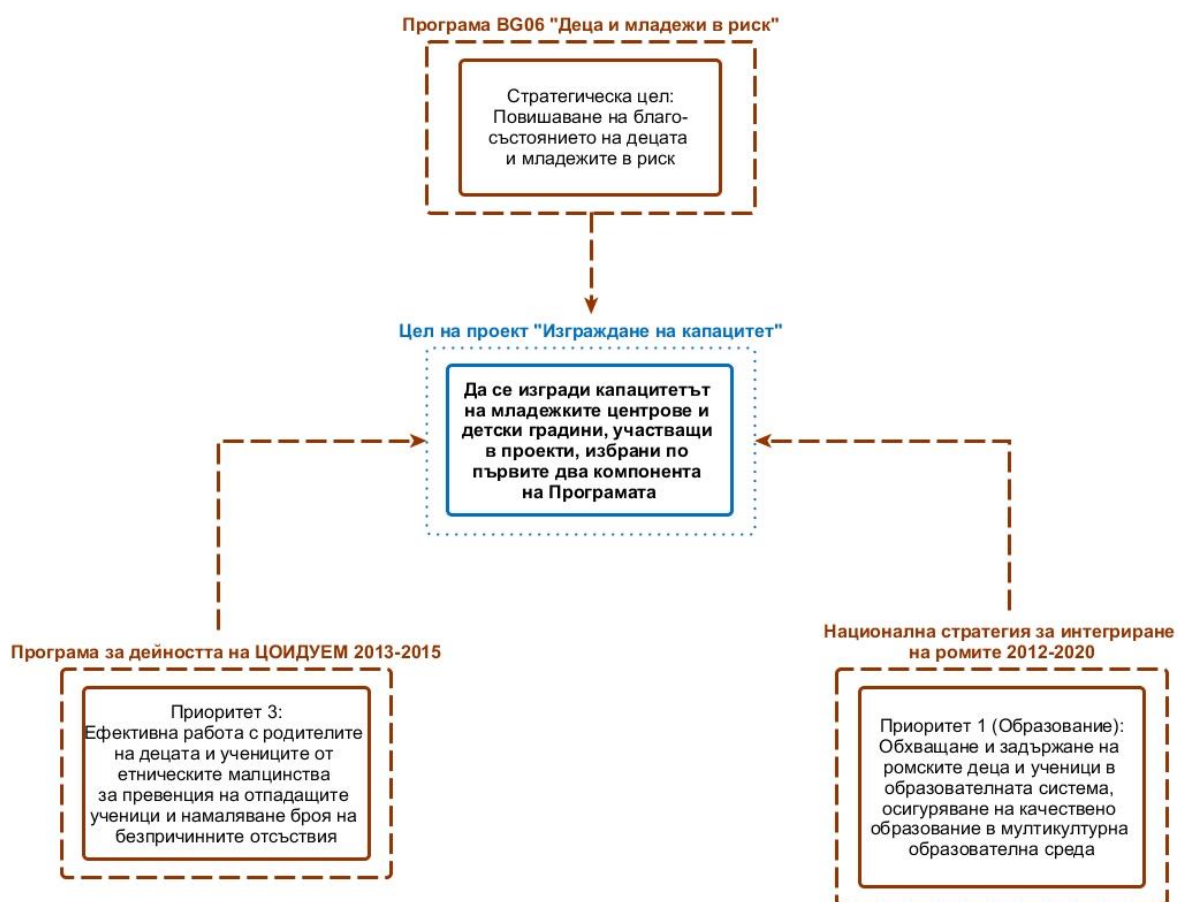
Така формулирана, дефиницията включва както идентифициране на желано бъдещо състояние (цел), така и очертаване на основните предвидени мерки за постигането му (средства). Като начало, ще бъде изследвана връзката между специфичната цел на проекта и общия програмен контекст, в който ще се преследва, а след това ще бъде обърнато внимание на съответствието между целта на проекта и предвидените мерки за постигането ѝ.

Проект „Изграждане на капацитет“ се вписва в рамката на 3 основни програмни и стратегически документа:

- Програма за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства за периода 2013-2015 г.;
- Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, финансирана чрез Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014 г.;
- Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012-2020 г.

²⁸ ЦОИДУЕМ (2013) „Проектно предложение за Компонент 3 (предефиниран проект) Изграждане на капацитет за програмата Деца и Младежи в Риск“. Стр. 3.

Конкретните цели и приоритети от посочените документи, към които се отнася специфичната цел на проект „Изграждане на капацитет“, са представени на графиката по-долу:



Фигура 5: Съответствие на целите на проекта с основни програмни и стратегически документи

От графиката става ясно, че основният приоритет в областта на образованието според Програмата за дейността на ЦОИДУЕМ и Националната стратегия за интегриране на ромите е ограничаването на броя отпадащи деца и ученици от системата на образованието. В този контекст, ролята на проект „Изграждане на капацитет“ е да надгради знанията и уменията на служителите на детските градини и младежките центрове по отношение на работата им с лица, които са застрашени от отпадане. По този начин ще се гарантира, че тези институции разполагат с персонал, който е способен да противодейства на негативните тенденции в образователната система, свързани с високия дял на преждевременно напускащите училище. Този дял е особено висок сред ромите²⁹ и поради тази причина включването на ромските медиатори в обучението по проекта е от ключово значение за успеха на проекта и за приноса му към изпълнението на приоритетите по Програмата за дейността на ЦОИДУЕМ и по Националната стратегия за интегриране на ромите. Третият програмен

²⁹ НССЕИВ (2012). „Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012-2020 г.“, стр. 8. Достъпно на: <http://www.nccedi.government.bg/page.php?category=125&id=1740>

документ, към който проект „Изграждане на капацитет“ има отношение, е програма BG06 „Деца и младежи в риск“. За разлика от двата документа, които вече бяха разгледани, тази програма е ориентирана към постигането на по-дългосрочна стратегическа цел, свързана с общото повишаване на благосъстоянието на децата и младежите в риск. Тъй като търсеният ефект по тази програма се отнася по-скоро до въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ и не толкова до преките резултати от изпълнението му, идентифицирането на ясна връзка между изпълнените дейности по проекта и постигането (или непостигането) на целта е далеч по-трудно³⁰. Все пак, с достатъчна степен на сигурност, може да бъде установена връзка между очаквания резултат от изпълнението на проекта (намаляване на броя отпаднали от образователната система) и стратегическата цел на Програмата (повишаване на благосъстоянието на децата и младежите в риск), тъй като нивото на образование на дадено лице е основен определящ елемент за благосъстоянието му.

Важно е да се уточни, че проект „Изграждане на капацитет“ е един от трите компонента, които се допълват взаимно при постигането на стратегическата цел на Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Компонент 1 се отнася до предоставянето на по-добри услуги за младежи в риск чрез осигуряването на подкрепа, включително инфраструктурна, за младежките центрове в четири областни града на България, а Компонент 2 – до усъвършенстването на услугите за деца в риск чрез реализирането на инфраструктурни подобрения в рамките на обхванатите от програмата детски градини. Проект „Изграждане на капацитет“ е свързващото звено между другите два компонента и допълва извършените по тях дейности чрез осъществяването на меки мерки (обучения) в контекста на подобряването на предоставяните услуги за деца и младежи в риск. По този начин се преследва постигането на синергичен ефект, който да генерира необходимото въздействие и да допринесе за реализацията на стратегическата цел на програмата: подобряване на благосъстоянието на децата и младежите в риск. В тази връзка в проектното предложение на проект „Изграждане на капацитет“ се посочва:

„Надграждането на резултатите от двата компонента и съчетанието между социални услуги планирани досега с образователни дейности за повишаване и надграждане на знанията, уменията и компетентностите с оглед устойчивост на резултатите от обединени и прилагани в система в младежките центрове и учебно-възпитателната дейност в детските градини ще допринесат за по-цялостния и всеобхватен интеграционен процес на целевата група – деца и младежи от етнически произход в риск.“³¹

³⁰ Тук се използва разграничението между продукт, резултат и въздействие от изпълнението на даден проект, където продуктите са непосредствените ефекти, резултатите – подобренията въз основа на непосредствените ефекти, а въздействието – ефектите върху общата социално-икономическа среда. Този подход е в съответствие с установеното разбиране на ЕК за периода 2007-2013 г. За справка виж: ЕК (2006). „Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Monitoring and Evaluation Indicators. Working document 2“. Достъпно на:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/working/wd2indic_082006_en.pdf

³¹ ЦОИДУЕМ (2013) „Проектно предложение за Компонент 3 (предефиниран проект) Изграждане на капацитет за програмата Деца и Младежи в Риск“. Приложение 6, стр. 5.

Съпоставката на специфичната цел на проект „Изграждане на капацитет“ с общия програмен контекст показва, че съществува съответствие на едното с другото. Заедно с това логиката на интервенция на всеки от трите компонента на Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ се преплитат, така че да се постигнат в по-пълна степен целите им. Като следваща стъпка, ще се направи оценка доколко заложените по проекта мерки съответстват на поставената специфична цел. Съгласно формулировката в проектното предложение целта на проекта ще се постигне *„чрез провеждане на обучения и предоставяне на образователни материали на работещите с младежи, служителите в детските градини и медиаторите“*³². Съществува ясна връзка между поставената цел (изграждане на капацитета на младежките центрове и детските градини) и заложените дейности (провеждане на обучения и предоставяне на образователни материали). В проектното предложение е заложен тристепенен подход към провеждането на обучения, включващ 3 последователни и взаимодопълващи се стъпки:



Фигура 6: Подход за провеждане на обученията

Характерно за подхода към провеждане на обученията е, че се базира на итеративен процес на надграждане, в рамките на който се започва от установяване на базови познания и умения (свързани с основните понятия и методи), преминава се към проучване на приложимостта (чрез отражение върху практиката), за да се стигне до окончателната оценка на постигнатото (включваща преглед на дейностите и обмяна на опит между обучените лица). Този подход представлява добра предпоставка за постигането на добри резултати при изграждането на капацитета на персонала в младежките центрове и детските градини, обхванати по Компонент 1 и Компонент 2 на Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.

Освен провеждането на обучения, другата заложена в проектното предложение мярка е предоставянето на образователни материали. По проекта има два типа материали: (1) разработени от Съвета на Европа и преведени на български език и

³² ЦОИДУЕМ (2013) „Проектно предложение за Компонент 3 (предефиниран проект) Изграждане на капацитет за програмата Деца и Младежи в Риск“. Стр. 3.

ромски език наръчници и ръководства, и (2) адаптирани в съответствие с националния контекст образователни материали, които да се предоставят по време на обученията.

Заедно с определянето на специфичната цел и очертаването на мерките за постигането ѝ, формулировката на целта на проекта, заложената в проектното предложение, дефинира и трите целевите групи по проекта:

- „работещите с младежи“ – младежки работници;
- „служителите в детските градини“ – педагогически специалисти;
- „медиаторите“ – ромските медиатори.

И в трите случая става дума за лица, които са наети в младежки центрове и детски градини, обхванати по Компонент 1 и Компонент 2 на Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Тук е важно да се направи разграничение между целевите групи в контекста на проект „Изграждане на капацитет“ и целевите групи в по-общия контекст на политиките по отношение на деца и младежи в риск. Целевите групи във втория случай включват лица, които поради определена причина (или комплекс от причини) са застрашени от социално изключване или вече се намират в такова състояние. От гледна точка на настоящата оценка понятието „целева“ група ще се използва в първия му смисъл, т.е. във връзка с трите групи обучени лица.

Дотук беше направен анализ на логиката на интервенцията по отношение на етапа на планиране, включващ преглед на съответствието на специфичната цел на проекта с по-общия стратегически и програмен контекст, както и на съответствието на предвидените мерки и дейности с преследваната цел. Оценката показва, че и в двата случая се наблюдава висока степен на съответствие. Но за да е пълен анализът на логиката на интервенция, е необходимо да се отчете и етапът на изпълнение, така че да се установи доколко изпълнението на проекта съответства на плановите, заложен в проектното предложение. Важно е да се уточни, че по-задълбочена оценка на постигнатите резултати и ефекти ще бъде направена в т. 2 Ефект и ползи за целевите групи на настоящия доклад, като на този етап е необходимо единствено да се идентифицират вложените ресурси и постигнатите резултати/ефекти, за да се оцени доколко съответстват на установената специфична цел на проекта.

Прегледът на изпълнението на индикаторите по проект „Изграждане на капацитет“³³ сочи, че за проведените общо 23 обучения в рамките на 2 обучителни сесии, плюс допълнителна оценъчна сесия, са заделени 1 000 000 евро. В допълнение към обученията е проведено и работно посещение в Страсбург за обмяна на опит и добри практики. С дейностите по проекта са достигнати всички целеви групи и са обучени: 22 младежки работници³⁴, 179 служители на детски градини и 33 ромски медиатори. От гледна точка на ефектите от обученията:

³³ Аспарух Диков-ЦОИДУЕМ (2016). „Анализ на изпълнението на индикаторите заложен по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ“.

³⁴ Постигнатите стойности се базират на предоставена информация от ръководителите на проекти по места относно брой обучени младежки работници.

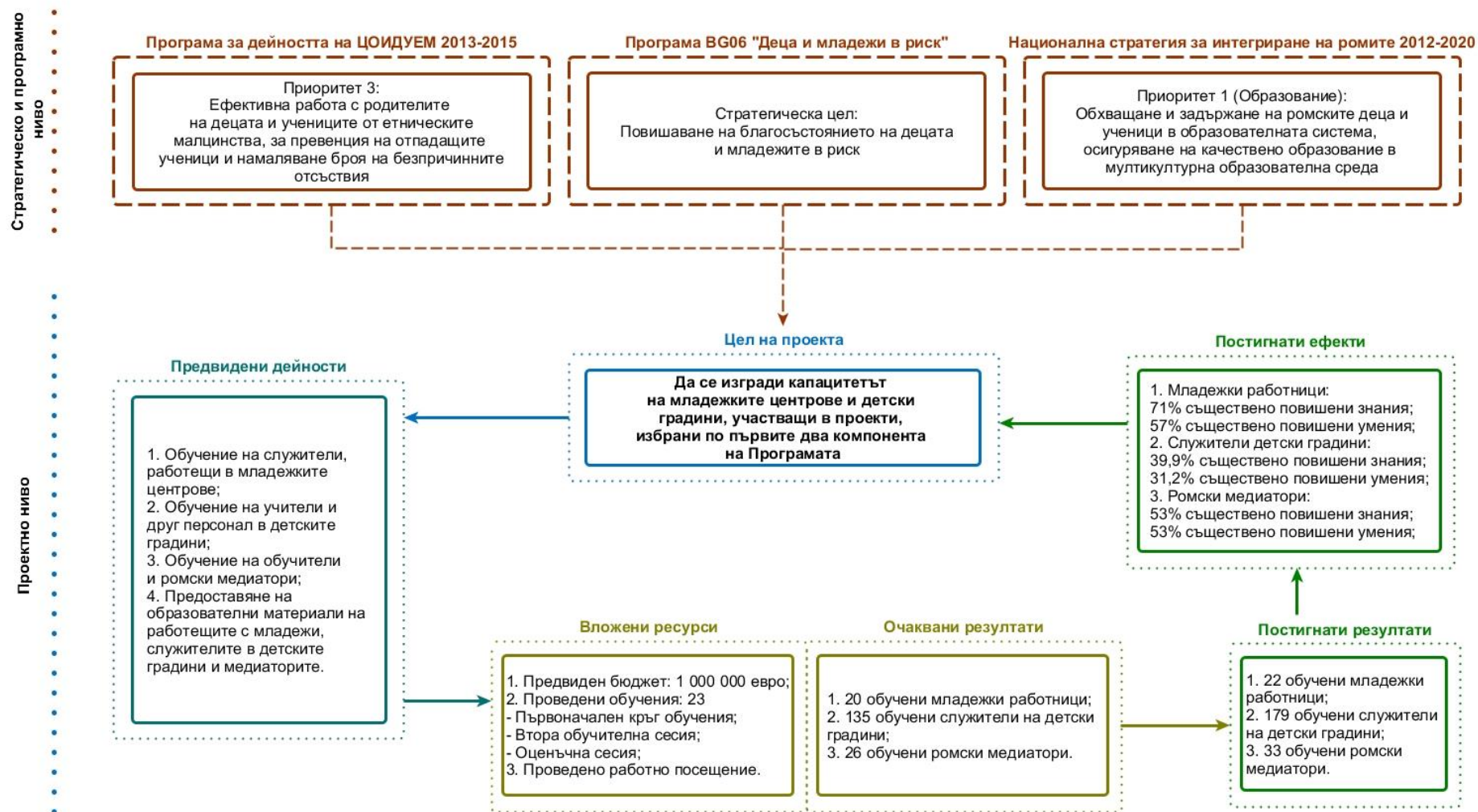
- От младежките работници: 71% считат, че знанията им са се повишили съществено; 57% считат, че уменията им са се повишили значително³⁵.
- От ромските медиатори: 58% считат, че знанията им са се повишили съществено; 53% считат, че уменията им са се повишили значително³⁶.
- От педагогическите специалисти: 39,9% считат, че знанията им са се повишили съществено; 31,2% считат, че уменията им са се повишили значително³⁷.

Въз основа на наличните данни, може да се заключи, че постигнатите резултати и ефекти от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ допринасят за постигането на специфичната цел на проекта, състояща се в изграждането на капацитета на младежките центрове и детски градини, участващи в проекти, избрани по първите два компонента на Програмата. В този смисъл анализът завършва кръга на проследяване на вътрешното и външното логическо съответствие на целите и дейностите по проекта. Анализът на логиката на съответствие показва, че проектът съответства на целите на основните стратегически и програмни документи и, че целта на проекта се преследва с подходящи дейности при вложени достатъчно ресурси.

³⁵ Резултати от проведено от Екорис онлайн допитване сред младежки работници, участвали в обученията по проект „Изграждане на капацитет“.

³⁶ Резултати от проведено от Екорис онлайн допитване сред ромски медиатори, участвали в обученията по проект „Изграждане на капацитет“.

³⁷ Резултати от проведено от Екорис анкетно проучване сред педагогически специалисти, участвали в обученията по проект „Изграждане на капацитет“ (n=174).



Фигура 7: Логика на интервенцията на проект „Изграждане на капацитет“

1.2. Анализ на количествените индикатори

Анализът на индикаторите по предефиниран проект Компонент 3 „Изграждане на капацитет“ се осъществява на база на заложените целеви стойности в проекта и реално постигнатите такива. Екипът ни използва като основни източници на информация проектното предложение и предоставеният ни от Възложителя доклад „Анализ на изпълнението на индикаторите, заложен по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ“. С цел по-лесно визуализиране степента на изпълнение на количествените индикатори, екипът ни изготви следната таблица. По-обстоен преглед на всеки един индикатор е представен под таблицата, докато изпълнението на качествените индикатори е коментирано отделно в раздел „Ефект и ползи за целевите групи“ на доклада.

Таблица 4. Анализ на заложените количествени индикатори

Индикатор	Мерна единица	Заложена стойност ³⁸	Постигната стойност ³⁹	Степен на изпълнение (%) ⁴⁰
Обучени обучители	Брой	10	11	110 %
Обучени служители, работещи в четири младежки центрове	Брой	20	22*	110%
Обучени учители и друг персонал в детските градини	Брой	135	179	133 %
Обучени ромски медиатори	Брой	26	33	127 %
Проведени обучения	Брой	23	23	100%
Проведени пресконференции	Брой	1	3	300%
Проведени конференции	Брой	1	1	100%
Проучване за оценка на въздействието	Брой	1	1	100%
Финансов одит на проектното изпълнение	Брой	1	-	-

*Постигнатите стойности се базират на предоставена информация от ръководителите на проекти по места относно брой обучени младежки работници.

Обучени обучители: индикаторът е преизпълнен с 10%, като са обучени, както чуждестранни обучители, така и български специалисти, които след това са имали за цел да обучат в рамките на две години младежки работници, ромски медиатори и

³⁸ ЦОИДУЕМ (2013) Проектно предложение за Компонент 3 (предефиниран проект) Изграждане на капацитет по програмата Деца и младежи в риск и по-конкретно. Приложение 12.Индикатори.

³⁹ Аспарух Диков-ЦОИДУЕМ (2016). Доклад „Анализ на изпълнението на индикаторите, заложен по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ“- стр.9-15.

⁴⁰ Използвана формула : Постигната стойност / Заложена стойност.

педагогически специалисти. Обучението на учителите е проведено през март месец 2014 г., т.е. няколко месеца преди предвидените обучения сред целевите групи, като всички учители са били запознати с целите на програмата, методологията за обучение, учебните планове, учебни програми, учебния процес и материалите за обучение. Важно е да се отбележи, че учителите са били разпределени в две групи - на такива, специално обучени за работа с младежки работници и ромски медиатори и други, специално обучени за работа с педагогически специалисти. Като цяло провеждането на това обучение е логично, тъй като по този начин учителите са имали възможност да се запознаят по-обстойно, както с изпълнението на проекта по места, така и със съществуващи държавни политики по отношение на предучилищното образование, детските градини и младежки центрове и следователно да проведат по-фокусирани обучения сред трите целеви групи.

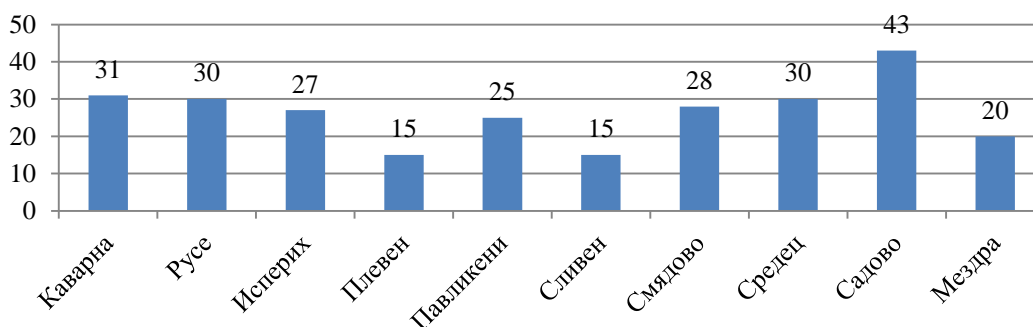
Обучени служители, работещи в четири младежки центрове: индикаторът следва да се счита за изпълнен⁴¹. От Младежки център Враца реално са обучили повече от заложените в проекта пет участника поради различни причини - напуснали служители и отпуск по майчинство, а от младежки център Добрич са участвали четирима души по независещи от Изпълнителя причини и по-конкретно поради прекратяване на трудовото правоотношение на един от младежките работници⁴². Като цяло са проведени две обучения с младежки работници от центровете в Стара Загора, Пловдив, Враца и Добрич, като едното е било през есента на 2014 г., а второто през есента на 2015 г., като по този начин се е позволило по-лесното асимилиране на информация, надграждане на знания и прилагане на практика. Отчита се, че делът на жените, участвали в учебните сесии е приблизително 57 %⁴³.

Обучени учители и друг персонал в детските градини: индикаторът е преизпълнен с 33%, като са проведени две обучения, разпределени в седем учебни сесии в периода октомври 2014 г. - април 2015 г. Обучени са педагогически специалисти от всички десет общини, изпълняващи проекти по Компонент 2 на Програмата, като е осигурено релевантно географско разпределение на участниците от различните общини въз основа на броя на детските градини и педагогическите специалисти.

⁴¹ Предоставена информация от ръководителя на проекта относно младежки работници, преминали обучение по проекта.

⁴² Аспарух Диков-ЦОИДУЕМ (2016 г.) „Анализ на изпълнението на индикаторите, заложи по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ“, стр.10.

⁴³ На база на обработената информация от онлайн проучването.



Източник: ЦОИДУЕМ (2016 г.) „Анализ на изпълнението на индикаторите, заложили по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ“

Фигура 8. Разпределение на участниците от детски градини по Общини

Фактът, че педагогически специалисти от различни общини са участвали съвместно в няколко обучителни сесии е логически обоснован, тъй като е позволило провеждането на тематични дискусии и обмяна на опит. Провеждането на няколко обучителни сесии сред участниците също така е предоставило възможност за работа в по-малки групи и осигуряване на достатъчно време за преминаване от теорията на практика. Дяловото разпределение на участниците от тази целева група показва, че близо 100% от обучените педагогически специалисти са жени⁴⁴.

Обучени ромски медиатори: индикаторът е преизпълнен с 27%, като са обучени 33 ромски медиатори в рамките на две обучителни сесии в периода ноември 2014 г. - май 2015 г., като обучените лица са били разпределени по осем участници в обученията по Компонент 1 и 25 участници по Компонент 2. В допълнение, 8 ромски медиатори от Младежките центрове в Стара Загора, Пловдив, Враца и Добрич са взели участие в съвместно обучение с младежките работници през септември 2014 г. Като цяло, това разпределение е спомогнало за по-доброто разбиране и взаимодействие между ромски медиатори и младежки работници от една страна, и ромски медиатори и педагогически специалисти - от друга страна. Активното включване на ромските медиатори в обученията по проекта е било от ключово значение за успеха на проекта, тъй като те са ценен посредник при подобряване на отношенията с ромски родители и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини. Както и при другите целеви групи, фактът, че ромските образователни медиатори са участвали в две обучителни сесии, като втората се е провела около шест месеца по-късно, представлява важен фактор за надграждане на знания и прилагане теория на практика. Дяловото разпределение на участниците от тази целева група показва, че около 61 % от обучените ромски медиатори са жени⁴⁵.

⁴⁴ Аспарух Диков-ЦОИДУЕМ (2016 г.) „Анализ на изпълнението на индикаторите, заложили по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ“, стр.22.

⁴⁵ Аспарух Диков-ЦОИДУЕМ (2016 г.) „Анализ на изпълнението на индикаторите, заложили по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ“, стр.22.

Проведени обучения: индикаторът е изпълнен, като в рамките на две години са проведени 23 обучения. Тези обучения логично са организирани на три стъпки като първоначалните обучения са били фокусирани върху запознаване с основни понятия, докато последващите обучения са имали за цел практическо приложение на придобити знания и умения на местно ниво и обмяна на опит, последвани от провеждане на оценъчни сесии, даващи възможност за обратна връзка между обучители и целеви групи и преглед на реализираните дейности в резултат от проведените обучения. Важно е да се отчете също така, че екипът на ЦОИДУЕМ е положил необходимите усилия и е проявил гъвкавост при организирането на тези обучения с оглед на изразената от младежките центрове и детски градини необходимост от непрекъсване на работния процес.

Проведени пресконференции: индикаторът е преизпълнен, като са организирани три пресконференции. В допълнение, важно е да се отбележи, че в плана за публичност е заложено, че информацията относно постигнатите резултати и реализираните дейности по проекта ще бъде популяризирана посредством сайтовете на ЦОИДУЕМ, МОН, включително на Програмния оператор, неправителствени организации, РИО и други заинтересовани страни, което е позволило разпространение сред широк кръг от заинтересовани страни и обществеността⁴⁶. След направен преглед на тези сайтове се констатира, че такава информация е налична.

Проведени конференции: индикаторът е изпълнен като на 29 март 2016 г. е организирана финална конференция, на която са представени реализираните по проекта дейности и резултатите от тях. Участвали са представители на всички заинтересовани страни: ЦОИДУЕМ, МОН, включително на Програмния оператор, Съвета на Европа, ръководители на проекти на младежки центрове и представители на неправителствени организации⁴⁷.

Проучване за оценка на въздействието: индикаторът следва да се счита за изпълнен като през март 2016 г. е избран Изпълнител, който провежда настоящата оценка на въздействието. Основните заключения и препоръки относно степента на удовлетвореност сред трите целеви групи и ефектите от този проект са представени в следващите раздели на доклада.

Финансов одит на проектното изпълнение:

Към момента на изготвяне на настоящия доклад няма публична информация дали е сключен договор с изпълнител за извършване на финансов одит. Съгласно информация от Възложителя, предстои сключването на такъв договор до края на текущия месец.

В заключение може да се каже, че всички заложили количествени индикатори, с изключение на един, са изпълнени като в резултат от изпълнението на дейностите по проекта, са обхванати представители на всички целеви групи и по-конкретно на всички

⁴⁶ ЦОИДУЕМ (2013) „Проектно предложение за Компонент 3 (предефиниран проект) Изграждане на капацитет за програмата Деца и Младежи в Риск“. Стр. 24.

⁴⁷ Източник: Официален сайт на ЦОИДУЕМ: <http://coiduem.mon.bg/page.php?c=2&d=267>.

общини, на чиято територия се изпълняват проекти по Компоненти 1 и 2. След направения анализ се констатира също така, че всички заложиени индикатори отговарят на критериите RACER⁴⁸, а именно :

1. Relevant (подходящи) – съобразени са с целите, които трябва да бъдат постигнати, а именно изграждане на капацитета на младежките центрове и детските градини, участващи в проекти, избрани по първите два компонента;
2. Accepted (приети) - приети с доверие от служителите и заинтересованите страни, които ги използват, а именно от Изпълнителя на проекта, партньора по проекта, целевите групи и ръководителите на проекти по места;
3. Credible (правдоподобни) - да бъдат ясни, недвусмислени и лесни за тълкуване от широката публика, а именно да е възможно бързото осведомяване от страна на непрофесионалист относно реализираните дейности и постигнатите резултати по проекта;
4. Easy (лесни) – да бъдат лесни за мониторинг, като събирането на данни не изисква големи разходи. Фактът, че броят на индикаторите не е твърде голям (9), позволява ефективен мониторинг на изпълнението на изразходваните средства, създадените продукти и предоставя възможност за последващо идентифициране на постигнатите резултати;
5. Robust (устойчиви) - да бъдат устойчиви на външни намеси, отчитащи както позитивните, така и негативните ефекти на оценяваната мярка. Този критерий е изпълнен за количествените индикатори, но е в по-малка степен застъпен в заложените качествени индикатори (виж раздел „Ефект и ползи за целевите групи“ на доклада).

Така заложените количествени индикатори позволяват проследяване на логическата връзка между дефинираните дейности по проекта, постигнатите стойности и заложените качествени индикатори за широка обществена информираност и подобряване на отношенията с ромските медиатори и други групи в неравностойно положение. Изпълнението на тези и други качествени индикатори е коментирано по-подробно в Раздел II „Оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“ на доклада.

1.3. Анализ на качествените индикатори

Освен количествените индикатори, които имат за цел да измерят степента на постигане на специфичната цел на проекта, в проектната документация са включени и 5 качествени индикатора, които да допълнят количественото изразжение на успеха със съдържателни показатели за нивото на постигнатите резултати. За разлика от

⁴⁸ Акронимът RACER идва от английски език и отговаря на първите букви на следните критерии: Relevant, Accepted, Credible, Easy, Robust, широко използвани и препоръчвани от Европейска Комисия: http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/tool_35_en.htm.

количествените индикатори, оценката за изпълнението/неизпълнението на качествените индикатори не се базира на постигането на определена целева стойност за състояние, което може да се околичества. Вместо това изпълнението на качествените индикатори се потвърждава въз основа на сравнителен анализ на наблюдаваното актуално състояние спрямо първоначално определеното желано състояние. В този смисъл качествените индикатори очертават характеристиките на желаното състояние към началото на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, а настоящата оценка определя степента му на съответствие с наблюдаваната към момента ситуация. Отчитайки характера на качествените индикатори, тяхната степен на изпълнение не се отчита с процентни променливи (0-100%+), а с категорийни променливи, т.е. оценката съответства на една от двете категории: (1) изпълнен; (2) неизпълнен.

Повечето от качествените индикатори се отнасят до въпроси, които се изследват обстойно в различни части на настоящата оценка. Така например, изпълнението на качествен индикатор „Придобити знания и умения от младежите за работа в младежките центрове“ е основен обект на анализ в контекста на изследването на ефекта и ползите от обученията за младежките работници (Раздел II, т. 2, подточка 2.1), а „Придобити знания и умения от учители в детските градини за работа с деца от ромски произход“ – съответно в Раздел II, т. 2, подточка 2.3. С цел избягване на повторения и запазване на последователността в логиката на изследването анализът на изпълнението на качествените индикатори е представен в частите от доклада, които засягат съответните показатели. Единствено анализът на изпълнението на качествен индикатор „Широка обществена информираност, стимулираща участието на семейства, общини, неправителствени организации и други заинтересовани страни“ е поместен в настоящата точка от доклада, тъй като не се отнася пряко до една-единствена тема от доклада, а по-скоро засяга въздействието от провеждането на обученията като цяло. В таблицата по-долу е представен статусът на всеки от индикаторите, заедно с препратка към частта от доклада, в която е представен обстойният анализ на изпълнение на съответния показател.

Таблица 5: Анализ на заложените качествени индикатори

Индикатор	Статус	Препратка към доклада
Придобити знания и умения от младежите за работа в младежките центрове	Изпълнен	Раздел II, т. 2, подточка 2.1
Придобити знания и умения от учители в детските градини за работа с деца от ромски произход	Изпълнен	Раздел II, т. 2, подточка 2.3
Широка обществена информираност, стимулираща участието на семейства, общини,	Изпълнен	Раздел II, т. 1, подточка 1.3.1 – 1.3.4

Индикатор	Статус	Препратка към доклада
неправителствени организации и други заинтересовани страни		
Подобряване на отношенията с ромски родители и с групите в неравностойно положение и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини	Изпълнен	Раздел II, т. 2, подточка 2.2
Обмен на добри практики	Изпълнен	Раздел II, т. 3

Анализ и оценка на степента на изпълнение на заложените качествени индикатори и на осведомеността за проекта (младежки центрове)

1.3.1. Описание на изследваните лица

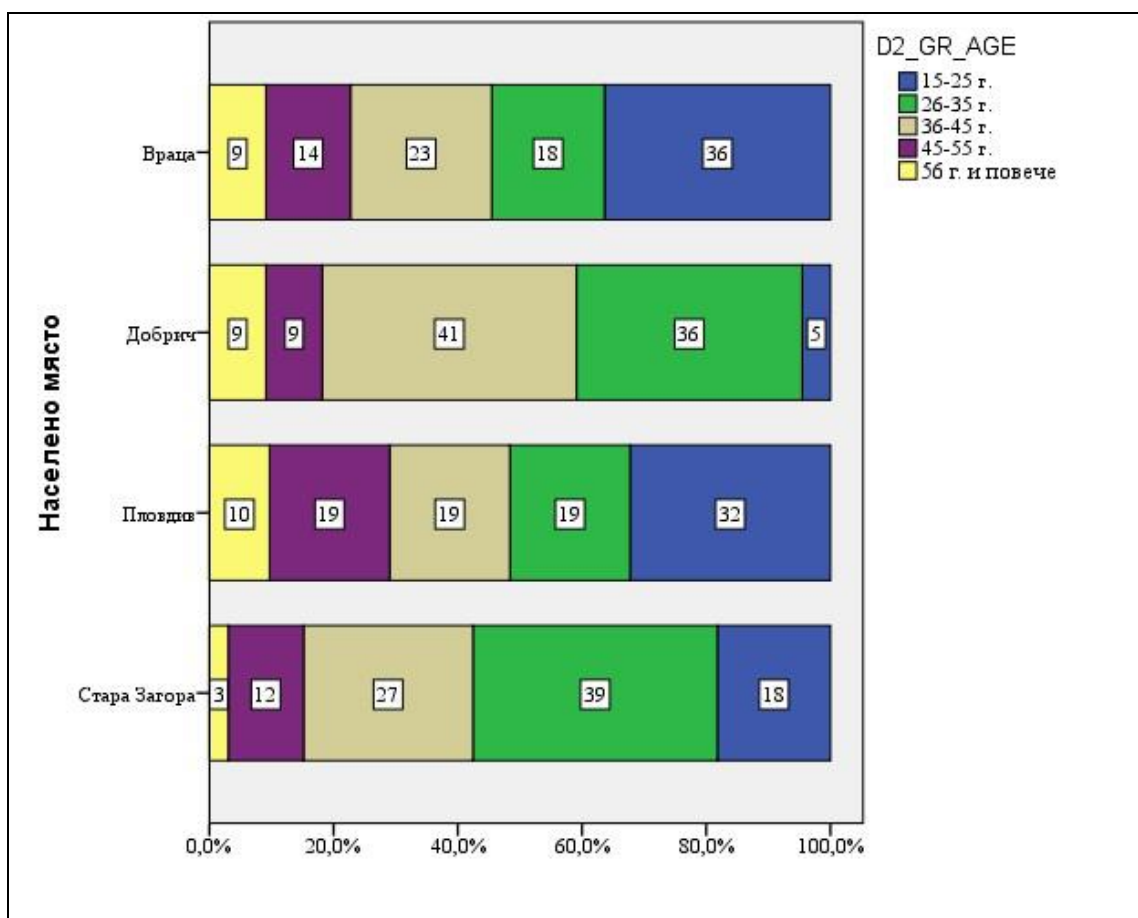
В проведеното анкетно проучване са обхванати 110 лица, съответно 100 представители на 100 ромски семейства и 10 представители на администрациите и/или неправителствени организации, функциониращи на територията на тези четири областни града и работещи по сходна проблематика (работа с деца и/или младежи в риск от различен етнически произход).

Подобно на анкетното проучване за установяване стойностите на заложените индикатори за детските градини и при проучването за измерване на заложените индикатори по отношение на младежките центрове основните критерии за избор на единиците за анкетиране са били 1) лицата да живеят в съответното населено място и 2) да принадлежат към малцинствата, като в повечето случаи това е означавало лицата да са от ромски семейства. Поради това получените данни за социално демографските характеристики са следствие от направения подбор на лицата по посочените два основни критерия. Отбелязваме този факт, тъй като е редно изрично да се подчертае, че социално демографските характеристики не са били обект на нарочен изследователски контрол.

Данните за социално демографските профили на изследваните лица показват следното:

- Сред анкетираните лица **мъжете** са 44%, респективно относителният дял на **жените** е 56%;
- **Възрастовата структура** на анкетираните лица е в рамките на предварителните ни очаквания: лицата на възраст 15-25 г. са 23.1%, 26-35 годишните са 28.7%, лицата на възраст между 36 и 45 г. са 26.9%, лицата на възраст 46-55 г. са 13.9%, а над 56 години са 7.4%. Общо 51.8% от анкетираните лица са на възраст до 35 г., което в контекста на задачите на

анкетното проучване е добра атестация, тъй като е много вероятно по-младите хора да са по-добре информирани и по-добре да познават дейността на младежките центрове. За повече детайли по отношение на възрастовата структура на анкетираните лица в четирите областни града, виж Фигура 9:

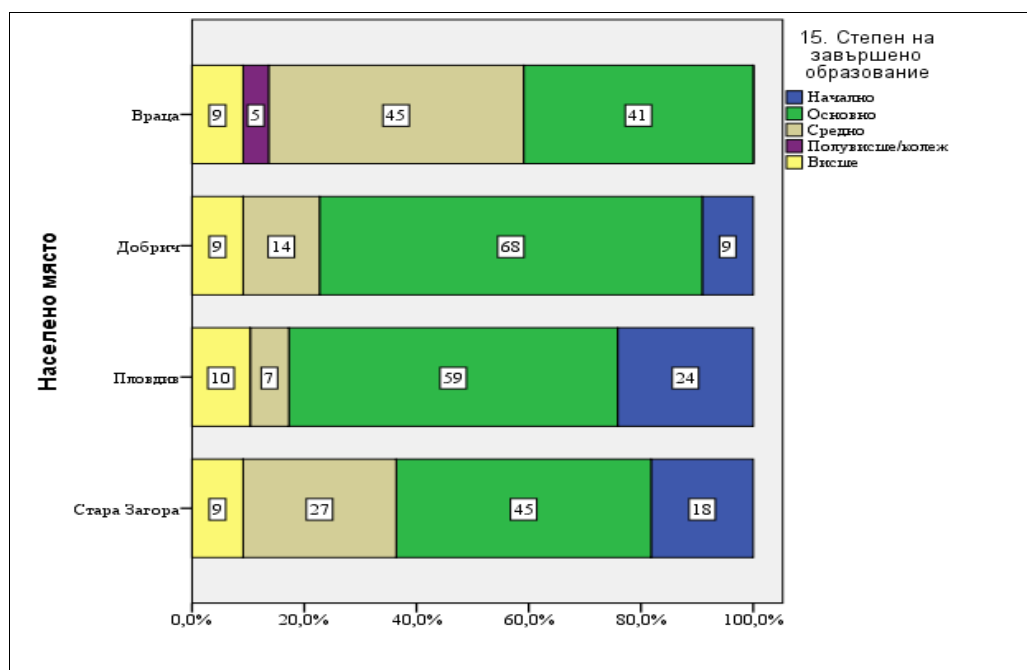


Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 9. Разпределение на анкетираните лица в четирите областни града, според възрастовата им структура (в %)

Образователната структура на анкетираните лица е както следва: преобладаващата част са лицата с основно образование (52.8%), а лицата със средно образование са 22.6%; с начално образование са 14.2%, с полувисше образование са 0.9% и с висше образование са 9.4%. Крос-анализът показва, че връзката между населеното място и образователния статус на анкетираните лица е по-скоро слаба (Cramer V2=0.258; Chi-square $\chi^2=0.047$), но все пак има сериозни различия в образователните статуси на анкетираните лица. Най-високите дялове лица с начално образование са в Пловдив (24%) и в Стара Загора (18%). Във Враца в извадката са попаднали почти равни дялове на лица с основно образование (41%) и със средно образование (45%). В Добрич и в Пловдив сред респондентите преобладават лицата с основно образование, съответно 68% и 59%. Любопитен детайл е, че и в четирите областни града сред анкетираните лица има по 9 или 10% лица с висше образование. Това отчасти се дължи на факта, че в състава на респондентите са и представители на неправителствените организации, работещи с деца и младежи в риск, както и представители на областните/общинските администрации.

Тези констатации могат да се видят във Фигура 10:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 10. Разпределение на анкетираните лица в четирите областни града, според образователния им статус (в %)

Представените данни за социодемографските характеристики на анкетираните лица показват, че като цяло в анкетното проучване е даден равен шанс на лица от двата пола и от всички възрастови и образователни групи да споделят свои мнения и оценки за дейността на младежките центрове, а също така и за работата на ромските медиатори, обучени за целите на младежките центрове, и младежките работници.

1.3.2. Изпълнение на заложените качествени индикатори (младежки центрове)

Целта на анкетното проучване сред ромските семейства от областните градове, в които са изградени младежки центрове (в градовете Враца, Добрич, Пловдив и Стара Загора), бе да се установят конкретни стойности на предварително заложените качествени индикатори, по които може да се съди за ефикасността и полезността от работата на младежките центрове, създадени или подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.

В анкетното проучване бяха включени отделни въпроси, така че да се установят оценките за:

1. Степента на осведоменост за младежките центрове, подкрепяни от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.
2. Степента на познаване на дейността на младежките центрове, подкрепяни от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.
3. Степента на осведоменост за съществуването на ромски медиатори, обучени за целите на младежките центрове.

4. Участието в дейности, организирани от ромските медиатори.
5. Степента на осведоменост за съществуването на младежки работници, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“.
6. Оценките за компетенциите и уменията на младежките работници за работа с младежи в риск.
7. Оценките за достъпа до информация за проектните дейности по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.
8. Оценките за ефектите и реалните ползи от функционирането на младежките центрове, които се подкрепят от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и в работят обучените по същата тази Програма педагогически специалисти.

Събраните при анкетното проучване мнения и оценки се разглеждат в същата тази последователност, като в систематизиран вид се представя изпълнението на заложените качествени индикатори за младежките центрове.

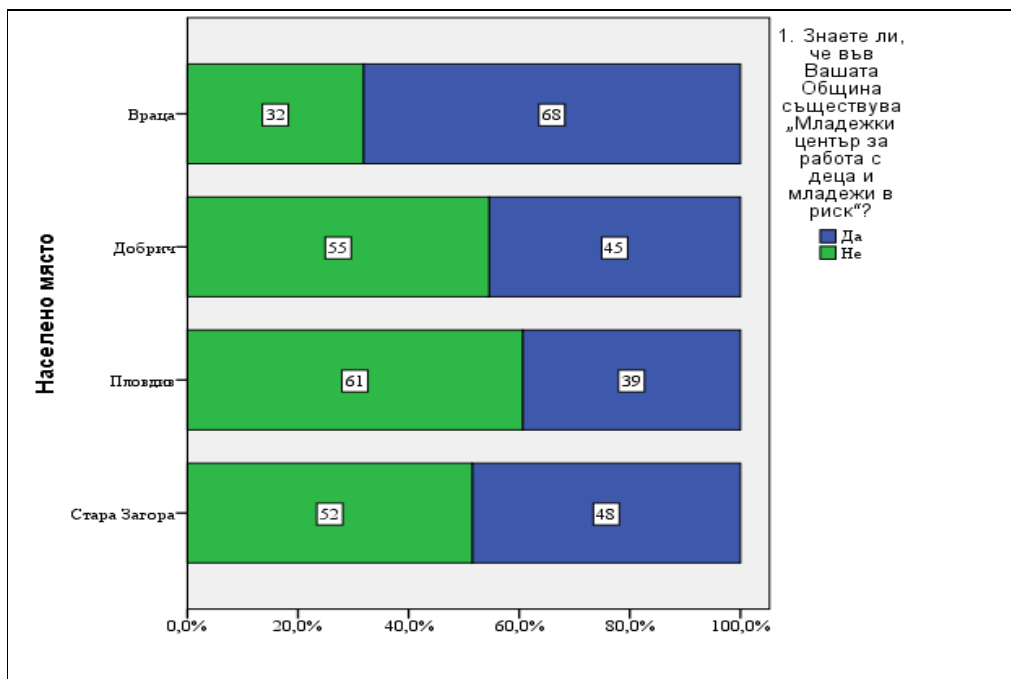
⇒ **Осведоменост и познаване на дейността на младежките центрове, подкрепяни от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

Основният индикатор за младежките центрове е осведомеността на местните общности за съществуването на такива центрове, създадени или подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, както и познаването на дейностите, организирани и предоставяни от тези младежки центрове.

Данните от анкетното проучване показват, че **49.1% от анкетиранията лица знаят и са чували за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**. Това е много добър атестат за дейността на младежките центрове, предвид това, че 1) тези центрове имат сравнително кратка институционална история и 2) анкетното проучване е проведено сред семейства от ромските квартали в четирите областни града, а не непосредствено около местонахождението на самите центрове.

Данните показват, че осведомеността на местните общности за съществуването на младежки центрове варира чувствително в четирите областни града. Крос-анализът на данните не показва статистически значими зависимости на тези два типа данни (Cramer $V^2=0.204$; Chi-square $\chi^2=0.206$), което означава, че върху различната осведоменост за работата на четирите младежки центъра влияят и други фактори, освен различното им разположение. Но въпреки това е важно да се отбележат големите различия в степента на осведоменост на местните общности за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Данните показват, че най-висока е осведомеността на хората от Враца (68%), следвана от Стара Загора (48%) и Добрич (45%). Най-ниското ниво на осведоменост е в Пловдив (39%), но дори и това ниво би могло да се счита за приемливо на този етап, като се има предвид, че Пловдив е много голям град и това понижава вероятността информацията

за младежките центрове да е достигнала до голям брой хора. Тези констатации са визуализирани във Фигура 11:



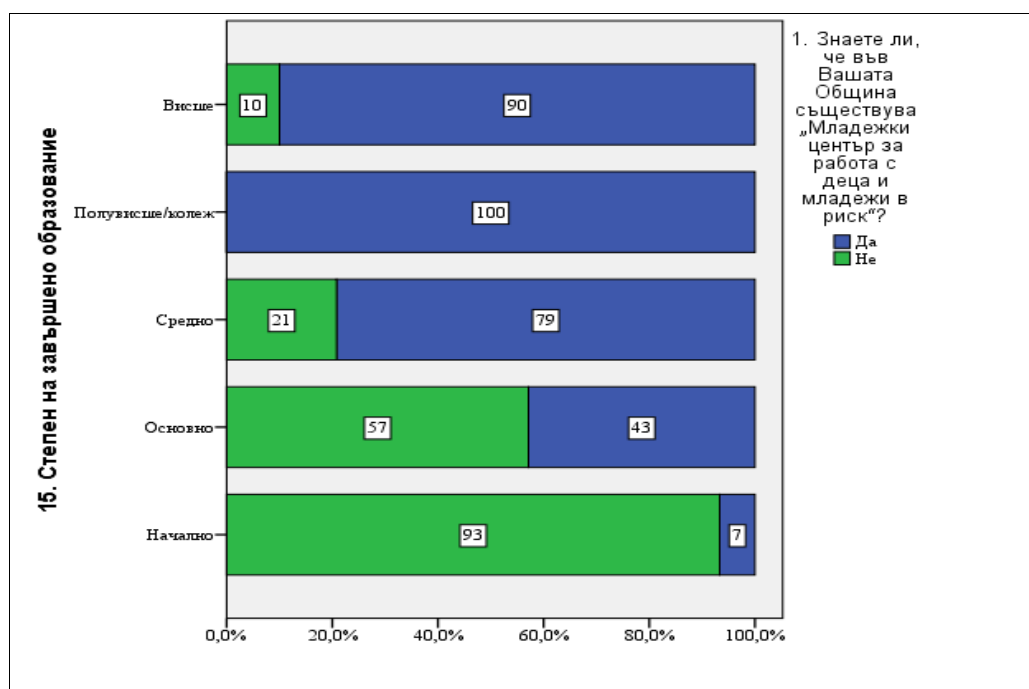
Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 11. Степен на осведоменост за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ в четирите областни града (в %)

По-нататъшният крос-анализ търси **връзките между степента на осведоменост за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и социодемографските характеристики на анкетираните лица**. Този тип анализ показва следното:

- **Полът на анкетираните лица не оказва влияние** върху степента на осведоменост за младежките центрове (Cramer $V^2=0.024$; Chi-square $\chi^2=0.799$): 50.0% от мъжете и 47.5% от жените са чували за младежките центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“;
- **Различните възрасти имат влияние върху степента на информираност** и тук се установява статистически значима зависимост (Cramer $V^2=0.383$; Chi-square $\chi^2=0.003$), като зависимостта е обратно пропорционална: с нарастване на възрастта на анкетираните лица намаляват относителните дялове на лицата, които са чували за младежките центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Тези дялове са 64.0% при лицата на възраст 15-25 г., 64.5% при лицата на възраст 26-35 г., 37.9% при лицата на възраст между 36 и 45 г., 33.3% при 46-55 годишните и нулев дял при лицата над 56 години. Тази зависимост е очаквана и напълно логична, тъй като дейността на младежките центрове е фокусирана върху по-младите хора;
- Крос-анализът сочи, че **степента на информираност за младежките центрове е в силна връзка с образователния статус на анкетираните**

лица (Cramer $V^2=0.513$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Данните показват, че за дейността на младежките центрове са чували 90% от лицата с висше образование и 100% от лицата с полувисше образование, както и 79% от лицата със средно образование. Колкото по-нисък е образователният статус, толкова по-ниски са дяловете на лицата, които знаят за съществуването на младежките центрове: те са 43% от лицата с основно образование и едва 7% от лицата с начално образование. Тези данни са илюстрирани във Фигура 12:



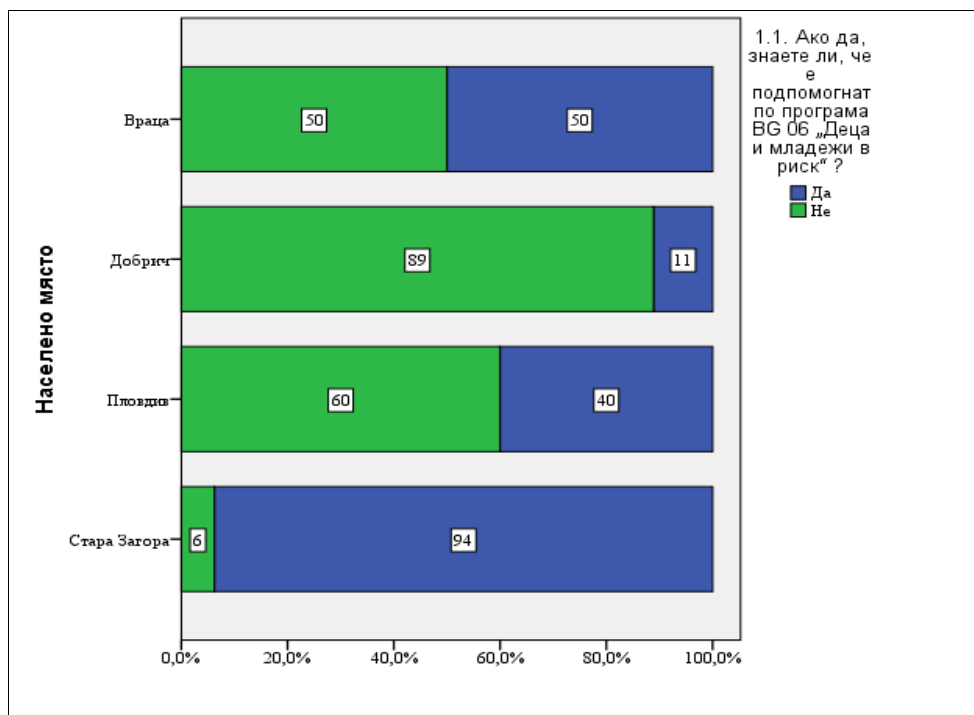
Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 12. Степен на осведоменост за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ според образователния статус на анкетираните лица (в %)

Представените данни за влиянието на възрастта и образованието върху вероятността хората от малцинствата да са информирани за съществуването на младежките центрове трябва много внимателно да се разгледат и да се вземат под внимание, тъй като биха могли да подскажат как да се работи в бъдеще с различните възрастови и образователни групи, така че нивото на информираност да се повиши.

Следващият анкетен въпрос е специфична и много съществена конкретизация на степента на информираност за младежките центрове: **анкетираните лица са помолени да кажат дали ако са чували за младежките центрове са наясно, че тези центрове са подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**. Проучването показва, че 59.2% от лицата, знаещи за младежките центрове, също така са наясно, че дейността на тези центрове е подкрепена от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Това е действително специфичен вид осведоменост и представлява една степен по-задълбочено познаване на дейността на младежките центрове. Проверката на този тип информираност по населени места показва, че в четирите областни града ситуацията е драстично различна, като класацията се води от **Стара Загора, където 94% от лицата,**

знаещи за младежките центрове, също така я свързват с Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Във Враца с този факт са наясно 50% от знаещите за младежките центрове, в Пловдив - 40%, а в Добрич - само 11%. Фигура 13 илюстрира тези изводи:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 13. Степен на осведоменост за подкрепата на младежките центрове от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ в четирите областни града (в %)

Данните показват също така, че **по-младите хора и по-високо образованите в по-голяма степен са надлежно информирани и знаят, че младежките центрове са подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.**

Осведомеността за младежките центрове и затова откъде идва тяхната подкрепа е първата степен на информираност за работата на тези институции.

Общата цел на младежките центрове е подобряване благосъстоянието на децата и младежите в риск на територията на общината, посредством създаване на младежки център и въвеждане на услуги за младежи в риск, които да отговарят на изискванията за получаване на Знак за качество на Съвета на Европа. Дейностите, заложи в програмата на центъра, са насочени към подобряване на условията за равен достъп до образование, обучение и труд; засилване на мотивацията за включване на деца и родители от етническите малцинства; създаване на предпоставки за социално включване; интеграционни дейности за деца и младежи, чрез организиране на съвместни инициативи и промяна на обществените нагласи в посока към по-голяма толерантност към младежите в риск.

Привличането на младежи към дейностите се извършва чрез прилагане на тристепенен модел на работа: срещи с младежите, промотиране на предлаганите от младежките центрове дейности и услуги и включване/участие в дейностите, които отговарят на интересите на младежите.

За да установи познаването на предлаганите дейности и услуги, в анкетното проучване бе конструиран един табличен въпрос, съдържащ 19 опции - изброени са различни видове дейности и услуги, в това число свободна опция "друго". **Анкетираните лица са посочвали дали са наясно, че младежките центрове организират посочените дейности и услуги.** Събраните данни показват, че предлаганите дейности и услуги се познават в различна степен. Данните в систематизиран вид са представени в Таблица 6:

Таблица 6. Информираност за дейностите и услугите, предлагани от младежките центрове, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

Дейност	Да, чувал/а съм	Не съм чувал/а
1. Спортни дейности	76.9%	23.1%
2. Прожекции на български филми	50.0%	50.0%
3. Настолни игри	64.2%	35.8%
4. Художествени (арт) ателиета	51.0%	49.0%
5. Спортно ориентиране, свързано с ценностите на Съвета на Европа	18.9%	81.1%
6. Обучение за финансова интелигентност	30.2%	69.8%
7. Обучение за умения за комуникация и презентиране	32.1%	67.9%
8. Тематични обучения (например, о „Лидерство“, „Работа в екип“, „Моята първа работа“)	26.4%	73.6%
9. Участие в „Младежка академия“	20.8%	79.2%
10. Изучаване на английски език	32.1%	67.9%
11. Хип-хоп танци	66.0%	34.0%
12. Народни танци	75.5%	24.5%
13. Клубове по интереси (например, Клуб „Медии“, Клуб „Артистът в мен и др.)	31.1%	67.9%
14. „Движение за език без омраза“	28.8%	71.2%
15. Работни срещи и дискусии на теми, вълнуващи младежите и децата	43.4%	56.6%
16. Неформално обучение по гражданско образование	37.7%	62.3%
17. Празнични концерти по случай 9.05. (Ден на Европа), 8.04. (Световен ден на ромите), 14 февруари (Ден на влюбените)	67.9%	32.1%
18. Училище за родители	58.5%	41.5%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Съдейки по данните, най-широко познаването на младежките центрове са спортните дейности (76.9%), народните танци (75.5%), празничните концерти по случай 9.05. (Ден на Европа), 8.04. (Световен ден на ромите), 14 февруари (Ден на влюбените) - 67.9%, настолните игри (64.2%), хип-хоп танците (66.0%), художествените ателиета (51.0%), прожекциите на български филми (50.0%), работни

срещи и дискусии на теми, вълнуващи младежите и децата (43.4%). Позитивен е фактът, че предлаганото от младежките центрове Училище за родители е получило много добра популярност (58.5%). Сред най-слабо познатите дейности към момента на проучването са Спортно ориентиране, свързано с ценностите на Съвета на Европа (18.9%), Тематичните обучения (например, о „Лидерство“, „Работа в екип“, „Моята първа работа“) - 26.4%, Клубове по интереси (например, Клуб „Медии“, Клуб „Артистът в мен и др.) - 31.1%. Но когато се коментират тези данни трябва да се има предвид, че тъй като въпросът е общ и за четирите областни града, е много вероятно някои специфични инициативи да се развият само в един или в два младежки центъра (като например, инициативата "Младежка академия") и тогава е реалистично този вид дейност да получи по-нисък процент на познаване на база всички анкетираните лица.

Така, ако данните за предлаганите дейности се разгледат поотделно за всеки младежки център, става ясно, че спортните дейности се познават на 100% от анкетираните в Стара Загора, от 77.8% от Пловдив, 38.5% в Добрич и 86.7% във Враца. Прожекциите на български филми са познати на 13.3% от анкетираните в Стара Загора, на 66.7% от Пловдив, на 23.1% от Добрич и на 100% от анкетираните във Враца. Настолните игри се познават от 93.3% от анкетираните лица в Стара Загора, от 70.0% от Пловдив, от 23.1% от Добрич и от 66.7% от Враца. Тематичните обучения са познати най-добре в Пловдив (70.0%), както и обучението по английски език (80%). Хип-хоп танците са най-популярни в Добрич (84.6%) и в Пловдив (80.0%), а клубовете по интереси се радват на най-висок интерес във Враца (40.0%).

25.7% от анкетираните лица съобщават, че са взели участие в дейности, организирани от младежките центрове. Това са 39.4% от анкетираните лица от Стара Загора, 24.2% от Пловдив, 31.8% от Враца. Нито един от анкетираните лица от Добрич не е посочил лично да е взел участие в такъв род дейности. Според пола на лицата, мъжете са проявили малко по-висока активност от жените - те са 29.2% срещу 23.3% от жените. Данните показват, че това основно лица в по-младите възрастови групи, както и по-високо образованите лица.

Анкетираните лица бяха помолени да посочат също така дали техни близки, роднини, приятели са участвали в дейности, организирани от младежките центрове. Общо за цялата съвкупност, **44.3% от анкетираните лица съобщават техни близки да са взели участие в дейностите на младежките центрове.** В четирите областни града ситуацията се различава по следния начин: тези дялове са 42.2% в Стара Загора, 46.9% в Пловдив, 26.3% в Добрич и 59.1% във Враца. И по този показател, лек превес имат мъжете 50.0% срещу 40.7% за жените. Младите и по-образованите отново са посочени като участници в дейностите на младежките центрове.

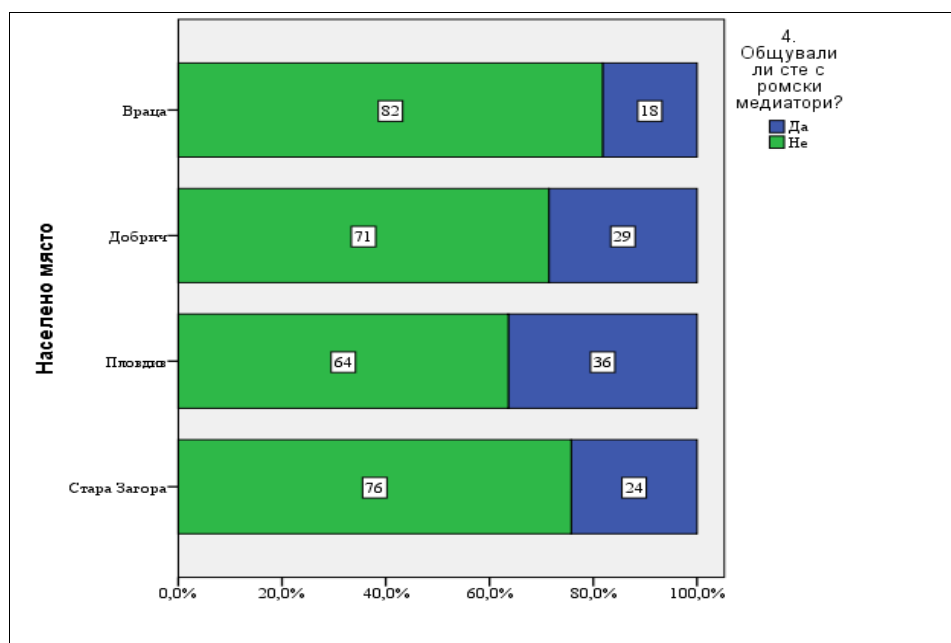
Представените данни за степента на осведоменост за дейността на младежките центрове, за познаването на тяхната дейност и за участието в организирани дейности са представителни за четирите областни града и на тази основа биха могли да се направят изводи за оптимизиране на дейността в бъдеще, евентуално нейното разнообразяване и конкретизиране с оглед потребностите на всички образователни групи.

⇒ **Осведоменост и запознатост с ромските медиатори, обучени за целите на младежките центрове**

Чрез отделен анкетен въпрос, проучването събра оценки по отношение на осведомеността и запознатостта с ромските медиатори, обучени за работа в младежките центрове.

Данните показват, че **27.5% от анкетиранията лица са общували ромски медиатори, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“**. Този дял изглежда не особено висок, но отново той трябва да се интерпретира в контекста на спецификата на проучването, а именно че то се провежда сред малцинствените групи в четири големи и средно големи градове и в този смисъл, установеният процент е едно добро начало.

Крос-анализът на данните сочи, че не може да се говори за статистически значима зависимост между населеното място и относителния дял на лицата, общували с ромски медиатори ($\text{Cramer } V^2=0.150$; $\text{Chi-square } \chi^2=0.485$). Различия в четирите града обаче има и то видими: **най-голям е дялът на лицата от Пловдив (36%), следва Добрич (29%), стара Загора (24%) и Враца (18%)**. Тези специфики са представени във Фигура 14:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 14. Дялове на анкетиранията лица в четирите областни града, общували с ромски медиатори, работещи в младежките центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %)

Проучването установи, че с ромски медиатори са общували лица със следните социодемографски характеристики:

- **Приблизително еднакви дялове от двата пола са общували с ромски медиатори** (29.2% от мъжете и 26.2% от жените). Тези различия не са статистически значими ($\text{Cramer } V^2=0.028$; $\text{Chi-square } \chi^2=0.773$);

- **Не се установяват статистически значими различия и по отношение възрастта на лицата, общували с ромски медиатори** (Cramer $V^2=0.216$; Chi-square $\chi^2=0.286$). Така се оказва, че за такъв тип общуване са съобщили 24.0% от 15-25 годишните, 35.5% от 26-35 годишните, 21.4% от 36-45 годишните, 33.3% от 46-55 годишните, което всъщност е най-високият относителен дял по този показател;
- Затова пък **образователният статус на лицата оказва статистически значимо влияние върху общуването с ромски медиатори** (Cramer $V^2=0.487$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Крос-анализът показва, че като цяло с нарастването на образователния статус нарастват и относителните дялове на лицата, общували с ромски медиатори, работещи в младежките центрове: това са 13.3% от лицата с начално образование, 19.6% от лицата с основно образование, 30.4% от лицата със средно образование, 100% от лицата с полувисше/колеж и 90% от лицата с висше образование.

В дейности, организирани от ромски медиатори, са участвали 56.6% от лицата, посочили че са общували с ромски медиатори. Това е добра атестация за работата на ромските медиатори, тъй като означава, че при всеки втори, съобщил за общуване с тях, първоначалното общуване е прераснало в участие в една или повече конкретни дейности, организирани от младежките центрове. Крос-анализът показва, че най-активно са се включили в дейности, организирани от ромски медиатори, мъже (19.6%), на възраст между 46 и 55 години (30.8%), с полувисше образование/колеж (100%) и с висше образование (80%). Ромските медиатори в различна степен са спечелили доверието на хората в четирите града, като първенството се държи от младежкия център във Враца. За участие в дейности, организирани от ромски медиатори съобщават 22.7% от анкетираните във Враца, 21.2% от анкетираните в Пловдив, 12.1% от анкетираните в Стара Загора и 9.1% от анкетираните в Добрич.

⇒ **Осведоменост за дейността и компетенциите на младежките работници, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

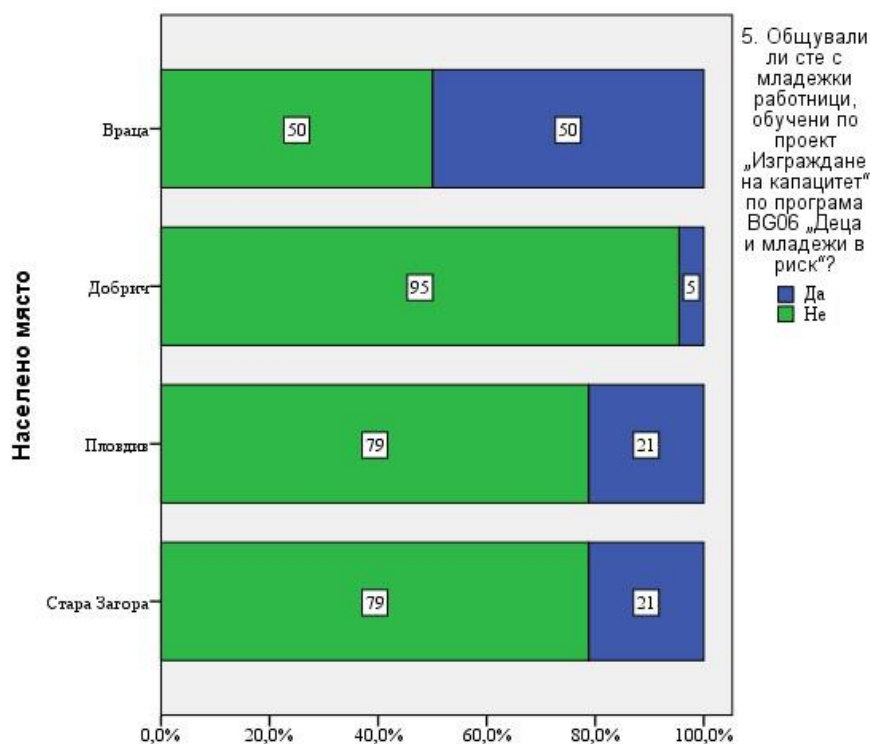
При анкетното проучване е събрана необходимата емпирична информация, за да се оцени в каква степен изследваните лица познават работата на младежките работници, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и как оценяват компетенциите и уменията им за работа с младежи в риск.

23.6% от анкетираните лица са общували с младежки работници, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Социално демографските профили на тези лица са както следва:

- За общуване с младежки работници са съобщили **27.1% от мъжете и 21.3% от жените**. Връзката не е статистически значима (Cramer $V^2=0.067$; Chi-square $\chi^2=0.483$);

- С младежки работници от младежките центрове са общували по-скоро по-младите хора, отколкото по-възрастните, като зависимостта и по този показател не е статистически значима (Cramer $V^2=0.226$; Chi-square $\chi^2=0.240$). Техните дялове са следните: 36.0% от 15-25 годишните, 22.6% от 26-35 годишните, 17.2% от 36-45 годишните, 20.0% от 46-55 годишните и нулев дял от лицата над 56 години;
- Що се отнася до образователните характеристики на лицата, общували с младежки работници, то тук зависимостта е със много силно изразена статистическа значимост (Cramer $V^2=0.596$; Chi-square $\chi^2=0.000$). С младежки медиатори са общували 90% от лицата с висше образование, 100% от лицата с полувисше/колеж, 37.5% от лицата със средно образование, 12.5% от лицата с основно образование и нито един с начално образование.

Как изглежда картината в четирите областни града? Крос-анализът показва младежкия център във Враца в най-добра светлина - 50% от анкетираните във Враца са посочили, че са общували с младежки медиатори, а тези относителни дялове в другите три града са 21% в Стара Загора, също 21% в Пловдив и само 5% в Добрич. Тези различия са показани във [Фигура 15](#):



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 15. Дялове на анкетираните лица в четирите областни града, общували с младежки работници, работещи в младежките центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %)

Освен че са помолени да посочат дали са общували с младежки медиатори, анкетираните лица бяха помолени също така да оценят компетенциите и уменията на младежките работници в светлината на дейностите, осъществявани от младежките

центрове. Според проучването, **51.1% от анкетиранията лица са на мнение, че младежките работници имат необходимите умения и компетенции, необходими за реализирането на дейностите и услугите, предоставяни от младежките центрове.**

Най-високо се оценяват качествата и компетенциите на младежките работници от Враца - 72.7%, следват Добрич с 50.0%, Пловдив - 45.5% и Стара Загора - 41.9%.

59.1% от жените и 43.2% от мъжете са оценили, че младежките работници притежават умения и компетенции да изпълняват дейностите, осъществявани от младежките центрове.

Макар че не се установява статистически значима зависимост между възрастта и изказаните оценки за младежките работници (Cramer $V^2=0.265$; Chi-square $\chi^2=0.196$), все пак данните за относителните дялове на лицата от различните възрастови групи, одобрили младежките работници, представляват интерес. 60.9% от 15-25 годишните, 59.1% от 26-35 годишните, 36.4% от 36-45 годишните, 30.8% от 46-55 годишните и 66.7% от лицата на възраст над 56 години са одобрили младежките работници, като са ги определили с качества и компетенции, подходящи за изпълнението на дейностите на младежките центрове.

Образователният статус (Cramer $V^2=0.431$; Chi-square $\chi^2=0.004$) оказва средна по сила значимост върху оценките за качествата на младежките работници. Данните сочат, че 9.1% от лицата с начално образование, 51.2% от основно образование, 61.9% от лицата със средно образование, 100% от лицата с полувисше/колеж и 90% от лицата с висше образование са преценили, че младежките работници имат нужните качества и компетенции, за да работят по осъществяването на дейностите, организирани от младежките центрове.

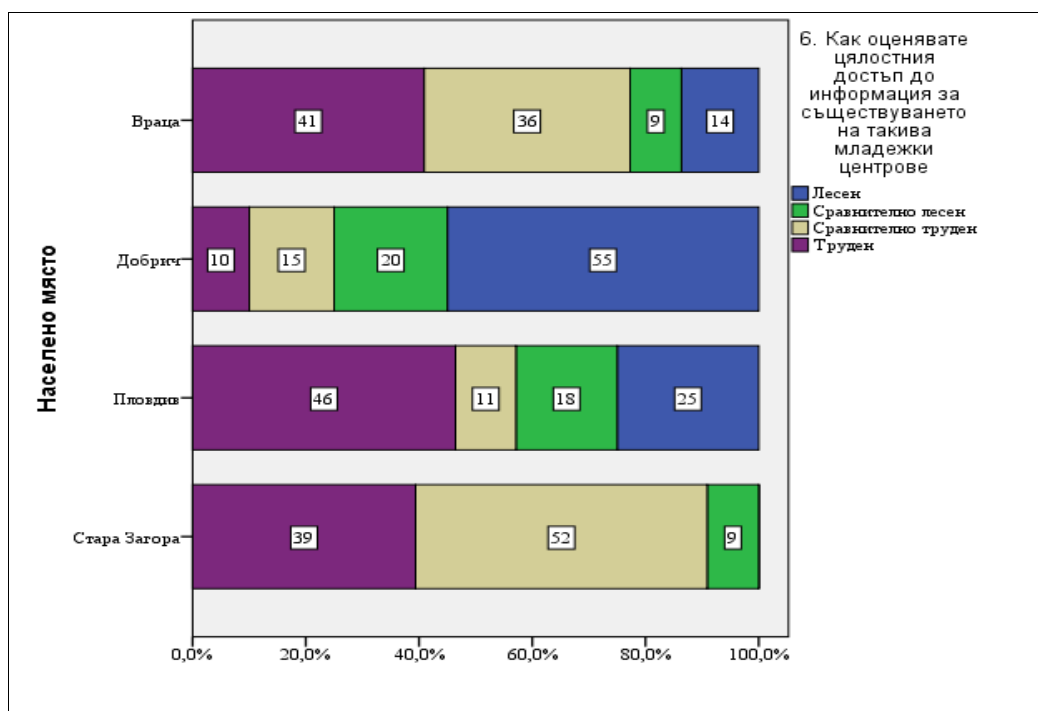
⇒ **Оценки за достъпа до информация за проектните дейности по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

Един от съществено важните компоненти при оценките от настоящия тип е установяването на достъпа, който потенциалните потребители са имали до предоставяните дейности или услуги. Затова в анкетното проучване бяха включени три въпроса, целта на които бе да се оцени до каква степен осигуреният достъп до информация за предлаганите от младежките центрове дейности и услуги е бил лесен/труден, по какви информационни канали и ставало разпространението на информация и какво е било качеството на разпространяваната информация (разбираемост и яснота на информационните послания).

Проучването показва, че **според анкетиранията лица достъпът до информация за дейността на младежките центрове е по-скоро труден, отколкото лесен: 35.9% от анкетиранията лица считат, че достъпът до информация е "труден", 30.1% го определят като "сравнително труден", 13.6% - като "сравнително лесен" и една пета (20.4%) считат, че е "лесен".**

Различните младежки центрове са били популяризирани по едни и същи информационно популяризиращи схеми, но въпреки това ефектът върху потенциалните потребители е бил различен. Вероятно поради това **целевите групи от четирите областни града оценяват по много различен начин достъпът до информация за дейността на младежките центрове.**

Различията са много съществени и затова е конструирана **Фигура 16**, която ясно показва установените разлики в четирите града. Така например става ясно, че най-труден е бил достъпът до информация в Стара Загора, в която 52% от анкетираните определят достъпа като "сравнително труден", а 39% - като "труден". Труден (според 46%) е достъпът в Пловдив, макар че друга една четвърт (25%) считат, че достъпът до информация е "лесен", а 18% - "сравнително лесен". Пъстра е картината във Враца, която иначе се очертава като фаворит по другите показатели, но що се отнася до достъпа до информация, то той според 41% е "труден", според 36% е "сравнително труден", според 9% е "сравнително лесен" и само според 14% е "лесен". Най-доволни от достъпа до информация са анкетираните лица от Добрич, 55% от които са го определили като "лесен", други 20% - като "сравнително лесен" и само 10% като "труден":



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 16. Оценки на анкетираните лица в четирите областни града, за достъпа до информация за дейността на четирите младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %)

Според социодемографските характеристики на анкетираните лица, достъпът до информация изглежда:

- Еднакво труден и за двата пола, като за мъжете е с една идея по-труден отколкото за жените: 15.6% от мъжете и 24.6% от жените са го определили

като "лесен", а като "труден" са го дефинирали 40.0% от мъжете и 33.3% от жените;

- **Достъпът до информация се определя по-труден от по-възрастните, отколкото от по-младите лица;**
- **Според образованието на лицата, достъпът до информация се оценява като по-труден от по-ниските статусни групи и по-лесен от по-високо образованите лица.**

Анкетното проучване провери по кои информационни канали информацията е достигнала до потенциалните целеви групи. Данните за силата на информационните канали са следните:

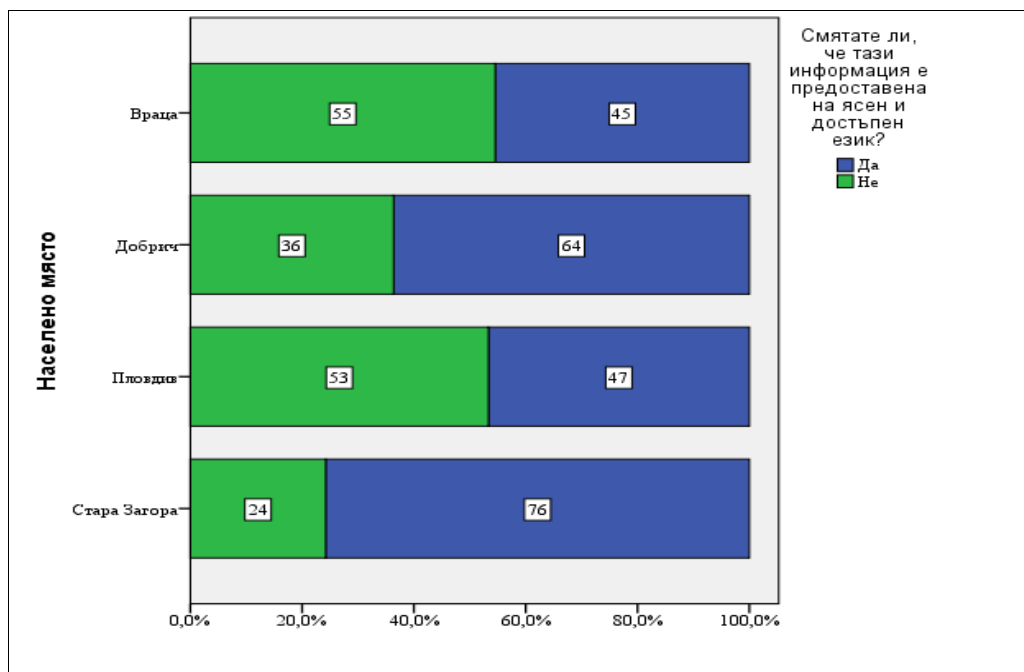
Печатни медии (вестници, списания)	6.5%
Информационни материали (брошури, флаери)	18.3%
Среща с ромския медиатор	24.7%
Близки/Приятел/Познати ми казаха	55.9%
Не си спомням	31.2%
Други канали	5.4%

Както и при разпространението на информация за детските градини, очевидно и по отношение на младежките центрове информацията се е разпространявала при срещи с ромски медиатори (24.7%) и от информационни брошури (18.3%), след което информацията се е транслирала по неформалните канали (55.9%) и по този начин е достигала до по-широки кръгове от потенциалните реципиенти.

Друг съществен компонент на анкетното проучване е оценката за достъпността и разбираемостта на езика, който е използван при популяризирането на информация за дейността на младежките центрове. Според данните от проучването, **58.9% от анкетираните лица считат, че информацията е представена на ясен и разбираем език.**

Крос-анализът на този тип оценки по населени места е интересен и провокативен за тълкуване. Оказва се например, че 76% от анкетираните лица от Стара Загора са определили езика на предоставяне на информация като ясна и достъпна. Това е интересен факт, като се има предвид, че тъкмо от анкетираните от Стара Загора в същото време определяха достъпът до информация като сравнително труден и труд. Ясен е езикът и според 64% от анкетираните лица от Добрич, според 47% от Пловдив и 45% от Враца.

Тези различия са визуализирани във [Фигура 17](#):



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 17. Оценки на анкетираните лица в четирите областни града, за достъпността и разбираемостта на езика на информацията за дейността на четирите младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (в %)

Установените различия в оценките на потенциалните реципиенти от целевите групи следва да бъдат взети под внимание при дизайна на бъдещи информационно-разяснителни и популяризиращи дейности. Както би могло да се очаква, хората с по-високо образование и по-младите са по-възприемчиви към информация за институции от типа на младежките центрове, но също така трябва да се мисли как да се намери общ език с родителите на младежите и дори с по-възрастните генерации, защото в малцинствата в редица отношения са в сила типични кланови закони, според които думата на старшите поколения е "закон" и всички се съобразяват с нея.

Ето защо когато се разработват информационни послания за дейността на младежките центрове и се разясняват ползите от участието в дейностите на младежките центрове, трябва да си мисли за ясни и достъпни послания, насочени към две популации:

- **Потенциалните потребители на дейностите и услугите (младежите) и техните родители:** поради невисоката възраст на родителите в етническите малцинства, често пъти родители и деца говорят на близък език. Затова информационните послания тях биха могли да бъдат написани на един език;
- **Старшата генерация - бащи/майки и близки на родителите на младежите:** техният език е по-различен и информационните послания към тях трябва да отчетат тези особености. Трябва да се знае, че привличането на младежите към дейностите на младежките центрове **минава през санкцията на по-възрастните в семействата**. Затова трябва да се положат усилия и най-възрастните да бъдат убедени в ползите от посещаването от младежите на дейности в младежките центрове. В това отношение може да

се помисли за засилване на ролята на младежките работници и ромските медиатори, които по замисъл би следвало да познават народопсихологията на етническите малцинства и да умеят да намират общ език с тях.

⇒ **Оценки за ефектите и реалните ползи от функционирането на младежки центрове, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

Последният съществен елемент от настоящата оценка установява постигнатите ефекти от работата на младежките центрове, ромските медиатори и младежките работници, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Този тип оценки са събрани с помощта на три отделни анкетни въпроса.

Първият анкетен въпрос цели да установи в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове, младежките работници и ромските медиатори са повлияли върху младежи от ромски произход и от други етнически малцинства, така че сега те са усвоили знания и са придобили умения, превръщащи ги в по-активни и по-съзнателни граждани. По-конкретно са изследвани следните възможни промени:

- **Младежите са по-активни като граждани:** според проучването, 19.8% до голяма степен, а 50.0% до известна степен от ромските семейства вярват, че в резултат от включването в дейности на младежките центрове младежите са станали по-активни като граждани;
- **Младежите посещават училище с по-голямо желание:** всеки четвърти от ромските семейства (25.5%) е убеден до голяма степен, а 44.3% вярват до известна степен, че в резултат от дейността на младежките центрове младежите от техните семейства са променили в позитивна посока своето отношение към училището и посещават учебните занимания по-редовно и с по-голямо желание;
- **Младежите си поставят по-значими цели и желаят по-силен старт в живота:** това е съществено резултат и в него вярват 15.1% (до голяма степен), както и 50.0% (до известна степен);
- **Младежите осъзнават своите силни качества и имат желание да ги развият:** че такива промени са настъпили в младежите са убедени 14.2% (до голяма степен) и 52.8% (до известна степен).

Пълните данни по тези въпроси могат да се видят в Таблица 7:

Таблица 7. Оценки за ефектите върху младежите в резултат от работата на младежките центрове, ромските медиатори и младежките работници, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

	До голяма степен	В известна степен	В много слаба степен
1. По-активни като граждани	19.8%	50.0%	30.2%
2. Посещават с повече желание училище	25.5%	44.3%	30.2%

3. Поставят си по-значими цели и желаят силен старт в живота	15.1%	50.0%	34.9%
4. Осъзнават своите силни качества и имат желание да ги развиват	14.2%	52.8%	33.0%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Освен позитивни промени в поведението на техните деца-младежи, ромските семейства оценяват също така, че в резултат от функционирането на младежките центрове младежите са се променили по начин, който им гарантира по-добър старт в живота и по-добро бъдеще като граждани. Конкретните измерения на тези констатации са както следва:

- **Ромските семейства са по-спокойни за бъдещето на своите деца:** това мнение се споделя до голяма степен от 7.5%, и до известна степен от 32.1%. Не бива да се пренебрегват отрицателните мнения и най-вече факта, че според 37.7% от ромските семейства на този етап младежките центрове не са повлияли съществено за по-добро бъдеще на ромските младежи;
- **Ромските семейства са по-уверени, че децата им ще продължат своето образование:** в контекста на минимизиране на риска от ранно отпадане от образователната система, важни са мненията на 9.4% (до голяма степен) и 28.3% (до известна степен), които считат, че сега са по-уверени, че децата им ще продължат своето образование. Прави впечатление, че общият сбор на двата позитивни дяла е по-малък от общия сбор на двата отрицателни дяла от оценките по този показател. Това показва, че в тази насока тепърва трябва още много да се работи;
- **Ромските семейства сега са по-уверени, че децата им ще намерят добра работа:** в това са убедени 8.7% (до голяма степен) и 16.5% (до известна степен). Тези дялове са много ниски и говорят за натрупано недоверие, което тепърва трябва да се стопява и превръща в позитивно мислене - най-вече, чрез позитивни примери и стимулиране на младежите роми за постигане на значими цели в живота им;
- **Ромските семейства са по-убедени, че е важно децата им да посещават и да завършат училище:** в това са убедени 19.4% (до голяма степен) и 33.0% (до известна степен). Дяловете все още не са така високи, както би могло да се желае. Това индикира остра потребност от работа с родителите на младежите, защото семействата имат решаваща роля по отношение на бъдещето на ромските деца и младежи.

В пълни детайли, тези данни са представени в Таблица 8:

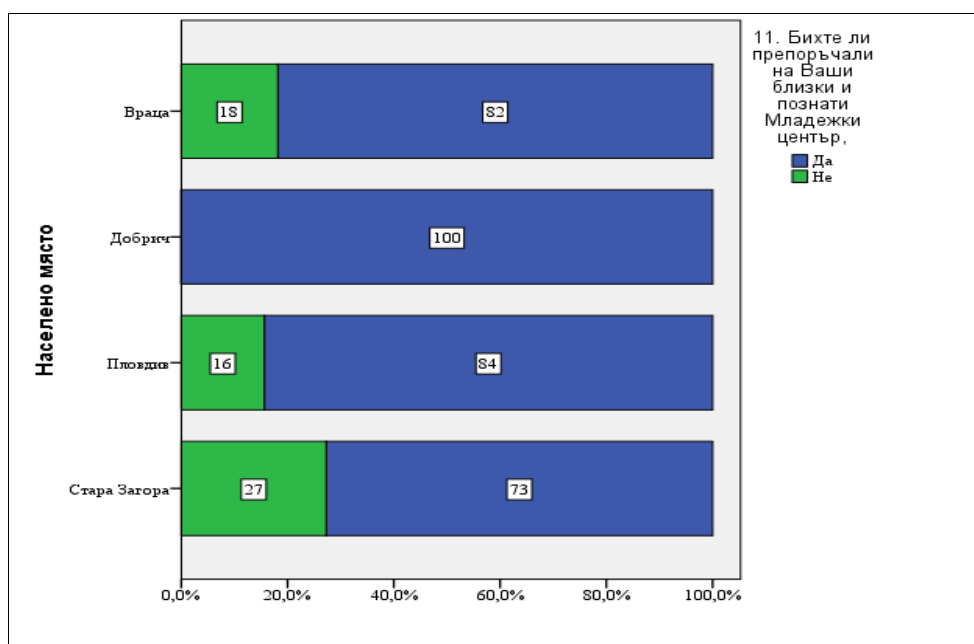
Таблица 8. Оценки на ромските семейства за бъдещето на техните деца в резултат от работата на младежките центрове, ромските медиатори и младежките работници, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

	До голяма степен	В известна степен	В много слаба степен	Никак не са повлияли
1. По-спокойни за бъдещето на своите деца	7.5%	32.1%	22.6%	37.7%
2. По-уверени, че децата им ще продължат своето образование	9.4%	28.3%	36.8%	25.5%
3. По-уверени, че децата им ще си намерят добра работа	8.7%	16.5%	33.0%	41.7%
4. По-убедени са, че е важно да посещават и завършат училище	19.4%	33.0%	30.1%	17.5%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

В светлината на представените данни за ефектите и полезността на младежките центрове в Стара Загора, Добрич, Пловдив и Враца **добра атестация за тяхната досегашна работа е готовността на 83.5% от анкетиранията лица да споделят и препоръчат на свои близки и познати работата на младежките центрове**, с аргумента, че в тези центрове работи обучен персонал с компетенции и умения за работа с младежи в риск.

Крос-анализът показва, че тези нагласи варират в четирите области града. Това е представено във Фигура 18:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 2

Фигура 18. Оценки на анкетиранията лица в четирите областни града, за достъпността и разбираемостта на езика на информацията за дейността на четирите младежки центрове по Програма BG06 „Децата и младежи в риск“ (в %)

Процентните дялове на изразилите готовност да препоръчат работата на младежките центрове на свои близки и познати са високи и в четирите областни града, но все пак се откроява Добрич, в който 100% от анкетиранията лица са изявили такава

готовност. 84% от анкетираните лица в Пловдив, 82% от анкетираните лица във Враца и 73% от анкетираните лица в Стара Загора са готови да споделят свои впечатления и да препоръчат работата на младежките центрове.

Това е изключително добра атестация за работата на четирите младежки центъра и показва, че доброто начало е посяло своите първи позитивни семена, но за да бъдат постигнати още по-видими резултати, е необходимо работата на младежките центрове да се подкрепя и да се осигури устойчивост в тяхното функциониране.

Анализ и оценка на степента на изпълнение на заложените качествени индикатори и на осведомеността за проекта (детски градини)

1.3.3. Описание на изследваните лица

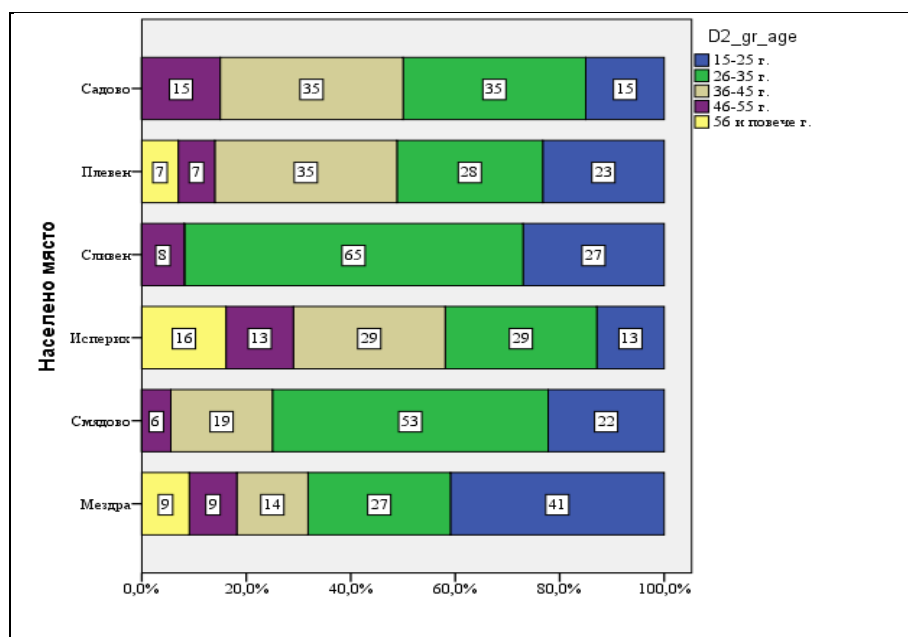
В контекста на задачите и целите на анкетното проучване за изпълнението на заложените индикатори (детски градини) социално демографските профили на анкетираните лица не са били предмет на предварителен контрол. В случая водещият принцип беше да се анкетира ромски семейства, желателно с деца, които посещават детските градини, чийто педагогически персонал е обучен по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Поради това социално демографските профили на анкетираните лица са следствие от направения подбор по водещия критерий за селекция на лица за анкетиране. Независимо от това, социално демографските профили на изследваните лица заслужават внимание, тъй като позволяват да се систематизират носителите на оценките и мненията за ефектите от дейността на детските градини, педагогическите специалисти и ромските медиатори по настоящия проект.

Социално демографските характеристики на изследваните лица (респондентите) са както следва:

Първо, според пола на респондентите: сред изследваните лица жените са два пъти повече (66.2%) от изследваните мъже (33.8%). Това съотношение е реално полученото при анкетното проучване и отразява структурата на родителите, които са вземали децата си от детската градина. В този смисъл, полът на изследваните лица е информация за сведение, без да изпълнява специфични познавателни функции в контекста на настоящото анкетно проучване.

Второ, според възрастовата структура на изследваните лица: сред респондентите най-високите относителни дялове са на лицата на възраст от 26 до 35 г. (40.2%), лицата на възраст 36-45 г. (23.0%) и лицата на възраст 15-25 г. (22.5%). 9.6% попадат във възрастовата група между 46 и 55 г., а 4.8% са на възраст 56 и повече години. Установената възрастова структура е благоприятна от гл.т. на анкетното проучване, тъй като в извадката са попаднали преобладаващо лица в активна трудова и социална възраст. Това означава, че събраните мнения и оценки идват от хора в активна възраст, за които може да се предполага, че вземат дейно участие в живота на своята общност.

В контекста на различните изпълнявани проекти, интерес представлява допълнителният срез на възрастовата структура според общините, в които живеят анкетираните лица. Фигура 19 представя възрастовата структура на анкетираните лица в 6-те общини, съгласно направеното прекодиране на анкетираните общо 13 населени места. От представените данни е видно, че в три от общините (Мездра, Исперих, Плевен) са обхванати практически всички възрастови групи, докато в Сливен и Смядово преобладават лицата на възраст между 26 и 35 г., съответно техните дялове са 65% и 53%. Прави впечатление, че в Мездра сред анкетираните лица е най-висок дялът на най-младите хора (между 16 и 25 г.), а в Исперих сред анкетираните лица са попаднали относително най-много лица на възраст над 55 години. Спецификите могат да се видят във Фигура 19:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Фигура 19. Разпределение на изследваните ромски семейства в шестте общини според тяхната възрастова структура (в %)

Трето, в контекста на целите на анкетното проучване, **образователният статус на респондентите** е изключително благоприятен: всеки втори (50.5%) е с основно образование, с начално образование са 20.9%, средно образование имат 21.4%, 2.0% са завършили колеж, а 5.1% имат висше образование. Крос-анализът на образователния статус на респондентите и населеното място, в което те живеят, показва, че има статистически значима зависимост между тези две променливи (Cramer $V^2=0.358$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Според крос-анализа на тези две променливи, колкото по-голямо е населеното място, толкова по-големи са дяловете на респондентите с по-висок образователен статус. Така например, с основно образование са 100% от респондентите от гр. Смядово; 90.9% от с. Веселиново, община Смядово; 70.0% от с. Риш, община Смядово; 80.0% от с. Китанчево, община Исперих; 60.0% от с. Самуилово, община Сливен; 87.5% от с. Чешнегирова, община Садово имат начално образование. Сливен е едно изключение от тази картина: там с начало образование са 40.1% от респондентите. Сред респондентите са попаднали няколко лица с висше образование и те са жители на

градовете Мездра и Плевен. Тези констатации, екстраполирани върху всичките 11 общини, изпълняващи проекти по Компонент 2 на Програмата показват, че когато се проектират дейности за работа с деца и младежи в риск трябва да се има предвид, че в малките села и малките общини е много вероятно преобладаващата част от целевите групи на дейностите да са с начално или с основно образование. Респективно, проектираните дейности трябва съответстват на относително ниския образователен статус на потенциалните целеви групи.

1.3.4. Анализ и оценка на степента на изпълнение на заложените качествени индикатори и на осведомеността за проекта (детски градини)

Целта на анкетното проучване сред ромските семейства от общините, в които се изпълняват проекти по Компонент 2 на Програмата, бе чрез събиране на оценки по точно определени индикатори да се установи в каква степен проектните дейности са достигнали до своите реципиенти. В анкетното проучване бяха включени подходящо конструирани въпроси, така че да се установи:

1. Степента на осведоменост за детските градини, подкрепяни от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“;
2. Степента на познаване на дейността на детските градини, подкрепяни от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“;
3. Степента на осведоменост за съществуването на ромски медиатори;
4. Степента на запознатост с дейността на ромските медиатори, осъществени лични контакти;
5. Степента на осведоменост за съществуването на педагогически специалисти, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“;
6. Оценките за компетенциите и уменията на тези педагогически специалисти за работа с деца в риск;
7. Оценките за достъпа до информация за проектните дейности по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“; и
8. Оценките за ефектите и реалните ползи от функционирането на детските градини, които се подкрепят от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и в които работят обучените по същата тази Програма педагогически специалисти.

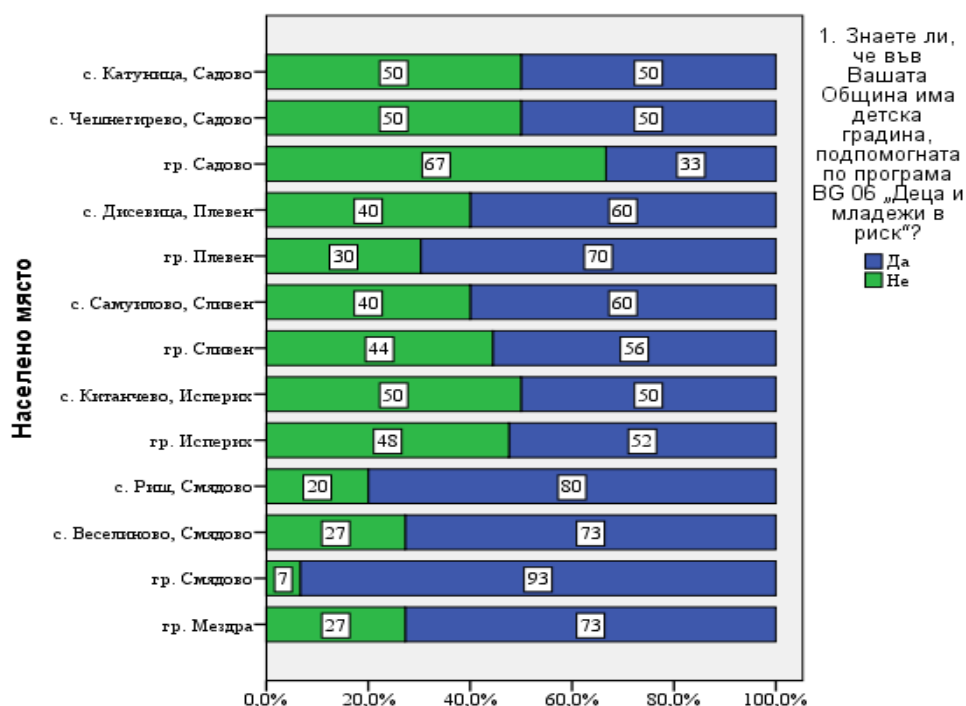
Събраните при анкетното проучване мнения и оценки се разглеждат в същата тази последователност, като се представя изпълнението на заложените качествени индикатори за детските градини.

⇒ **Осведоменост и познаване на дейността на детските градини, подкрепяни от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

Един от заложените качествени индикатори за дейността на детските градини, подкрепяни от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, е степента на осведоменост на ромските и други етнически малцинства за съществуването на такива детски градини на територията на общините, в които тези хора живеят. Анкетното проучване показва **висока степен на осведоменост (61.4%) сред ромското население и сред други малцинства за съществуването на детски градини, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.**

Крос-анализът на оценките по този показател сочат, че е налице статистически значима зависимост (Cramer $V^2=0.290$; Chi-square $\chi^2=0.003$) между степента на осведоменост за функционирането на детски градини по проекта и населените места, в които тези детски градини са позиционирани. Най-вероятно тези различия се дължат на спецификите на различните населени места от гл. т. на структура на местното население, наличие на деца и техния относителен дял спрямо общия брой население, авторитет на детската градина (имиджът, с който детската градина се ползва сред хората от населеното място), но най-вече установените различия вероятно са функция на активността на проекта, изпълняван в съответната община и ангажираността на местната общност с този проект. Данните показват, че оценките за степента на осведоменост за съществуването на детска градина на територията на тяхната община, подпомогната от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ варират съществено в различните общини. Така например, за тези детски градини знаят 72.7% от респондентите от община Мездра, 83.3% от община Смядово, 51.6% от община Исперих, 56.8% от община Сливен, 67.4% от община Плевен, 41.5% от община Садово.

Прегледът на данните, получени от респондентите от 13-те населени места от извадката на анкетното проучване показват, че **осведомеността за наличието на детска градина, подпомогната от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, се различава дори в рамките на една и съща община.** Например, в община Садово са посетени три населени места - общинския град и две села. В гр. Садово делът на отговорилите, че знаят за този тип детски градини на територията на тяхната община е само 33%. В същото време, осведомеността на семействата от рисковите групи в двете села е видимо по-висока - 50% осведоменост в с. Катунца и също 50% осведоменост в с. Чешнегирево. В сравнителен план, най-висока е осведомеността в гр. Смядово (93%), следвана от с. Риш, община Смядово (80%), гр. Мездра (73%) и с. Веселиново, община Смядово (също 73%), гр. Плевен (70%), с. Дисевица, Плевен (60%) и с. Самуилово, Сливен (също 60%). Повече детайли могат да се видят във Фигура 20:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Фигура 20. Степен на осведоменост за детските градини, подкрепяни от програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)

Крос-анализът на оценките за осведомеността за детските градини търпи статистически значимо влияние и от социодемографските характеристики на местното население:

- Анализът показва, че в сравнение с мъжете жените са почти два пъти повече информирани и знаят за съществуващите на територията на тяхната община детски градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (Cramer $V^2=0.320$; Chi-square $\chi^2=0.000$): **73.3% от жените и 40.6% от мъжете са чували за тези детски градини.** Това може да се възприеме като напълно обяснимо различие, тъй като в семействата жените по-често от мъжете се занимават с устройването на децата в детски заведения и по-късно в образователни заведения. Явно, и в този конкретен случай това е така;
- Възрастта като личностна характеристика също влияе върху степента на осведоменост за детските градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (Cramer $V^2=0.272$; Chi-square $\chi^2=0.004$), като зависимостта е следната: **по-младите са в по-голяма степен осведомени и знаят за съществуването на такива детски градини.** Така например, за детските градини са чували 68.1% от лицата на възраст между 15 и 25 г., 69.0% от лицата на възраст между 26 и 35 г., 54.2% от лицата на възраст от 36 до 45 г., 55.0% от лицата на възраст между 46 и 55 г. и само 1.0% от лицата на възраст 56 и повече г.;

- **Образователният статус също играе значимо влияние върху степента на осведоменост** за детските градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (Cramer $V^2=0.368$; Chi-square $\chi^2=0.000$), като зависимостта е правопрпорционална: **с нарастването на образователния статус нарастват относителните дялове на лицата, които са осведомени за съществуването на тези детски градини.** Като пример, за детските градини знаят 43.9% от лицата с начално образование, 60.6% от лицата с основно образование, 88.1% от лицата със средно образование, 100% от лицата с полувисше/колеж и 100% от лицата с висше образование;

На основата на тези данни и зависимости може да се направи извода, че по-младите и по-образованите, както и жените, са видимо по-добре информирани за функционирането на територията на техните общини на детски градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ (Cramer $V^2=0.320$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Тези констатации биха могли да бъдат полезни при дизайна на бъдещи дейности с подобен характер. Например, ако се реализира идея за обучение на родители от малцинствата с оглед повишаване на тяхната обща култура и изграждането в тях на нагласи за стимулиране на децата им за посещаване на детски градини и училища, тогава е добре дейностите да се насочат към по-младите и по-високо образовани жени от съответните малцинства.

Анализът на степента на осведоменост за съществуването на детски градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ получава своята по-нататъшна конкретизация чрез анализ на оценките на изследваните лица за дейностите, които се предлагат от тези детски градини.

За да бъдат улеснени респондентите, при анкетното проучване бе конструиран табличен въпрос, с който се търсеше информираността за 14 основни дейности, предлагани от детските градини. Получените процентни разпределения на този въпрос са представени в Таблица 9:

Таблица 9. Информираност на представителите на малцинствата за основните дейности, предлагани от детските градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

Дейности	Да, чувал/а съм	Не съм чувал/а
1. Ежемесечни родителски срещи	72.0%	28.0%
2. Работни групи „Да учим и играем заедно“	42.4%	57.6%
3. Арт-ателие за приложни изкуства	12.1%	87.9%
4. Лятно и зимно училище за деца и родители с фокус към екообразованието и здравословния начин на живот	10.6%	89.4%
5. Интерактивен уоркшоп за родители и деца „Училището е приятно“	15.2%	84.8%
6. Играя, спортувам и не боледувам	47.7%	52.3%

Дейности	Да, чувал/а съм	Не съм чувал/а
7. Арт-ателие за песенно и музикално творчество	25.8%	74.2%
8. Арт-ателие-традиции и занаяти на различните етноси	16.7%	83.3%
9. Дни на отворените врати	29.5%	70.5%
10. Историята и културата на различните етноси	29.8%	70.2%
11. Зелена инициатива	25.8%	74.2%
12. Дейности за неформално образование	7.6%	92.4%
13. Курсове с различна тематична насоченост	21.2%	78.8%
14. Занимания по интереси за млади хора в неравностойно положение	25.8%	74.2%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Както показват представените в Таблица 9 данни, най-висока е информираността за провежданите ежемесечни родителски срещи (72.0%), което е напълно нормално и очаквано. По отношение на същинските дейности, чрез които детските градини обучават, възпитават и социализират, най-висока е информираността за два типа дейности, които изглеждат най-присъщи и близки на децата: работните групи "Да учим и играем заедно" (42.4%) и инициатива "Играя, спортувам и не боледувам" (47.7%). Относително добро е познаването на информационно-културните дейности от типа на Дни на отворените врати (29.5%), дейностите за предоставяне на знания за историята и културата на различните етноси (29.8%), Зелената инициатива (25.8%) и Занимания по интереси за млади хора в неравностойно положение (също 25.8%). За курсовете с различна тематична насоченост е осведомен всеки пети (21.2%). По-слабо познати са арт-ателиетата и представянето на занаятите на различните етноси (16.7%), но това не бива да тревожи, тъй като в случая става дума за специфични интереси, които вероятно ще се проявят сред по-малки групи хора. Но все още слабо е познаването на инициативата Интерактивен уоркшоп за родители и деца „Училището е приятно“ (15.2%) - дейност, която по своя замисъл би могла да има много висок позитивен ефект и поради това заслужава да се разшири и популяризира. Най-слабо познати са предоставяните възможности от детските градини за неформално образование (7.6%) и за в бъдеще очевидно трябва да се предприемат целенасочени действия за популяризиране на този тип възможности.

Крос-анализите за влиянието на социодемографските характеристики върху степента на информираност за 14-те предлагани от детските градини дейности показват, че в повечето случаи жените са по-добре информирани (поне два пъти повече) от мъжете за дейностите, които се предлагат в детските градини. Единствено изключение е инициативата Интерактивен уоркшоп за родители и деца „Училището е приятно“, който се познава два пъти повече от мъжете, отколкото от жените. Що се отнася до влиянието на възрастта върху степента на информираност, то се оказва, че най-младите са най-зле информирани за дейностите на детските градини и с нарастването на възрастта на лицата нараства и тяхната информираност за

предоставяните дейности. Същата зависимост е валидна и по отношение на образователния статус: колкото по-висок е образователният статус на лицата, толкова по-добре осведомени са за дейностите, които се извършват в детските градини.

Отделен въпрос в анкетното проучване целеше да установи дали лицата и техни близки са участвали в една или друга дейност, предлагана от детските градини. Данните показват следното:

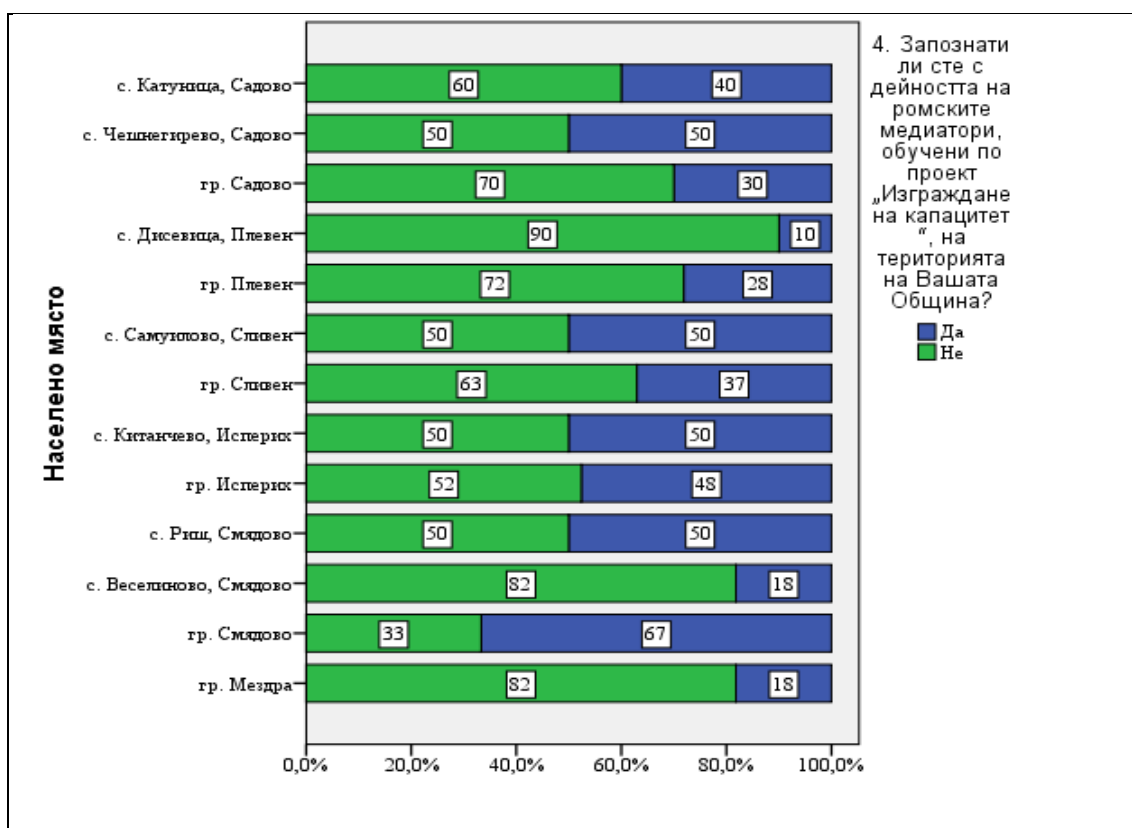
- **31.6% от изследваните лица лично са взели участие в поне една дейност, предоставяна от детските градини.** Проверката на тези данни според социодемографските профили показва, че в дейностите са участвали три пъти повече жени отколкото мъже (42.5% жени към 11.6% мъже); основно по-младите хора (36.2% от лицата на възраст 15-25 г. и 42.2% от лицата на възраст 26-35 г.) и това били лица с по-високи образователни статуси (57.1% от лицата със средно образование и 100% от лицата с висше образование, но само 23.2% от тези с основно образование и 26.8% от лицата с начално образование). По населени места, в дейностите са взели най-масово участие лицата от община Мездра (40.9%), от община Сливен (40.5%), от община Смядово (36.1%), от община Плевен 34.9%). Най-ниско е участието на лицата от община Садово (15.0%);
- **38.3% от изследваните лица съобщават, че техни близки са взели участие в дейности, организирани от такива детски градини.** По отношение на тези данни не може да се извърши проверка за влиянието на социодемографските профили върху оценките, но затова пък може да се провери от кои населени места са постъпили уверения, че близки на респондентите са участвали в дейностите на детските градини. Данните сочат, че такива уверения са постъпили от 54.5% от респондентите от гр. Мездра, от 57.1% от гр. Исперих, от 60.0% от с. Китанчево, Исперих, от 54.5% от гр. Плевен, от 60.0% от с. Дисевица, Плевен, от 50.0% от с. Чешнегирево, Садово, също от 50.0% от с. Катунца, Садово.

Тези показатели говорят за едно сравнително добро познаване на дейността на детските градини, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. И не само информираността за организирани от детските градини е добра, но също така е добро и нивото на съпричастност и включеност на хората от малцинствата в тези дейности. Би могло да се работи за още по-голямо включване в предоставяните дейности - примерно, да се достигнат нива от 50% включеност в дейности, но и на този етап е поставено стабилно начало и е въпрос на време тези инициативи да бъдат развивани и популяризирани, за да спечелят симпатиите на още по-големи групи хора от местните общности.

⇒ Осведоменост и запознатост с ромските медиатори

Друг заложен индикатор "осведоменост/запознатост с дейността на ромските медиатори" също бе част от проведеното анкетно проучване. Данните показват, че 36.5% от изследваните лица са запознати с дейността на ромските медиатори, обучени

по проект „Изграждане на капацитет“ и работещи на територията на тяхната община. Тези оценки варират съществено в различните населени места. Крос-анализът показва, че най-добре се познава дейността на ромските медиатори в гр. Смядово (67%), в с. Риш, Смядово (50%), в с. Китанчево, Исперих (50.0%), в с. Самуилово, Сливен (50.0%), в с. Чешнегирево, Садово (50.0%), в гр. Исперих (48%). Най-слабо дейността на ромските медиатори се познава в с. Дисевица, Плевен (10%), както и в гр. Мездра (18%) и с. Веселиново, Смядово (18%). Тези констатации са визуализирани във Фигура 21:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Фигура 21. Степен на информираност за дейността на ромските медиатори, обучени по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)

Някои от социодемографските характеристики се оказват статистически значими по отношение на запознатостта с дейността на ромските медиатори:

- 42.5% от жените и 25.0% от мъжете съобщават, че са запознати с дейността на ромския медиатор в тяхната община. Това показва, че **полът има влияние върху този тип оценка (Cramer V2=0.172; Chi-square x2=0.014);**
- **Образователният статус на лицата също има статистически значимо влияние и предопределя степента на познаване на дейността на ромските медиатори (Cramer V2=0.325; Chi-square x2=0.000).** С нарастване на образователния статус нарастват и дяловете на лицата, заявили, че познават дейността на ромските медиатори. Дяловете са следните: 29.3% от лицата с начално образование, 33.3% от лицата с основно образование,

43.9% от лицата със средно образование, 100% от лицата с полувисше/колеж и 9.0% от лицата с висше образование;

- **Възрастта не оказва статистически значимо въздействие** върху степента на информираност за дейността на ромските медиатори.

Очевидно, върху този тип осведоменост влияние оказват по-скоро пола и образованието на лицата, отколкото тяхната възраст. Тази особеност трябва да се има предвид когато се проектират дейности за обучението на малцинствата и за тяхното приобщаване към обучителни и информационно-разяснителни инициативи.

По-нататъшната конкретизация на анкетния въпрос за запознатостта с дейността на ромските медиатори е въпросът дали изследваните лица са общували с ромски медиатори. Данните показват, че 78.9% от лицата, информирани за дейността на ромските медиатори, са общували с тях. Това е изключително високо ниво на признание, индикиращо че когато дейността на медиаторите се познава, много голяма е вероятността да се осъществи пряка връзка между медиаторите и хората, като връзката и търсенето е двупосочно: не само медиаторите отиват при хората, но и хората ги търсят за консултации и информация.

- ⇒ **Осведоменост за дейността и компетенциите на педагогическите специалисти, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

При анкетното проучване е събрана необходимата емпирична информация, за да се оцени в каква степен изследваните лица познават работата на педагогическите специалисти, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и как оценяват компетенциите и уменията им за работа с деца в риск.

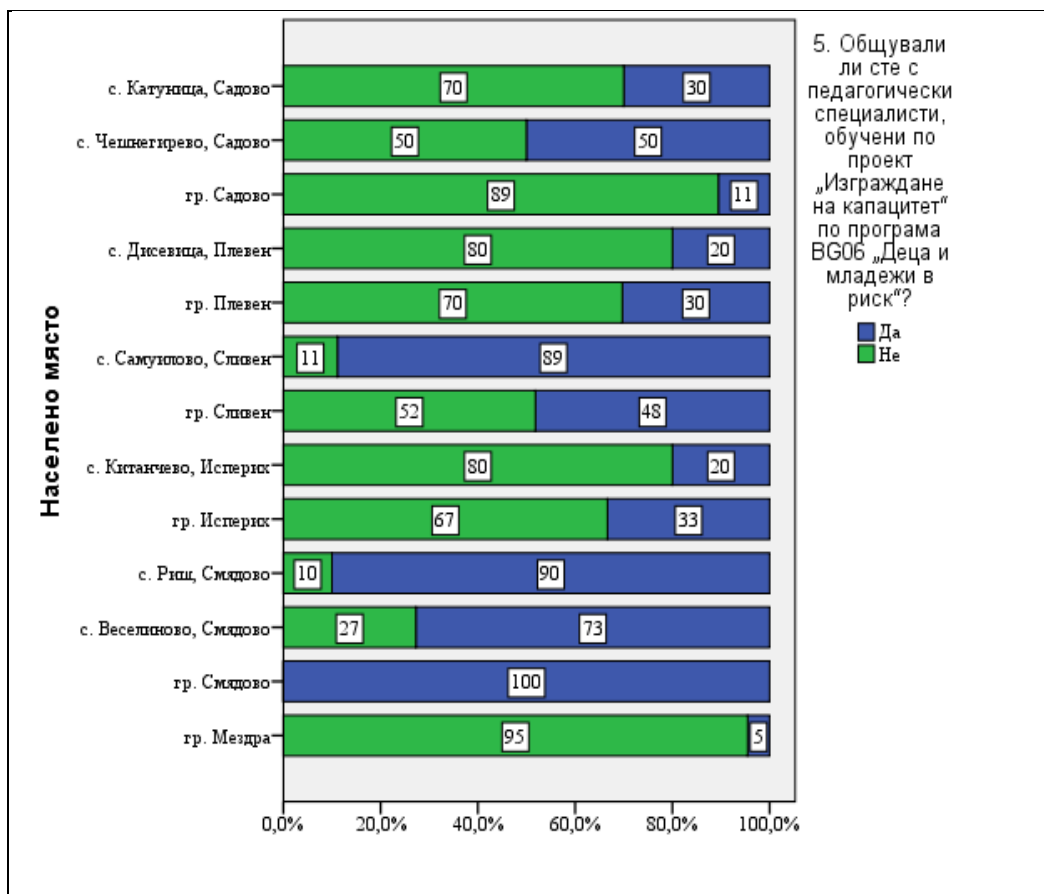
Проучването показва, че **41.1% от изследваните лица са общували с педагогически специалисти, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“**. Крос-анализите на тази оценка по социодемографските характеристики показват следното:

- **55.1% от жените и 22.1% от мъжете** съобщават при проучването, че **са общували с педагозите, обучени по проект „Изграждане на капацитет“** по програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и работещи в детските градини, подкрепени от Програмата. Анализът сочи, че зависимостта между пола на лицата и техните оценки е статистически значим (Cramer $V^2=0.279$; Chi-square $\chi^2=0.000$), което означава, че във всички населени места, в които Програмата е въздействала, жените два пъти и половина пъти по-често от мъжете са общували с педагозите от детските градини, подкрепени от Програмата;
- **Възрастта на изследваните лица също има статистически значимо влияние** върху оценките по този показател (Cramer $V^2=0.256$; Chi-square $\chi^2=0.009$), но зависимостта е обратно пропорционална: с нарастването на възрастта на изследваните лица намаляват относителните дялове на лицата, общували с педагогически специалисти. Така например, с педагогически

специалисти от детските градини са общували 47.8% от лицата на възраст 15-25 г., 50% от лицата на възраст 26-35 г., 31.2% от лицата на възраст 36-45 г., 30.0% от лицата на възраст 46-55 г. и нито един човек от лицата над 55 години;

- **Образованието на лицата оказва известно, но по-скоро слабо влияние** върху оценките на лицата по този показател (Cramer $V^2=0.243$; Chi-square $\chi^2=0.022$). Данните сочат, че 39.0% от лицата с начално образование, 42.3% от лицата с основно образование, 38.1% от лицата със средно образование, 100% от лицата с полувисше/колеж и 80.0% от лицата с висше образование са общували с педагогическите специалисти.

Друг аспект на крос-анализа е проверката за **зависимостта между оценките на респондентите и населеното място**. Данните показват, че са налице значими различия в степента, в която хората от различните населени места са общували с педагогическите специалисти, обучени по проект "Изграждане на капацитет" по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Анализът сочи, че най-големи групи от местното население от малцинствата са общували с педагогическите специалисти в детските градини в гр. Смядово (100%), в с. Риш, Смядово (90%), в с. Самуилово, Сливен (89%), в с. Веселиново, Смядово (73%). Относително най-малко лица са общували с педагогически специалисти от детските градини в с. Дисевица, Плевен (20%), в с. Китанчево, Исперих (20%) и в гр. Садово (11%). Тъй като по този показател данните варират много съществено по населени места, вероятно е добре да се направи допълнителен анализ и да се потърсят факторите/причините, поради които има такива съществени различия в степента на общуване с педагозите от детските градини. Също така би могло да се препоръча на педагозите от населените места с най-ниските дялове да помислят за намиране на по-ефикасни методи за комуникация с родителите на децата в риск. Коментираният тук различия в оценките по този показател са представени във Фигура 22:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

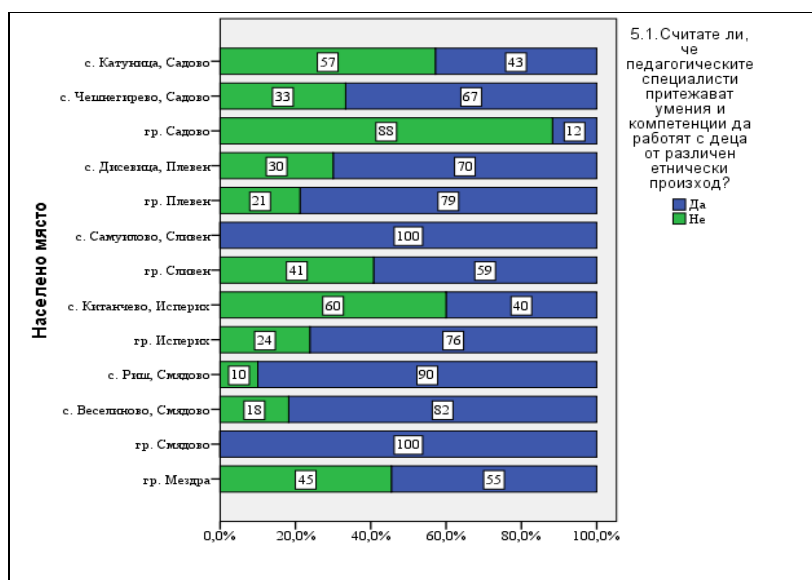
Фигура 22. Дялове на лицата, общували с педагогическите специалисти, обучени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)

В допълнение към въпроса за общуването с педагогическите специалисти, в инструмента за анкетното проучване се конструира **нарочен въпрос, с който се целеше да се съберат оценките на представителите на малцинствата за уменията и компетенциите на обучените по Програмата педагогически специалисти, като се визираща компетенциите на тези педагози за работа с деца от различен етнически произход**. Получените оценки по този въпрос показват, че местните общности в селищата, в които работят проектите по Програмата имат изключително високо мнение за качествата и компетенциите на обучените по Програмата педагози от детските градини. Свидетелството за това е фактът, че **66.8% от изследваните лица считат, че педагогическите специалисти притежават уменията и компетенциите за работа с деца от различен етнически произход**.

Проверката на факторите, влияещи върху тази оценка, показва следното:

- **Полът на лицата оказва силно влияние върху оценките по този показател** (Cramer V²=0.412; Chi-square x²=0.000): 80.5% от жените и 39.1% от мъжете считат, че обучените по Програмата педагогически специалисти притежават необходимите умения и компетенции за работа с деца от различен етнически произход;

- **Възрастта на лицата не оказва влияние** върху оценките им по този показател (Cramer V2=0.163; Chi-square x2=0.255);
- **Образователният статус влияе** върху посоката на оценките на изследваните лица, макар че статистическите коефициенти не показват такава силна зависимост⁴⁹ (Cramer V2=0.196; Chi-square x2=0.117). Но ако се погледнат относителните дялове за изразилите позитивна оценка за уменията и компетенциите на педагозите, е видно, че с нарастването на образователния статус има тенденция за нарастване на позитивните дялове. Ето какви са конкретните дялове: 64.1% от лицата с начално образование, 67.0% от лицата с основно образование, 73.8% от лицата със средно образование, 100% от лицата с полувисше образование и също 100% от лицата с висше образование са изразили мнение, че педагозите притежават качествата и компетенциите за работа с деца от различен етнически произход;
- **Според населеното място, оценките за качествата на педагозите варират видимо.** Виж **Фигура 23**:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Фигура 23. Оценки за уменията и компетенциите на педагогическите специалисти, обучени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, за работа с деца от различен етнически произход, според населеното място (в %)

Съдейки по тези оценки, най-доволни са хората от гр. Смядово (100%) и с. Самуилово, Сливен (100%). Също много високи са оценките за уменията и компетенциите на педагозите от с. Риш, Смядово (90%), от с. Веселиново, Смядово (82%), от гр. Плевен (79%), от гр. Исперих (76%), от с. Дисевица, Плевен (70%). Най-ниски са оценките за уменията и компетенциите на педагозите от гр. Садово (12%). Но последната оценка трябва да се тълкува в контекста на предходно изнесените данни, че

⁴⁹ Когато има такива случаи, това се обяснява с влиянието и на други фактори, които в изследването не са специално заложили и поради това не са измерени.

само 11% от лицата от гр. Садово всъщност са общували с педагозите от детските градини по проекта. Така че е много вероятно е тук да се сблъскваме с по-сложен феномен, който изисква по-внимателно интерпретиране: очевидно тук е налице нежелание да се общува с педагозите от детските градини и това нежелание е съпроводено с негативни нагласи, че тези педагози нямат необходимите умения за работа с деца от различен етнически произход.

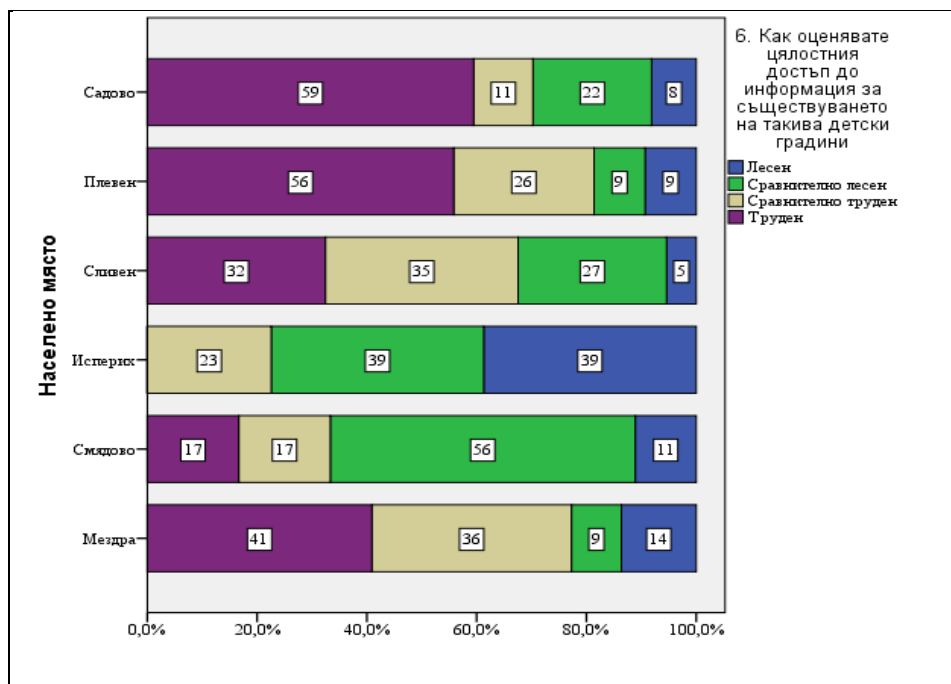
⇒ **Оценки за достъпа до информация за проектните дейности по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

Безспорно, един от съществено важните компоненти при оценките от настоящия тип е установяването на достъпа, който потенциалните потребители са имали до предоставяните дейности или услуги. Затова в анкетното проучване бяха включени три въпроса, целта на които бе да се оцени до каква степен осигуреният достъп до информация за предлаганите от детските градини дейности и услуги е бил лесен/труден, по какви информационни канали е ставало разпространението на информация и какво е било качеството на разпространяваната информация (разбираемост и яснота на информационните послания).

Проучването показва, че по този показател оценките на изследваните лица са равномерно разпределени по цялата скала от възможни отговори: 13.6% от изследваните лица оценяват достъпа до информация като "лесен", 27.2% - като "сравнително лесен", 23.8% - като "сравнително труден" и 35.4% - като "труден". Прави впечатление, че общо 40.8% от респондентите са оценили достъпа до информация като лесен или сравнително лесен, което подсказва, че е необходимо да се постави допълнителен акцент върху работата по популяризирането на дейностите и услугите, предоставяни от детските градини по Програмата. Приложените форми и механизми за разпространяване на информация за дейностите на детските градини все още са далеч от своя оптимум и трябва да се разнообразят и оптимизират.

В контекста на тези данни, интерес представлява да се види каква е ситуацията в отделните общини, в които се изпълняват проекти по Компонент 2 на Програмата. За целта извършваме крос-анализ на този тип емпирични оценки и резултатите показват, че действително достъпът до информация се оценява по много различен начин от населението на различните общини, а зависимостта е статистически значима (Cramer $V^2=0.339$; Chi-square $\chi^2=0.000$).

Различията са илюстрирани във Фигура 24:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Фигура 24. Оценки за достъпа до информация за дейностите и услугите, предлагани от детските градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)

На базата на данните от **Фигура 52** можем да направим конкретни изводи за достъпа до информация в различните общини. Става ясно, че дейностите и услугите, предлагани от детските градини, са най-умело популяризирани в община Исперих, където 39% от изследваните лица го оценяват като "лесен", а други 39% - като "сравнително лесен". Също така добре са били поставени информационно разяснителните дейности по проекта в община Смядово, което се вижда от факта, че според 11% от изследваните в общината лица достъпът е бил "лесен", а според преобладаващата част (56%) е бил "сравнително лесен". Различна обаче е ситуацията в други три общини, в които са реализирани проекти по Компонент 2 на Програмата. Най-зле стоят нещата в община Садово: според 56% от респондентите достъпът до информация за дейностите и услугите на детските градини е "труден", а според 11% - "сравнително труден". Само 30% от тази община считат, че достъпът до информация е или лесен, или сравнително лесен. Подобна е картината в община Плевен: според 56% достъпът до информация е "труден", а според 26% - "сравнително труден" и само 18% считат, че достъпът до информация е или лесен, или сравнително лесен. Не бива да се отминава и община Мездра, в която 41% са определили достъпа до информация като "труден".

Тези оценки за достъпа до информация за дейностите и услугите в детските градини, обхванати от Компонент 2 по Програмата, обясняват защо в община Садово, Плевен и Мездра са получени и по-големи дялове негативни оценки по отношение работата на педагогическите специалисти от детските градини - преобладаващата част от местното население не са информирани по подходящ

начин за дейностите и услугите, които се организират от детските градини, подкрепени по програма BG06 „Деца и младежи в риск“.

Проверката на зависимостта на оценките за достъпа до информация за дейностите и услугите на детските градини от социодемографските профили на изследваните лица показва следното:

- **Полът на лицата оказва влияние върху характера на оценките за достъпа до информация** (Cramer $V^2=0.283$; Chi-square $\chi^2=0.001$), като жените в сравнение с мъжете оценяват много по-високо достъпа до такъв тип информация: 17.4% от жените считат, че достъпът до информация е "лесен", а 30.3% - "сравнително лесен"; 5.9% от мъжете определят достъпа до информация като "лесен", 22.1% - като "сравнително лесен", но преобладаващата част (52.9%) считат, че е "труден";
- **Възрастта не играе значима роля** при оценките за достъпа до информация за дейностите и услугите на детските градини (Cramer $V^2=0.160$; Chi-square $\chi^2=0.204$);
- **Образователният статус на лицата определено оказва влияние** върху характера на оценките по този показател (Cramer $V^2=0.238$; Chi-square $\chi^2=0.001$), като зависимостта е следната: с нарастване на образователния статус се повишават относителните дялове на лицата, считащи, че достъпът до информация за дейностите и услугите на детските градини е лесен или сравнително лесен. И обратното, при по-високите образователни статуси са по-ниски дяловете на лицата, определящи достъпа до информация като "труден": тези дялове са нулеви при лицата с висше и полувисше образование, 35.7% при лицата със средно образование, 29.3% при лицата с основно образование и 46.3% при лицата с начално образование.

Тези допълнителни анализи показват, че **когато се прави дизайна на информационно-разяснителните дейности за популяризиране на дейностите и услугите на детските градини, трябва да се използват по-достъпни и лесни за разбиране начини за представяне на информацията, тъй като в сегашния си вид тя се е оказала затрудняваща за лицата с начално и основно образование, които обаче са основни характеристики на голяма част от малцинствата.**

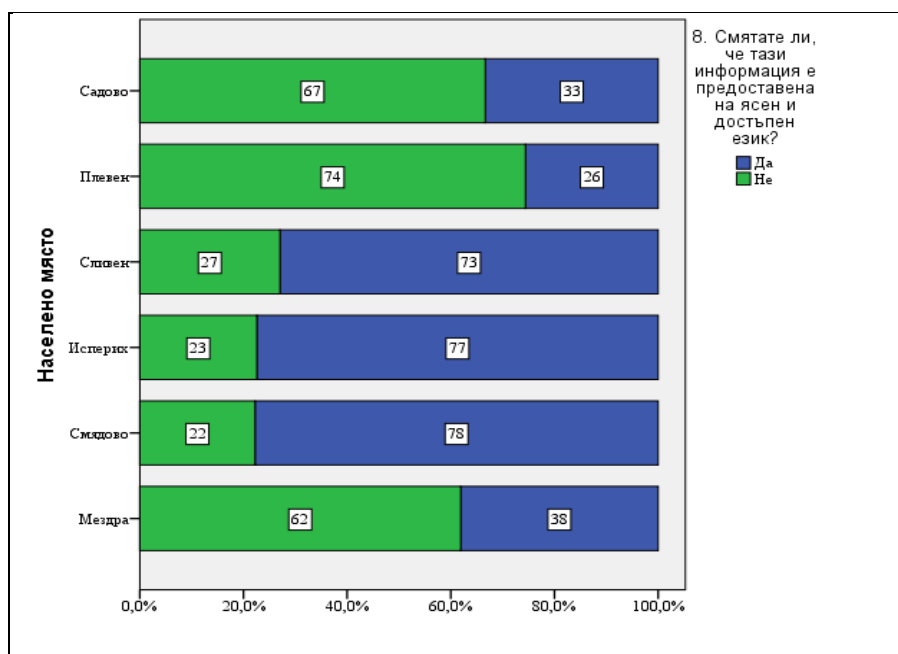
В търсене на повече конкретика за начините, по които информацията за дейностите и услугите на детските градини е достигнала до потенциалните потребители, проверяваме какви информационни канали са посочени от респондентите. Проучването показва, че срещите с ромски медиатори и информационните материали по проекта са припознати като каналите, по които най-често е ставало разпространение на информация за детските градини. Но информационният канал с най-силно въздействие са близки, приятели или познати (55.8%). Данните за силата на информационните канали са следните:

Печатни медии (вестници, списания)	3.5%
Информационни материали (брошури, флаери)	22.1%

Среща с ромския медиатор	27.9%
Близки/Приятел/Познати ми казаха	55.8%
Не си спомням	23.8%
Други канали	2.9%

Тези особености в разпространяването на информация е добре да бъдат отчитани и при бъдещи информационно популяризиращи дейности. Като цяло може да се направи извода, че е избран правилен подход за популяризиране на информация за детските градини - формално изградените информационни канали са достигнали до една част от малцинствата, които по неформален път са продължили препредаването на информацията и така тя е достигнала до по-големи части от местното население.

И не на последно място, при анкетното проучване се направи измерване на езика, който е използван при популяризирането на информация за детските градини (Фигура 25).



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Фигура 25. Оценки за езика (достъпен и ясен) при представянето на информация за дейностите и услугите, предлагани от детските градини, подкрепени по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, според населеното място (в %)

Данните от Фигура 25 показват, че според 53.9% от изследваните лица езикът за представяне на информация е ясен и достъпен. На това мнение са лицата от общините Смядово (78%), Исперих (77%) и Сливен (73%). Точно обратното мнение се изказва от хората от общините Плевен (74%), Садово (67%) и Мездра (62%). Това подсказва в кои общини трябва сериозно да се поработи за оптимизиране на езика на информационните послания до местните общности, така че те да бъдат по-разбираеми и по-ясни и да достигнат до потенциалните реципиенти.

Данните сочат също така, че езикът на информационно-разяснителните послания е бил по-разбираем за жените, за по-високо образованите и за по-младите лица.

Очевидно, усилията биха могли да се насочат за намиране на по-приемливи изразни средства, така че информацията да достигне и до останалите възрастови и образователни групи от малцинствата.

⇒ **Оценки за ефектите и реалните ползи от функционирането на детските градини, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**

Последният съществен елемент от настоящата оценка се отнася до установяването на реалните ефекти от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Този тип оценки са събрани с помощта на три отделни анкетни въпроса.

Първият тип оценки потърси информация за това в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти са повлияли върху ромските деца и децата от други етнически малцинства, така че сред децата от малцинствата са настъпили позитивни промени. Получените данни от проучването сочат, че е поставено много добро начало: 30.7% от респондентите са убедени до голяма степен, а 43.4% - до известна степен, че сега децата посещават детските градини с по-голямо желание. 26.8% до голяма степен, а 44.9% до известна степен са на мнение, че в резултат от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, децата от ромски или друг етнически произход са развили своята любознателност. 25.9% до голяма степен е 46.8% до известна степен са убедени, че сега децата участват по-активно в дейностите на детската градина. Тези данни са представени в Таблица 10:

Таблица 10. Оценки за ефектите и реалните ползи от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

	До голяма степен	В известна степен	В много слаба степен
1. Децата посещават с по-голямо желание детската градина	30.7%	43.4%	25.9%
2. Децата са развили своята любознателност	26.8%	44.9%	28.3%
3. Децата участват по-активно в дейностите на детската градина	25.9%	46.8%	27.3%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

Ромските семейства и семействата от друг етнически произход оценяват позитивно работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Свидетелство за това са оценките, които се дават по отношение на общото усещане на семейства за бъдещето на техните деца. Общо 43.5% (12.1% до голяма степен и 31.1% до известна степен) са по-спокойни за бъдещето на своите деца. Общо 52.4 % (18.9% до голяма степен и 33.5% до известна степен) са убедени, че в резултат от работата на детските

градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, децата им ще бъдат по-добре подготвени за училище. Общо 39.2% (12.1% до голяма степен и 27.2% до известна степен) считат, че в крайна сметка децата им ще живеят по-добре и че това ще е свързано с получените знания, умения и качества при посещението им в детските градини. За повече детайли, Таблица 11:

Таблица 11. Оценки на семействата от малцинствата за бъдещето на техните деца, като резултат от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

	До голяма степен	В известна степен	В много слаба степен	Никак не са повлияли
1. По-спокойни за бъдещето на своите деца	12.1%	31.1%	29.6%	27.2%
2. По-уверени, че децата им ще бъдат подготвени за училище	18.9%	33.5%	24.8%	22.8%
3. По-уверени, че децата им ще живеят добре	12.1%	27.2%	26.2%	34.5%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 3

В този контекст звучи напълно логично, че 85.4% от изследваните лица биха препоръчали на свои близки и познати детската градина, като се има предвид, че персоналът в нея има компетенции и умения за работа с деца от ромски или друг етнически произход.

Крос-анализите сочат, че и при оценките от Таблица 10 и Таблица 11 **най-високите позитивни дялове са получени от жените, по-младите и по-високо образованите лица. Скептицизмът и недоверието идват предимно от страна на мъжете, по-възрастните и по-ниско образованите хора.** По отношение на различията в общините, и тук се проявява вече установеният ефект на ниската информираност: най-ниските оценки са дадени от хората от Садово и Плевенско, докато най-високите дялове позитивни оценки са в Исперих, Смядово и Сливен, но също така и частично в Мездра.

2. Ефект и ползи за целевите групи

2.1. Ефект и ползи за младежките работници

2.1.1. Представяне на целевата група

Целевата група е възможно да се представи посредством следната инфографика, съставена на база на предоставената информация от респондентите, участвали в анкетното проучване.



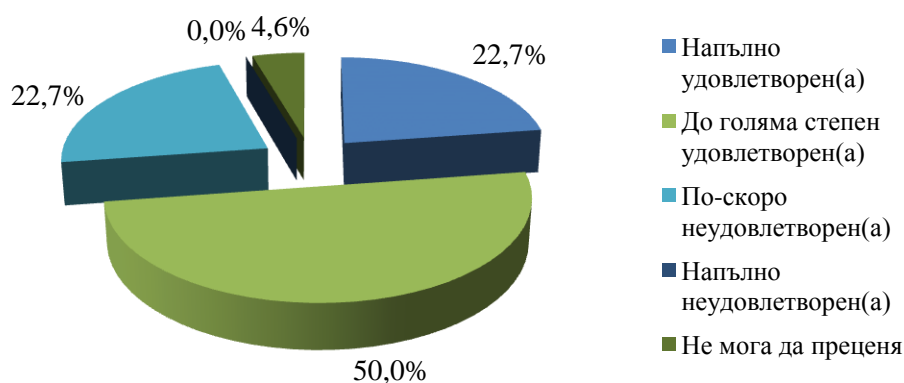
Фигура 26. Представяне на целева група-младежки работници

Достъпът до младежките работници беше осъществен посредством електронните адреси, предоставени по време на изготвяне на оценката. Първоначално активността на участниците в анкетата не беше висока, което наложи интервенция от страна на Изпълнителя. Първо, по време на фокус групите модераторите използваха възможността да припомнят на присъстващите младежки работници за разпратения до всички онлайн въпросник. Второ, посредством телефонни обаждания се свързахме с младежките работници, които не бяха попълнили анкетата. В резултат от предприетите мерки, делът на отговорилите участници в онлайн въпросника достигна 100%.

2.1.2. Удовлетвореност от обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

Като цяло, младежките работници демонстрират висока степен на удовлетвореност от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Това заключение се базира на получените отговори на серия от въпроси в рамките на онлайн въпросника сред младежките работници, както и на натрупаната по време на фокус групите информация.

Близо $\frac{3}{4}$ от обучените младежки работници са напълно (22,7%) или до голяма степен (50%) удовлетворени от организацията по провеждане на обученията по проект „Изграждане на капацитет“, което представлява висока оценка (вж. [Фигура 27](#) по-долу). Все пак трябва да се отбележи, че делът на младежките работници, които са по-скоро неудовлетворени от организацията по провеждане на обученията, е също толкова голям, колкото и този на напълно удовлетворените (22,7%). Впечатление прави, че нито един от респондентите не е дал категоричен отрицателен отговор на въпроса („напълно неудовлетворен/а“). Близо 5% срещат трудности да дадат точен отговор. Фокус групите потвърдиха доминиращата положителна нагласа по отношение на организацията на обученията и очертаха консенсус около твърдението, че от ЦОИДУЕМ са се справили добре с организацията на обученията. В дискусиите се изказа удовлетвореност от установените канали за комуникация с програмния оператор и бързата реакция при възникнали проблеми. Все пак, участниците във фокус групите споделиха, че в отделни случаи са срещнали трудности, като например с признаването на транспортни разходи. Фактът, че всички обучения са се провели в София е бил неблагоприятен за представителите на младежки центрове, които се намират в по-отдалечени краища на страната. По време на посещението в Страсбург се е оказало проблематично, че един от преводачите не се е справял добре със задачите си, като се е наложило младежки работници да поемат отговорности в тази насока.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 27: До каква степен сте удовлетворени от организацията по провеждане на обученията по проект „Изграждане на капацитет“?

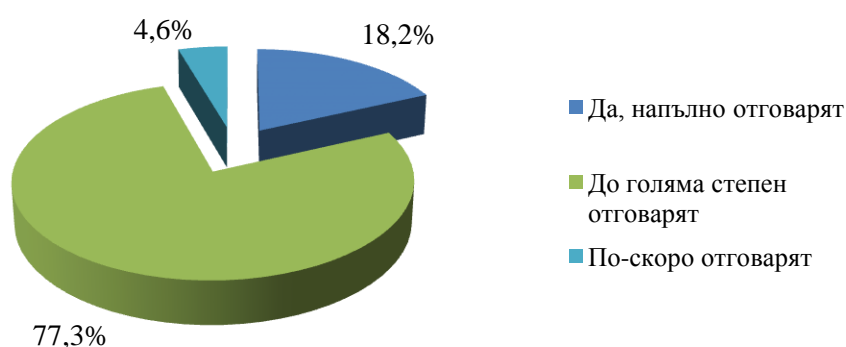
Над 3/4 от младежките работници (77,3%) считат, че темите на обучение са били до голяма степен в съответствие с техните нужди, а допълнителни 18,2% са в пълна степен удовлетворени от тематичната им ориентираност (вж. [Фигура 28](#) по-долу). Важно е да се отбележи, че нито един от младежките работници не дава негативен отговор на поставения въпрос. Позитивната нагласа на целевата група се потвърди и от представителите ѝ в рамките на проведените фокус групи, където беше изказано мнението, че обученията са били изключително полезни, тъй като са дали необходимия комплекс от знания и умения за успешно изпълнение на задълженията. Младежките работници са получили както общи (теоретични), така и конкретни (практични) познания. Много от тях изказаха удовлетворение от факта, че по време на обученията са се използвали множество неформални методи на обучение и практически игри. В същото време в дискусиите се срещна и мнението, че интерактивните методи на обучение не са подходящи за определени теми, които изискват по-формализиран

„Продължителността на обученията беше пропорционална на нуждите на участниците.“

ФГ Стара Загора

подход, като беше даден пример с работата с наркозависими. Някои от младежките работници споделиха, че преди проведените обучения са срещали трудности в справянето с ежедневната си дейност – нещо което не се случва в края на проекта. В допълнение към това беше изказано мнението, че посещението в чужбина е било

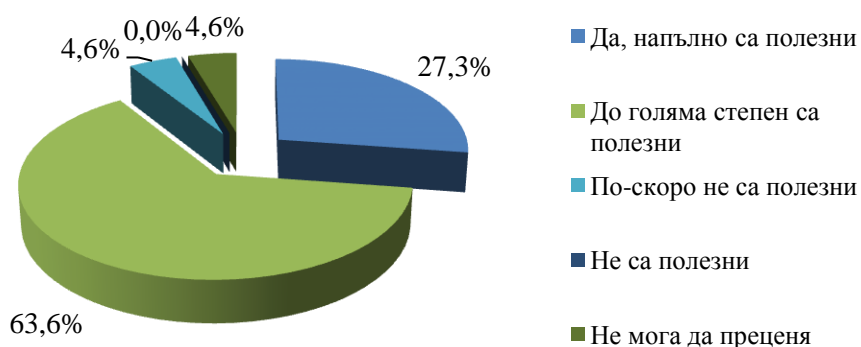
особено полезно, тъй като младежките работници са имали възможността да се запознаят лично с лицата, които определят политиката в областта на младежта в европейски мащаб. Продължителността на обученията е била достатъчна, за да се покрият необходимите теми, а интензивността е била подходяща за справяне с целите на обученията в предвидения за това срок.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 28: До каква степен включените в обученията (по проект „Изграждане на капацитет“) теми отговарят на Вашите реални нужди, за да се справяте по-ефективно със служебните си задължения?

Освен че са удовлетворени от тематичния обхват на обученията, младежките работници поставят висока оценка и на предоставените по време на обученията лекционни материали. Цели 90,9% считат материалите за напълно или до голяма степен полезни, което представлява изключително висок резултат (вж. **Фигура 29** по-долу). Отново, няма респондент, който да изказва напълно негативна оценка („не са полезни“), въпреки че един от респондентите твърди, че материалите по-скоро не са полезни. По време на фокус групите също беше отчетена обща удовлетвореност от страна на младежките работници по отношение на полезността на лекционните материали. Беше изказано също така очакване, че скоро ще бъдат предоставени и ръководствата и наръчниците на Съвета на Европа („Compass”, „Compasito” и др.), чиито превод и разпространение се бавят. Към момента на написване на настоящия доклад на младежките работници са предоставени единствено версии на английски език в електронен формат, което затруднява тяхното приложение в дейностите на младежките центрове.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 29: До каква степен са Ви полезни лекционните материали, предоставени по време на обученията?

Анализът на натрупаната първична информация от онлайн въпросниците и от проведените фокус групи сочи, че, като цяло, обученията са били полезни за младежките работници. В същото време трябва да се отчете и, че в рамките на проведените фокус групи представителите на младежките работници изразиха консенсус около мнението, че е било възможно обученията да са дори по-полезни, ако са се състояли в началото на проекта. И в трите фокус групи беше застъпено твърдението, че периодът от около 6 месеца между назначаването на младежките работници и първото им обучение е бил труден за тях, тъй като са им липсвали ключови познания по темата, с която са се занимавали. Този аргумент се среща и в отговорите на отворения въпрос към онлайн анкетата, в който се дават препоръки за усъвършенстване на обученията, където някои от респондентите изтъкват, че ще е добре, ако обученията се провеждат скоро след назначаване.

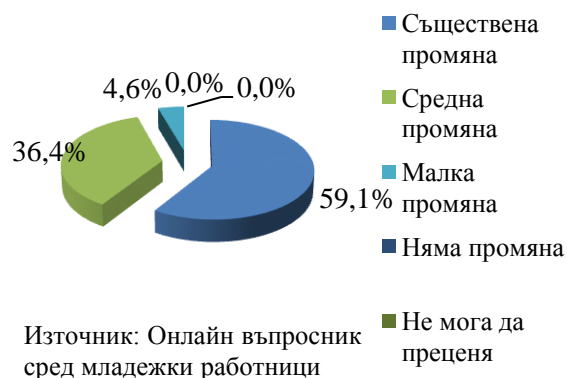
В рамките на фокус групите беше застъпена и темата за предоставяните на участниците в обученията сертификати. Като цяло, беше изказано мнението, че сертификатите са важен елемент от обученията, тъй като удостоверяват успешното им участие. Младежките работници изразиха очакванията си, че сертификатите ще им бъдат полезни за напред, както при изпълнение на съществуващите им ангажименти (за утвърждаването им като квалифицирани кадри), така и в по-дългосрочните им кариерни планове. В този смисъл, форматът и съдържанието на този документ представлява интерес за участниците в обученията. В тази връзка младежки работници и от трите фокус групи споделиха, че са очаквали сертификатите да дават по-ясна представа за покритите по време на обученията теми, но при получаването им това очакване не се е оправдало. От друга страна, фактът, че сертификатът е и на английски език, и на български език, среща одобрението на младежките работници. Някои от тях считат, че липсата на разграничение между сертификатите, издавани на младежките работници и на ромските медиатори, може да се окаже проблематична. Сред младежките работници съществуват и притеснения дали сертификатите ще се признават от външни институции, с оглед на факта, че нямат поставен мокър печат.

2.1.3. Ефекти върху предоставяните от целевата група услуги

Младежките работници, участвали в обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, дават ясно открояваема положителна оценка на постигнатите ефекти от обученията. Цели 72,7% считат, че е настъпила съществена промяна в нивото на техните знания, а 59,1% намират, че съществена промяна е настъпила и в нивото на техните умения (вж. Фигура 30 и Фигура 31 по-долу). Положителните оценки се допълват и от висок процент респонденти, които откриват средна промяна в нивото на своите знания (27,3%) и умения (36,4%). И в двата случая има единодушие, че повишаването на нивото е налице, като по отношение на нивото на знанията няма нито един отчел единствено „малка промяна“. В рамките на фокус групите също се очерта консенсус около мнението, че обученията са били от съществена полза за повишаването на нивото на техните знания и умения. В рамките на обученията младежките работници са развили своите ключови компетенции, в резултат на което се е повишило и качеството на предоставяните от тях услуги. В дискусиите беше изтъкнато, че обученията са били особено важни, тъй като са изяснили тяхната роля като младежки работници и възможностите за съвместно действие с другите целеви групи по проекта и в частност ромските медиатори. Това е оказало ясен положителен ефект върху последващата им съвместна работа, в резултат на което, по тяхна преценка, са се подобрили и резултатите им.



Фигура 30: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите знания се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?



Фигура 31: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите умения се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?

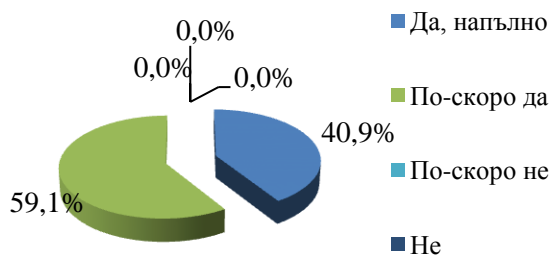
Освен общата оценка за положителния ефект на обученията върху нивото на знанията и уменията на младежките работници, резултатите от онлайн въпросника позволяват да се анализират и разликите в ефектите върху отделни, специфични групи компетенции (вж. фигурата по-долу). Респондентите отчитат най-силен ефект по отношение на техниките за стимулиране на интереса и мотивацията на целевите групи, с които работят, като 22,7% намират, че техните знания и умения в тази област са напълно подобрени, а допълнителни 77,3% намират, че са в известна степен подобрени („по-скоро“). В същото време нито един от младежките работници не отчита липса на промяна. Същото важи и по отношение на оценките им за различните техники за включване на младежи в риск към форми на формално или неформално образование и социална интеграция, където 68,2% откриват известно подобрене а 31,8% – цялостно. В сферата на (1) идентифицирането на рискове за развитието на младежите, (2) техниките и уменията за организиране на различни студия, школи, клубове по интереси и курсове, както и на (3) техниките, които да развият способностите на младите хора за вземане на решения, свързани с обществения живот, също се наблюдават резултати от около 80-90% за респонденти с положителна оценка („да, напълно“ или „по-скоро да“). Същевременно, обаче, се забелязват и отделни отговори с по-скоро негативен оттенък, като в случая с уменията за развитие на способностите на младежите в риск да вземат решения 13,6% по-скоро не откриват подобрене, а допълнителни 4,6% не успяват да дадат точна преценка. Последната група компетенции – умения за използване на електронни платформи/инструменти за обучение на младежи в риск – е особена с това, че едновременно включва и съществен дял на категорично положителните оценки (31,8%), и относително голям дял на негативните оценки (9,1% – „по-скоро не“; 4,6% – „не“). При контрол на променливата за географското разпределение не се открива зависимост между оценката на респондентите (положителна/отрицателна) и младежкия център, в който работят, което означава, че има относително равномерно разпределение на техническите компетенции в тази насока сред младежките центрове в страната.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 32: Подобрихте ли своите знания и умения по отношение на...?

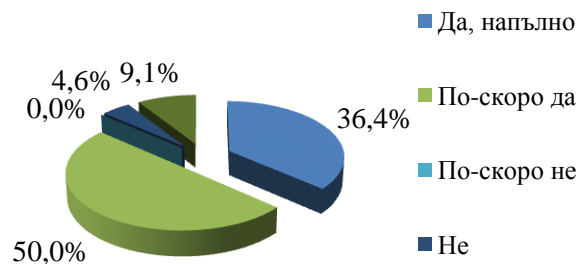
Данните от проведеното онлайн проучване сред младежките работници по проект „Изграждане на капацитет“ показват, че обученията имат благоприятен ефект и върху уменията им да се ориентират и работят в среда с изразени межкултурни различия, което е ключово за ежедневната им дейност. Младежките работници намират, че са повишили своите знания и умения за работа в мултикултурна среда, като 40,9% са категорични в положителната си оценка, а 59,1% дават положителна, но по-умерена оценка („по-скоро да“). Показателно е, че нито един от респондентите не е отговорил негативно на този въпрос (вж. [Фигура 33](#)). Причините за високите оценки на ефекта на обученията върху този аспект от социалните компетенции на младежките работници могат да се търсят както в обучителните програми и извършените упражнения, така и в ползите от работното посещение в Страсбург. Близко 90% от респондентите считат, че работното посещение и срещите в рамките на Европейския младежки център са повишили напълно (36,4%) или в известна степен (50%) тяхната способност да прилагат международни добри практики за работа с младежи от рискови групи (вж. [Фигура 34](#)). В допълнение към това, голяма част от младежките работници намират, че най-полезният аспект от посещението е била именно работата в мултикултурна среда и работните срещи с хора от различни държави и култури. Този опит е полезен от гледна точка на изискванията на ежедневната работа в младежките центрове и развива способностите на младежките работници да се справят с межкултурната дистанция и да предоставят по-добра услуга на младежите, с които работят.



Източник: Онлайн въпросник
сред младежки работници

■ Не мога да
преценя

Фигура 33: Като цяло, повишихте ли своите знания и умения за работа в мултикултурна среда?

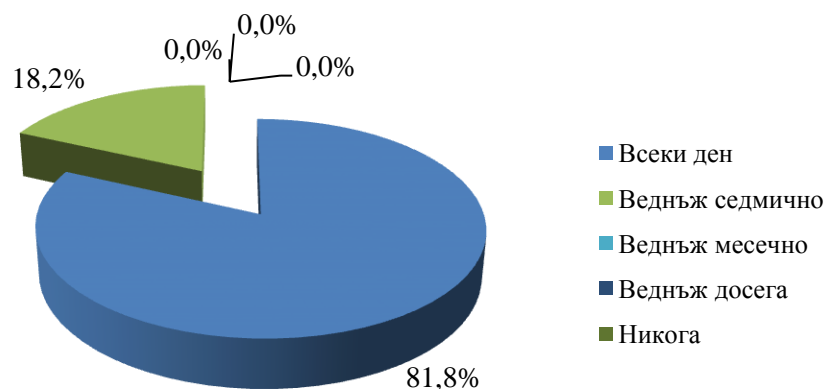


Източник: Онлайн въпросник
сред младежки работници

■ Не мога да
преценя

Фигура 34: Участието Ви в работно посещение в Европейски младежки център (Страсбург) повиши ли Вашите знания и увереност за прилагането на международни добри практики за работа с младежи от рискови групи?

Прегледът на данните по отношение на честотата на прилагане на наученото по време на обученията дава ясна представа за значимостта на техния ефект върху младежките работници. Близко 82% от целевата група потвърждават, че използват придобитите в рамките на обученията знания и умения ежедневно в своята работа (вж. [Фигура 35](#)), а други 18,2% правят това поне веднъж седмично. Въз основа на тези данни, може да се заключи, че обученията са засегнали ключови теми и са постигнали желан ефект по отношение на предаването на знанията, необходими на целевата група, за да изпълнява задълженията си. В рамките на фокус групите данните от онлайн въпросника бяха потвърдени и подкрепени с качествена информация. Младежките работници изказаха мнението, че, като цяло, прилагат на практика наученото по време на обученията. В случаите, когато даден метод или подход не е директно приложим към социалния контекст, в който работят, младежките работници се стремят да го адаптират, така че да отговаря на условията на средата. В допълнение към това, беше изтъкнато, че дори и да има новопридобито знание, което не се прилага на практика, то продължава да е полезно, защото се натрупва и осигурява база за осъществяването на други дейности.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 35: Колко често прилагате в своята практика това, което научихте по време на обученията?

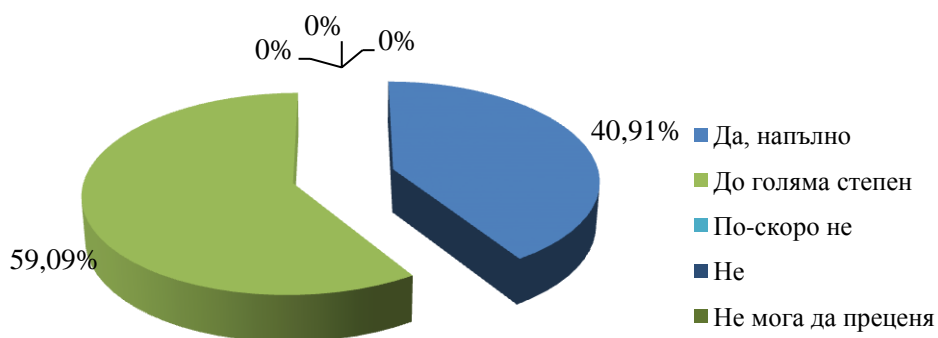
Въпреки високата честота на прилагане на новопридобитите знания в практиката от страна на младежките работници, повечето от тях отчитат, че все пак има причини, поради които е възможно новите знания и да не се приложат. Но преди да се разгледат тези причини е важно да се уточни, че 9,1% от респондентите (вж. [Фигура 36](#) по-долу) считат, че няма обективна причина, за да не се приложи на практика наученото. За останалата част от участниците в онлайн въпросника основна пречка представлява трудната социална работна среда (54,6%), в която осъществяват своята дейност. Голяма част от респондентите намират, че необходимостта от допълнителни обучения (27,3%) и недостатъчната увереност в прилагането на новите знания и умения (22,7%) са важни пречки и възможни причини, за да не се приложи даден метод или подход. Голяма част от младежките работници допълват тези пречки с допълнителни причини (27,3%), като например липса на мотивация (без да е указано у кого) и необходимост ръководният екип на съответния младежки център да премине през обучение. Важно е да се уточни, че в тази категория отговори няма ясно открояваща и доминираща причина за неприложение на новопридобитите знания. От Младежкия център във Враца срещат пречка, която се отнася единствено до техния случай, и която се отнася до забавянето в приключването на строителните дейности по сградата на Центъра. Въпреки че това обстоятелство ограничава възможността на младежките работници във Враца да изпълняват своите дейности, техният екип изказа мнението, че успяват да компенсират липсата с по-интензивна теренна работа.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 36: Според Вас кои са възможните причини да не се прилагат на практика придобитите нови знания и умения

Но независимо от съществуващите пречки пред практическото приложение на наученото, респондентите са единодушни, че в резултат на обученията: (1) са подобрили своите знания и умения (вж. по-горе), а оттам и (2) са успели да усъвършенстват услугите, които предоставят (вж. [Фигура 37](#) по-долу). Общо 40,9% са категорични, че обученията по проект „Изграждане на капацитет“ им помагат да предоставят по-добри услуги на младежите, с които работят, а останалите 59,1% считат, че благодарение на обученията до голяма степен са способни да осигуряват подобрени услуги. Тези резултати показват, че младежките работници са категорични в положителната си оценка по отношение ефекта на обученията върху предоставяните от тях услуги. Заключениета бяха потвърдени и в рамките на фокус групите, където беше изказано мнението, че младежките работници „безспорно“ предоставят по-добри услуги след края на обученията.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 37: Считате ли, че подобрените Ви знания и умения Ви помагат да предоставяте по-качествени услуги на младите хора в риск?

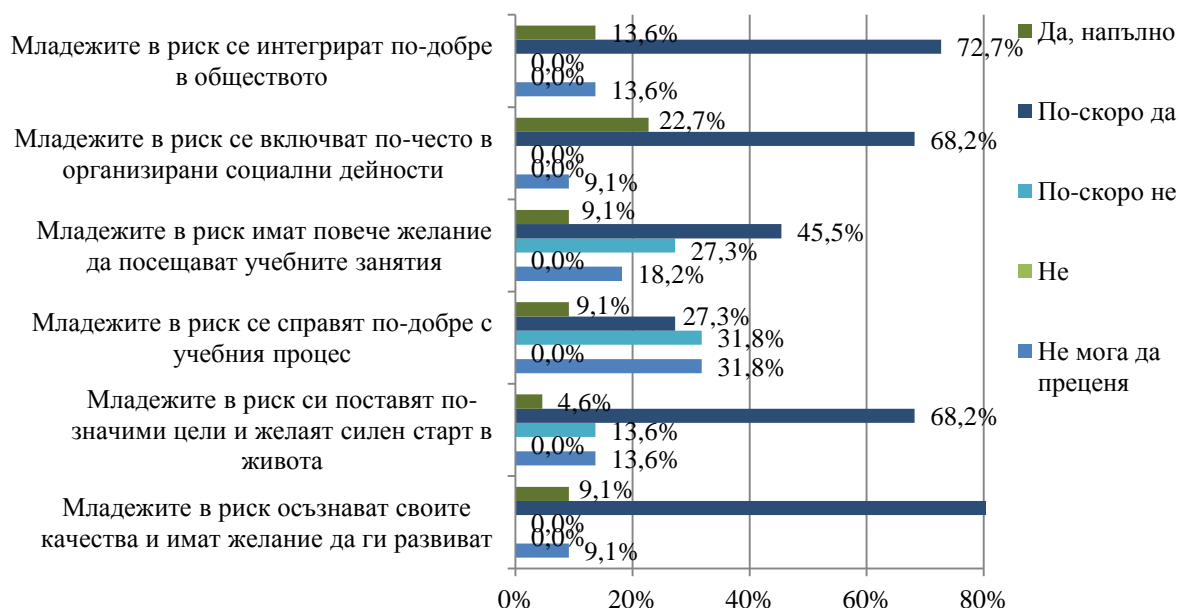
Направените дотук заключения по отношение на положителния ефект от обучението по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ върху нивото на знания и умения на младежките работници имат пряка връзка с изпълнението на качествен индикатор 1: *„Придобиване на знания и умения от младежите за работа в младежките центрове“*. С оглед на резултатите от проведеното онлайн проучване сред целевата група, подкрепени с емпиричен материал от фокус групите, може с висока степен на сигурност да се извлече изводът, че този качествен индикатор е постигнат. Предвид факта, че за качествените индикатори няма заложиени целеви стойности, тяхното изпълнение се определя от степента на съответствие между постигнатото и желаното състояние, а не от сравнението на измерени и целеви стойности. В случая заключението, че качественият индикатор е постигнат, се базира на ясно изразената положителна оценка за промяната в нивото на знанията и уменията на младежките работници, отчетена в резултатите от онлайн проучването и потвърдена по време на груповите дискусии.

2.1.4. Ефекти върху младежите в риск (въздействие)

Дотук бяха анализирани ефектите от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ върху нивото на знания и умения на младежките работници, т.е. ефектите върху целевата група. По този начин беше оценена степента на постигане на специфичната цел на проекта и на качествен индикатор 1, в частност. Но, за да се анализира степента на постигане на целите на програмата „Деца и младежи в риск“ и на релевантните стратегически документи, т.е. за да се анализира по-общото въздействие от обучението на младежките работници, е необходимо да се изследва и ефектът върху лицата, с които младежките центрове работят, и промените в тяхното състояние. Методологичният подход към тази задача се различава от използвания за анализ на ефекта върху младежките работници, тъй като в този случай се търси опосредстван ефект (чрез самите младежки работници) върху група лица (без строго дефиниран обхват), които не са пряко обхванати от интервенцията (проект „Изграждане на капацитет“). Предвид изброените обстоятелства, най-подходящ за задачата е инструментът анализ на приноса, чрез който ще бъде изследвано дали може да се открие причинно-следствена връзка между проведените обучения и промяна в ситуацията на младежите в риск. За целта ще бъде идентифицирана и формулирана теория на промяната, която да може да бъде тествана на следващ етап. В анализа ще бъдат използвани: (1) данни от онлайн въпросника, отразяващи наблюденията на младежките работници по отношение на промените в поведението и състоянието на младежите в риск; (2) емпиричен материал от фокус групите, открояващ начина, по който се променя ситуацията за младежите в риск.

Резултатите от онлайн въпросника сред младежките работници, взели участие в обучението по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, сочат, че целевата група, като цяло, оценява високо ефекта от дейността на младежките центрове върху младежите в риск. По някои направления оценките са категорични, като например по отношение на промяната в нагласите на младежите в риск и придобитото им желание да развиват своите качества, по което 90% от

респондентите считат, че дейността на младежките центрове е повлияла напълно (9,1%) или частично (81,8%) за постигането на положителната промяна. Съществува и относително единодушие във връзка с наблюдението, че младежите в риск се включват по-често в организирани социални дейности, като 72,7% считат, че това до голяма степен е факт, а допълнителни 13,6% са убедени, че дейността на младежките центрове със сигурност е предизвикала положителна промяна. Като цяло, младежките работници намират, че младежите в риск се интегрират по-добре в обществото, в известна (72,7% – „по-скоро да“) или голяма (13,6% – „да, напълно“) степен благодарение на услугите, предоставяни от младежките центрове. Не толкова красноречиви са обаче, резултатите по отношение на оценката доколко дейността на младежките работници е оказала благоприятно въздействие върху младежите в риск във връзка с: (1) желанието им да посещават учебните занятия, (2) успеха им в учебния процес, и (3) преследването на по-значими цели в живота. Младежките работници са най-скептично настроени по отношение на постиженията в областта на подобряването на успеха в учебния процес на младежите в риск, като близо 1/3 от респондентите считат, че промяна по-скоро няма. Други 31,8% срещат трудности при даването на точна преценка. Това е и единственият компонент, по който респондентите отговорили с положителна оценка представляват по-малко от 50%. Друга област, в която е трудно да се установи въздействието на младежките центрове, е желанието на младежите в риск да посещават учебните занятия. По този въпрос, 45,5% считат, че младежките центрове по-скоро са оказали благоприятно влияние, а 9,1% са убедени, че дейността на младежките работници е способствала за по-голямото желание на младежите в риск да посещават учебните занятия. Делът на респондентите, които по-скоро не откриват връзка между двете неща е значителен (27,3%), макар и миноритарен (вж. [Фигура 38](#)).



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 38: В каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск по следните ключови направления?

От прегледаните по-горе данни става ясно, че като цяло, младежките работници са на мнението, че дейността на младежките центрове е оказала благоприятно въздействие върху младежите в риск, особено по отношение на социалното им включване, поставянето на по-високи цели и желанието им да се развиват, и в по-малка степен във връзка с желанието им да посещават учебни занятия и с резултатите им в училище. В рамките на груповите дискусии обаче, се откриха изводи, които частично се различават от резултатите, получени чрез онлайн въпросника. Най-отчетливо е разминаването по-отношение на резултатите в учебния процес на младежите в риск. По време на фокус групата във Враца младежките работници изтъкнаха, че постигат сериозни постижения в работата си с ученици, които са застрашени от преповтаряне на учебна година поради слаби резултати или като цяло са застрашени от отпадане от образователната система. От Младежкия център са си взаимодействали с Регионалния инспекторат по образование и са идентифицирали младежи, които са останали на поправителни изпити⁵⁰. След интензивна индивидуална работа с тези младежи са постигнати високи резултати, като всички младежи, обхванати от инициативата, са се справили с изпита по думите на младежките работници. Младежкият център във Враца е работил и с 10 младежи от Козлодуй, които са били застрашени от отпадане, но в последствие 9 от тях са успели да преодолеят ситуацията, по думите на младежките работници. В допълнение, от фокус групата в Стара Загора стана ясно, че благодарение

⁵⁰ За повече информация относно тази практика виж т. 3 „Идентифициране, анализ и оценка на добри практики“ от този раздел.

на усвоените по време на обученията неформални методи за образование са успели да предизвикат интерес сред младежите в риск и желание да научат нещо ново, като при някои се наблюдава и тенденция да посещават училище по-често. Младежките работници приведоха примери за лица, които са попадали в категорията „в риск“, но към момента са интегрирани успешно в обществото (напр. следват в университет, намерили са стабилна работа).

В този смисъл, съществуват примери, в които дейността на младежките работници спомага и за подобряването на успеха на младежите в риск и повишава тяхното желание да посещават учебни занятия и да преследват по-високи цели, но с оглед на ниските резултатите от онлайн въпросника може да се допусне, че тези постижения все още не са достатъчно разпространени. Все пак тези примери могат да помогнат при открояването на възможните причинно-следствени връзки между резултатите от проведените по проект „Изграждане на капацитет“ обучения и промяната в ситуацията на младежите в риск. По този начин може да се очертае теория на промяната, която следва следната логика:

1. Обучение на младежки работници;
2. Повишен капацитет на младежките работници;
3. Предоставяне на по-добри услуги;
4. Повишен интерес на младежите в риск към дейността на младежките центрове;
5. Високи постижения в резултат от новопридобитите знания и умения;
6. Установяване на добри примери;
7. Възпроизвеждане на добрите примери – увеличаване на обхвата на въздействието.

При изследването на теорията на промяната следва да се вземат предвид и възможните пречки за реализацията на очертаната последователност от логически стъпки. В материала от фокус групите могат да се открият някои обстоятелства, които биха могли да възпрепятстват постигането на желаното въздействие върху младежите в риск. Важен аспект в това отношение е нагласата на обществото към дейността на младежките центрове. От младежките работници беше изказано мнението, че първоначално са срещали трудности с предаването на своето послание и прокарването на своята политика, поради известен скептицизъм, особено при по-възрастните хора, както и рефлексна резервираност към новите и непознати методи (противоречащи на установените във времето като стандартни методи за работа с младежи в риск). В рамките на фокус групите беше отчетено, че за младежките центрове е било трудно да се установят като легитимни центрове за работа с младежи в риск, но с течение на времето са успели да се утвърдят. От Младежкия център във Враца споделиха, че провеждат редица дейности, които имат за цел да информират по-широката общественост за своята работа и в същото време да въздействат върху доминиращите нагласи. Пример в това отношение е организираната от тях кръгла маса за родители с цел повишаване на информираността по отношение на трудностите и ползите от социалната интеграция. От Международния младежки център в Стара Загора изказаха мнението, че Центърът се е „утвърдил като марка в града“. От тази гледна точка е от

особена важност за младежките центрове да бъдат активни в информирането на обществеността за дейностите си и особено за постиженията си. Заедно с това е важно и достъпът до младежките центрове да е отворен, за да се привлекат възможно най-голям брой последователи.

Настоящата оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ се извършва твърде скоро след провеждането на обученията и поради тази причина към настоящия момент е невъзможно да се съберат данни, с които да се провери дали очертаната теория на промяната може да се валидира. За тази цел е необходимо да премине известен период от време, който да е достатъчен за проявата на всяка от стъпките от теорията на промяната, както и за натрупването на доказателствен материал за това. В този смисъл в настоящата оценка е възможно да се използва емпиричният материал от онлайн въпросника и фокус групите за индуктивни изследователски цели, т.е. да се открият хипотези, предлагащи обяснение за причинно-следствените връзки между интервенцията и промените в състоянието на младежите в риск, които в последваща оценка биха могли да бъдат потвърдени или отхвърлени чрез използването на методите на дедукцията (за които са необходими количествени данни).

2.2. Ефект и ползи за ромските медиатори

2.2.1. Представяне на целевата група

Целевата група е възможно да се представи посредством следната инфографика, съставена на база на предоставената информация от респондентите, участвали в анкетното проучване.



Фигура 39. Представяне на целева група-ромски медиатори

Като цяло, достъпът до ромските медиатори беше по-сложен, отколкото до младежките работници. В първоначално представения списък с електронни адреси на ромските медиатори липсваха електронните адреси за 11 от 33-мата обучени ромски медиатори. Това наложи предприемането на мерки за набирането на допълнителни адреси, за да се увеличи обхватът на проучването. Бяха използвани наличните телефонни номера за връзка с ромските медиатори, като в разговорите с тях беше попълнен списъкът с допълнителни 5 електронни адреса. По време на телефонните разговори се срещнаха и други трудности, като например лица, които споделиха, че нямат електронен адрес, както и такива, които отказаха да попълнят въпросника. След интервенцията, извадката се увеличи, но активността на респондентите остана ниска. Това наложи втора интервенция от страна на Изпълнителя, в която посредством телефонни разговори ромските медиатори, непопълнили анкетата, бяха приканени да го

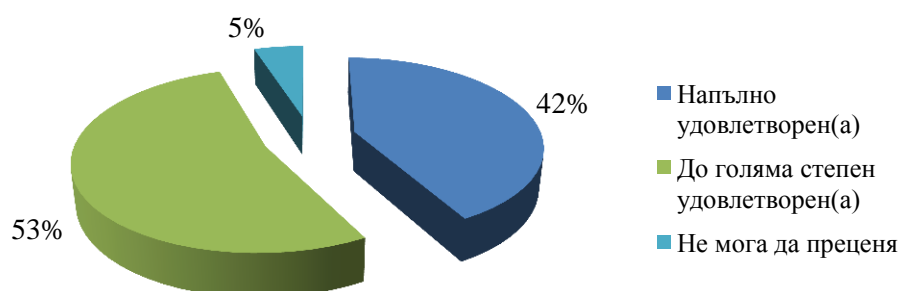
направят. Заедно с това, по време на фокус групите модераторите използваха възможността да напомнят на ромските медиатори да попълнят онлайн въпросника. В резултат от двете интервенции, броят на отговорилите участници в анкетата се увеличи значително и достигна до 19 човека.

В следващите три части са представени основните резултати, получени от проведените онлайн проучване и фокус групи.

2.2.2. Удовлетвореност от обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

Като цяло, ромските медиатори демонстрират висока степен на удовлетвореност от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Това заключение се базира на получените отговори на серия от въпроси, задени чрез онлайн въпросника, както и на събраната информация по време на фокус групите.

Цели 95% от обучените ромски медиатори са напълно (42%) или до голяма степен (53%) удовлетворени от организацията по провеждане на обученията по проект „Изграждане на капацитет“ (вж. Фигура 40). Прави впечатление, че нито един от респондентите не е дал отрицателен отговор на този въпрос (по-скоро неудовлетворен(а) или напълно неудовлетворен(а)). 5 % срещат трудности да дадат точен отговор.



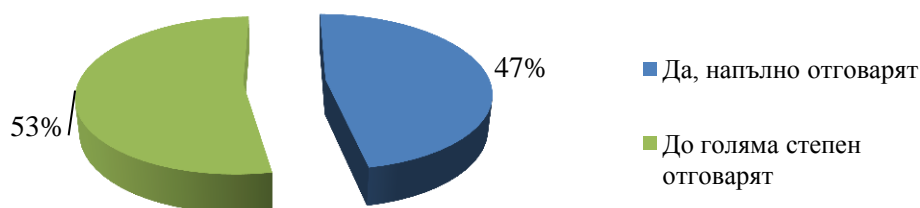
Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 40: До каква степен сте удовлетворени от организацията по провеждане на обученията по проект „Изграждане на капацитет“?

Въпреки това по време на фокус групите, отделни участници споделиха, че са имали трудности с признаването на транспортни разходи, както и че не са били доволни от качеството на предоставената им храна и обслужване. Беше споделено също така мнението, че провеждането на всички обучения в София е представлявало неблагоприятен фактор за участници, които работят в по-отдалечени краища на страната.

47% от анкетираните ромски медиатори смятат, че включените теми в обученията по проект „Изграждане на капацитет“ напълно отговарят на техните нужди, за да се справят по-ефективно със служебните си задължения, докато 53% считат, че тези теми

отговарят в голяма степен. Важно е да се отбележи, че нито един респондент не дава негативен отговор на поставения въпрос (вж. Фигура 41).

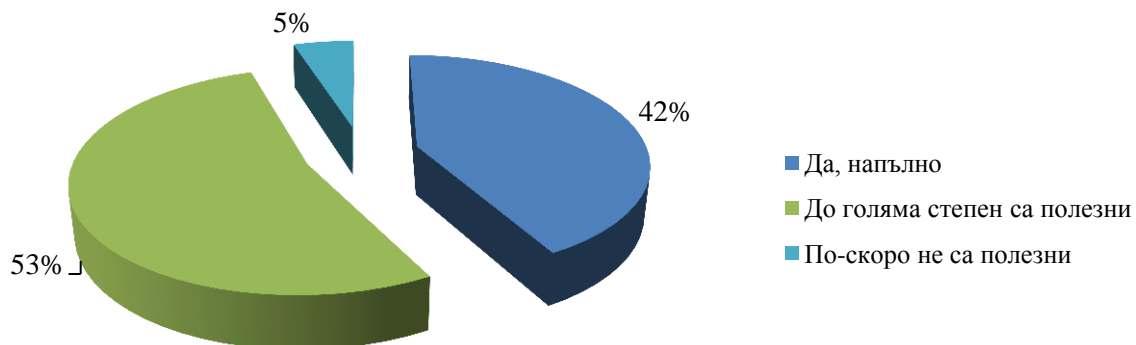


Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 41: До каква степен включените в обученията (по проект „Изграждане на капацитет“) теми отговарят на Вашите реални нужди, за да се справяте по-ефективно със служебните си задължения?

Позитивната нагласа на целевата група се потвърди и от представителите ѝ на проведените фокус групи, където беше изказано мнение, че темите в обученията са били изключително релевантни и нивото на обучителите е било много високо. Въпреки това някои от ромските медиатори споделиха, че първото обучение не е било организирано своевременно още с постъпване на работа, поради което в началото са изпитвали трудности при изпълнение на служебните си ангажменти. Отправиха препоръка в бъдеще такова обучение да се провежда още със стартирането на дадения проект. Всички участниците от тази целева група изразиха задоволство от продължителността на обученията.

Що се отнася до лекционните материали, предоставени по време на обученията, то 95% от анкетираните ромски медиатори ги оценяват като напълно полезни (42%) или полезни до голяма степен (53%). Само един ромски медиатор смята, че лекционните материали по-скоро не са полезни. Тази позитивна нагласа се потвърди и на проведените фокус групи, като единствено беше изказана забележка относно дългото забавяне при предоставянето на основни ръководства и наръчници на Съвета на Европа на български и ромски език (напр. Compasito).



Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 42: До каква степен са Ви полезни лекционните материали, предоставени по време на обученията?

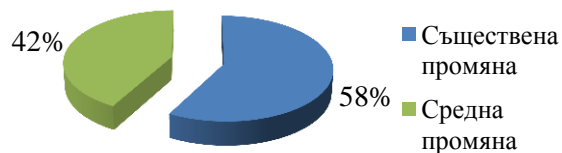
Като цяло на база на събраната информация от онлайн въпросниците и фокус групите може да се направи заключение, че проведените обучения са били полезни за ромските медиатори. Фактът, че ромските медиатори са имали възможност да участват в две съвместни обучения, веднъж с младежки работници и друг път с педагогически специалисти е спомогнал за по-доброто разбиране и взаимодействие с тези групи. В резултат от проведените обучения ромските медиатори са създали специална Facebook група, в която да продължават да обменят информация със свои колеги от другите детски градини и младежки центрове. Оценяват много положително тази мрежа от лични контакти и смятат, че е препоръчително тя да бъде приложена и в сходни бъдещи проекти. Ромски медиатор сподели по време на една от фокус групите, че може би ще е добре, ако е възможно, в бъдеще да се организират курсове по английски език за ромските медиатори, тъй като това ще им бъде полезно при работата с международни обучители и при използването на чуждестранна специализирана литература. В допълнение, ромски медиатори, участвали във фокус групите, изказаха мнение, че издадените им сертификати за преминати обучения не са достатъчно информативни, липсват им печат и ключова информация относно това на какви теми са били тези обучения и какви конкретни нови знания и умения са придобили. Също така отправиха препоръка да се изготвят отделни сертификати - един за младежки работници и друг за ромските медиатори. Въпреки това, изказаха удовлетворение от факта, че сертификатите са издадени на български и английски език и споделиха, че най-вероятно ще им бъдат полезни за напред.

Всички респонденти от целевата група са отговорили на въпроса как според тях могат да се подобрят обученията, за да станат по-полезни. Важно е да се отбележи, че 32% от тях са на мнение, че проведените обучения са били достатъчно адекватни и полезни във вида, както са се провели. Въпреки това 32% биха искали по-практически обучения (напр. решаване на реални казуси, дискусии, практически съвети), докато 26% препоръчват обмяната на опит и добри практики като начин за подобряване на обученията. Един ромски медиатор е посочил, че е необходимо да се *„промени манталитета ни, не обученията“*, а друг е изразил необходимостта от *„провеждане на периодични допълнителни обучения“*. По време на проведените фокус групи беше изказана препоръка, че в бъдеще би било полезно да се организират посещения на място в други държави и по-конкретно в сходни младежки центрове и детски градини, чиито служители да споделят своя опит и да дадат практически съвети относно интеграцията на деца и младежи в риск.

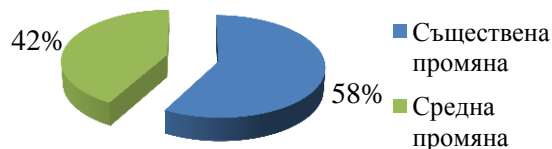
2.2.3. Ефекти върху предоставяните от целевата група услуги

Ромските медиатори, участвали в обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, дават много положителна оценка на постигнатите ефекти от обученията. 58% от анкетираните лица считат, че е настъпила съществена промяна в нивото на техните знания и умения, докато други 42%

оценяват тази промяна като средна (вж. фигурите по-долу). Важно е да се отбележи, че нито един респондент не е посочил, че е настъпила малка промяна или изобщо никаква.



Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори



Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 43: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите знания се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?

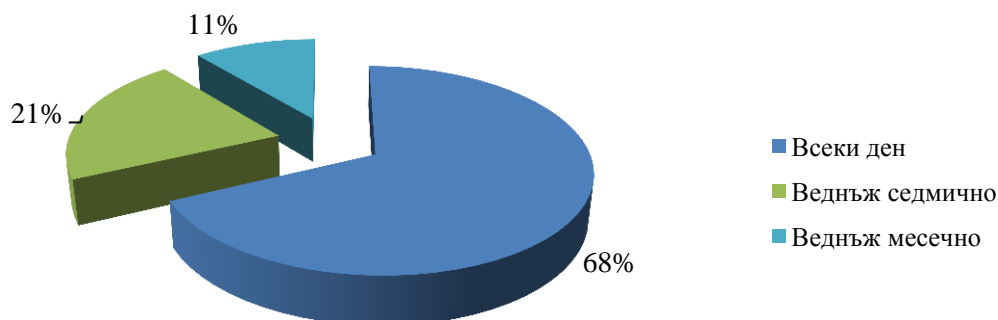
Фигура 44: Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите умения се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?

В рамките на фокус групите също се изказа мнение от страна на ромските медиатори, че обученията са били от съществена полза за повишаване на нивото на техните знания и умения. Представители на тази целева група споделиха, че в рамките на обученията те са развили ключови компетенции (напр. техники за идентифициране на деца в риск и техники за комуникация и подобряване на отношенията с ромски родители и др.), в резултат на което се е повишило и качеството на предоставяните от тях услуги. Цели 95% от анкетираните посочват, че подобрените им знания и умения им помагат да предоставят по-качествени услуги на лица от рискови групи (деца, младежи и родители). В дискусиите беше изтъкнато, че съвместните обучения с младежки работници и педагогически специалисти са позволили изясняване на ролята и функциите на ромските медиатори и възможностите за съвместно действие. Това е оказало положителен ефект върху последващата им съвместна работа, в резултат на което, по тяхна преценка, са се подобрили и резултатите им.

„Ние сме много добър екип. Не се делим на ромски медиатори и учители“.

ФГ Враца

Прегледът на данните по отношение на честотата на прилагане на наученото по време на обученията дава ясна представа за значимостта на техния ефект върху ромските медиатори. 68% от ромските образователни медиатори споделят, че използват всеки ден придобитите в рамките на обученията нови знания и умения, други 21% го правят поне веднъж седмично, а 11% веднъж месечно (вж. [Фигура 45](#)). Важно е да се отбележи, че нито един от респондентите не е отговорил негативно, т.е. да посочи „веднъж досега“ или „никога“. Ето защо, може да се направи заключение, че обученията са постигнали желан ефект по отношение на предаването на набор от знания и умения, които след това да бъдат приложени на практика. Този извод беше потвърден също така и от ромските медиатори, участвали във фокус групите.



Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 45: Колко често прилагате в своята практика това, което научихте по време на обученията?

Въпреки посочената висока честота на прилагане, 58% от анкетираните ромски медиатори отчитат трудната социална и работна среда като основна причина за неприлагане на практиката на придобитите нови знания и умения. Важно е също така да се уточни, че 26% смятат, че няма причини за неприлагане на наученото на практика (виж Фигура 46). Един от респондентите е посочил „*недостига на време за работа с ромската общност, поради ангажираността с многото дейности, които се извършват в младежкия център*“. Ето защо е препоръчително при изпълнението на сходни проекти в бъдеще ромските медиатори да бъдат основно използвани за подобряване на отношенията с ромската общност и стимулиране на тяхното участие в предлаганите дейности от младежките центрове и детски градини.

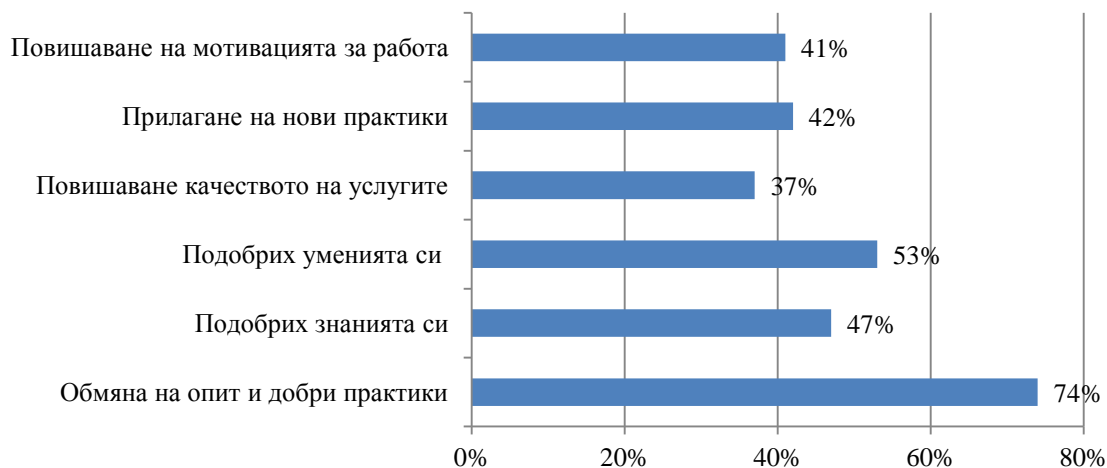


Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 46: Според Вас кои са възможните причини да не се прилагат на практика придобитите нови знания и умения

Като основни ползи и настъпили промени в резултат от проведеното обучение, ромските медиатори посочват на първо място получената възможност за обмяна на опит и добри практики с професионалисти от други държави (74%), следвана от подобряване на уменията за работа с деца, младежи и родители от малцинствени групи

(53%) и прилагане на нови добри практики и методи в своята работа (47%). Важно е да се отбележи също така, че 41% споделят, че се е повишила мотивацията им за работа и че нито един респондент не е посочил отговор „няма конкретна полза“ (виж Фигура 47).

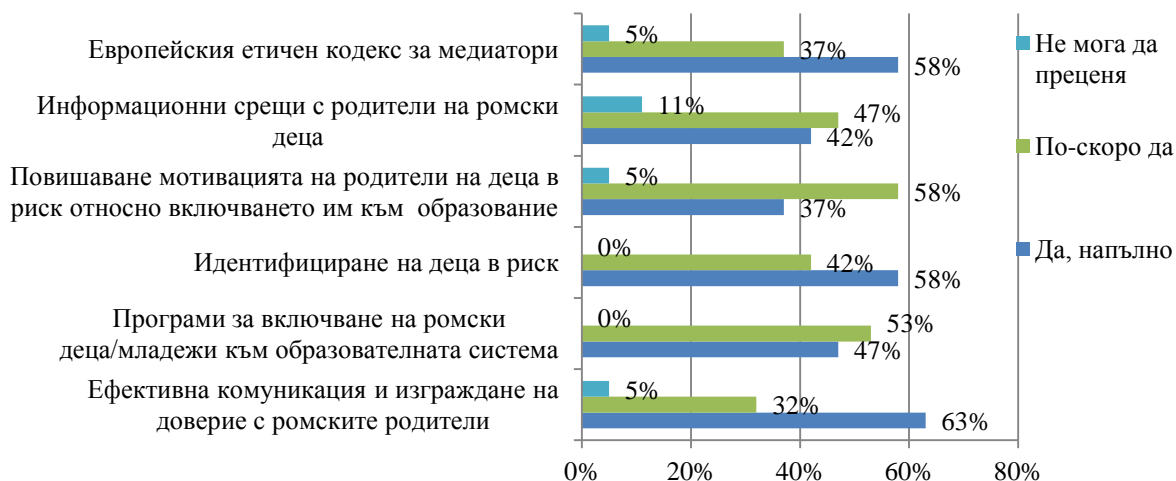


Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 47: Посочете 3 (три) конкретни ползи и настъпили промени в резултат от проведеното обучение

По време на една от фокус групите, ромски медиатор сподели, че „*обученията (срещите) между ромски медиатори, младежки работници и обучители действат мотивиращо на всички ни*“, докато ромска медиаторка разказа, че в резултат на проведените обучения се е засилил интересът ѝ към продължаване на своето образование и че възнамерява да запише детска педагогика.

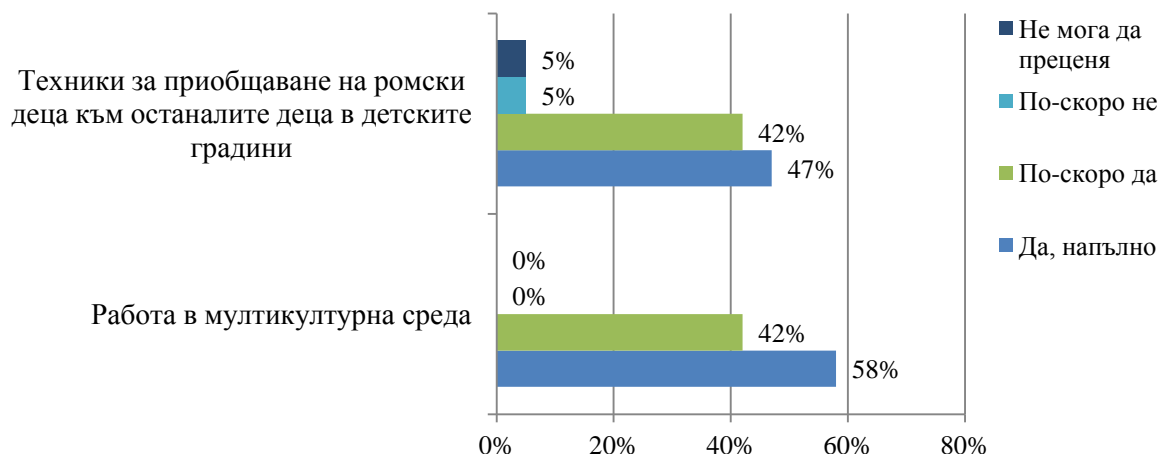
Освен общата оценка за положителния ефект на обученията върху нивото на знанията и уменията на ромските медиатори, резултатите от онлайн въпросника позволяват да се анализират детайлно разликите в ефектите върху отделни групи компетенции (вж. Фигура 48). Важно е да се подчертае, че нито един от ромските медиатори не отчита липса на промяна. Като най-силен ефект се констатират следните три компетенции - придобитите умения за ефективна комуникация и изграждане на доверие с ромските родители (63%), повишаване на знанията относно фактори за идентифициране на деца в риск от отпадане от детски градини/училища (58%) и повишаване на знанията относно Европейския етичен кодекс за медиатори (58%). При контрол на променливата за географското разпределение не се открива зависимост между оценката на респондентите и младежкия център/детска градина/община, в която работят.



Източник: Онлайн въпросник сред ромски медиатори

Фигура 48: Въпроси, свързани с повишени конкретни знания и умения

Данните от проведеното онлайн проучване сред ромските медиатори по проект „Изграждане на капацитет“ показват, че обученията имат благоприятен ефект и върху уменията им да работят в среда с изразени межкултурни различия, което представлява ключов елемент от ежедневната им работа. Ромските медиатори намират, че са повишили своите знания и умения за работа в **мултикултурна среда**, като 58% са категорични в положителната си оценка, 42% дават положителна, но по-умерена оценка („по-скоро да“) и нито един респондент не посочва негативен отговор „по-скоро не“ или „не“. В допълнение на тази констатация са и получените високи положителни стойности (89%) на въпрос, отнасящ се до усвоени техники за приобщаване на деца от ромски произход към останалите деца в детските градини/училища. Тези изводи бяха потвърдени по време на фокус групите, където представители на ромските медиатори дадоха конкретни примери за прилагане на усвоени техники за работа в мултикултурна среда в резултат от проведените обучения като например организиране на съвместно празнуване на различни празници, организирането на работилница за коледни играчки в ромската махала, запознаването на деца и родители с основните принципи на толерантност и човешки права. По време на тези дискусии, представители на ромските медиатори и педагогическите специалисти се обединиха около мнението, че няма проблеми между децата от различните етноси и че по-скоро проблемът идва от нетолерантните родители. В тази връзка изказаха необходимост от по-честа работа с такива родители и отправиха препоръка за организиране на „обучения за родители“, които да се проведат на терен съвместно от ромски медиатори, педагози и външни обучители.



Източник: Онлайн въпросник сред младежки работници

Фигура 49: Като цяло, повишихте ли своите знания и умения за работа в мултикултурна среда ? Като цяло, повишихте ли своите умения относно техники за приобщаване на деца от ромски произход към останалите деца в детските градини/училища?

Според 42 % от анкетираните лица, учебното посещение в Страсбург е повишило напълно знанията и увереността им при прилагане на международни добри практики, докато други 26% отговарят с „по-скоро да“. Един респондент е отговорил негативно, докато 26% са посочили, че не могат да преценят. По време на фокус групите ромските медиатори оцениха като много полезно това посещение, тъй като са имали възможност да се срещнат с професионалисти от друга държава и да видят различна гледна точка, но препоръчаха в бъдеще при организирането на такива посещения да се търсят местни младежки работници, педагози и медиатори, които работят на терен и могат да споделят практически опит.

2.2.4. Ефекти върху деца и младежи в риск и отношенията с родителите (въздействие)

Дотук бяха анализирани ефектите от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и по-конкретно настъпилата промяна върху нивото на знания и умения на ромските медиатори. В този раздел обаче ще разгледаме по-общото въздействие на обучените представители от тази целева група, като за целта ще изследваме ефектът върху лицата, с които те работят, т.е. деца, младежи и техните родители и настъпилите промени в тяхното състояние. Въпреки че настоящата оценка на въздействието на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ се извършва твърде скоро след провеждането на обученията и поради тази причина е невъзможно да се съберат обективни данни от различни източници, екипът ни използва метода анализ на приноса. Посредством тази техника беше изследвано дали може да се открие причинно-следствена връзка между проведените обучения и промяна в ситуацията на децата и младежите в риск и техните родители. По конкретно, в рамките на анализа бяха използвани данни от онлайн въпросника сред ромските медиатори и по-точно

въпроса, отразяващ наблюденията на ромските медиатори по отношение на промените в поведението и състоянието на ромските деца и младежи, както и данни от анкетното проучване сред 300 семейства в 10 общини и по-точно тяхната осведоменост относно дейността на ромските медиатори. Тези резултати бяха допълнени с емпиричен материал от фокус групите, открояващ начина, по който се променя ситуацията за деца и младежите в риск и техните родители. Цялата тази информация позволи да се очертае теория на промяната, която следва следната логика:

1. Обучение на ромските образователни медиатори;
2. Повишен капацитет на ромските образователни медиатори;
3. Подобрена работна култура за съвместна работа с младежки работници и педагози;
4. Подобрени отношения с родители и стимулиране на тяхното активно участие;
5. Постигнати конкретни резултати в резултат от проведените съвместни обучения;

Резултатите от онлайн въпросника сред ромските медиатори, взели участие в обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, сочат, че целевата група, като цяло, оценява **високо ефекта от дейността и услугите** на ромските медиатори върху ромските деца/младежи и техните родители. Като цяло, средно 28% от ромските медиатори са напълно съгласни, че предлаганите от тях дейности и услуги са оказали влияние върху ромските деца и младежи под една или друга форма, докато 51% смятат, че техните услуги и дейности по-скоро са оказали влияние. Средно около 5% отговарят негативно на посочените твърдения. Трите най-често посочвани ефекти са както следва: (1) 42% от анкетираните ромски медиатори са напълно съгласни с твърдението, че извършваните от тях дейности и услуги са оказали влияние върху ромски деца и младежи, така че те да се включват по-често в организирани социални дейности, докато 10% са отговорили по-скоро негативно на това твърдение; (2) 32% са напълно съгласни, че децата и младежите, с които работят, имат повече желание да посещават учебните заведения, докато 5% смятат, че по-скоро работата им не е оказало такова влияние; (3) 26% са напълно съгласни с твърдението, че в резултат на тяхната работа ромските деца се интегрират по-добре в обществото, докато 5% отговарят „по-скоро не“. Най-ниски категорични позитивни стойности (16%) се констатира при твърдението *„ромските деца/младежи се справят по-добре с учебния процес“* (виж Фигура 50). Други двама ромски медиатори са посочили като отговор на този въпрос, че се констатира друг тип влияние, а именно, че *„ромските деца/младежи повишават тяхното самочувствие“* и *„родители от ромската общност се информират и мотивират от ромските медиатори относно важността на образованието“*.



Източник: Онлайн въпросник сред ромските медиатори

Фигура 50: Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение)

По време на фокус групите, ромски медиатори дадоха конкретни примери за ефекти от тяхната дейност и услуги (напр. организиране на срещи с родители на ромски деца с цел информация и мотивация да ги запишат на детска градина/училище, след което те са го правили, и провеждане на съвместни дейности с родители от различни етноси в детските градини).

„С течение на времето се промени отношението на родителите и колегите към нас (ромските медиатори), тъй като осъзнаха нашата роля и добавената стойност от работата ни“.

ФГ Враца

По време на тези дискусии също така се сподели мнение, че с течение на времето се е променило отношението на самите родители към ромските медиатори, както и на самите педагози, тъй като те са се убедили в полезността от съвместната им работа. Според представител на ромските медиатори преди обученията се е гледало с недоверие към тях в детските градини, за които са били ангажирани да работят, тъй като не се е знаело какви точно са техните задължения. След проведените обучения

обаче се е създадала предпоставка за ефективна работна култура между тях. Педагогически специалисти споделиха, че съвместната работа им помага да се сближат с ромските родители, тъй като те имат по-голямо доверие на ромските медиатори. Като конкретен пример беше даден често срещаният проблем, свързан с това, че родители не пускат децата си на организирани събития в ромските махали, но след разговори с ромските медиатори тази нагласа често се е променяла. Благодарение на ромските медиатори, родителите са започнали също така да се включват по-активно в дейности, организирани в някои от детските градини. В началото този процес е бил много труден,

но постепенно се е получило успешно взаимодействие, като добри примери бяха дадени от детските градини в Плевен, Каварна и Мездра. Като цяло, участниците във фокус групите, педагогически специалисти и ромски образователни медиатори се обединиха около мнението, че ключова роля в интеграцията на ромските деца е подобрене на отношенията с родителите им. В тази връзка педагогически специалисти смятат, че работата им с ромските медиатори им е помогнала да променят своето отношение към тези родители и да търсят по-често тяхното активно участие. В подкрепа на тази констатация са и получените резултати от проведените две анкетни проучвания относно степента на изпълнение на заложените качествени индикатори относно подобряване на отношенията с ромски родители и стимулиране на тяхното активно участие и широката обществена информираност.

„Средно около 36,5% от анкетираните лица са запознати с дейността на ромските медиатори, работещи на територията на тяхната община, като цели 78,9% от лицата, информирани за дейността на ромските медиатори, са общували с тях“

Анкетно проучване

Резултатите от тези анкетни проучвания показват, че 36,5% от изследваните лица са запознати с дейността на ромските медиатори, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ и работещи на територията на тяхната община. Тези оценки варират съществено в различните изследвани населени места, като влияние оказват също така и други два фактора - полът и образованието на анкетираните лица, като жените са по-запознати от мъжете, както и лицата с по-висока образователна степен. Прави впечатление, че цели 78,9% от лицата,

информирани за дейността на ромските медиатори, са общували с тях. Този изключително висок процент е индикация за това, че когато дейността на медиаторите се познава, много голяма е вероятността да се осъществи и пряка връзка между ромските медиатори и хората, **като връзката и търсенето са двупосочни**: не само медиаторите отиват при тези лица, но и хората ги търсят за консултации и информация. Сходни стойности се констатирали и в проучването, проведено в градовете, имащи на територията си младежки центрове (виж раздел II. 1.3 на доклада).

В заключение, педагогическите специалисти оценяват високо включването на ромски медиатори в проекта и споделят, че са доволни от съвместното сътрудничество и постигнати резултати. Според техни представители е важно да се намерят начини ромските медиатори да продължат своята работа, тъй като вече е изградено ниво на доверие между тях и е важно постигнатите резултати да бъдат надградени. Младежките работници също изразиха задоволство от съвместната работа с ромските медиатори и са на мнение, че те представляват важна част от екипа им, особено що се отнася до работата с деца от ромски произход и техните родители. Изразиха надежда, че ще бъде осигурена устойчивост на проекта и че ще продължат съвместната си работа и за в бъдеще. В тази връзка, представители на ромските образователни медиатори, които взеха участие в организирания фокус групи, споделиха, че се надяват тяхната дейност да се утвърди като професия, подобно на тази на ромските здравни медиатори и че има нужда от надграждащи проекти, които да подобрят постигнатите вече резултати.

2.3. Ефект и ползи за педагогическите специалисти от детските градини

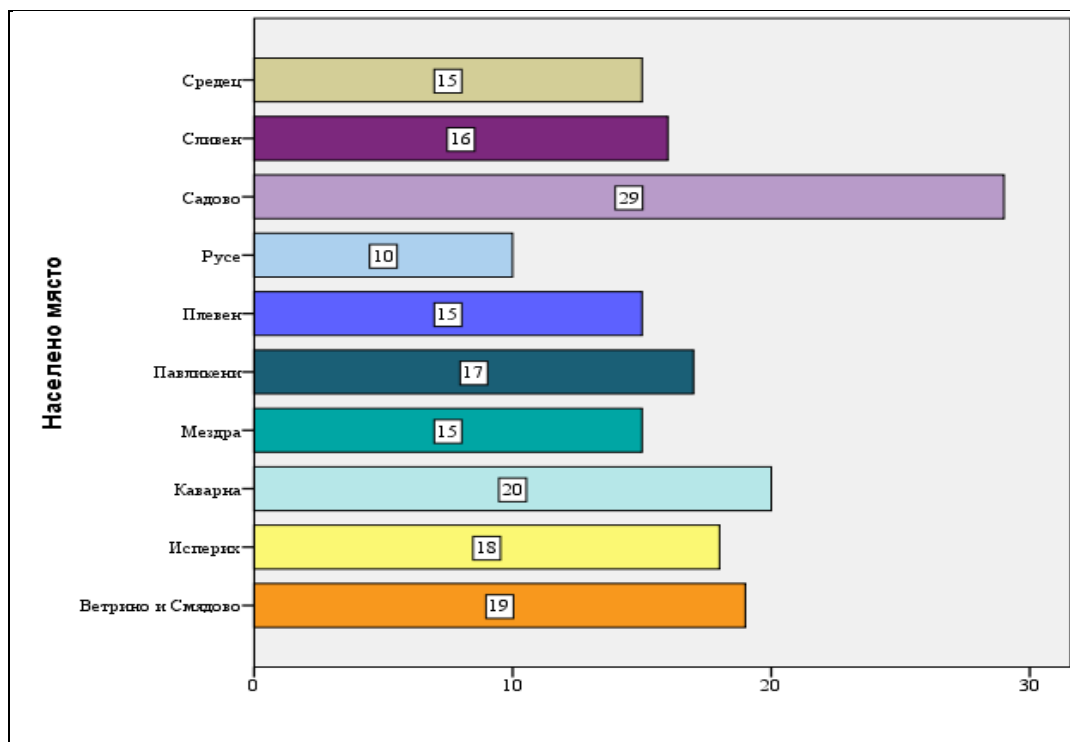
2.3.1. Представяне на целевата група

Целевата група е възможно да се представи посредством следната инфографика, съставена на база на предоставената информация от респондентите, участвали в анкетното проучване. Изследваната съвкупност се състои от **174 педагогически специалисти**, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и понастоящем работещи в детски градини в 10 общини (Смядово и Ветрино, Исперих, Каварна, Мездра, Павликени, Плевен, Русе, Садово, Сливен и Средец), в които се реализират проекти по Компонент 2 на Програмата.



Фигура 51. Представяне на целева група-педагогически специалисти

Разпределението на изследваните лица според тяхната месторабота, съответно тяхната съпричастност към конкретен проект по Компонент 2 на Програмата, е представен във Фигура 52:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 52. Разпределение на изследваните педагогически специалисти според населеното място и конкретно изпълняваните проекти по Компонент 2 на Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

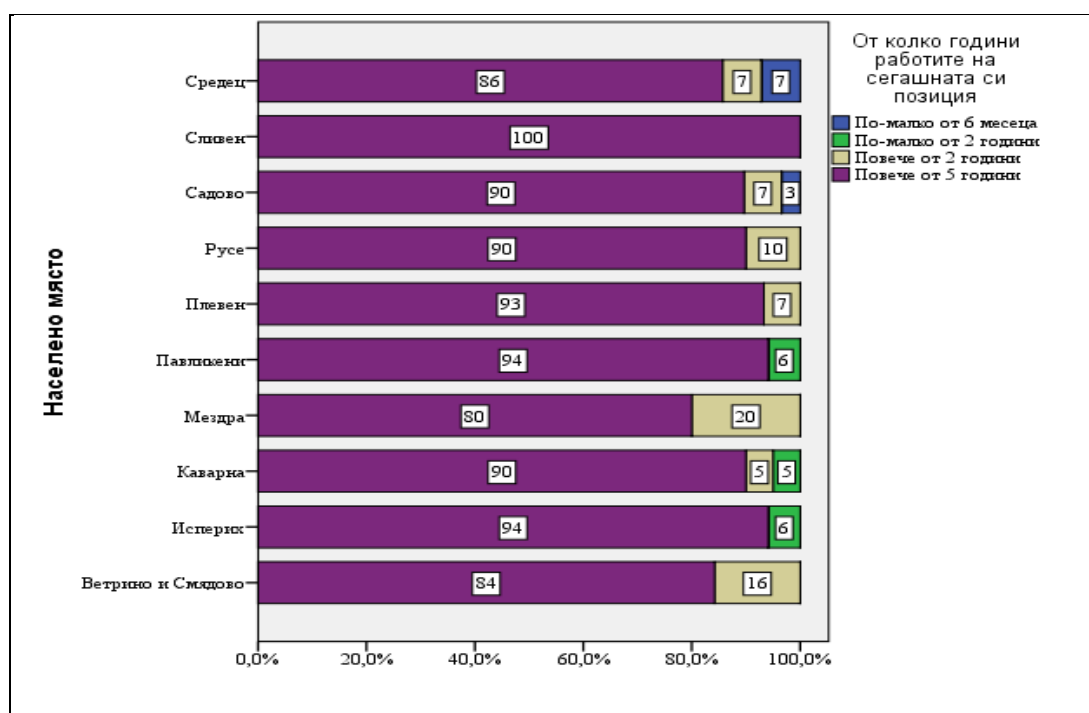
Данните показват, че съставът на обучените педагогически специалисти е почти изцяло женски (**жените са 173**). Това е типичен пример за високо феминизиран сектор на образованието.

Възрастовата структура на обучените педагози възпроизвежда структурата на педагозите като цяло в българската образователна система. Най-високите концентрации по възраст са във възрастовите групи между 46 и 55 г. (41.6%) и групата между 56 и 65 години (28.6%). Сравнително по-младите възрастови групи са както следва: 23.6% са на възраст между 36 и 45 г., а между 25 и 35 г. са само 6.2%. Тези данни биха могли да се интерпретират и като риск за устойчивостта на резултатите от проекта дотолкова, доколкото съществува вероятност част от обучените педагози да напуснат образователната система поради настъпване на възраст за пенсиониране. В този смисъл е и една от препоръките на единия от обучителите за включване в обученията на повече по-млади педагогически специалисти. Според учителя, когато целта на тренингите е промяна в нагласите, е по-целесъобразно да се работи с по-млади хора, тъй като вероятността да останат в системата и да прилагат наученото е по-голяма, а и те по-лесно възприемат нови знания и умения.

От гл. т. на целите на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ **благоприятно обстоятелство е образователната структура на обучените педагози: 87.3% от тях са с висше образование**, а останалите 12.7% имат полувисше или колеж.

Друга, още по-съществена **благоприятна характеристика е наличието на богат предходен педагогически опит в работата с деца в риск**. Данните от проведеното анкетно проучване показват, че 90.1% от обучените педагози имат над 5 години опит на сегашната си позиция, други 7.0% имат повече от 2 години опит в изпълняването на сегашните си професионални ангажименти и едва 3.9% са с опит по-малко от 2 години. Това показва, че подборът на педагогически специалисти за включване в обучителните модули на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ е направен с внимание и с отчитане на такива важни фактори, като наличие на предходен педагогически опит. Основната презумпция е, че за да бъдат надградени специфични педагогически знания и умения, е необходимо да се подберат качествени, мотивирани педагози, имащи задължителния първоначален запас от базови знания и умения. Очевидно, в този конкретен случай това условие е изпълнено и това е създало добри предпоставки за провеждане на качествени обучения за придобиване на знания и умения за работа с деца и младежи в риск.

Фигура 53 представя разпределението на обучените педагози по населени места и проекти, в зависимост от техния предходен опит в изпълнението на професионалните задължения (Cramer $V^2=0.311$; Chi-square $\chi^2=0.004$):



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 53. Разпределение на изследваните педагогически специалисти според населеното място и наличието на предходен опит на сегашната им позиция в детските градини (в %)

В потвърждение на тези констатации е и фактът, че според проучването 48.8% от обучените педагози са работили и в други проекти, сходни по характер и насоченост на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Наличието на предишен опит в изпълнението на подобни проекти също следва да се приеме като характеристика, благоприятстваща провеждането на качествени обучения.

Реално, чрез участието си в настоящия проект всеки втори от обучените педагози е надградил знанията си и уменията си за работа с деца в риск.

В обобщение на социодемографските и квалификационните характеристики на обучените педагози може да се направи общата констатация, че в обучителните модули на проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ са включени педагози с благоприятни образователни и възрастови характеристики, с богат професионален опит; всеки втори от тях е с опит в изпълнението на сходни по характер проекти. В своята съвкупност тези профили са благоприятни от гл.т. на създаването на необходимите субективни и психологически предпоставки за активно и съвместно включване в обученията, проведени по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“.

2.3.2. Удовлетвореност от обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“

Първият модул на проведеното анкетно проучване си постави за цел да установи каква е степента на удовлетвореност на педагогическите специалисти от обученията по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. При проучването този вид оценки са събрани с помощта на 11 отделни въпроса, конструирани с пет или четири степенни скали за отговаряне.

Данните от проучването показват **висока степен на удовлетвореност от темите, които са били включени в 5-те обучителни модула**. Преобладаващата част (60.3%) от обучените педагогически специалисти определят включените в обученията модули като до голяма степен отговарящи на реалните им потребности и като фактор за по-ефективно справяне с преките им служебни задължения. Според 28.7% от педагозите, темите са били така подбрани, че напълно са отговорили на непосредствените им потребности. Други 10.3% преценяват, че темите в обученията само до известна степен са отговорили на техните потребности, а вероятно и на очакванията им за такъв тип обучения. Данните сочат, че само 0.7% от обучените педагози не са доволни от включените в обучителните модули теми. Тези констатации се потвърждават и от дискусиите по време на фокус групите. Представителите на педагогическите специалисти споделиха общото си задоволство от избора на темите за обучения. Все пак беше изказано и мнението, че се е поставил твърде голям акцент върху работа с деца от етническите малцинства, което е ограничило времето за обучение по теми, свързани с работата с деца в риск от друг тип. Една от препоръките на учителите към Министерството на образованието и науката, представена по време на Финалната конференция по проект „Изграждане на капацитет“⁵¹, е педагогическите специалисти да бъдат включени в подготовката на обучителните програми. Същото мнение се споделя и от един от интервюираните обучители. Според него, тъй като проектите по Компонент 2 на програма BG06 „Деца и младежи в риск“ са разработени от общинските администрации, а педагогическите специалисти са включени в проекта на

⁵¹ Финална конференция по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, гр. София, 29.03.2016 г.

по-късен етап, е препоръчително учителите да бъдат ангажирани още в началната фаза на инициативите, за да бъдат отразени техните нужди в най-голяма степен.

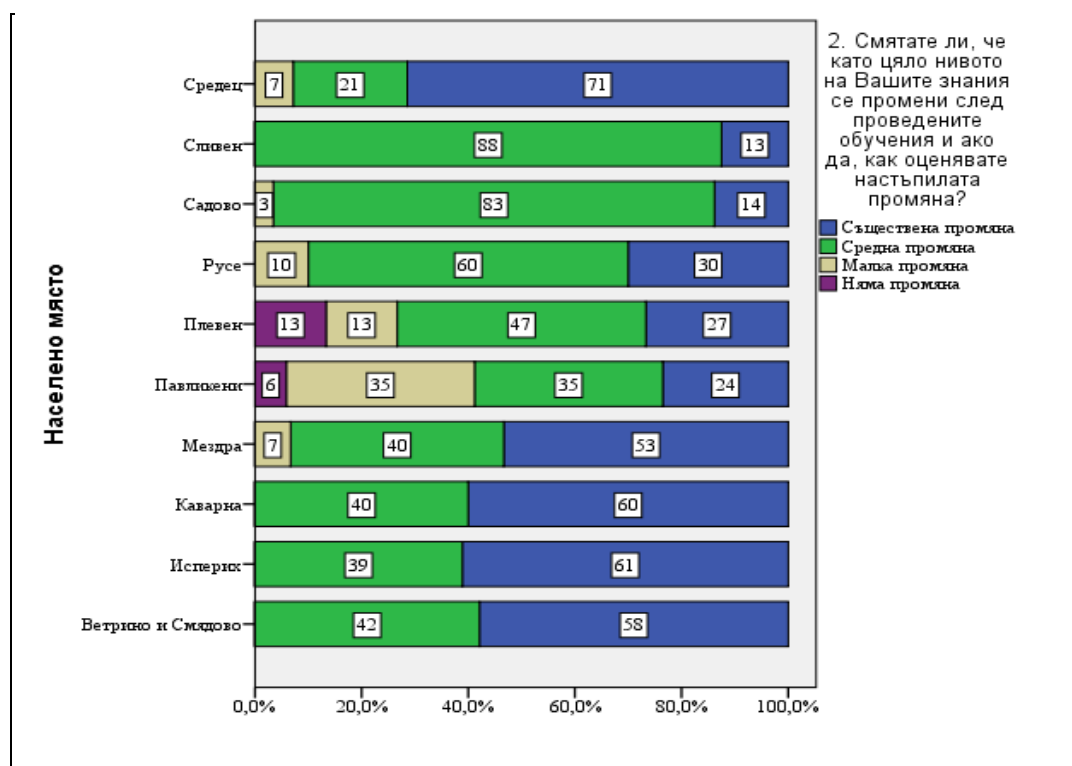
Най-високи дялове на обучени педагози, преценяващи темите на обученията като **изцяло и напълно отговарящи** на техните потребности се установяват в община Мездра (53.3%), община Ветрино и Смядово (52.6%) и община Средец (46.7%). **До голяма степен** темите са отговорили на потребностите на педагозите от община Садово (86.2%), община Исперих (77.8%), община Каварна (75.0%), община Русе (70.0%), община Плевен (60.0%). Най-критични оценки са получени от педагозите от община Павликени, 29.4% от които са на мнение, че темите само в известна степен са отговорили на потребностите им. На подобно мнение са 25.0% от обучените педагози от община Сливен и 20.0% от обучените педагози от община Плевен. Данните за община Мездра се потвърждават и от единия от интервюираните обучители, който е установил, че педагогическите специалисти там са били много активни по време на и след обученията. Участниците в тях са споделяли наученото със своите колеги, което допълнително допринася за устойчивостта на резултатите от проекта (вж. Раздел II, т. 3 „Идентифициране, анализ и оценка на добри практики“ на доклада). По време на фокус групите беше изказано мнението, че след обученията се е засилил стремежът им да променят отношението на родителите към естеството на проблемите с интеграцията на деца в риск. По време на обученията за педагогическите специалисти се е потвърдило и установило убеждението, че работата с родителите е ключова за постигане на добри резултати със социалното включване на деца в риск.

Проучването показва по категоричен начин, че в резултат от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ са настъпили значими позитивни промени в нивото на знанията и уменията на обучените педагози.

Позитивни промени в нивото на знанията за работа с деца в риск са настъпили в цели 91.4% от обучените педагози, което е отчетлив индикатор за висок успех на обученията: 39.9% от педагозите отчитат за себе си съществени промени в техните знания, а 51.4% оценяват настъпилите промени като средни. Едва при 6.9% може да се говори за малка промяна в нивото на знанията им и само 1.8% считат, че няма промяна. На фокус групите се потвърди констатацията, че в резултат на проведените обучения са се повишили знанията и уменията на педагогическите специалисти. Беше установено, също така, че за разлика от младежките работници и ромските медиатори, усвоили ключови за дейността им познания, с които не са разполагали по-рано, педагогическите специалисти по-скоро са надградили наличните си знания и умения.

Оценките на настъпилите промени в нивото на знанията на обучените педагози варират значимо в десетте оценявани общини. Както се вижда от [Фигура 54](#), по този индикатор има статистически значими различия според населеното място и според конкретно изпълняваните проекти (Cramer $V^2=0.384$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Съществена промяна е настъпила в нивото на знания на 71% от обучените педагози от община Средец, 61% от община Исперих, 60% от община Каварна, 58% от община Ветрино и Смядово, 53% от община Мездра. Настъпилата промяна се оценява като

средна от 88% от обучените педагози от община Сливен, от 83% - от община Садово, от 60% - от община Русе. Най-критичните оценки (няма промяна) идват от Плевен (13%) и Павликени (6%). Впрочем, от тези две общини са получени и относително най-пъстрите оценки, вариращи от най-високите до най-ниските оценки.

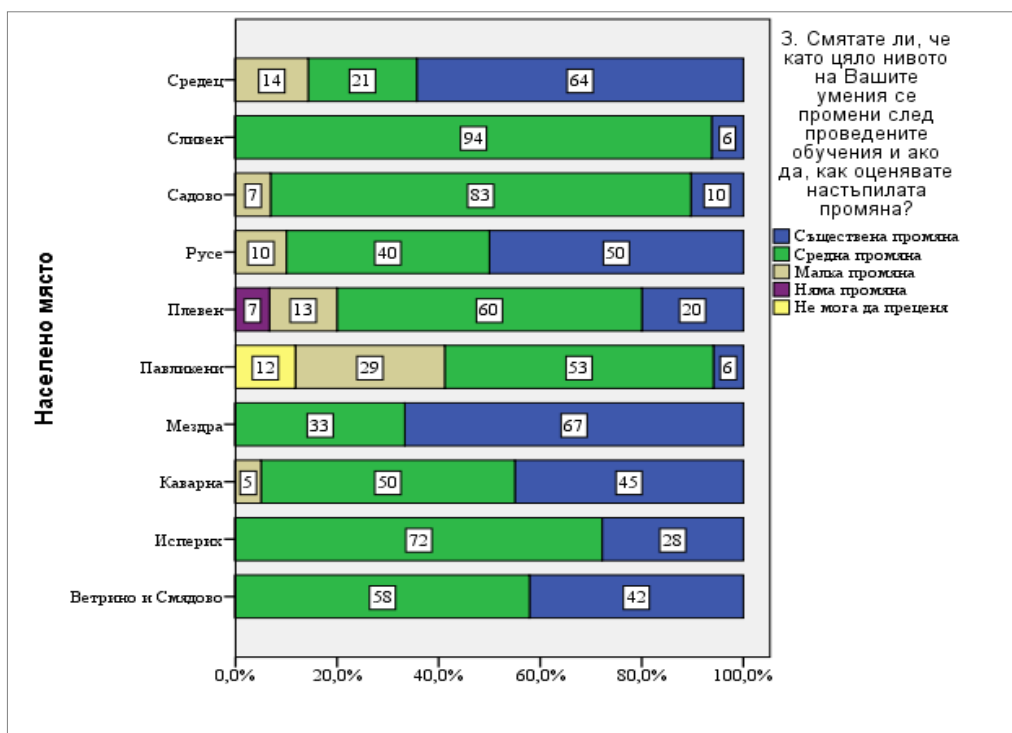


Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 54. Оценки за настъпили позитивни промени в нивото на знанията на изследваните педагогически специалисти според населеното място (в %)

Близки по структура са оценките, които изследваните педагози са дали по отношение на следващия индикатор - за настъпили в резултат от проведените обучения позитивни промени в нивото на техните умения за работа с рискови категории лица. Данните показват, че **общо 90.7% отчитат настъпили позитивни промени в нивото на техните умения**, като в тези оценки има следните нюанси: според 31.2% при тях са настъпили съществени позитивни промени, а според 59.5% промените са по-скоро средни. 7.5% са оценили промените като малки, 0.6% считат, че няма промяна, а 1.2% са избрали отговора "не мога да преценя". Тези данни имат пряко отношение към изпълнението на качествен индикатор „Придобити знания и умения от учители в детските градини за работа с деца от ромски произход“, като представляват потвърждение, че обученията са спомогнали за постигането на желаното състояние и показателят е изпълнен.

Анализът на оценките за настъпилите промени в нивото на уменията на обучените педагози по териториален признак показва следната картина (Фигура 55):



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

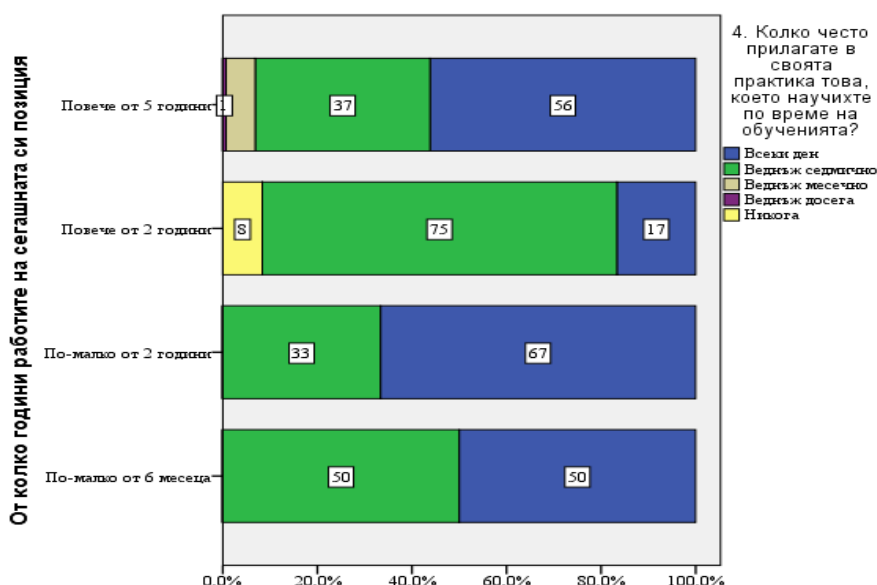
Фигура 55. Оценки за настъпили позитивни промени в нивото на уменията на изследваните педагогически специалисти според населеното място (в %)

Установените различия в оценките на педагозите от десетте общини са статистически значими (Cramer $V^2=0.350$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Съдейки по данните, в резултат от проведените обучения най-високи относителни дялове педагози имат съществени позитивни промени в нивото на техните умения в общините Мездра (67%), Средец (64%), Русе (50%), Каварна (45%) и Ветрино и Смядово (42%). Промяната в личните умения се оценява като средна от 94% от обучените педагози от община Сливен, от 83% - от община Смядово, от 72% - от община Исперих, от 60% - от община Плевен, от 53% - от община Павликени, от 50% - от община Каварна. Общо погледнато, най-големи дялове критични оценки (малка промяна и няма промяна) има в общините Павликени (29% малка промяна), Плевен (13% малка промяна и 7% няма промяна), Средец (14%) малка промяна), Русе (10% малка промяна).

Индикатор за ефектите и ползите от проведените по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ обучения е **честотата на прилагане на усвоените знания и придобитите умения в практиката на обучените педагози от детските градини**. Проучването показва, че **52.7% от педагозите прилагат наученото всеки ден в своята работа като педагози в детските градини, работещи с деца в риск**. Поне веднъж седмично научените знания и умения се прилагат от 40.6% от обучените педагози. Веднъж месечно 5.5% прилагат в своята практика наученото от обученията, 0.6% - само веднъж до сега и също 0.6% - никога досега. Тези оценки са изключително добър атестат за цялостния ефект и практическите ползи от проведените обучения. В допълнение към това, високите оценки се потвърждават и от фокус групите, в които се утвърди мнението, че педагогическите специалисти прилагат редовно наученото по време на обученията.

Също така се изказа твърдението, че като цяло няма причина, поради която да не се прилага на практика наученото в рамките на обученията. Според представителите на педагогическите специалисти важен ефект от обученията е, че някои от обучените лица са се мотивирали да продължат и задълбочат образованието си в областта, в която се занимават. Така например, една учителка е записала социална педагогика в университет в България, след като е преминала през обученията.

От гледна точка на целите на обученията интерес представлява да се проследи зависимостта между предходния опит на обучените педагози на сегашната им позиция и оценките им за това колко често прилагат получените знания и умения от проведените обучения. Данните показват, че такава зависимост има, макар и не толкова ясно изразена статистически (Cramer $V^2=0.208$; Chi-square $\chi^2=0.048$) (Фигура 56).



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 56. Оценки за честотата на прилагане на наученото в практиката на изследваните педагогически специалисти според предходния им опит на сегашната позиция (в %)

Фигура 56 показва, че всеки ден прилагат в своята практика наученото по време на обученията 67% от педагозите с по-малко от 2 години стаж на сегашната си позиция, 56% от педагозите със стаж над 5 години и 50% от педагозите със стаж на сегашната си позиция по-малко от 6 месеца. Така се оказва, че най-малко се възползват от наученото педагозите с опит на сегашната си позиция между 2 и 5 години - само 17% прилагат тези знания всеки ден, преобладаващата част (75%) ги използват веднъж седмично, а 7% - никога до момента.

Крос-анализът на променливата за населено място и оценките по този индикатор установява средна статистическа значимост (Cramer $V^2=0.349$; Chi-square $\chi^2=0.000$), което още веднъж показва, че има значими различия в оценките, които са давали педагозите от десетте оценявани общини. Така се оказва, че всеки ден прилагат наученото при обученията 85.7% от обучените педагози от община Садово, 64.3% от община Сливен, 60.0% от община Мездра, 57.1% от община Русе, също 57.1% от

община Средец, 55.0% от община Каварна. От друга страна, най-рядко прилагат наученото при обученията обучените педагози от Плевен (40% ги прилагат само веднъж месечно, а 6.7% - никога до момента) и Павликени (5.9% - веднъж месечно).

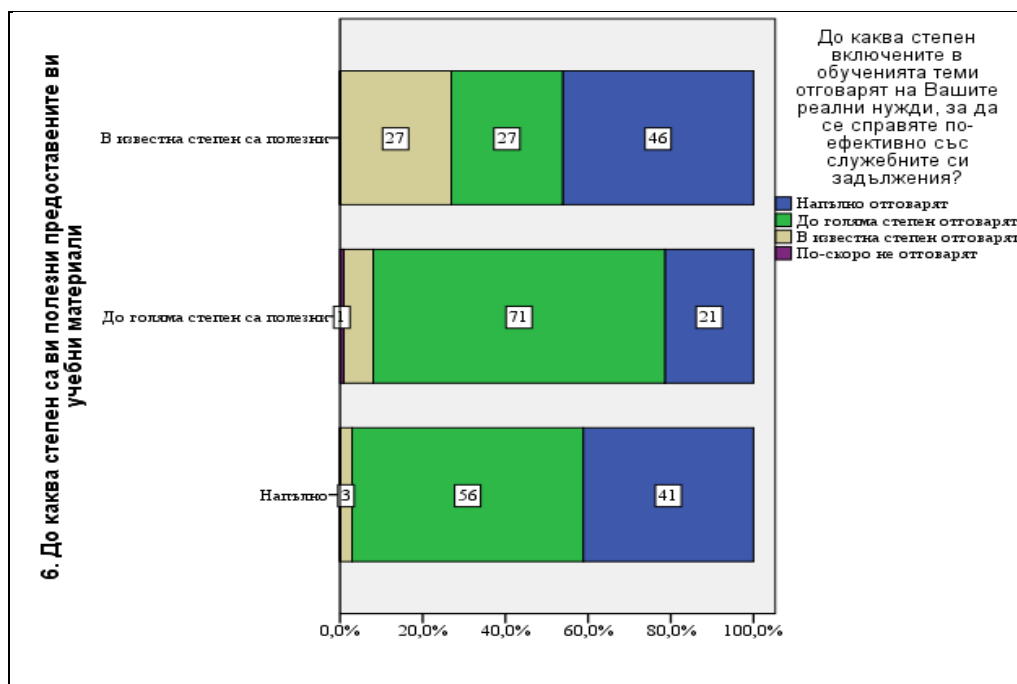
Проучването сред педагогическите специалисти сочи, че **преобладаващата част (общо 83.1%) от обучените специалисти са на мнение, че подобрените им знания и умения им помагат да предоставят по-качествени услуги на деца от рисковите групи и на техните родители.** По-конкретно, 31.9% считат, че това се отнася за тях с пълна сила, а 51.2% преценяват, че до голяма степен след обученията са с по-висок капацитет и предоставят по-качествени услуги на децата в риск и на техните родители. Само в известна степен в резултат от обученията са подобрили предоставяните услуги 15.7% от обучените педагогически специалисти, а едва 1.2% считат, че по-скоро не са подобрили своите услуги. Тази констатация има пряко отношение към изпълнението на качествен индикатор „Подобряване на отношенията с ромски родители и с групите в неравностойно положение и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини“ по проект „Изграждане на капацитет“. В резултат от проведените обучения са се повишили знанията и уменията на педагогическите специалисти да работят с деца в риск, като същевременно се е повишила и активността им по отношение на включването на родителите в дейностите, организирани от детските градини. В този смисъл може да се заключи, че качественият индикатор е изпълнен.

Крос-анализът на данните показва, че **оценките за подобро качество на предоставяните услуги** не зависят статистически от населеното място и конкретни изпълнявания проект (Cramer $V^2=0.262$; Chi-square $\chi^2=0.133$), не зависят също така от годините предходен опит на сегашната им позиция (Cramer $V^2=0.180$; Chi-square $\chi^2=0.191$), в слаба степен зависят от възрастта на педагозите (Cramer $V^2=0.219$; Chi-square $\chi^2=0.038$) и **зависят статистически значимо от опита на педагозите в изпълнението на подобни проекти в предишни периоди** (Cramer $V^2=0.302$; Chi-square $\chi^2=0.005$). Ако разгледаме последната по-ясно изразена статистическа зависимост става ясно, че 61.5% от педагозите с предходен опит в изпълнението на подобни проекти сега отчитат за себе си, че в **много висока степен** са повишили качеството на предоставяните услуги за деца в риск и за техните родители, докато при педагозите без наличен предходен опит този дял е 38.5%. По-скоро за обучените педагози без опит е в сила друго: 65.5% са на мнение, че **до голяма степен** са подобрили качеството на предоставяните от тях услуги, но очевидно зад това признание се крие вътрешното убеждение, че би могло и още да се постигне в тази посока.

Важен аспект в оценката на ефектите и ползите от проведените обучения за работа с деца в риск и с техните родители са оценките на обучените педагози за полезността на предоставените им учебни материали. **Общо 84.9% от обучените педагози са на мнение, че предоставените им учебни материали са много полезни**, като 19.8% ги определят като изцяло полезни, а 65.1% считат, че са до голяма степен полезни. Според 15.1% от педагозите учебните материали биха могли да се определят като "до известна степен полезни".

В териториален план оценките за полезността на предоставените учебни материали не са различават по начин, който да бъде дефиниран като статистически значим (Cramer $V^2=0.276$; Chi-square $\chi^2=0.096$). Също така не е значима зависимостта между изказаните оценки по този индикатор и годините натрупан предходен опит на сегашната позиция на респондентите (Cramer $V^2=0.085$; Chi-square $\chi^2=0.872$). Няма статистически значима зависимост и между оценките за полезността на учебните материали и предходния опит в изпълнение на подобни проекти (Cramer $V^2=0.149$; Chi-square $\chi^2=0.153$). **Статистически значима обаче е зависимостта между изказаните оценки и възрастта на педагозите** (Cramer $V^2=0.214$; Chi-square $\chi^2=0.024$), като зависимостта е следната: **колкото по-млади са педагозите, толкова по-големи дялове от тях оценяват учебните материали като много полезни**. Така например, изцяло и напълно полезни са учебните материали според 11.1% от педагозите на възраст между 56 и 65 г., според 17.9% от възрастовата група между 46 и 55 г., според 26.3% от възрастовата група между 36 и 45 г. и според 33.3% от възрастовата група между 25 и 35 г.

Крос-анализът показва също така, че е налице статистически значима зависимост между оценките на респондентите за полезността на предоставените учебни материали, от една страна, и оценките за съответствието на включените теми в обучението с реалните потребности на педагозите (Cramer $V^2=0.267$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Тази зависимост е илюстрирана във Фигура 57:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 57. Оценки за полезността на предоставените учебни материали според оценките за съответствието между включените в обученията теми и реалните потребности на обучените педагози (в %)

Фигура 57 показва, че има съвпадение между оценките на респондентите за това дали темите в обученията съответстват на реалните им потребности и оценките за полезността на предоставените учебни материали. 41% от посочилите, че учебните

материали напълно и изцяло са им полезни в същото време са посочили, че темите в обученията са напълно кореспондиращи с техните потребности. 56% от педагозите, дали най-високи оценки за полезността на учебните материали в същото време считат, че темите на обученията са били напълно съответстващи на техните потребности. Това е напълно логично - налице е съвпадение между очакванията на обучаваните педагози и темите на обученията и предоставените им учебни материали.

Високите оценки за проведените обучения се дължат до голяма степен и на факта, че **обученията са били с висока степен на практическа насоченост и са дали възможност за усвояване на знания и умения, необходими за непосредствената работа на педагозите.** Основание за такава констатация са оценките от проучването, според които обученията са били до голяма степен практически ориентирани. Данните показват, че **общо 83.5% от обучените педагогически специалисти оценяват обученията като практически ориентирани**, като според 64.7% обученията са били до голяма степен практически ориентирани, а според други 19.1% - изцяло практически ориентирани. 14.5% от педагозите считат, че обученията само до известна степен са били с практическа насоченост и едва 1.7% преценяват, че обученията по-скоро не са били с практическа ориентираност. Положителните оценки се потвърждават и от натрупаната по време на фокус групите информация. Според педагогическите специалисти, които взеха участие в дискусиите, обученията са били полезни и „актуални“ от гледна точка на работния им процес. Те считат, че интерактивните игри, които са разиграли по време на обученията, могат да им помогнат в работата и ще са полезни. Педагогическите специалисти споделиха, че най-ценно за тях е било общуването с колеги от други общини, тъй като е предоставило възможност да се споделят знания, умения и практически опит. Особено практичен намират и факта, че по време на обученията са работили съвместно с ромските медиатори и са научили полезни неща за взаимодействието между педагогическите специалисти и медиаторите. След обученията учителите са започнали да организират съвместни дейности с ромските медиатори, които срещат интереса на децата и техните родители. Това е важна предпоставка за постигането на ефективност в работния процес.

Крос-анализът на променливите показва, че педагозите от десетте общини се различават статистически значимо в своите оценки по този индикатор (Cramer $V^2=0.319$; Chi-square $\chi^2=0.002$). 28.6% от обучените педагози от община Мездра, 26.7% от община Плевен, 24.1% от община Садово и 20.0% от община Каварна преценяват, че обученията са имали висока степен на практическа насоченост. До голяма степен практически насочени са били обученията според 78.9% от обучените педагози от община Ветрино и Смядово, 77.8% от община Исперих, 70.0% от община Каварна, също 70.0% от община Русе, 65.5% от община Садово, 64.3% от община Мездра. Най-ниско оценяват практическата насоченост на проведените обучения педагозите от община Павликени (52.9% "в известна степен са практически полезни" и 11.8% "по-скоро не са практически полезни"), Плевен (20.0% "в известна степен са практически полезни"), Русе (20.0% "в известна степен са практически полезни").

Следващият оценяван индикатор е в известна степен конкретизация на предходния, тъй като установява **оценките на обучаваните педагози за това до каква**

степен обученията са им били полезни при изготвянето на образователни и извънкласни дейности. Данните показват, че общо 75.0% са оценили обученията като полезни в много висока и висока степен за работата им по-късно при подготовката на различни видове дейности: 13.4% са напълно доволни, а 61.6% до голяма степен считат, че обученията напълно са покрили потребностите им при подготовката на образователни и извънкласни дейности. Според близо една четвърт (23.3%) от обучаваните педагози, обученията до известна степен са им били полезни по-късно, когато за целите на преките си задължения са подготвяли и провеждали образователни и извънкласни дейности. И само 1.2% дават отрицателни оценки по този индикатор.

Проверката на статистически значимите зависимости сочи, че оценките на педагозите за практическата полезност на обученията при подготовката на образователни и извънкласни дейности не зависят нито от населеното място и конкретно изпълнявания проект (Cramer $V^2=0.256$; Chi-square $\chi^2=0.141$), нито от предходния опит на сегашната им позиция (Cramer $V^2=0.195$; Chi-square $\chi^2=0.078$), и още по-малко от предходния опит в изпълнението на сходни проекти за работа с деца в риск (Cramer $V^2=0.134$; Chi-square $\chi^2=0.549$). Затова пък **този тип оценки е в статистически значима зависимост от възрастта на респондентите** (Cramer $V^2=0.240$; Chi-square $\chi^2=0.006$). Данните показват, че при всички възрастови групи около една четвърт от педагозите са оценили обучението като напълно полезно, а две или три четвърти - до голяма степен полезно. Но все пак се забелязва, че по-младите от обучените педагози в по-малка степен смятат, че проведените обучения са им били полезни за подготовката на образователни и извънкласни дейности. Така например, сред педагозите на възраст между 56 и 65 г. 16.5.9% считат, че обученията са им напълно полезни, а други 59.1% - до голяма степен полезни за подготовката на образователни и извънкласни материали. В същото време, тези относителни дялове сред другите възрастови групи са по-малки.

Оценката за ползите от проведените обучения сред обучените педагогически специалисти включи измерването на два чисто технически индикатора: 1) удовлетвореност от продължителността на обученията и 2) удовлетвореност от организацията на обученията.

1) По отношение на **удовлетвореността от продължителността на обученията** обучаваните педагози са помолени да направят оценка на адекватността на времетраенето (продължителността) на проведените обучения. **Събраните оценки показват висока степен на удовлетвореност от продължителността на обученията:** 39.9% от обучените педагози считат, че продължителността на обученията е била адекватна на целите на обученията и включените теми, други 43.9% оценяват продължителността на обученията за "до голяма степен адекватна"; 12.7% преценяват, че продължителността на обученията е била до известна степен адекватна, а 3.5% - продължителността на обученията е била по-скоро не адекватна на целите на обученията. До голяма степен, тези резултати бяха потвърдени и в дискусиите по време на фокус групите, където повечето педагогически специалисти отбелязаха, че продължителността на обученията е била подходяща предвид поставените цели. Все пак беше изказано и мнението, че е било възможно обученията да бъдат и по-

продуктивни за участниците в тях, ако не са били толкова интензивни, тоест, ако обхванатите теми са се били разгледали в повече от 3 дни на обучение.

Този тип оценки на обучените педагози не зависят от тяхната възраст (Cramer $V^2=0.171$; Chi-square $\chi^2=0.122$), нито пък от годините предходен опит на сегашната им позиция (Cramer $V^2=0.078$; Chi-square $\chi^2=0.964$). Но се установява статистически значима зависимост от населеното място (Cramer $V^2=0.305$; Chi-square $\chi^2=0.007$) и опита в изпълнението на други сходни проекти (Cramer $V^2=0.262$; Chi-square $\chi^2=0.008$).

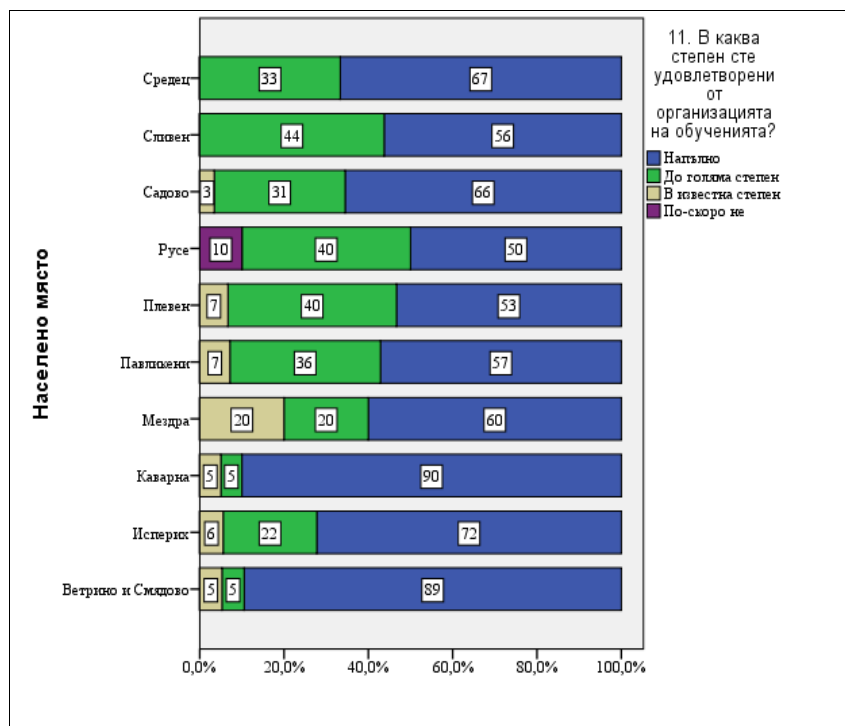
Така, данните показват, че като най-адекватна се оценява продължителността на обученията от обучените педагози от община Средец (60.0% "напълно адекватна" и 20.0% "до голяма степен адекватна", от община Русе (50.0% "напълно адекватна" и 30.0% "до голяма степен адекватна"), от община Садово (41.4% "напълно адекватна" и 52.2% "до голяма степен адекватна"), от община Сливен (31.2% "напълно адекватна" и 50.0% "до голяма степен адекватна"). Най-критични по този индикатор са отново педагозите от Павликени (25.0% "в известна степен адекватна" и други 25.0% "по-скоро не е адекватна") и Плевен (26.7% "в известна степен адекватна").

Що се отнася до зависимостта на този тип оценки от опита в изпълнението на сходни проекти за работа с деца в риск, то тук зависимостта се проявява по следния начин: от имащите предходен опит с подобни проекти 41.0% намират продължителността на обученията за напълно адекватна, а 51.8% - до голяма степен адекватна. В същото време, от нямащите такъв предходен опит 37.5% оценяват продължителността на обученията за напълно адекватна и други 37.5% - като адекватна до голяма степен.

2) По отношение на индикатора **удовлетвореност от организацията на проведените обучения**, изследваните педагогически специалисти са категорично позитивни: 67.8% от тях са напълно удовлетворени от организацията на проведените по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ обучения; 26.3% са до голяма степен удовлетворени. Само 5.3% са изразили критични оценки (до известна степен са удовлетворени) и 0.6% - по-скоро не са удовлетворени. Тази констатация се потвърди и по време на фокус групите.

Крос-анализът на изследваните променливи показва, че този тип оценки се намират в статистически значима зависимост от три променливи: 1) от населеното място и конкретно изпълнявания проект (Cramer $V^2=0.282$; Chi-square $\chi^2=0.042$); 2) от годините опит на сегашната им позиция (Cramer $V^2=0.182$; Chi-square $\chi^2=0.052$) и 3) от опита в изпълнението на подобни проекти за работа с деца в риск (Cramer $V^2=0.215$; Chi-square $\chi^2=0.050$).

Фигура 58 илюстрира зависимостта между удовлетвореността от организацията на проведените обучения и населеното място/респективно конкретно изпълнявания проект:



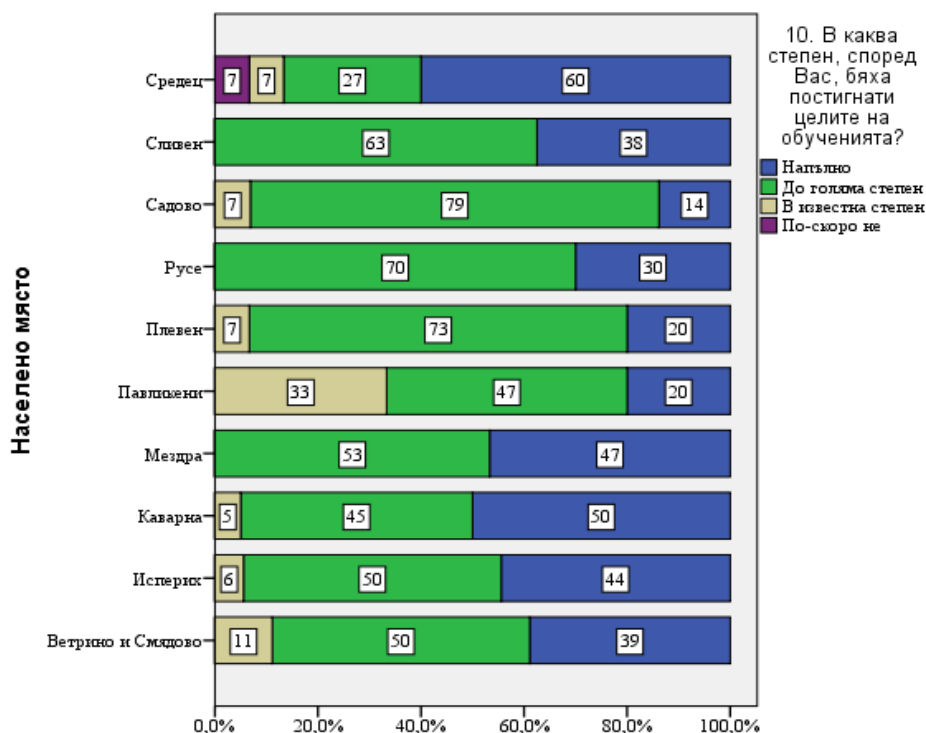
Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 58. Оценки за адекватността на проведените обучения според населеното място/конкретно изпълнявания проект (в %)

Както се вижда от [Фигура 58](#), напълно удовлетворени от организацията на проведените обучения са 90% от обучените педагози от община Каварна, 89% от община Смядово, 72% от община Исперих, 67% от община Средец, 66% от община Садово, 60% от община Мездра, 57% от община Павликени, 53% от община Плевен, 50% от община Русе. Оценката "по-скоро неудовлетворени" е посочена единствено от педагози от Русе и техният относителен дял е по-скоро скромен (10.0%).

Последният, обобщаващ индикатор от този първи модул се отнася до общата оценка на обучените педагогически специалисти за степента, в която са били постигнати целите на проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Събраните оценки при анкетното проучване сочат, че общо 91.8% от обучените педагози са на мнение, че целите на обученията са били постигнати - 35.1% считат, че целите са напълно постигнати, а 56.7% са на мнение, че целите са до голяма степен постигнати.

Фигура 59 илюстрира този тип обобщаващи оценки по населени места (Cramer $V^2=0.297$; Chi-square $\chi^2=0.015$):



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 59. Оценки на обучените педагози за степента, в която са постигнати целите на проведените обучения, според населеното място/конкретно изпълнявания проект (в %)

Данните са достатъчно красноречиви и показват, че целите на обученията са напълно постигнати според 60% от обучените педагози от община Средец, според 50% от община Каварна, според 47% от община Мездра, според 44% от община Исперих, според 39% от община Ветрино и Смядово и според 38% от община Сливен. Най-пъстри са оценките на обучените педагози от община Павликени (20% "напълно постигнати цели", 47% "до голяма степен постигнати цели" и 33% "в известна степен" постигнати цели). Заслужават внимание също така оценките на педагозите от общините Средец, Садово, Ветрино и Смядово, в които наред с позитивните оценки се установяват и елементи на неудовлетвореност, което подсказва необходимостта бъдещите обучения за работа с деца в риск и техните родители да бъдат още по-добре организирани, още по-смислено структурирани и още по-ефективно изпълнени, за да могат да постигнат своите цели.

По-нататъшният крос-анализ разкрива, че **оценките за степента на постигане на целите на обученията са в статистическа зависимост също така и от наличието на предходен опит по изпълнението на проекти със сходен предмет** (Cramer $V^2=0.220$; Chi-square $\chi^2=0.042$). Данните показват, че педагозите с предходен опит с подобни проекти са оценили два пъти по-високо степента на постигане на целите на обученията, в сравнение с този на педагози, които не са работили по други такива проекти: 44.6% от педагозите с предходен опит и 25.6% от педагозите без предишен такъв опит са преценили, че обученията са изпълнили своите цели напълно; 50.6% от педагозите с

предходен опит и 62.8% от педагозите без предишен опит с такива проекти са счели, че целите на обученията са постигнати до голяма степен.

В обобщение на оценките по първия модул за степента на удовлетвореност от обученията по проект "Изграждане на капацитет" по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, могат да се изведат следните съществено важни ефекти и ползи от обученията:

- Преобладаващата част (60.3%) от обучените педагогически специалисти са заявили висока степен на удовлетвореност от темите, включени в обученията, което се потвърждава и от информацията, натрупана по време на груповите дискусии;
- Позитивни промени в нивото на знанията за работа с деца и младежи с риск са настъпили общо в 91.4% от обучените педагози, което представлява потвърждение за изпълнението на качествен индикатор „Придобити знания и умения от учители в детските градини за работа с деца от ромски произход“;
- Общо 90.7% от обучените педагогически специалисти от детските градини отчитат настъпили позитивни промени в нивото на техните умения, което се потвърди и във фокус групите;
- Проучването показва, че 52.7% от педагозите прилагат наученото всеки ден в своята работа като педагози в детските градини, работещи с деца в риск, което съответства и на изказаните мнения по време на фокус групите;
- Преобладаващата част (общо 83.1%) от обучените специалисти са на мнение, че подобрените им знания и умения им помагат да предоставят по-качествени услуги на деца от рисковите групи и на техните родители, което представлява потвърждение за изпълнението на качествен индикатор „Подобряване на отношенията с ромски родители и с групите в неравностойно положение и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини“;
- Общо 84.9% от обучените педагози са на мнение, че предоставените им учебни материали са много полезни;
- Високите оценки за проведените обучения се дължат до голяма степен и на факта, че обученията са били с висока степен на практическа насоченост и са дали възможност за усвояване на знания и умения, необходими за непосредствената работа на педагозите. Общо 83.5% от обучените педагогически специалисти оценяват обученията като практически ориентирани. Тези констатации се потвърждават и от информацията натрупана по време на фокус групите;
- Общо 75.0% са оценили обученията като полезни в много висока и висока степен за работата им по-късно при подготовката на различни видове

дейности. Участниците във фокус групите споделят, че наученото се използва активно в организацията на дейности;

- Събраните оценки показват висока степен на удовлетвореност от продължителността на обученията: 39.9% от обучените педагози считат, че продължителността на обученията е била адекватна на целите на обученията и включените теми, други 43.9% оценяват продължителността на обученията за "до голяма степен адекватна". До голяма степен и участниците във фокус групата потвърдиха тези резултати, като все пак се среща и мнението, че обученията са били твърде интензивни;
- 67.8% от тях са напълно удовлетворени от организацията на проведените по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ обучения, което се потвърждава и от информацията, натрупана по време на фокус групата;
- Събраните оценки при анкетното проучване сочат, че общо 91.8% от обучените педагози са на мнение, че целите на обученията са били постигнати - 35.1% считат, че целите са напълно постигнати, а 56.7% са на мнение, че целите са до голяма степен постигнати.

Изброените важни ефекти и конкретни ползи са основание да се направи обобщаваща констатация, че проведените обучения сред педагогическите специалисти от детските градини по проект "Изграждане на капацитет" по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ са проведени при отлична организация, при много добро структуриране на темите на обученията. Отчетени са реалните потребности на обучаваните педагози, подобреният учебен материал е поднесен адекватно и на подходящо ниво. Обученията са проведени с висока степен на практическа насоченост, което значително е повишило тяхната ефективност и полезност. В резултат от високо качество на проведените обучения педагогическите специалисти от детските градини в значителна степен са повишили нивото на техните знания и умения за работа с деца в риск и с техните родители.

В резултат от обучението педагозите са усвоили знания и умения, които във висока степен подобряват ежедневната им работа с децата в риск. Всеки втори от обучените педагози прилага всеки ден в своята работа наученото при обученията. Това е изключително добър атестат за проведените обучения и индикира високо ниво на ефективност и успешност на обученията сред педагогическите специалисти от детските градини.

2.3.3. Ефекти върху предоставяните от целевата група услуги

Вторият модул от анкетното проучване сред педагогическите специалисти си постави за цел да установи до каква степен усвоените знания и изградените обучения при проведените обучения са полезни и адекватни на потребностите на обучените лица. За събирането на този тип информация са конструирани 12 въпроса, 9 от които се отнасят до оценките за настъпилите конкретни промени в нивото на различните видове

знания и умения, необходими за работа с деца в риск и с техните родители. Два от въпросите установяват конкретните ползи от проведените обучения, както и причините, поради които при някои педагози би могло да се наблюдава неприлагане на усвоените знания и умения. Отделен въпрос (Въпрос № 12) изследва препоръките на обучените педагози за подобряване на подобни обучения в бъдеще.

Основният масив от емпирична информация в този тематичен блок се отнася до оценките на обучените педагогически специалисти за настъпилите промени в нивото на знания и умения, конкретно необходими за работа с деца в риск и с техните родители. Измерени са девет различни нива на знания и/или умения. В обобщен вид оценките по тези оценки са представени в Таблица 12:

Таблица 12. Оценки на изследваните педагогически специалисти за степента на промените в нивото на техните знания и умения

Въпрос	Да	По-скоро да	Без промяна	По-скоро не	Не
1. Като цяло, повишихте ли своите знания за културните и социални различия на основните малцинствени групи, както и техните специфични нужди?	67.8%	29.3%	2.3%	0.6%	-
2. Като цяло, подобри ли се вашето умение за позитивен подход към деца от малцинствени групи?	61.5%	35.1%	1.7%	0.6%	1.1%
3. Като цяло, повишихте ли своите знания относно различните форми за общуване и игра с деца от малцинствени групи?	51.7%	44.3%	2.9%	0.6%	0.6%
4. Като цяло, повишихте ли своите знания относно различните форми за създаване на мултикултурни групи деца, които да им помагат по-лесно да разбират особеностите на всеки етнос, език и култура?	42.5%	51.7%	4.0%	1.1%	0.6%
5. Като цяло, повишихте ли своите знания относно начини и фактори за идентифициране на деца в риск от отпадане посещението на детска градина?	53.2%	41.0%	4.6%	1.2%	-
6. Като цяло, повишихте ли своите знания относно ефективни подходи за осъществяване и поддържане на контакт с родители на деца в риск?	61.0%	30.8%	7.0%	1.2%	-
7. Като цяло, подобрите ли своите умения за ефективна комуникация на родители на деца от малцинствени групи относно основните ползи от посещаване на детска градина?	57.5%	36.8%	4.6%	0.6%	0.6%
8. Като цяло, повишихте ли своите умения за работа в мултикултурна среда?	52.6%	42.2%	4.0%	0.6%	0.6%

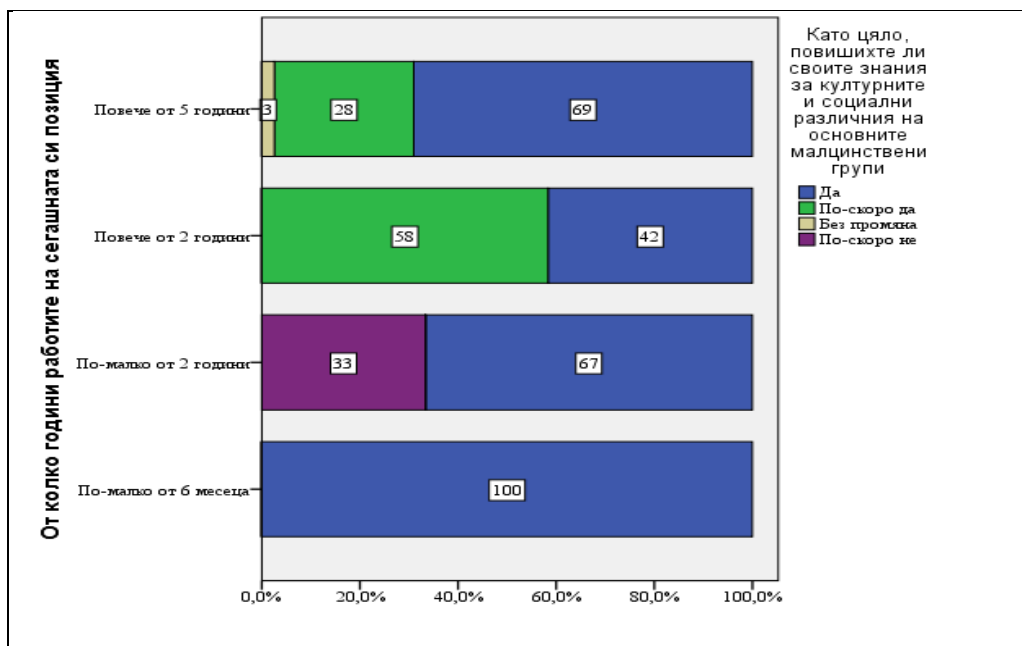
Въпрос	Да	По-скоро да	Без промяна	По-скоро не	Не
9. По Ваша преценка, участието Ви в работното посещение в Страсбург повиши ли Вашите знания и умения относно прилагането на добри практики за работа с деца от рискови групи и техните родители?	77.2% ⁵²	18.6%	1.2%	3.0%	-

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

За целите на настоящия анализ, деветте нива на повишени знания и/или подобрени умения са предмет на самостоятелен анализ:

Най-напред, оценките на обучените педагогически специалисти сочат, че преобладаваща част от тях (67.8%) са повишили **знанията си за културните и социални различия на основните малцинствени групи, както и техните специфични нужди**. Този аспект в професионалните познания на педагозите е изключително важен за успешната работа с деца в риск, а също и с техните родители. Ето защо настъпилата у мнозина педагози позитивна промяна по този индикатор би могла да се приеме като създадена благоприятна предпоставка за по-добро отчитане на съществуващите културни и социални различия и тяхното адекватно адресиране, с оглед специфичните нужди на тези групи деца. **Крос-анализът на оценките по този индикатор** показват, че този тип оценки не зависят от населеното място/конкретно изпълнявания проект (Cramer $V^2=0.245$; Chi-square $\chi^2=0.261$), нито от възрастта на педагозите (Cramer $V^2=0.116$; Chi-square $\chi^2=0.690$), а също така не зависят и от опита в предходни проекти със сходен предмет и сходни целеви групи (Cramer $V^2=0.168$; Chi-square $\chi^2=0.184$). **Статистически значима е зависимостта между този тип оценки и годините предходен опит като педагози на сегашната им позиция** (Cramer $V^2=0.350$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Тук зависимостта не е праволинейна: най-силно се са повишили знанията за културните и социалните различия на основните малцинствени групи сред педагозите с най-малко опит (100% "да"), но също така и сред най-опитните педагози (69% "да"). Промяната е очевидна при всички групи, но съдейки по данните може да се заключи, че при педагозите с опит на сегашната позиция между 2 и 5 години промяната е най-слабо отчетена (42% "да"). Тази зависимост е онагледена във Фигура 60:

⁵² Процентните дялове в този ред са преизчислени на база лицата, които са посочили, че са били на работно посещение в Страсбург.



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 60. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за културните и социалните различия на основните малцинствени групи, както и техните специфични нужди (в %)

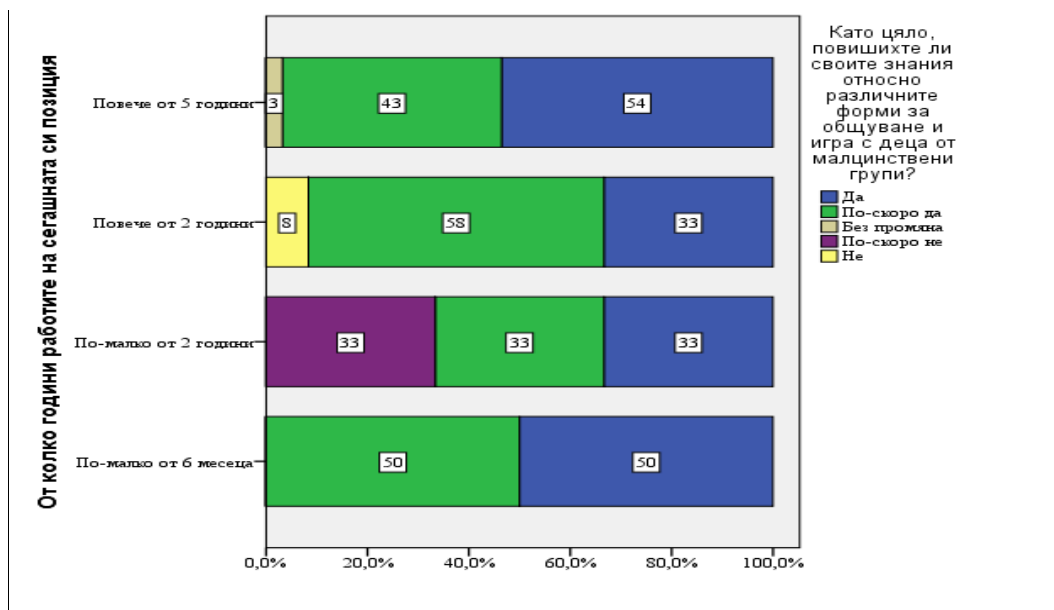
Данните от анкетното проучване показват **високо ниво на позитивна промяна (61.5%)** в уменията на обучените педагози за прилагането на позитивен подход към деца от малцинствени групи. Тази констатация се потвърждава от наблюденията на един от интервюираните обучители. Той споделя, че в началото 90% от учителите са отговаряли по идентичен начин на въпроса „*Кои са основните проблеми с ромските деца?*“ Отговорът е бил „*не знаят български език и родителите им са незаинтересовани*“. След обучителните сесии прави впечатление, че педагогически специалисти вече са „отворили“ съзнанието си за нови гледни точки спрямо установени от дълго време нагласи. Освен това, след второто обучение обучените педагогически специалисти са се убедили, че е важно да се говори по теми, свързани с обучението и интеграцията на децата от ромски и от друг етнически произход.

В този смисъл, в педагогическата практика се приема, че от характера на прилаганите подходи за работа с деца до голяма степен зависи какви образователни резултати ще бъдат постигнати. С още по-голяма сила това е валидно при работата с деца от основните малцинствени групи. Запознаването на обучаваните педагози в практиките за прилагане позитивен подход очевидно е било посрещнато с голям интерес от обучаваните лица, които на свой ред са си дали сметка, че в резултат от обученията техните познания за същността и формите на прилагане на позитивен подход значително са се задълбочили. **Крос-анализът на този тип оценки** сочи, че различията в оценките на изследваните педагози не са статистически значими от населеното място и конкретно изпълнявания проект (Cramer $V^2=0.246$; Chi-square $\chi^2=0.223$). Но въпреки това от гл.т. оценяване на ефектите от обученията представлява интерес да се спомене, че 80.0% от обучените педагози от община Русе, 73.7% от община Ветрино и Смядово, 72.4% от община Садово, 68.8% от община Сливен, 66.7%

от община Средец, 60.0% от община Каварна, също 60.0% от община Мездра, 55.6% от община Исперих, 41.2% от община Павликени и 33.3% от община Плевен считат, че в резултат от проведените обучения са повишили своите знания за прилагането на позитивен подход към деца от малцинствените групи. И по този индикатор оценките на педагозите не зависят статистически значимо от възрастта на педагозите (Cramer $V^2=0.152$; Chi-square $\chi^2=0.515$). Затова пък данните показват, че са налице други две зависимости - 1) зависимост от предходния опит по подобни проекти (Cramer $V^2=0.386$; Chi-square $\chi^2=0.000$) и 2) зависимост от годините натрупан опит на сегашната позиция (Cramer $V^2=0.357$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Данните показват, че 79.8% от педагозите с предходен опит в изпълнението на подобни проекти са посочили, че в техните умения за прилагане на позитивен подход към децата от малцинствените групи е настъпила позитивна промяна, докато при педагозите без предходен подобен опит този относителен дял е 44.3%. Що се отнася до връзката между годините натрупан опит на сегашната позиция и оценките за настъпили промени по отношение прилагането на позитивен подход, то тук зависимостта не е линейна: най-неопитните педагози (с опит до 6 месеца) са посочили, че 100% в техните умения спрямо позитивния подход са настъпили позитивни промени; също много високо е нивото на настъпилите промени в уменията на педагозите с опит над 5 години (за значима промяна съобщават 63.2% от тази категория респонденти); при педагозите с опит по-малко от 2 години този дял е 33.3%, при педагозите с опит между 2 и 5 години е 41.7%. Установените две зависимости показват, че влизането в даден проект с определени базисни знания, умения и професионален опит е важно условие за качеството на обучителните дейности, като с висока степен на вероятност може да се предполага, че лицата с генериран аналогичен опит ще постигнат по-високи резултати при обучението, в сравнение с лицата, които тепърва изграждат базисни знания/умения в тези области.

Високи са оценките на обучените педагогически специалисти и **по отношение на настъпилите позитивни промени в нивото на техните знания за различните форми за общуване и игра с деца от малцинствени групи**. 51.7% от обучените педагози преценяват, че в тяхното ниво на знания в тази специфична сфера категорично се е повишило, а 44.3% са на мнение, че при тях по-скоро са настъпили позитивни промени. Това означава, че реално погледнато почти всички обучени педагози са усвоили нови знания за различните форми на общуване и игра с деца от малцинствените групи. Предвид спецификата на работата на педагозите (деца от малцинствени групи в ранна възраст), притежаването на разнообразни знания за общуване и игра е ключов фактор за успешната социализация на децата от малцинствените групи и изграждането у тях на базови личностни характеристики, необходими за успешното им интегриране в обществото. От тази гледна точка, обученията могат да се похвалят с определен успех, тъй като в една или друга степен са достигнали до всички обучени педагози и са развили комуникативните им знания и уменията им по отношение на прилагането на игрови елементи в обучението на децата в тази ранна възраст. **Крос-анализът на оценките** на обучените педагози по този индикатор показва, че този тип оценки не зависят от населеното място (Cramer $V^2=0.233$; Chi-square $\chi^2=0.394$), а също така не зависят и от възрастта на педагозите (Cramer $V^2=0.192$; Chi-square $\chi^2=0.122$). Този тип

оценки са в статистически значима зависимост от годините натрупан опит на сегашната позиция (Cramer $V^2=0.373$; Chi-square $\chi^2=0.000$), както и от наличието на предходен опит в изпълнението на сходни проекти (Cramer $V^2=0.255$; Chi-square $\chi^2=0.024$). Тези две зависимости са визуализирани в следващите Фигура 61 и Фигура 62:

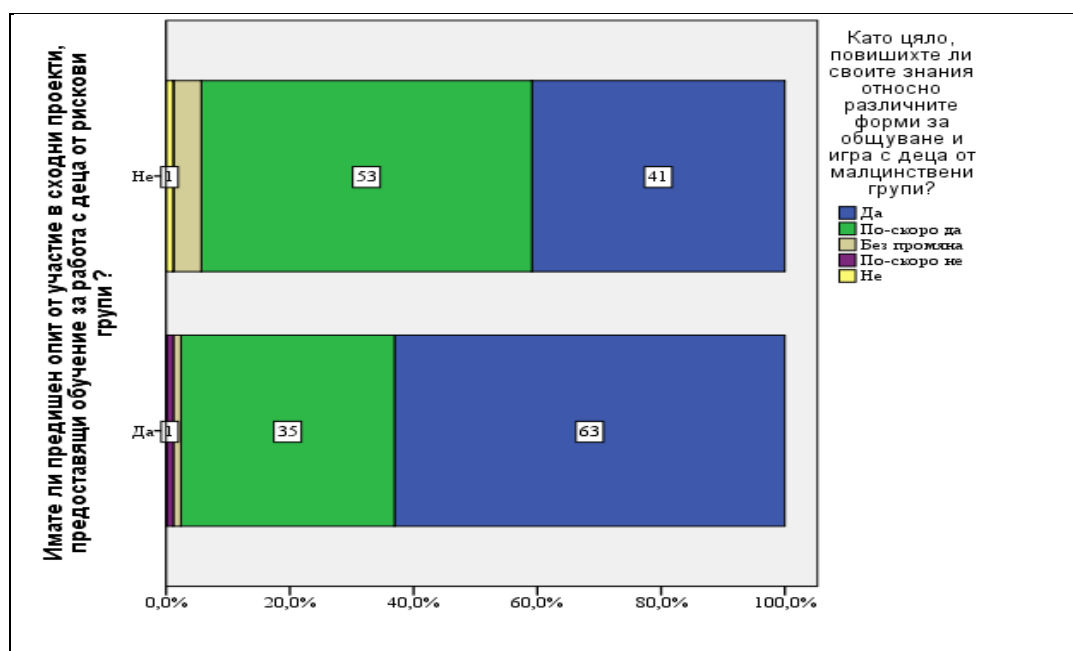


Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 61. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за различните форми на общуване и игра с деца от малцинствените групи, според годините предходен опит на сегашната позиция (в %)

Фигура 61 показва, че и по този индикатор има нелинейна зависимост: най-видими са категорично настъпилите позитивни промени при педагозите с най-малко и с най-много опит, докато средните групи демонстрират по-пъстри оценки.

Фигура 62 илюстрира факта, че когато обучаваните лица имат предходен опит в изпълнението на подобни проекти, това видимо се отразява на тяхната способност бързо да наградят нови знания: 63% от имащите предходен опит педагози (срещу 41% от тези, които нямат подобен опит) в резултат на обученията са повишили своите знания за различните форми на общуване и игра с деца от малцинствените групи:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 62. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за различните форми на общуване и игра с деца от малцинствените групи, според наличието на предходен опит в изпълнението на сходни проекти (в %)

Данните от проучването показват, че в резултат от обученията са повишени знанията на **42.5% (категорично "да")** и **51.7% ("по-скоро да")** от обучените педагози относно различните форми за създаване на мултикултурни групи деца, които да им помагат по-лесно да разбират особеностите на всеки етнос, език и култура. Прави впечатление, че по този индикатор относително по-малък дял педагози са избрали категоричната форма за настъпили позитивни промени, докато преобладаващата част все пак са предпочели отговора, допускащ наличие на известна степен неувереност по отношение на придобитото знание. Тъй като става дума за специфични знания, желателно е при бъдещи обучения за работа с деца и младежи в риск този аспект от работата на педагозите да се разгледа още по-задълбочено, като му се отдели повече внимание и на обучаваните лица се даде повече време за осмисляне на преподадените знания и превръщането им в база за придобиване на съответни умения. Вероятно е добре да се предвидят и практически занятия, в които да се проиграт преподадените знания. **Крос-анализът на оценките по този индикатор** сочи наличие на статистически значими зависимости между оценките от една страна, и от друга страна населеното място/конкретно изпълнявания проект (Cramer $V^2=0.270$; Chi-square $\chi^2=0.052$), възрастта на обучените педагози (Cramer $V^2=0.213$; Chi-square $\chi^2=0.039$) и годините предходен опит на сегашната позиция (Cramer $V^2=0.291$; Chi-square $\chi^2=0.000$). Този тип оценки не зависят от наличието на предходен опит в изпълнението на подобни проекти (Cramer $V^2=0.166$; Chi-square $\chi^2=0.315$). Без да представяме детайлно зависимостите, за които е установена статистическа значимост, все пак ще споменем някои по-интересни моменти. Например, 65.5% от обучените педагози от община Садово, 57.9% от община Ветрино и Смядово, 46.7% от община Мездра, 40.0% от община Русе са посочили, че в тяхното ниво на знания по тези въпроси категорично са

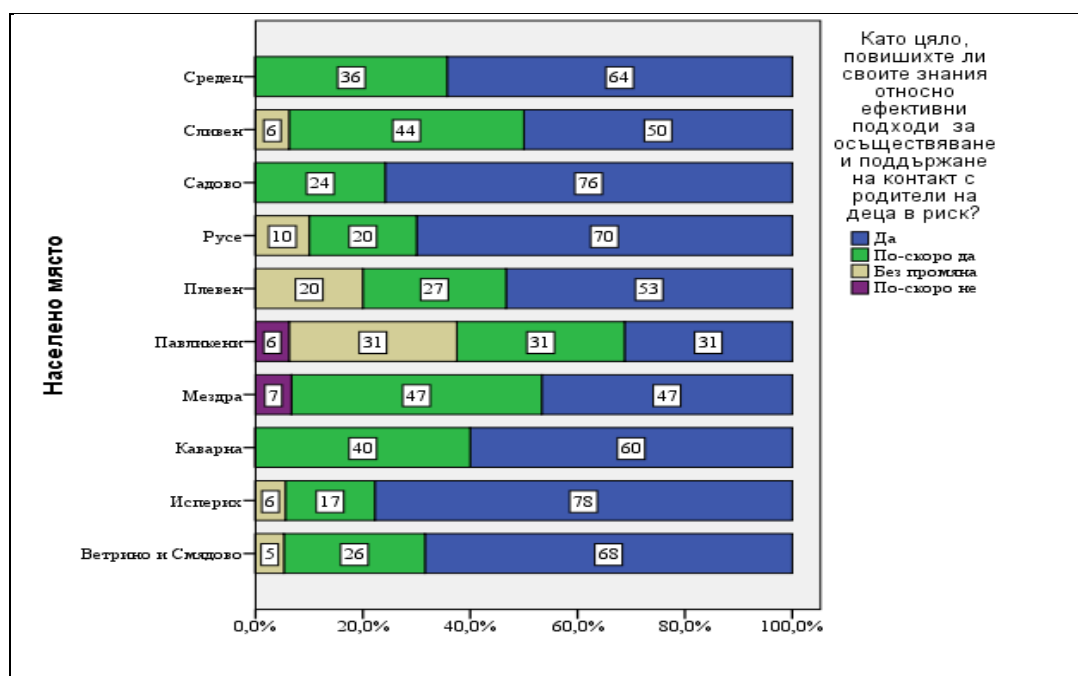
настъпили позитивни промени. Също така категорични по този въпрос са 60.0% от педагозите на възраст между 25 и 35 г., 50.0% от тези на възраст между 36 и 45 г., 38.8% от педагозите на възраст между 46 и 55 г. и 41.3% от педагозите на възраст между 56 и 65 години. Категорично "да" са посочили също така и 50.0% от педагозите с опит до 6 месеца на сегашната им длъжност, 66.7% от педагозите с опит по-малко от 2 години, 50.0% от педагозите с опит между 2 и 5 години и 41.9% от педагозите с опит над 5 години.

Данните от проучването показват благоприятно **високи оценки на удовлетвореност по отношение промяната в знанията на обучените педагози за начините/подходите и факторите за идентифициране на деца в риск от отпадане посещението на детска градина.** Според проучването, 53.2% от педагозите са категорични, че тяхното ниво на знания по тези въпроси се е повишило, а други 41.0% са посочили, че при тях по-скоро има позитивна промяна в тази посока. Очевидно, всеки втори от обучените педагози в резултат от обученията е придобил нова увереност за подходите, които може да прилага, както и за идентифицирането на факторите, които би следвало да се адресират, за да се намали риска от отпадане на деца от детската градина. При малцинствените групи ранното отпадане от училищата е сериозен проблем и той трябва превантивно да се третира като се работи включително и за минимизиране на факторите, водещи до отпадане на децата от посещения на детската градина. **Крос-анализът на оценките** по този показател показва, че нивото на знания по тези въпроси е повишено по категоричен начин при 66.7% от обучените педагози от община Средец, 63.2% от община Ветрино и Смядово, 62.5% от община Сливен, 55.0% от община Каварна, 50.0% от община Мездра, също 50.0% от община Русе, 62.1% от община Садово. Най-слаби са промените в обучените педагози от община Павликени (35.3% са посочили "да", а 29.4% - "по-скоро да"). Налице е статистически значима зависимост между оценките по този показател и населеното място (Cramer $V^2=0.292$; Chi-square $\chi^2=0.020$). Също така статистически значима е и зависимостта на този тип оценки от годините предходен опит на сегашната им позиция (Cramer $V^2=0.250$; Chi-square $\chi^2=0.000$).

В резултат от обучението 61.0% от обучените педагози чувствително са повишили своите знания за прилагането на ефективни подходи за осъществяване и поддържане на контакт с родители на деца в риск. Според 30.8% от обучените педагози, тяхното ниво на знания по тези въпроси също се е повишило, макар и не в такава категорична степен. Значимостта на този вид усвоени знания едва ли се нуждае от коментар - за да бъде работата на педагозите успешна и ефективна, това изисква много добро познаване на психологията и манталитета на родителите на децата, с които педагозите работят. Става дума за познаване на ниво етноси и малцинствени групи. В този смисъл проведените обучения са оказали висок позитивен ефект върху обучените педагози, тъй като са ги обогатили със знания за това как по-успешно да работят с родителите на децата от малцинствените групи. Тези резултати представляват допълнително потвърждение за изпълнението на качествен индикатор „Подобряване на отношенията с ромски родители и с групите в неравностойно положение и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини“. В

допълнение към резултатите от проведеното анкетно проучване, по време на фокус групите също беше изказано твърдението, че педагогическите специалисти са задълбочили подхода си на работа с родителите на децата, в резултат от което са се подобрили и отношенията между тях.

Крос-анализът на оценките по този показател показва, че е налице статистически значима зависимост между оценките по този въпрос и населеното място/конкретно изпълнявания проект (Cramer $V^2=0.287$; Chi-square $\chi^2=0.030$). Така например, за категорично повишени знания по тези въпроси съобщават 77.8% от община Исперих, 75.9% от община Садово, 70.0% от община Русе, 68.4% от община Ветрино и Смядово, 60.0% от община Каварна, 53.3% от община Плевен. И по този показател педагозите от Павликени са най-критично настроени (31.2% са избрали отговора "да" и също 31.2% са посочили отговора "по-скоро да"). Фигура 63 илюстрира установените различия в оценките на педагогическите специалисти от десетте оценявани общини:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

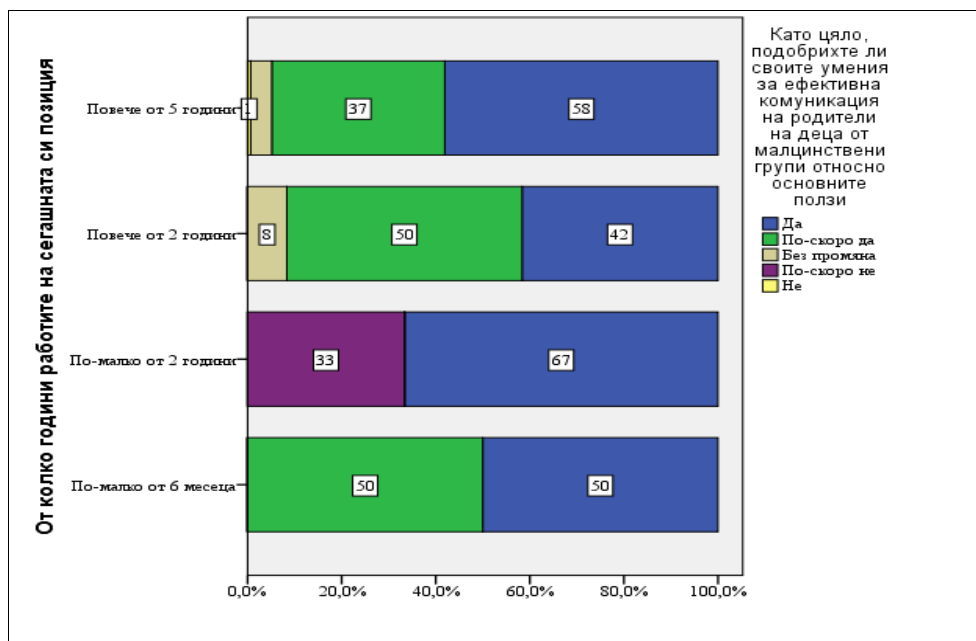
Фигура 63. Оценки на обучените педагози за степента, в която са повишили своите знания за прилагането на ефективни подходи за осъществяване и поддържане на контакти с родители и деца в риск (в %)

Проверката на данните показва също така, че е налице статистически значима зависимост между оценките по този показател и годините натрупан опит на сегашната позиция (Cramer $V^2=0.241$; Chi-square $\chi^2=0.001$), като връзката не е праволинейна. По-конкретно, 100% от педагозите с опит по-малко 6 месеца, 62.1% от педагозите с опит над 5 години, 50.0% от педагозите с опит между 2 и 5 години и 33.3% от педагозите с опит по-малко от 2 години са посочили за себе си категорично повишаване на знанията им за подходите за осъществяване и поддържане на контакт с родители на деца в риск.

Близък по смисъл на горния показател е и показателят **подобрани умения за ефективна комуникация с родители на деца от малцинствени групи** относно

основните ползи от посещаване на детска градина. Оценките на обучените педагози по този въпрос имат структура, която до голяма степен е идентична на структурата на оценките по предходно разгледания индикатор: 57.5% са посочили отговора "да", а 36.8% са избрали отговора "по-скоро да", което в крайна сметка означава, че общо 94.3% от обучените педагози са подобрили нивото на своите умения по тези конкретни въпроси. При този показател акцентът е поставен върху уменията на педагозите да разясняват ползите от редовно посещаване на детската градина. Тук очевидно става дума за по-скоро психологически подходи и умения да се убеждава, да се разяснява простичко и с резултати, видими в обозримо бъдеще. Предвид важността на тези умения за успеха на работата на педагозите, включването на такава тема в обучителните модули може да се отчете като много добро попадение, а получените високи оценки показват, че темата е посрещната с видим интерес и е запълнила съществуващи празноти в уменията на обучаваните педагози. Подобряването на уменията за ефективна комуникация с родители на деца от малцинствени групи са ключови от гледна точка на изпълнението на качествен индикатор „Подобряване на отношенията с ромски родители и с групите в неравностойно положение и стимулиране на тяхното активно участие в дейностите на младежките центрове и детски градини“, като високите резултати от анкетното проучване дават основание за потвърждаване на заключението, че индикаторът е изпълнен.

Крос-анализът на оценките по този въпрос показва, че възрастта на педагозите не оказва влияние върху посоката и характера на техните оценки по тези въпроси оценките по този въпрос (Cramer $V^2=0.121$; Chi-square $\chi^2=0.855$). Затова пък другите три проверявани връзки (населено място, години предходен опит на сегашната позиция и години опит в изпълнението на подобни проекти) са статистически значими. Висока е зависимостта на оценките от населеното място (Cramer $V^2=0.299$; Chi-square $\chi^2=0.004$). Данните сочат, че 70.0% от община Русе, 68.4% от община Ветрино и Смядово, 66.7% от община Исперих, 62.5% от община Сливен, 62.1% от община Садово, 60.0% от община Мездра, 55.0% от община Каварна, 53.3% от община Средец са посочили, че категорично са подобрили своите умения (избран е отговор "да") за ефективна комуникация на родители на деца от малцинствени групи относно основните ползи от посещаване на детска градина. Значими са връзките между характера на оценките и наличието на предходен опит в изпълнението на подобни проекти (Cramer $V^2=0.249$; Chi-square $\chi^2=0.031$). Също висока статистическа значимост се установява по отношение на зависимостта на оценките от годините опит на сегашната позиция (Cramer $V^2=0.339$; Chi-square $\chi^2=0.000$): по този показател най-високо ниво на подобрени умения се отчита при педагозите с опит на сегашната позиция между 6 м. и 2 години (67%), също така високо е нивото и при педагозите с опит на сегашната позиция над 5 години (58), както и при педагозите с опит по-малко от 6 месеца. Тези детайли могат да се видят във Фигура 64:



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 64. Оценки на обучените педагози за степента, в която са подобрили своите умения за ефективна комуникация на родители на деца от малцинствените групи относно основните ползи от посещаване на детската градина (в %)

Друг важен показател за ефективността на проведените обучения е степента, в която обучените педагогически специалисти са подобрили своите умения за работа в мултикултурна среда. От проучването става ясно, че видима и категорична позитивна промяна в нивото на този тип умения е настъпила при 52.6% от обучените педагози. Други 42.2% от педагозите са малко по-скромни в своите оценки, но все пак са на мнение, че в резултат от проведените обучения са подобрили уменията си за работа в мултикултурна среда. Това е много висока оценка за качеството на проведените обучения, тъй като всеки втори е придобил твърда увереност в своите умения за работа в мултикултурна среда, а преобладаващата част от останалите педагози също в голяма степен са развили уменията си за работа в мултикултурна среда. Притежаването на такъв тип умения е важно условие за успешната работа на обучените педагози, тъй като ежедневните им професионални задължения са свързани с работа с деца от различни култури и етноси. Това изисква да се владеят специфични умения и отлично познаване на различията и особеностите на съвместно живеещите култури и етноси. В този план обученията са се оказали навременен и компетентен източник на знания и умения в тази конкретна област. Като цяло, резултатите се потвърждават и от информацията, натрупана по време на груповите дискусии, включили представители на педагогическите специалисти, които изказаха мнението, че обученията са били полезни от гледна точка на повишаването на компетенциите за работа в мултикултурна среда.

Крос-анализът на оценките по този показател показва, че получените оценки се намират в статистически значима зависимост от две променливи - годините опит в изпълнението на сегашната им позиция (Cramer $V^2=0.338$; Chi-square $\chi^2=0.000$) и натрупаният предходен опит по реализацията на предходни проекти (Cramer $V^2=0.268$;

Chi-square $\chi^2=0.015$). Крос-анализът на данните според първата значима променлива сочат, че най-видими са позитивните промени по този показател при педагозите с опит над 2 години: 66.7% от тези с опит между 2 и 5 години и 51.9% от тези с опит над 5 години са категорични, че са подобрили уменията си за работа в мултикултурна среда. Според наличния предходен опит в реализацията на проекти със сходен предмет, оценките варират по следния начин: 65.1% от педагозите с опит в предходни подобни проекти и 40.9% от тези без опит по подобни проекти са подобрили уменията си за работа в мултикултурна среда.

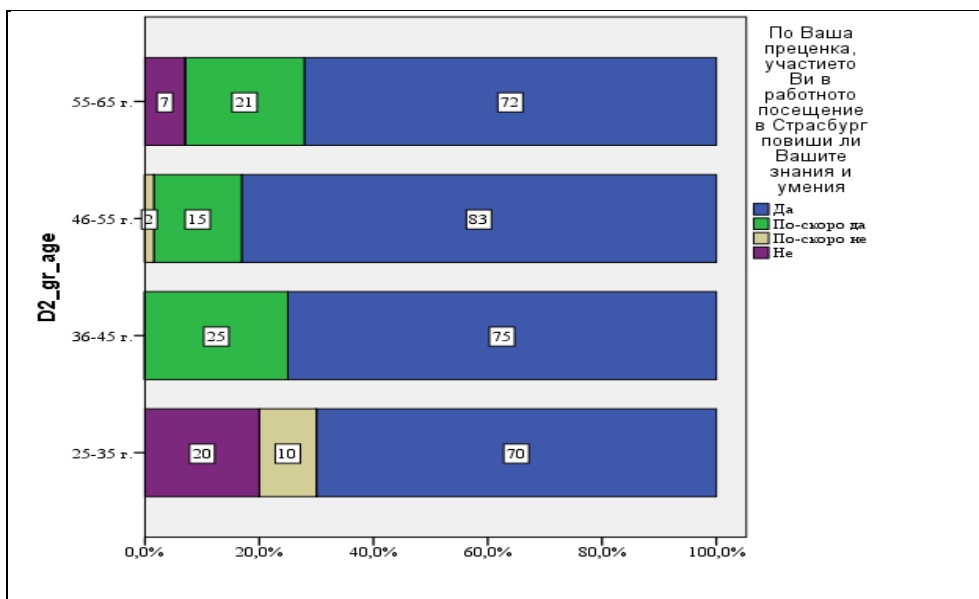
Отделен въпрос в анкетното проучване сред обучените педагогически специалисти цели да установи ефектите от работното посещение в Страсбург. Търсената оценка е по отношение на настъпили промени (повишаване) на знанията и уменията на включените в посещението педагози за прилагането на добри практики за работа с деца от рискови групи и техните родители. Данните показват, че **77.2% от педагозите, взели участие в работното посещение в Страсбург, са категорични, че това посещение е било с изключително висок ефект, като е дало възможност за запознаване с добри практики за работа с деца в риск и с техните родители.** Заедно с това, обаче, по време на фокус групите беше споделено и, че е било възможно обученията да са още по-полezni, ако наред с посещението в Страсбург, е било организирано и посещение в детска градина в чужбина, където педагогическите специалисти да се запознаят с различните подходи при работата с деца в риск.

Крос-анализът позволява да се направи извода, че този тип оценки не зависят от населеното място (Cramer $V^2=0.264$; Chi-square $\chi^2=0.144$). Но оценките са статистически зависими от други три променливи: 1) от възрастта на педагозите (Cramer $V^2=0.230$; Chi-square $\chi^2=0.004$); 2) от годините опит на сегашната позиция (Cramer $V^2=0.248$; Chi-square $\chi^2=0.000$) и 3) от наличието на предходен опит в изпълнението на подобни проекти (Cramer $V^2=0.268$; Chi-square $\chi^2=0.008$).

Следващите две фигури Фигура 65 и Фигура 66 показват зависимостта на оценките по този показател от възрастта на педагозите и от годините натрупан опит на сегашната позиция.

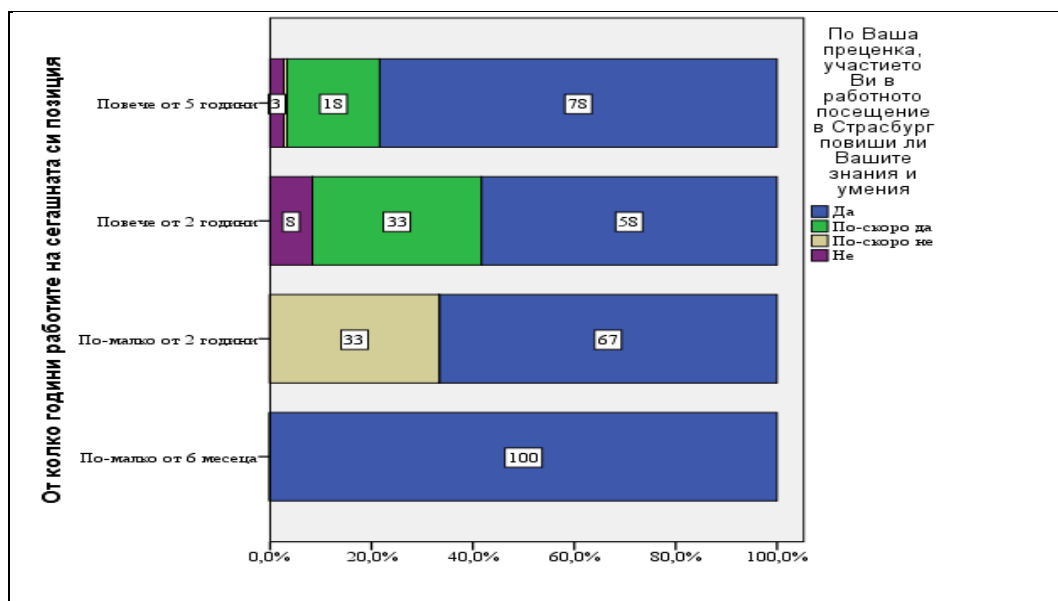
Фигура 65 показва, че най-отчетливо позитивни са били ефектите от работното посещение в Страсбург сред педагозите от възрастовата група 46-55 г. (83%), следвани от тези на възраст между 36-45 г. (75%).

Фигура 66 сочи, че посещението в Страсбург е посрещнато с видим интерес от педагозите с най-малко опит на сегашната им длъжност (по-малко от 6 месеца) и те 100%-ово считат, че посещението е допринесло за повишаване на техните знания и умения чрез научване на добри практики за работа с деца в риск и с техните родители. Също така много високо са оценени ефектите от работното посещение и от страна на педагозите с опит на сегашната им позиция над 5 години (78%).



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 65. Оценки на обучените педагози за степента, в която при работното посещение в Страсбург са повишили своите знания и умения за прилагането на добри практики за работа с деца в риск и с техните родители, разгледани според възрастта на педагозите (в %)



Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Фигура 66. Оценки на обучените педагози за степента, в която при работното посещение в Страсбург са повишили своите знания и умения за прилагането на добри практики за работа с деца в риск и с техните родители, разгледани според натрупания опит в изпълнението на сегашната им длъжност (в %)

Като цяло, резултатите от анкетните проучвания за ефектите и ползите от проведените обучения на педагогическите специалисти съвпадат с наблюденията на интервюираните обучители. Според тях при преобладаващата част от учителите в края

на проект „Изграждане на капацитет“ се наблюдават променени нагласи, повишени знания и прилагане на практика на придобитите нови умения.

Друга нарочна цел на проведеното анкетно проучване сред педагогическите специалисти бе да се установи по преценка на респондентите кои са най-важните конкретни ползи и настъпили промени в резултат от проведените обучения. Респондентите са помолени да посочат три такива ползи и промени, като ги ранжират по степен на важност и значимост.

Събраните при проучването оценки за конкретните ползи и настъпили промени са систематизирани (като въпрос с повече от един отговор) и обработката им показва, че според педагогическите специалисти трите най-значими ползи и настъпили позитивни промени в резултат от обученията са както следва:

1. При обучението педагозите са получили възможност за обмяна на опит и усвояване на добри практики за работа с деца в риск и с техните родители: тази конкретна полза е посочена от 73.8% от респондентите като най-съществена и най-важна;
2. В резултат от проведеното обучение педагозите са повишили знанията си за работа с деца в риск - ползата е изтъкната като значима от 60.1% от респондентите;
3. Третата съществена полза и позитивна промяна са усвоените нови добри практики и методи, които обучените педагози са започнали да прилагат в своята практика в детските градини, в които работят: тази полза и промяна е посочена от 48.8% от респондентите.

Това са трите ползи и промени, които се изтъкват най-масово от обучените педагози. Но освен това при отговора на този въпрос са се очертали - макар и като по-малки относителни дялове, още няколко конкретни ползи и промени. Те са следните:

1. Повишена мотивация за работа - отбелязана от 48.2% от обучените педагози;
2. Подобрени умения за работа с деца в риск - посочено като полза от 47.0% от респондентите;
3. Повишено качество на услугите, които педагозите предоставят - изтъкнато от 17.9% от педагозите.

Само един от обучените педагози (0.2%) е посочил, че не е имал конкретни ползи от проведените обучения по проект "Изграждане на капацитет" по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, а един респондент е посочил, че е извлякъл други ползи, различни от горепосочените. Тези двамата респонденти са единствените, които са дали отговор на въпрос № 11 от Анкетната карта, който бе конструиран само за лицата, посочили, че не са извлекли никакви ползи от обученията. Сред посочените причини за липсата на конкретни ползи, двамата респонденти са посочили следните обстоятелства: доволни са от начина, по който и преди обученията са изпълнявали служебните си задължения, работи се в трудна социална и работна среда, самите те не са достатъчно

уверени себе си и не знаят дали ще приложат правилно новите знания и умения и имат нужда от допълнителни обучения по проблематиката.

Тези въпроси ни отвеждат и към следващата съществена част от втория модул на анкетната карта за педагогическите специалисти, състояща се в генериране на препоръки за подобряване на бъдещи обучения за работа с деца в риск, така че да се повиши полезността на обученията. Респондентите са подхождали изключително съвестно към този въпрос и са изложили своите представи за евентуални подобрения на едни бъдещи обучения по проблематиката. В систематизиран вид препоръките изглеждат по следния начин:

- ▶ Мнозина от педагозите изказват своята изключителна удовлетвореност от обученията, подчертават, че обучителите и треньорите са били много добри професионалисти, коментираните теми са били много полезни и адекватни. Общата препоръка е такива обучения да станат **редовна практика**, като се провеждат поне веднъж годишно;
- ▶ Да се организира наблюдение на открити практики и популяризиране на добрия педагогически опит, организиране на **ежегодни конференции** за споделяне на постигнати резултати, включително организиране на посещения в детски градини в други държави;
- ▶ Този род обучения да вървят ръка за ръка с **адекватно отношение** от страна на държавата по отношение на децата и младежите в риск;
- ▶ Получени са множество препоръки този обучителен процес, който е стартирал чрез проведената серия от обучения, да се **развие и утвърди**, като се даде възможност на педагозите, работещи в детски градини с деца в риск да се срещат периодически, да обменят опит, да споделят добри практики и конкретни постижения. Това да става на специално организирани семинари и работни срещи, на различни конференции и други форми на колективно споделяне на генериран позитивен и негативен опит;
- ▶ Препоръчва се **обучението да се разшири** и в него да се включат не само педагозите от детските градини, но **и служители от държавната и общинската администрация**. Тази препоръка се споделя от интервюираните обучители, според които е подходящо да се изгради сътрудничество между всички заинтересовани страни, включително на местно ниво чрез включване и на общинската администрация, и на други заинтересовани страни в обученията. По време на фокус групите също беше изказано мнението, че е необходимо задълбочаване на координацията и взаимодействието между детските градини, от една страна, и останалите органи на образователната система;
- ▶ Периодично да се **обогатява материалната и дидактична обезпеченост** на обученията;
- ▶ Редица педагози препоръчват да се помисли бъдещите обучения да бъдат с много **по-голяма продължителност**, примерно един месец. Обученията да са

по-продължителни и обучителите да присъстват в работна среда с децата, повече практики;

- ▶ Педагозите са на мнение, че обучението е било **много полезно, но недостатъчно**. Затова се препоръчва обученията да бъдат с много повече практически часове, в които биха могли да се разискват и коментират конкретни нужди на децата в риск;
- ▶ Препоръчва се **разнообразяване на използваните методи** за провеждане на обученията по тази проблематика. Например, да се използва видео, което да показва реални ситуации и на място да се коментират релевантни подходи спрямо тези ситуации; обученията да са игрово-познавателни или игрово-практически като форма на провеждане; да се използват игрови методи, игри характерни за този етнос, да се предоставя литература от етноса и за етноса, да се споделят добри педагогически практики;
- ▶ Да се посочват **конкретни алтернативи за справяне с проблеми** от различен характер при работа с деца в риск;
- ▶ Препоръчва се допълнително **индивидуално обучение** за педагозите, които изразят такава потребност;
- ▶ При обучението да се предвиди модул и за **запознаване със законодателството**: конкретност и яснота относно закони, правилници, наредби и постановления;
- ▶ Да бъдат създадени методи, които да **амбицират децата и родителите** им за по-активно включване в образователния процес;
- ▶ При обученията сега се работи с големи групи, което затруднява усвояването на знания и умения. Препоръката е да се **работи в малки групи**, като се заложи на екипното начало - създаване на отбори, които да се конкурират в решаването на конкретно поставени задачи, при това да се стимулира силната страна на всеки участник, да се работи за победа на отбора. Освен всичко друго, обучаваните трябва са уверени, че грешно мнение няма и могат свободно да се изразяват и предлагат идеи;
- ▶ Изказват се препоръки, че обученията биха били по-полезни, ако **не се разчита изцяло на практическите познания** на обучаваните, защото различните колеги имат нееднакъв опит и това създава несигурност при участие в конкретни ситуации;
- ▶ Предлага се да има **обучения в различни градове**, да се ходи на практика в други детски градини;
- ▶ Обща препоръка е да се осъществяват **обучения в реална среда** - наблюдение и обмен на добри практики, тоест обучения на място в конкретната детска градина или група. Така ефектът би бил много по-висок. Предлага се дори **обучителите да бъдат на място в дадена детска градина** и в един по-продължителен период да работят заедно с педагозите и да обучават (т.е. да помагат) на място;

- ▶ Обучителният процес да прерасне в обучение на родителите на децата в риск;
- ▶ Да се организират срещи между родителите, да им се покаже какъв трябва да е подходът към децата;
- ▶ Препоръка за провеждане на работни срещи между педагози от различни държави, които работят с деца и младежи в риск;
- ▶ За да са по - полезни обученията с деца в риск има предложение да има повече практически наблюдения както в България, така и в чужбина и конфериране;
- ▶ Налице е и предложение както в училищата, така и в детските градини да има психолози. Това предложение кореспондира с една от препоръките към общинските администрации, представени по време на Финалната конференция, за осигуряване на психолози и логопеди.
- ▶ Препоръчва се да има възможност за консултации по време на обученията със специалисти психолози и психотерапевти, което ще даде възможност обучаваните педагози да поставят вълнуващите ги конкретни проблеми и да се стигне до професионално решение на казусите;
- ▶ Редица педагози изказват мнение, че е необходимо във всяка детска градина да има медиатор, който активно да участва в обучението на децата и в провежданите срещи с родителите. Тази препоръка до голяма степен е в унисон с препоръките към общинските администрации, представени по време на Финалната конференция по проекта, да продължат ангажиментите на ромските медиатори, да подкрепят тяхната работа и да осигурят прозрачност на процеса.

В обобщение на оценките, събрани с помощта на втория модул от анкетното проучване сред педагогическите специалисти може да се направи общата констатация, че преобладаващата част от обучените педагози **оценяват изключително високо проведените обучения и намират значими конкретни ползи за себе си**. Ползите са много на брой и в обобщен вид се изразяват в **повишаването на техните специфични знания и подобряване на уменията им за работа с деца в риск**. Ето защо обучените педагози препоръчват този род обучения да станат редовна практика, да се развият и усъвършенстват, да се разнообразяват като форми на провеждане, но при всички положения в тях да се засили **практическият компонент** и възможността за **коментиране на конкретни казуси от практиката** на обучаваните педагози.

2.3.4. Ефекти върху децата в риск (въздействие)

Не на последно място по важност, анкетното проучване си постави за цел да установи оценките на обучените педагогически специалисти за реалните ефекти, които са постигнали в своята работа след обученията. Става дума за ефектите върху децата от рисковите групи, като общата презумпция е, че в резултат от обученията педагозите са усвоили нови знания, придобили са нови умения и това е направило работата им по-ефикасна и по-качествена.

За установяването на постигнатите ефекти върху децата в риск бяха конструирани два таблични и един дихотомен въпрос. Получените оценки от страна на обучените педагози показват, че **в резултат от проведените обучения качеството на услугите, предоставяни от педагозите, се е повишило, което от своя страна е довело до три видими и значими ефекта:**

1. **Децата по-редовно посещават детската градина:** според 47.6% от педагозите, това до *голяма степен* е валидно за детската градина, в която те работят; други 49.4% са на мнение, че това е валидно до *известна степен* за детската градина, в която работят. В рамките на фокус групите беше потвърдено, че педагогическите специалисти са успели да привлекат повече деца;
2. **Децата посещават детската градина с по-голямо желание:** 57.7% от обучените педагози оценяват, че това е валидно до *голяма степен*, а 40.5% - до *известна степен* за детската градина, в която работят;
3. **Децата са развили своята активност и любознателност:** тази констатация се отнася до детската градина, в която изпълняват съответна позиция, до *голяма степен* според 48.8% от педагозите и в *известна степен* според 49.4% от учителите. По време на фокус групите също беше изтъкнато, че приложените нови дейности и методи за обучение представляват интерес за децата в риск и те се включват по-активно.

Тези констатации са представени в табличен вид в [Таблица 13](#):

Таблица 13. Оценки на педагогическите специалисти за ефектите върху децата в риск в резултат от дейностите и услугите на детските градини и педагогическите специалисти (в %)

	До голяма степен	В известна степен	В много слаба степен
1. Децата посещават по-редовно детска градина	47.6%	49.4%	3.0%
2. Децата посещават с по-голямо желание детска градина	57.7%	40.5%	1.8%
3. Децата са развили своята активност и любознателност	48.8%	49.4%	1.8%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Освен преките позитивни ефекти върху децата, с които обучените педагози работят, **проучването установи също така и настъпили позитивни промени в оценките на ромските семейства за ролята на детските градини и значимостта на включването на ромските деца в образователния процес.** Таблица 14 представя в систематизиран вид този вид оценки по три индикатора:

1. **По-убедени, че е необходимо децата им да посещават редовно детска градина:** според 53.2% от педагозите това е валидно до *голяма степен*, а според 39.8% - до *известна степен* за ромските семейства в тяхната община.

По време на фокус групите педагогическите специалисти споделиха, че усвоените методи за работа с родителите са им помогнали да постигнат добри резултати при убеждаването в ползите от посещение на детска градина за техните деца;

2. **По-съпричастни към образованието на децата си:** такава позитивна промяна в нагласите на ромските семейства е настъпила според 44.0% до *голяма степен*, а според 48.8% - до *известна степен*. По време на фокус групите беше изтъкнато, че се постигат успехи и във връзка с включването на родителите в организирани от детските градини дейности;
3. **По-мотивирани децата им да продължат образованието си в училище:** за такъв род позитивна нагласа в мисленето на ромските семейства съобщават почти всички педагози, като според 50.6% това е станало факт до *голяма степен*, а според други 42.0% промяната е само до *известна степен*.

Таблица 14. Оценки на педагогическите специалисти за ефектите върху ромските семейства в резултат от дейностите и услугите на детските градини и педагогическите специалисти (в %)

	До голям а степен	В извест на степен	В много слаба степен	Никак не са повлия ли
1. По-убедени, че е необходимо децата им да посещават редовно детска градина	53.2%	39.8%	7.0%	-
2. По-съпричастни към образованието на децата си	44.0%	48.8%	7.2%	-
3. По-мотивирани децата им да продължат образованието си в училище	50.6%	42.0%	6.8%	0.6%

Източник: Данни от проучване с Анкетна карта № 1

Казано в обобщен вид, проучването сред педагогическите специалисти установи значими позитивни промени в мисленето и нагласите на ромските семейства и техните деца по отношение посещаването на детските градини и участието в образователния процес. Определено сред педагозите от десетте общини преобладава мнението, че в резултат от проведените обучения качеството на предоставяните услуги се е повишило и това и довело до позитивни промени в цялостното отношение на ромските семейства към посещаването на детски градини и свързването на бъдещето на техните деца с получаването на добро образование, началото на което се поставя в детските градини. **74.1% от обучените педагогически специалисти са убедени, че родители на деца в детска градина биха препоръчали на свои близки/приятели или познати детската градина поради факта, че персоналът там е специално обучен да работи с деца в риск.**

В обобщение може да се каже, че в резултат от проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“, се наблюдава

съществено положително въздействие и върху нагласите, знанията и уменията на обучените педагогически специалисти, и върху нагласите на ромските семейства и техните деца за ползите от образованието. В допълнение на представените в съответните части препоръки, в рамките на проведените интервюта с част от учителите и въз основа на представената информация по време на Финалната конференция, могат да се формулират следните предложения:

- ▶ Препоръчително е да се **засили сътрудничеството между детските градини и общинската администрация по въпросите на образованието на децата**, включително на тези от ромски и от друг етнически произход. Освен това, може да се помисли в обучението да бъдат включени и други заинтересовани страни като екипите по съответния проект, както и други служители на общинската администрация;
- ▶ Препоръчва се **всички заинтересовани страни** – директори на детски градини, педагогически специалисти, служители в общинската администрация, експерти от съответния Регионален инспекторат по образование, родители, медиатори, както и представители на други групи, да работят в **сътрудничество, да споделят информация по между си и да се консултират при възникнали проблеми** с оглед постигане на устойчиви резултати от изпълнението на проекта;
- ▶ Препоръчително е, в случай че педагогическите специалисти и други целеви групи **не са участвали в разработването на даден проект, същите да бъдат запознати с неговите цели, дейности, планирани резултати**, очакванията към тях и пр., с оглед по-бързото и пълноценно разбиране и въвличане в изпълняваните задачи;
- ▶ Препоръчително е да се предприемат мерки за **гарантиране устойчивостта на проекта**, и по-специално за прилагане на придобитите знания и умения от страна на педагогическите специалисти. Предварителните наблюдения показват, че повечето учители са били мотивирани да научават и прилагат новите знания и умения до голяма степен под въздействието на външни фактори като финансовата подкрепа по Компонент 2 и Компонент 3 на програма BG06 „Деца и младежи в риск“ и силната ангажираност на учителите. При липсата на тези стимули е препоръчително да се осъществява мониторинг за устойчивост на резултатите, и при идентифицирана необходимост – да се предприемат мерки за адресиране на проблема;
- ▶ Препоръчително е да се помисли за още **възможности за обмяна на опит и запознаване с добри практики**. Констатира се, че по време на посещението в Страсбург, педагогическите специалисти са проявили интерес към възможността да посетят местни детски градини и да се запознаят с подхода на учителите в тях за интегриране на деца от друг етнически произход. Отделно, в рамките на обучението учителите са демонстрирали интерес към чуждестранния опит в интегрирането на деца от ромски произход, например в Испания и Естония;

- ▶ Препоръчително да се обмисли възможността за насърчаване на **висшите учебни заведения**, които подготвят педагозите за предучилищно образование, да включат в учебните програми курсове, насочени към създаване на знания и изграждане на умения за работа в мултикултурна среда.

3. Идентифициране, анализ и оценка на добри практики

Една от първите стъпки във всеки процес по установяване на добри практики е прилагането на дефиниция за „добра практика“. Затова и в настоящия раздел предлагаме работно определение на понятието, както и критерии за подбор, които са ни послужили в процеса на идентифициране, анализ и оценка на добри практики. Откриването на работещи решения и популяризирането на опита от тяхното приложение подпомага повишаването на общото ниво на постигане на резултати и насърчава процеса на изграждане на капацитет за работа с деца и младежи в риск. В този смисъл, прилагането на ясни дефиниция и критерии би улеснило открояването и възпроизводството на добри практики от страна на ЦОИДУЕМ и в бъдеще.

Липсата на точно, общоприето определение за понятието „добра практика“ предполага употребата му в различни контексти и значения. За целите на настоящата оценка ще обърнем специално внимание на дефиницията на Съвета на Европа в тематичния обхват на ромските въпроси: „Като добра практика се определя нещо, което е изпитано и за което е доказано, че работи по някакъв начин – изцяло или частично, но с поне някакво доказателство за ефективност – и което може да има приложение като практика на всяко ниво на друго място. От това произлизат три възможни нива на добри практики: обещаващи практики, доказани практики и възпроизведени (или най-добри) практики“⁵³.

Както сме посочили и в техническото ни предложение, в рамките на тази оценка под добра практика ще се разбират конкретни ефективни мерки, дейности и инициативи, насочени към подобряване на капацитета на екипите от служители, работещи в младежките центрове и детските градини. В настоящия доклад добрите практики са анализирани и оценени въз основа на шест критерия: иновативност, въздействие, ефективност, възможност за трансфериране, ефикасност, устойчивост.

3.1. Изследване на отделни случаи (case studies)

В техническото ни предложение екипът ни предлага три категории добри практики:

- добро управление;
- предоставяне на качествени услуги на целевите групи (деца и младежи в риск);
- механизми за споделяне на придобитите знания и умения.

За идентифицирането на добрите практики по проект „Изграждане на капацитет“ екипът ни възприе подход на задълбочено проучване на отделни случаи (case studies). По този начин беше възможно извършването на анализ на контекста, спецификите и причините анализиранияте случаи да бъдат успешно прилагани в практиката. В резултат

⁵³ Съвет на Европа, Описателен речник на термини, свързани с ромските въпроси, версия от 18 май 2012 г. (Council of Europe, Descriptive Glossary of terms relating to Roma issues version dated 18 May 2012); документът е достъпен на интернет адрес: <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680088ea b>.

на това бяха изследвани различни параметри, взаимовръзки и бяха формулирани препоръки, които са включени в Раздел III от настоящия доклад.

Набавянето на информация за отделните случаи (case studies) е осъществено чрез кабинетно проучване, анализ на релевантна информация за добри практики от проведените фокус групи, както и интервюта с представители на младежките центрове и детските градини, които са приложили съответните добри практики. Следните източници на информация са разгледани особено детайлно в хода на кабинетното проучване за добрите практики:

- Доклади от мониторингови посещения, извършени от ЦОИДУЕМ;
- Интернет адреси на младежките центрове и детски градини, както и на отделни проекти, финансирани по Програмата (с фокус върху проекти от Компонент 3);
- Документи, насоки и анализи на ROMED/ROMACT.

По време на проведените три фокус групи във Враца, Добрич и Стара Загора с обучени по проекта младежки работници, ромски медиатори и педагогически специалисти, чрез експертна оценка бяха открити мнения на участници, засягащи приложени добри практики. След първоначалното идентифициране на отделните случаи екипът ни проведе кратки интервюта с представители на институциите, които са приложили добрите практики.

Първата добра практика, която ще бъде разгледана по-долу, беше идентифицирана по време на фокус групата във Враца. Тя е приложена от педагогически специалисти в ОДЗ №2 „Слънчице“ в Мездра и представлява механизъм за споделяне на придобитите знания и умения. Добрата практика е описана в следния фиш с цел по-илюстративно представяне на отделните й елементи:

Таблица 15: Добра практика в категория „Механизми за споделяне“

НАИМЕНОВАНИЕ НА ДОБРАТА ПРАКТИКА	СЕЦИИ ПО „КВАЛИФИКАЦИЯ“ – СПОДЕЛЯНЕ НА ПРИДОБИТИ ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ
КРАТКО ОПИСАНИЕ	Добрата практика представлява споделяне на придобити знания и умения от страна на обучените педагози с останалите им колеги в ОДЗ №2 „Слънчице“ в гр. Мездра. По Проект BG06-202 „Заедно можем повече – за подобряване благосъстоянието на децата в риск на територията на община Мездра” в ОДЗ №2 са обучени 3 педагогически специалисти: 1 директор, 1 старши учител и 1 младши учител. След всяко обучение те са предавали наученото на останалата част от екипа си (8 педагогически специалисти). Педагозите наричат сесиите по споделяне на знания „квалификации“.
ЦЕЛ	Добрата практика е в съответствие с една от специфичните цели по проекта по Компонент 2 BG06-202 „Заедно можем повече – за подобряване благосъстоянието на децата в риск на територията на община Мездра” – „допълнително обучение на педагогически специалисти и ромски

	медиатори за работа с деца в неравностойно положение“.
ПРИЛАГАНЕ НА ПРАКТИКА	Сесиите по „квалификация“ са се извършвали чрез споделяне на обучителни материали и записки, както и разиграване на конкретни практически казуси, прилагане на интерактивни игри и др. Прилагането им в ежедневната работа с децата се наблюдава и контролира от директора на детската градина.
НЕОБХОДИМИ РЕСУРСИ ЗА ПРИЛАГАНЕ	За прилагането на добрата практика е необходим преди всичко времеви ресурс – отделяне на 1-2 часа извън работното време на педагозите, за да запознаят останалите си колеги с опита придобит от проведените обучения. За провеждането на сесиите не се изисква особен финансов и технически ресурс.
ОПИСАНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ЕФЕКТИ В РЕЗУЛТАТ ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА ПРАКТИКАТА	Един от основните ефекти е увеличаване на набора от методи за работа с деца в риск, по-активно използване на интерактивни игри и други занимания с децата. Пример за подобни интерактивни игри, приложени от екипа на детската градина, са: „Тайният приятел“, „Познайте моя приятел по описанието“, „Сподели преживяването“ и др. Също така, споделеният между педагозите опит е допринесъл за по-активно сътрудничество с родители и медиатори. Примери за включване на родители в дейностите с децата са: четене на приказки пред децата, както и разказ на влиятелен представител на ромската общност за ромските обичаи и традиции.
РЕЗУЛТАТ	В резултат от добрата практика е повишена квалификацията за работа с деца в неравностойно положение както на педагозите, които са участвали в обученията, така и на педагозите, които не са участвали в тях.
ОРГАНИЗАЦИЯ, ВЪВЕЛА ПРАКТИКАТА И КОНТАКТИ ЗА ВРЪЗКА	Организация: ОДЗ №2 „Слънчице“, гр. Мездра; Адрес: област Враца, община Мездра, град Мездра, ул. „Дунав“ №1 Телефон: 0910/920-74 E-mail: odz2_slanchitse@abv.bg Лице за контакт: Атанаска Христова (директор на ОДЗ №2 „Слънчице“)

Втората добра практика, включена в настоящата оценка, също е идентифицирана по време на фокус групата във Враца и е приложена от Младежки център - Враца. Тя попада в категорията добри практики в областта на доброто управление. По същество практиката представлява механизъм за сътрудничество между две институции – Младежки център - Враца и Регионален инспекторат по образованието (РИО) - Враца, с цел намаляване броя на младежите в риск от отпадане от училище.

Таблица 16: Добра практика в категория „Добро управление“

НАИМЕНОВАНИЕ НА ДОБРАТА ПРАКТИКА	СЪТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ МЛАДЕЖКИ ЦЕНТЪР И РЕГИОНАЛЕН ИНСПЕКТОРАТ ПО ОБРАЗОВАНИЕТО
КРАТКО ОПИСАНИЕ	Обучените младежки работници от Младежки център - Враца по проект „Изграждане на капацитет“ работят съвместно с Регионалния инспекторат по образованието - Враца, който им предоставя списъци с младежи, застрашени от отпадане от училище. Така младежките работници работят индивидуално с младежите, за да предотвратят отпадането им от образователната система.
ЦЕЛ	Добрата практика е в съответствие с три от специфичните цели на проекта по Компонент 1 „За подобряване на благосъстоянието на децата и младежите в риск – изграждане на устойчив модел за интеграция и социално включване в община Враца“: подобряване на условията за равен достъп до образование, засилване на мотивацията за включване на младежи, провеждане на допълнителни занимания с младежи от етническите малцинства.
ПРИЛАГАНЕ НА ПРАКТИКА	След получаване на списъците от РИО младежките работници започват индивидуална работа с конкретните младежи, застрашени от отпадане от училище. Извършваните дейности и занимания са с фокус върху проблемните области за младежите – например, приложен е образователен фокус за младежи останали на поправителни изпити.
НЕОБХОДИМИ РЕСУРСИ ЗА ПРИЛАГАНЕ	За прилагане на практиката най-съществен е техническият ресурс – осигуряване на навременна и ефективна координация с РИО - Враца. Не е необходим значителен финансов, времеви и човешки ресурс за прилагане на добрата практика.
ОПИСАНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ЕФЕКТИ В РЕЗУЛТАТ ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА ПРАКТИКАТА	Постигнат е значителен успех в работата с деца останали на поправителни изпити – след заниманията им с младежките работници всички са преминали изпитите успешно. Също така е намален броят на младежите, застрашени от отпадане от училище. Даден е пример с работа с група младежи от гр. Козлодуй, като след съвместните занимания е останал само 1 младеж, застрашен от отпадане от училище.
РЕЗУЛТАТ	В резултат от сътрудничеството между Младежки център - Враца и РИО - Враца са постигнати съществени постижения в предизвикването на промени сред целевата група. Благодарение на съдействието на РИО - Враца, младежките работници са имали възможност да приложат на практика придобитите умения и техники за задържане на децата в училище.

ОРГАНИЗАЦИЯ, ВЪВЕЛА ПРАКТИКАТА И КОНТАКТИ ЗА ВРЪЗКА	Организация: Младежки център - Враца; Адрес: Община Враца, п. к. 3000, гр. Враца, ул. „Стефанаки Савов“ №6 Телефон: 092/ 624 788 E-mail: preschool_edu_vr@abv.bg Лице за контакт: Калина Дуранкева (ръководител на проекта)
--	---

Третата добра практика е идентифицирана по време на фокус групата, проведена в гр. Стара Загора и е приложена от Международен младежки център (ММЦ) - Стара Загора. Тя попада в категорията „предоставяне на качествени услуги на целевите групи“. Добрата практика представлява провеждането на „Младежка академия“ – обучителни курсове за младежи на възраст между 15 и 29 години с цел формиране на практически умения за активно гражданско поведение, кандидатстване за работа и други. Необходимо е да се отбележи, че това е инициатива, стартирала по време на изпълнението на проекта по Компонент 1 BG06-101 „Международен младежки център за работа с деца и младежи в риск в град Стара Загора“. Въпреки това инициативата е продължила и по време на изпълнението на проекта по Компонент 3 „Изграждане на капацитет“ и изпълнението на дейностите по нея отразява пряко уменията, усвоени от младежките работници и медиаторите по време на проведените обучения.

Таблица 17: Добра практика в категория „Качествени услуги за целевите групи“

НАИМЕНОВАНИЕ НА ДОБРАТА ПРАКТИКА	„МЛАДЕЖКА АКАДЕМИЯ“
КРАТКО ОПИСАНИЕ	„Младежка академия“ е инициатива, която включва обучителни курсове за младежи в среден курс на обучение и младежи, отпаднали от системата на образование (на възраст между 15 и 29 години) в рамките на 10 тематични модула.
ЦЕЛ	Целите на инициативата включват: полагане на основи за гражданско образование, финансова грамотност, социална и професионална грамотност на младежите.
ПРИЛАГАНЕ НА ПРАКТИКА	Всеки от екипа на ММЦ - Стара Загора е водил по 1 или два обучителни модула. Десетте обучителни модула са били насочени към формиране на умения за добро представяне при кандидатстване за работа, писане на мотивационно писмо, както и умение за екипна работа. На младежите е дадена информация как функционират отделни институции и административни структури, както и как могат да кандидатстват и участват по различни проекти и програми.
НЕОБХОДИМИ РЕСУРСИ ЗА ПРИЛАГАНЕ	За инициативата са необходими най-вече значителни човешки (експертни) и организационни ресурси.
ОПИСАНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ЕФЕКТИ В	Преките ефекти от прилагането на добрата практика са подобряването на уменията на младежите за гражданско

РЕЗУЛТАТ ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА ПРАКТИКАТА	участие, както и повишаването на тяхната финансова, социална и професионална грамотност.
РЕЗУЛТАТ	Според информация от ЦОИДУЕМ ⁵⁴ 105 младежи са получили сертификати след провеждането на „Младежка академия“.
ОРГАНИЗАЦИЯ, ВЪВЕЛА ПРАКТИКАТА И КОНТАКТИ ЗА ВРЪЗКА	Организация: Международен младежки център – Стара Загора; Адрес: гр. Стара Загора, бул. „Цар Симеон Велики“ № 55 Телефон: 0884 686023 E-mail: mmcrdmr@abv.bg Лице за контакт: Пенка Чавдарова (координатор на проекта)

3.2. Анализ и оценка на добрите практики

В изброените по-горе добри практики от дейността на обучените педагогически специалисти, младежки работници и ромски медиатори, понятието „добра практика“ се отнася не до цялостните проекти, а до отделни дейности и инициативи в рамките на даден проект. Това са дейности, които представляват иновативни и ефективни решения за засилване на положителните ефекти от проведените обучения. В известен смисъл, те носят добавена стойност към резултатите, постигнати вследствие на изградения капацитет за работа с деца и младежи в риск. Тези добри практики биха могли да бъдат възпроизвеждани като част от други проекти, при различни условия.

В представената по-долу таблица е обобщен предложението от нас модел за идентифициране на добри практики, включващ шест критерия за подбор. В анализа и оценката на добрите практики нашият екип се основава на и надгражда натрупания си опит в областта на изследването на добри практики в областта на административното управление, а също така черпи идеи и от други съществуващи изследвания на добри практики.

Таблица 18: Критерии за идентифициране на добри практики

КРИТЕРИЙ	ХАРАКТЕРИСТИКА
Въздействие	➤ Дейностите по проекта, открити като добра практика, трябва да притежават ясна логическа връзка с постигнатите резултати и да разполагат с недвусмислен потенциал да окажат ефект върху крайните цели. Наред с това, въздействието се отнася и до наличието на дългосрочни ефекти от проектните действия върху целевата група.
Ефективност	➤ За да бъде ефективна една практика, тя следва да постига целите, с които е въведена. В този смисъл, квалифицирането на една практика като добра предполага, че действителните резултати от

⁵⁴ ЦОИДУЕМ, Доклад от мониторингово посещение в Международен младежки център-Стара Загора, 17.12.2015 г.

	предприетите мерки или действия за подобряване на управлението и качеството на предлаганите услуги отговарят в значителна или в пълна степен на планираните.
Ефикасност	➤ Позитивният ефект от прилагането на практиката следва да надхвърля разходите за нейното въвеждане и прилагане. Те се изразяват основно във финансови, човешки и технически ресурси.
Иновативност	➤ Добрата практика следва да включва нестандартен подход в преодоляването на проблем, оптимизирайки по този начин използването на наличните ресурси и подобрявайки постигнатите резултати.
Възможност за трансфериране	➤ Добрата практика следва да е ясно структурирана и документирана, и да може лесно да бъде повторена и адаптирана спрямо спецификата на други бенефициенти и в друг контекст.
Устойчивост	➤ Добрата практика предполага създаването на условия за трайно въздействие върху целевите групи, към които е насочена. Част от практиките могат да имат силен начален ефект върху адресирания проблем, но да позволяват бърза „адаптация” на засегнатите страни в заобикалянето им. Ето защо изследваните практики са анализирани в аспекта на устойчивостта им за въздействие във времето.

В таблицата по-долу са представени идентифицираните добри практики в рамките на проекта „Изграждане на капацитет“ и съответствието им с набора от критерии, описан по-горе. За всяка добра практика е разгледано съответствието с два от критериите. Колекцията от добри практики може да служи на Възложителя като инструмент за обмяна на опит при разработването и изпълнението на бъдещи проектни дейности, при справянето с често срещани трудности и при възпроизводството на работещи иновативни решения.

Таблица 19: Съответствие на добрите практики с набора от критерии

Добра практика	Критерий	Коментари и изводи
Сесии по квалификация – споделяне на придобити знания и умения (ОДЗ №2 „Слънчице“, гр. Мездра)	Възможност за трансфериране	Добрата практика е надлежно документирана от персонала на детската градина, което позволява възпроизвеждането ѝ в сходен контекст. Налични са архиви с обучителните материали, разпространени от педагогическите специалисти сред колегите им, които не са посетили обученията. Също така са налични протоколи за изпълнението на сесиите по квалификация и за провеждането на съвместни дейности с родители и ромски медиатори. Този архив от документи би послужил при трансфериране на добрата практика в други институции при изпълнението на сходни проекти.
	Устойчивост	Сесиите по квалификация осигуряват не само положителен начален ефект (непосредствено след проведените обучения по проект „Изграждане на капацитет“), но и трайно въздействие върху децата, посещаващи детската градина. Добрата практика гарантира запазване на усвоените знания и умения във времето дори и в случай на напускане или пенсиониране на някой от обучените педагогически специалисти.
Сътрудничество между младежки център и Регионален инспекторат по образованието (Младежки център - Враца)	Въздействие	В резултат на сътрудничеството между двете институции се гарантира дългосрочен ефект от проектните действия върху целевата група младежи. Чрез сътрудничеството с РИО - Враца се разширява и обхватът на въздействието – списъците включват младежи в риск от отпадане от училище от цялата община, а не само от гр. Враца (даден е пример за успешни занимания с младежи в гр. Козлодуй).
	Ефикасност	Осигурена е ефикасност на добрата практика, тъй като е открит начин за увеличаване на обхвата на въздействие – целевата група включва младежи от цялата община, без да се увеличават разходите за прилагане на практиката. Не са необходими съществени допълнителни финансови ресурси и човешки ресурси, а най-вече технически ресурси за осъществяване на координацията между двете институции.

Младежка академия (Международен младежки център Стара Загора)	Ефективност	Добрата практика гарантира постигането на заложените цели - гражданско образование, финансова грамотност, социална и професионална грамотност на младежите, тъй като обучителните модули са строго фокусирани върху съответните теми. Също така, преките обучения на младежи позволяват практическо приложение на уменията, усвоени от младежките работници по време на проекта „Изграждане на капацитет“.
	Иновативност	Инициативата представлява новаторски и нестандартен подход за ограмотяване на младежи от целевата група между 15 и 29 години. Останалите три младежки центъра, включени в проекта „Изграждане на капацитет“, не предлагат обучителни курсове в същия формат. Въпреки това добрата практика има значителен потенциал за трансфериране.

Оценката на идентифицираните добри практики има за цел да анализира и изпълнението на **качествения индикатор „Обмен на добри практики“**. Целта на индикатора е: трансфериране и/или въвеждане на иновативни практики на организационно, местно, регионално, национално и европейско ниво. Разгледаните в таблицата по-горе три добри практики представляват мерки и дейности с иновативни елементи, приложени на различни нива. Сесиите по квалификация и споделяне на знания сред педагогическите специалисти в ОДЗ №2 гр. Мездра са добра практика изпълнена на организационно ниво. Сътрудничеството между Младежки център - Враца и РИО - Враца, както и провеждането на „Младежка академия“ от Международен младежки център - Стара Загора, са добри практики с отзвук на местно и регионално ниво.

Обменът на добри практики на европейско ниво е извършен преди всичко в рамките на Дейност 7 от проекта „Работно посещение в Страсбург“, както е посочено в Анализа на изпълнението на индикаторите заложи по проекта⁵⁵. Също така, представители на обучените лица са присъствали на работно посещение в Съвета на Европа на организирана специална информационна програма за обмен на опит.

В Раздел III „Заклучения и препоръки“ от настоящия доклад са включени основните **изводи** от изследването на отделните случаи, приложените добри практики и научените уроци при изпълнението на проекта по места. Там са изведени и **препоръки** с цел мултиплициране на полезните ефекти от добрите практики в бъдеще.

⁵⁵ Анализ на изпълнението на индикаторите заложи по проект „Изграждане на капацитет“ по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, изпълняван от ЦОИДУЕМ, стр. 20.

1. Заключение въз основа на резултатите от изпълнението на качествените индикатори, идентифицираните добри практики и от оценката на въздействието от проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“

⇒ **Заключения във връзка с изпълнение на качествените индикатори. Младежки центрове (осведоменост)**

1.1.1. Данните от анкетното проучване показват, че **49.1% от анкетираните лица знаят и са чували за съществуването на младежки центрове по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“**. Това е много добър атестат за дейността на младежките центрове, предвид това, че **1) тези центрове имат сравнително кратка институционална история и 2) анкетното проучване е проведено сред семейства от ромските квартали в четирите областни града, а не непосредствено около местонахождението на самите центрове**. Данните показват също така, че **по-младите хора и по-високо образованите в по-голяма степен са надлежно информирани** и знаят, че младежките центрове са подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Освен това **25.7% от анкетираните лица съобщават, че са взели участие в дейности, организирани от младежките центрове**.

1.1.2. Резултатите от проучването показват, че **27.5% от анкетираните лица са общували ромски медиатори**, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Този дял изглежда не особено висок, но трябва да се интерпретира в контекста на спецификата на проучването, а именно че то се провежда сред малцинствените групи в четири големи и средно големи градове и в този смисъл, установеният процент е едно добро начало. Установява се, че образователният статус на лицата оказва статистически значимо влияние върху общуването с ромски медиатори. Като цяло **с нарастването на образователния статус нарастват и относителните дялове на лицата, общували с ромски медиатори**, работещи в младежките центрове.

1.1.3. **Малко по-малък дял (23.6%) от анкетираните лица са общували с младежки работници**, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“. Данните показват, че с младежки работници от младежките центрове са общували **по-скоро по-младите хора, отколкото по-възрастните**.

1.1.4. Според проучването, **51.1% от анкетираните лица са на мнение, че младежките работници имат умения и компетенции, необходими за реализирането на дейностите и услугите, предоставяни от младежките центрове**. Най-високо се оценяват качествата и компетенциите на младежките работници от Враца - 72.7%, следват Добрич с 50.0%, Пловдив - 45.5% и Стара Загора - 41.9%.

- 1.1.5. Проучването показва, че според анкетираните лица **достъпът до информация за дейността на младежките центрове е по-скоро труден, отколкото лесен.**
- 1.1.6. Резултатите от анкетното проучване показват и положително въздействие на дейностите и услугите на младежките центрове, младежките работници и ромските медиатори върху младежи от ромски произход и от други етнически малцинства. Според **19,8% от респондентите, младежите са до голяма степен по-активни като граждани, а 50.0% до известна степен от ромските семейства вярват, че в резултат от включването в дейности на младежките центрове младежите са станали по-активни като граждани.** Всеки четвърти от ромските семейства (25.5%) е убеден до голяма степен, че **младежите посещават училище с по-голямо желание, а 44.3% вярват до известна степен, че в резултат от дейността на младежките центрове младежите от техните семейства са променили в позитивна посока своето отношение към училището и посещават учебните занимания по-редовно и с по-голямо желание.**
- 1.1.7. Ромските семейства оценяват също така, че в резултат от функционирането на младежките центрове **младежите са се променили по начин, който им гарантира по-добър старт в живота и по-добро бъдеще като граждани.** В резултат от дейността на младежките центрове, ромските медиатори и младежките работници в тях, 7,5% от ромските семейства са до голяма степен **по-спокойни за бъдещето на своите деца;** за 32,1 от респондентите това е така до известна степен. Част от ромските семейства са по-убедени, че децата им **ще продължат своето образование** (съответно 9,4% до голяма степен и 28,3% до известна степен), че децата им ще намерят **добра работа** (съответно 8,7% до голяма степен и 16,5% до известна степен) и че е важно децата им **да посещават и да завършат училище** (съответно 19,4% до голяма степен и 33,0% до известна степен)
- 1.1.8. **83.5% от анкетираните лица изразяват готовност да споделят и препоръчат на свои близки и познати работата на младежките центрове,** с аргумента, че в тези центрове работи обучен персонал с компетенции и умения за работа с младежи в риск.

⇒ **Заклучения във връзка с изпълнение на качествените индикатори. Детски градини (осведоменост)**

- 1.2.1. Анкетното проучване показва **висока степен на осведоменост (61.4%) сред ромското население и сред други малцинства за съществуването на детски градини, подкрепени от Програма BG06 „Децата и младежи в риск“.** Анализът показва, че в сравнение с мъжете жените са почти два пъти повече информирани и знаят за съществуващите на територията на тяхната община детски градини, подкрепени по Програмата. **Възрастта като личностна характеристика също влияе върху степента на осведоменост, като зависимостта е следната: по-младите са в по-голяма степен осведомени и знаят**

за съществуването на такива детски градини. Образователният статус също играе значимо влияние върху степента на информираност за детските градини, подкрепени по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, като зависимостта е правопрпорционална: **с нарастването на образователния статус нарастват относителните дялове на лицата, които са осведомени за съществуването на тези детски градини.**

- 1.2.2. Данните от проучването показват, че **36.5% от изследваните лица са запознати с дейността на ромските медиатори**, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ и работещи на територията на тяхната община. Тези оценки варират съществено в различните населени места. Крос-анализът показва, че най-добре се познава дейността на ромските медиатори в гр. Смядово (67%), в с. Риш, Смядово (50%), в с. Китанчево, Исперих (50.0%), в с. Самуилово, Сливен (50.0%), в с. Чешнегирево, Садово (50.0%), в гр. Исперих (48%). Най-слабо дейността на ромските медиатори се познава в с. Дисевица, Плевен (10%), както и в гр. Мездра (18%) и с. Веселиново, Смядово (18%). От своя страна, 78.9% от лицата, информирани за дейността на ромските медиатори, са общували с тях.
- 1.2.3. В допълнение, проучването показва, че **41.1% от изследваните лица са общували с педагогически специалисти, обучени по проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“**. Получените оценки показват, че местните общности в селищата, в които работят проектите по Програмата имат изключително високо мнение за качествата и компетенциите на обучените педагози от детските градини. Свидетелството за това е фактът, че **66.8% от изследваните лица считат, че педагогическите специалисти притежават уменията и компетенциите за работа с деца от различен етнически произход.**
- 1.2.4. Като цяло, 13.6% от изследваните лица оценяват достъпа до информация като "лесен", 27.2% - като "сравнително лесен", 23.8% - като "сравнително труден" и 35.4% - като "труден". Прави впечатление, че общо 40.8% от респондентите са оценили достъпа до информация като лесен или сравнително лесен, което подсказва, че по отношение популяризирането на дейностите и услугите, предоставяни от детските градини по Програмата трябва тепърва да се работи.
- 1.2.5. Получените данни от проучването също така сочат, че е поставено много добро начало: 30.7% от респондентите са убедени до голяма степен, а 43.4% - до известна степен, че **сега децата посещават детските градини с по-голямо желание**. 26.8% до голяма степен, а 44.9% до известна степен са на мнение, че в резултат от работата на детските градини, ромските медиатори и педагогическите специалисти, подкрепени от Програма BG06 „Деца и младежи в риск“, децата от ромски или друг етнически произход са развили своята любознателност. 25.9% до голяма степен е 46.8% до известна степен са убедени, че сега децата участват по-активно в дейностите на детската градина. **В този контекст звучи напълно логично, че 85.4% от изследваните лица биха препоръчали на свои близки и познати детската градина**, като се има предвид, че персоналът в нея има компетенции и умения за работа с деца от ромски или друг етнически произход.

⇒ **Заключения относно оценката на въздействието от обученията на младежките работници**

- 1.3.1. Като цяло, младежките работници демонстрират **висока степен на удовлетвореност** от проведените обучения. Това заключение се базира на получените отговори на серия от въпроси в рамките на **онлайн въпросника** сред младежките работници, както и на натрупаната по време на **фокус групите** информация.
- 1.3.2. Близко 3/4 от обучените младежки работници са **напълно (22,7%) или до голяма степен (50%) удовлетворени** от организацията по провеждане на обученията. В същото време делът на младежките работници, които са **по-скоро недовлетворени** от организацията по провеждане на обученията, е също толкова голям, колкото и този на **напълно удовлетворените (22,7%)**. Впечатление прави, че нито един от респондентите не е дал категоричен отрицателен отговор на въпроса („напълно недовлетворен/а“). **Фокус групите потвърдиха** доминиращата положителна нагласа по отношение на организацията на обученията и очертаха консенсус около твърдението, че от ЦОИДУЕМ са се справили добре с организацията на обученията.
- 1.3.3. Над 3/4 от младежките работници (77,3%) считат, че темите на обучение са били до голяма степен **в съответствие с техните нужди**, а допълнителни 18,2% са в пълна степен удовлетворени от тематичната им ориентираност. В рамките на проведените фокус групи беше изказано мнението, че обученията са били изключително полезни, тъй като са дали необходимия комплекс от знания и умения за успешно изпълнение на задълженията.
- 1.3.4. Младежките работници поставят **висока оценка** и на предоставените по време на обученията **лекционни материали**. Цели 90,9% считат материалите за напълно или до голяма степен **полезни**. По време на фокус групите също беше отчетена обща удовлетвореност по отношение на полезността на лекционните материали. Беше изказано **очакване, че скоро ще бъдат предоставени и ръководствата и наръчниците** на Съвета на Европа.
- 1.3.5. В рамките на проведените фокус групи представителите на младежките работници постигнаха консенсус около мнението, че е било възможно **обученията да са дори по-полезни**, ако са се състояли в началото на проекта.
- 1.3.6. Младежките работници и от трите фокус групи споделиха, че са **очаквали сертификатите да дават по-ясна представа** за покритите по време на обученията теми. Фактът, че сертификатът е и на английски език, и на български език, се отчита като предимство от младежките работници.
- 1.3.7. 72,7% считат, че е настъпила **съществена промяна в нивото на техните знания**, а 59,1% намират, че съществена промяна е настъпила и в нивото на **техните умения**. В рамките на фокус групите също се очерта **консенсус** около мнението, че обученията са били от **съществена полза** за повишаването на нивото на техните знания и умения.

- 1.3.8. Обученията са изяснили ролята на младежките работници и възможностите за съвместно действие с другите целеви групи по проекта и в частност ромските медиатори.
- 1.3.9. Младежките работници отчитат **най-силен положителен ефект** от обученията по отношение на **техниките за стимулиране на интереса и мотивацията** на целевите групи, с които работят, както и във връзка с различните **техники за включване на младежи в риск към форми на формално или неформално образование**. Сравнително по-ниски оценки се дават за ефекта от обученията върху уменията за развитие на способностите на младежите в риск да вземат решения, както и върху уменията за използване на електронни платформи/инструменти за обучение на младежи в риск.
- 1.3.10. Младежките работници намират, че са **повишили своите знания и умения** за работа в **мултикултурна среда**, като 40,9% са категорични в положителната си оценка, а 59,1% дават положителна, но по-умерена оценка („по-скоро да“).
- 1.3.11. Близко 82% от целевата група потвърждават, че **използват придобитите в рамките на обученията знания и умения ежедневно** в своята работа, а други 18,2% правят това поне веднъж седмично. В случаите, когато даден метод или подход **не е директно приложим** към социалния контекст, в който работят, младежките работници се стремят да го **адаптират**, така че да отговаря на условията на средата.
- 1.3.12. Младежките работници са единодушни, че в резултат на обученията: (1) са **подобрили своите знания и умения** (вж. по-горе), а оттам и (2) са **успели да усъвършенстват услугите**, които предоставят.
- 1.3.13. Като цяло, младежките работници са на мнението, че дейността на младежките центрове е оказала **благоприятно въздействие върху младежите в риск**, особено по отношение на социалното им включване, поставянето на по-високи цели и желанието им да се развиват, и в по-малка степен във връзка с желанието им да посещават учебни занятия и с резултатите им в училище. На **фокус групите не беше потвърдено заключението**, че младежите в риск нямат по-голямо желание да посещават учебни занятия и да постигат по-високи резултати, като дори беше изтъкнато, че има сериозни постижения в тази насока.
- 1.3.14. Качествен индикатор 1: „*Придобиване на знания и умения от младежите за работа в младежките центрове*“. Предвид **ясно изразената положителна оценка за промяната в нивото на знанията и уменията** на младежките работници, отчетена в резултатите от онлайн проучването и потвърдена по време на груповите дискусии, може да се заключи, че индикаторът е **постигнат**.

⇒ **Заключенията относно оценката на въздействието от обученията на ромските медиатори**

- 1.4.1. Данните от онлайн проучването показват висока степен на удовлетвореност от организацията по провеждане на обученията по проект „Изграждане на капацитет“ като **близко 90% от обучените ромски медиатори са напълно или до**

голяма степен удовлетворени, като нито един респондент не е посочил отрицателен отговор. В допълнение, по време на проведените фокус групи, всички представители на целевата група споделиха, че са много доволни от нивото на обучителите и продължителността на обученията. Въпреки това, отделни участници изразиха мнение, че са имали трудности с признаването на транспортни разходи, както и че не са били доволни от качеството на предоставената им храна и обслужване. Също така бяха изразени мнения, че първото обучение не е било организирано своевременно.т.е. още с постъпването на работа, поради което в началото са срещани трудности при изпълнение на служебните ангажименти. Дългото забавяне при превода и предоставянето на основни ръководства и наръчници на Съвета на Европа също е отбелязано като слабост.

- 1.4.2. Данните от онлайн проучването показват също така **висока степен на удовлетвореност сред ромските медиатори от включените теми в обученията, като 47% смятат, че включените теми напълно отговарят на техните нужди, докато останалите 53% считат, че те отговарят в голяма степен.**
- 1.4.3. **Позитивни промени в нивото на знанията и уменията са настъпили сред всички** обучени ромски медиатори, което е отчетлив индикатор за висок успех на обученията.
- 1.4.4. Най-осезаема промяна се констатира сред следните три ключови компетенции- **подобри умения за ефективна комуникация и изграждане на доверие с ромските родители (63%), повишаване на знания относно фактори за идентифициране на деца в риск (58%) и повишаване на знанията относно Европейския етичен кодекс за медиатори (58%).** Въпреки това ромските медиатори смятат, че издадените сертификати не са достатъчно информативни, липсва им печат и ключова информация относно проведените обучения.
- 1.4.5. Преобладаваща част от ромските медиатори (58%) са напълно съгласни, че са повишили **своите знания и умения за работа в мултикултурна среда**, докато останалите 42% заявяват, че по-скоро са ги повишили.
- 1.4.6. Като основни **ползи и настъпили промени** в резултат от проведените обучения, ромските медиатори посочват на 1-во място получената възможност за обмяна на опит и добри практики с професионалисти от други държави (74%), следвана от подобряване на уменията за работа с деца, младежи и родители от малцинствени групи (53%) и прилагането на нови добри практики и методи в своята работа (47%). Нито един респондент не е посочил отговор „няма настъпила конкретна полза“.
- 1.4.7. 68% от ромските медиатори **прилагат всеки ден** в своята работа наученото по време на обученията, което също представлява важен индикатор за полезността на обученията.
- 1.4.8. **58% от анкетиранияте ромски медиатори отчитат трудната социална и работна среда като основна причина за неприлагане на практиката на**

придобитите нови знания и умения. 26% смятат, че няма причини за неприлагане на наученото на практика

1.4.9. Цели **95%** от анкетираните посочват, че подобрените им знания и умения им помагат да предоставят по-качествени услуги на лица от рискови групи (деца, младежи и родители).

1.4.10. Според ромските медиатори трите най-видими и значими ефекта от подобреното качество на услугите, които предоставят на ромски деца и младежи са както следва: **ромски деца и младежи се включват по-често в организирани социални дейности (42%), имат повече желание да посещават учебните заведения (32%), ромските деца се интегрират по-добре в обществото (26%)**. Най-ниски категорични позитивни стойности се констатира при твърдението „ромските деца/младежи се справят по-добре с учебния процес“ (16%).

1.4.11. По време на фокус групите се установи също така, че с течение на времето се е променило отношението на родителите и педагозите към ромските медиатори, тъй като те са осъзнали **тяхната роля и добавената стойност от работата им**.

1.4.12. Участието на ромски медиатори в две съвместни обучения, веднъж с младежки работници и друг път с педагогически специалисти, е спомогнало за по-доброто **разбиране и взаимодействие с тези групи**.

1.4.13. Педагогическите специалисти и младежките работници, участвали на фокус групите, оценяват високо включването на ромски медиатори в проекта и споделят, че са **доволни от съвместното сътрудничество и постигнатите резултати**. Според тях е важно да се намерят начини ромските медиатори да продължат своята работа, тъй като вече е изградено ниво на доверие между тях, забелязва се промяна в отношението на родителите и е важно постигнатите резултати да бъдат надградени.

⇒ **Заключения относно оценката на въздействието от обученията на педагогическите специалисти**

1.4.14. Данните от проучването показват **висока степен на удовлетвореност сред педагогическите специалисти от темите, които са били включени в 5-те обучителни модула**. Преобладаващата част (60.3%) от обучените педагози определят включените в обученията модули като до голяма степен отговарящи на реалните им потребности и като фактор за по-ефективно справяне с преките им служебни задължения. **Позитивни промени в нивото на знанията** за работа с деца и младежи с риск са настъпили в цели **91.4% от обучените педагози**, което е отчетлив индикатор за висок успех на обученията: 39.9% от педагозите отчитат за себе си съществени промени в техните знания, а 51.4% оценяват настъпилите промени като средни.

1.4.15. Събраните оценки при анкетното проучване сочат, че **общо 91.8%** от обучените педагози са на мнение, **че целите на обученията са били постигнати - 35.1%**

считат, че целите са напълно постигнати, а 56.7% са на мнение, че целите са до голяма степен постигнати.

- 1.4.16. Ефектите и конкретните ползи са основание да се направи обобщаваща констатация, че проведените обучения сред педагогическите специалисти от детските градини по проект "Изграждане на капацитет" по Програма BG06 „Деца и младежи в риск“ са проведени **при отлична организация, при много добро структуриране на темите на обученията. Отчетени са реалните потребности на обучаваните педагози, подобреният учебен материал е поднесен адекватно и на подходящо ниво.** Обученията са проведени с висока степен на практическа насоченост, което значително е повишило тяхната ефективност и полезност. В резултат от високо качество на проведените обучения педагогическите специалисти от детските градини в **значителна степен са повишили нивото на техните знания и умения за работа с деца в риск и с техните родители.**
- 1.4.17. В резултат от обучението педагозите са усвоили знания и умения, които във висока степен подобряват ежедневната им работа с децата в риск. Всеки втори от обучените педагози прилага всеки ден в своята работа наученото при обученията. Това е изключително добър атестат за проведените обучения и индикира високо ниво на ефективност и успешност на обученията сред педагогическите специалисти от детските градини.
- 1.4.18. В допълнение следва да се каже, че оценките на обучените педагогически специалисти сочат, че преобладаваща част от тях (67.8%) са повишили **знанията си за културните и социални различия на основните малцинствени групи, както и техните специфични нужди.** Този аспект в професионалните познания на педагозите е изключително важен за успешната работа с деца в риск, а също и с техните родители. Данните от анкетното проучване показват и **високо ниво на позитивна промяна (61.5%) в уменията на обучените педагози за прилагането на позитивен подход към деца от малцинствени групи.** В резултат от обученията са повишени знанията на **42.5% (категорично "да") и 51.7% ("по-скоро да")** от обучените педагози относно различните форми за създаване на мултикултурни групи деца, които да им помагат по-лесно да разбират особеностите на всеки етнос, език и култура.
- 1.4.19. Друг важен показател за ефективността на проведените обучения е степента, в която обучените педагогически специалисти са подобрили своите умения за работа в мултикултурна среда. От проучването става ясно, че видима и категорична позитивна промяна в нивото на този тип умения е настъпила при 52.6% от обучените педагози. Други 42.2% от педагозите са малко по-скромни в своите оценки, но все пак са на мнение, че в резултат от проведените обучения са подобрили уменията си за работа в мултикултурна среда.
- 1.4.20. Данните показват още, че **77.2% от педагозите, взели участие в работното посещение в Страсбург, са категорични, че това посещение е било с изключително висок ефект, като е дало възможност за запознаване с добри практики за работа с деца в риск и с техните родители.**

- 1.4.21. В обобщение, може да се направи общата констатация, че преобладаващата част от обучените педагози **оценяват изключително високо проведените обучения и намират значими конкретни ползи за себе си**. Ползите са много на брой и в обобщен вид се изразяват в **повишаването на техните специфични знания и подобряване на уменията им за работа с деца в риск**.
- 1.4.22. Освен това, получените оценки показват, че **в резултат от проведените обучения качеството на услугите, предоставяни от педагозите, се е повишило, което от своя страна е довело до три видими и значими ефекта: над 95% от респондентите смятат, че децата по-редовно посещават детската градина; децата посещават детската градина с по-голямо желание; и децата са развили своята активност и любознателност**. Освен преките позитивни ефекти върху децата, с които обучените педагози работят, **проучването установи също така и настъпили позитивни промени в оценките на ромските семейства за ролята на детските градини и значимостта на включването на ромските деца в образователния процес**. Родителите на децата сега са по-убедени, че е необходимо децата им да посещават редовно детска градина, по-съпричастни са към образованието на децата си и са по-мотивирани децата им да продължат образованието си в училище.
- 1.4.23. Казано в обобщен вид, проучването сред педагогическите специалисти установи **значими позитивни промени в мисленето и нагласите на ромските семейства и техните деца по отношение посещаването на детските градини и участието в образователния процес**. Определено сред педагозите от десетте общини преобладава мнението, че в резултат от проведените обучения качеството на предоставяните услуги се е повишило и това и довело до позитивни промени в цялостното отношение на ромските семейства към посещаването на детски градини и свързването на бъдещето на техните деца с получаването на добро образование, началото на което се поставя в детските градини. **74.1% от обучените педагогически специалисти са убедени, че родители на деца в детска градина биха препоръчали на свои близки/приятели или познати детската градина поради факта, че персоналът там е специално обучен да работи с деца в риск**.

⇒ **Заклучения относно идентифицирането и оценката на добрите практики**

- 1.6.1. **Сътрудничеството между младежки центрове и регионални инспекторати по образованието** е доказано успешна практика за намаляване на броя младежи в риск от отпадане от училище. Особено ползотворно е обособяването на **младежки работници и медиатори с образователен фокус**, които провеждат занимания с младежи с нисък успех или младежи, на които им предстои явяване на поправителни изпити.
- 1.6.2. **Споделянето на усвоените знания и умения** сред обучените педагози, младежки работници и медиатори осигурява не само положителен начален ефект

(непосредствено след проведените обучения), но и трайно въздействие върху целевите групи. Тази добра практика гарантира запазване на усвоените знания и умения във времето дори и в случай на напускане или пенсиониране на някой от обучените специалисти.

- 1.6.3. Провеждането на **обучителни курсове за гражданско образование, финансова, социална и професионална грамотност** сред младежите в един от младежките центрове, обхванати в проекта „Изграждане на капацитет“, е изключително полезна инициатива с практическа насоченост. Тази инициатива е с добавена стойност както за младежките работници, които могат да приложат на практика усвоените знания и умения по проект „Изграждане на капацитет“, така и за целевата група младежи, които получават ценни съвети за **професионално ориентиране**.

2. Препоръки въз основа на резултатите от изпълнението на качествените индикатори, идентифицираните добри практики и от оценката на въздействието от проект „Изграждане на капацитет“ по програма BG06 „Деца и младежи в риск“

⇒ **Препоръки въз основа на анализа на изпълнението на качествените индикатори. Младежки центрове (осведоменост)**

- 2.1.1. Препоръчително е при разработването и изпълнението на сходни инициативи **да се взимат под внимание установените различия в оценките на потенциалните реципиенти от целевите групи** (представители на ромската общност), а именно това, че хората с по-високо образование и по-младите са по-възприемчиви към информация за институции от типа на младежките центрове, но също така трябва да се мисли как да се **намери общ език с родителите на младежите и дори с по-възрастните генерации**, защото в малцинствата в редица отношения са в сила типични кланови закони, според които думата на старшите поколения е "закон" и всички се съобразяват с нея.
- 2.1.2. Препоръчително е да се **предприемат инициативи, насочени към убеждаване на ромската общност, че ползите от образованието на децата са пряко свързани с шансовете за намиране на по-добра и по-високо платена работа, и като цяло – за постигане на значимите цели в живота**;
- 2.1.3. Високият дял на респондентите, готови да препоръчат младежки център е изключително добра атестация за работата на четирите младежки центъра и показва, че **доброто начало е посяло своите първи позитивни семена, но за да бъдат постигнати още по-видими резултати, е препоръчително работата на младежките центрове да се подкрепя и да се осигури устойчивост в тяхното функциониране**.

⇒ **Препоръки въз основа на анализа на изпълнението на качествените индикатори. Детски градини (осведоменост)**

2.2.1. Препоръчително е да се разгледа възможността за **провеждане на обучения на родители от малцинствата** с оглед повишаване на тяхната обща култура и изграждането в тях на нагласи за стимулиране на децата им за посещаване на детски градини и училища. В случай че се възприеме предложението, препоръчително е дейностите да се насочат към по-младите и по-високо образовани жени от съответните малцинства.

2.2.2. Препоръчително е при проектиране на дейности за **обучение на представители на етническите малцинства** и за тяхното приобщаване към обучителни и информационно-разяснителни инициативи да **се има предвид пола и образованието на участниците (по-високо образовани жени)**, когато същите не противоречат на националното антидискриминационно законодателство, и дотолкова, доколкото същите оказват влияние върху осведомеността на лицата за ролята на ромските медиатори.

2.2.3. Препоръчително е, когато се прави **дизайн на информационно-разяснителни дейности** за популяризиране на дейностите и услугите на детските градини, да се **използват по-достъпни и лесни за разбиране начини за представяне на информацията**, тъй като във вида, използвана за популяризиране на проект „Изграждане на капацитет“, тя се е оказала затрудняваща за лицата с начално и основно образование, които обаче са основни характеристики на голяма част от малцинствата.

⇒ **Препоръки въз основа на анализа и оценката на въздействието от обучението на младежките работници**

2.3.1. Препоръчително е обученията за младежките работници да **се провеждат възможно най-скоро след тяхното назначаване**, за да имат възможност да навлязат по-бързо в същността на дейността си.

2.3.2. Препоръчително е издаваните в края на обученията **сертификати да са по-информативни** по отношение на преминатите теми на обучение, за да представят по-точно и обективно сферите на компетенция, които са били засегнати.

2.3.3. Препоръчително е **всички обучителни материали, наръчници и ръководства**, заедно с техните преводи, да **се предоставят на младежките центрове** във възможно най-кратки срокове, тъй като са необходими за ежедневната работа на младежките работници.

2.3.4. Препоръчително е да се организират **периодични срещи/посещения на място между младежките центрове**, за да се обменя опит по отношение на прилагането и адаптирането на техники и методи за работа с младежи в риск, както и да се споделя опит във връзка с успеха/неуспеха на приложени инициативи.

- 2.3.5. Препоръчително е да се насърчава **междунституционалната координация** с цел споделяне на информация и организирането на съвместни действия (напр. с Регионални инспекторати по образование).
- 2.3.6. Препоръчително е да се запази **акцентът върху съвместното обучение на младежки работници и ромски медиатори**, тъй като създава предпоставки за добра екипна работа, което дава високи резултати в последствие.
- 2.3.7. Препоръчително е да се продължава да се насърчава **активността на младежките центрове в популяризирането на дейността им**, включително чрез провеждането на подходящи обучения. Без широка обществена осведоменост е невъзможно да се постигне желаното въздействие върху младежите в риск.
- 2.3.8. Препоръчително е да се обмисли възможността в бъдеще **обученията да се провеждат на различни места в страната**, за да се разпредели равномерно натоварването по придвижването между младежките центрове.
- 2.3.9. Препоръчително е да се постави по-голям акцент върху **практическите упражнения**, свързани с **разиграването на реални ситуации**, за да се развият уменията на младежките работници да се справят с трудни ситуации.
- 2.3.10. Качествен индикатор 1: „*Придобиване на знания и умения от младежите за работа в младежките центрове*“. Този качествен индикатор е **постигнат**. Все пак предвид обстоятелството, че изпълнението на качествените индикатори се базира на степента на съответствие между желано състояние и реална ситуация, е **възможно да се работи в посока на повишаване на степента на изпълнение**, например чрез организиране на допълнителни обучения.

⇒ **Препоръки въз основа на анализа и оценката на въздействието от обучението на ромските медиатори**

- 2.4.1. Препоръчително е да се намери начин ромските образователни медиатори да продължат своята работа, с оглед осигуряване **устойчивост** на резултатите от проекта. Педагогически специалисти и младежки работници, участвали във фокус групите, оценяват високо включването на ромски медиатори в проекта и споделят, че са доволни от съвместното сътрудничество и постигнатите резултати.
- 2.4.2. Препоръчително е продължаване на практиката на организиране на **съвместни** обучения с младежки работници и педагогически специалисти с оглед на по-доброто разбиране и взаимодействие между тези групи.
- 2.4.3. Препоръчително е организиране на обучение на ромските медиатори още с **постъпването** им на работа с цел разясняване на тяхната роля и задължения и изграждане на необходимите знания и умения за изпълнение на служебните ангажменти.

- 2.4.4. Препоръчително е обученията да включват повече **практически модули** и възможности за споделяне на опит и **добри практики**. Освен това, при организирането на работни посещения в чужбина е препоръчително да се търсят местни медиатори, които работят на терен и могат да споделят практически опит.
- 2.4.5. Препоръчително е да се обмисли вариант за организиране на обучения на територията на различни градове в България на база на географското разпределение и броя на обучаемите лица от участващите Общини.
- 2.4.6. Препоръчително е обучителният процес да **прерасне в обучение и/или срещи с родителите на деца в риск**. Тези обучения/срещи е препоръчително да бъдат проведени на терен съвместно от ромски медиатори, педагози/младежки работници и външни обучители с оглед провеждането на дискусии и споделянето на конкретни примери и ролеви модели на поведение.
- 2.4.7. Препоръчително е ромските медиатори да бъдат основно използвани за подобряване на **отношенията с ромската общност на терен** и стимулиране на тяхното участие в организираните дейности на младежките центрове и детски градини, както и в други социални събития.
- 2.4.8. Препоръчително е да се планират **мерки** за гарантиране устойчивостта на проекта и по-специално изграждането на механизъм за периодичен мониторинг относно прилагането на придобитите знания и умения от страна на ромските медиатори;
- 2.4.9. Препоръчително е изграждането на механизми за **междунституционално сътрудничество** между всички заинтересовани страни-директори на детски градини/младежки центрове, педагогически специалисти, младежки работници, представители на държавната и общинската администрация, родители, ромски медиатори и неправителствени организации, които да **споделят информация по между си и да търсят цялостно решение** на даден проблем.
- ⇒ Препоръки въз основа на анализа и оценката на въздействието от обучението на педагогическите специалисти
- 2.4.10. Препоръчително е в обученията да се включват повече **по-млади педагогически специалисти (при условие, че подборът не противоречи на антидискриминационното законодателство)** дотолкова, доколкото когато целта на тренингите е промяна в нагласите, е по-целесъобразно да се работи с по-млади хора, тъй като вероятността да останат в системата и да прилагат наученото (**осигуряване на устойчивост на резултатите от проекта**) е по-голяма, а и те по-лесно възприемат нови знания и умения.
- 2.4.11. Препоръчително е такива обучения да станат **редовна практика**, като се провеждат веднъж годишно. Също така, при анализа на нуждите от обучения, следва да се разгледа възможността за **удължаване на тяхната продължителност** и за включване на повече **практически модули**. Освен това, може да се обмисли възможността за популяризиране и споделяне на добрия

педагогически опит, добри практики и постижения сред педагозите, работещи в детски градини с деца в риск, включително чрез организиране на **ежегодни конференции** за дискутиране на постигнати резултати.

2.4.12. Препоръчва се **всички заинтересовани страни** – директори на детски градини, педагогически специалисти, служители в общинската администрация, експерти от съответния Регионален инспекторат по образование, родители, медиатори, както и представители на други групи, да **работят в сътрудничество, да споделят информация по между си и да се консултират при възникнали проблеми с оглед постигане на устойчиви резултати от изпълнението на проекта.**

2.4.13. Препоръчително е обучението да се разшири и в него да се включат не само педагозите от детските градини, но и **служители от държавната и общинската администрация, екипите по проекти с оглед изграждане и задълбочаване на сътрудничество и координацията между всички заинтересовани страни.**

2.4.14. Препоръчително е в програмите за обучение да се предвиди **модул и за запознаване със законодателството** с оглед придобиване на конкретни знания и яснота относно приложимите закони, правилници, наредби и постановления.

2.4.15. Препоръчително е обучителният процес да **прерасне в обучение и/или срещи на родителите на децата в риск**, за да им се покаже какъв трябва да е подходът към децата с оглед преодоляване на трудностите и предизвикателствата с тях.

2.4.16. Препоръчително както в училищата, така и в детските градини да има **психолози**. В допълнение, може да се разгледа възможността по време на обученията педагозите да се **консултират със специалисти психолози и психотерапевти**, което ще даде възможност обучаваните лица да поставят вълнуващите ги конкретни проблеми и да се стига до професионално разрешаване на казусите.

2.4.17. Освен това, препоръчително е да се обсъди възможността за **ангажиране на ромски медиатор във всяка детска градина**, който активно да участва в обучението на децата и в провежданите срещи с родителите.

2.4.18. Препоръчително е да се предприемат мерки за **гарантиране устойчивостта на проекта, и по-специално за прилагане на придобитите знания и умения от страна на педагогическите специалисти;**

2.4.19. Препоръчително да се обмисли възможността за **насърчаване на висшите учебни заведения**, които подготвят педагозите за предучилищно образование, да включат в **учебните програми курсове, насочени към създаване на знания и изграждане на умения за работа в мултикултурна среда.**

⇒ **Препоръки въз основа на анализа и оценката на добрите практики**

2.6.1. Препоръчително е да се въведе практиката на **сътрудничество между младежки центрове и регионални инспекторати по образованието** във всички общини, в

които има изградени младежки центрове, с цел намаляване на броя младежи в риск от отпадане от училище. Необходимо е да има ясни разграничения на отговорностите и задачите между двете институции, за да се избегне евентуално размиване или дублиране на функции. В младежките центрове да се обособи длъжността „**образователен медиатор**“ – лице, което да консултира и подпомага младежи, които са отпаднали или са в риск от отпадане от образователната система.

- 2.6.2. Препоръчително е в бъдещи сходни проекти за изграждане на капацитет да се въведе като препоръчителна добра практика **споделянето на усвоените знания и умения** от страна на специалистите, преминали обучения, с колегите им, които не са участвали в обученията. По този начин ще се осигури дълготраен ефект и устойчивост във времето на прилагането на придобития опит.
- 2.6.3. Препоръчително е да се разгледа възможността за **провеждане на обучителни курсове** за гражданско образование, финансова, социална и професионална грамотност и в четирите младежки центъра, като по този начин се подпомогне **професионалното насочване сред младежите**. Все пак е от значение да се предотврати дублиране на функции с центровете за професионално развитие и ориентиране, които предлагат сходни услуги.

Приложение № 1: Анкетна карта № 1 (педагогически специалисти) – Образец

**Приложение № 2: Анкетна карта № 2 (индикатори, младежки центрове) –
Образец**

**Приложение № 3: Анкетна карта № 3 (индикатори, детски градини) –
Образец**

Приложение № 4: Въпросник за онлайн проучване сред младежки работници – Резултати

Анкетно проучване сред младежките работници

Status:	Closed	Partial completes:	0 (0%)
Start date:	08-04-2016	Screened out:	0 (0%)
End date:	20-04-2016	Reached end:	22 (100%)
Live:	13 days	Total responded:	22
Questions:	29		

Panel

Panelist count	22	Reached end:	18 (100%)
Bounced	0 (0%)	Responses:	18 (81,8%)
Declined	0 (0%)		

Non-panel

Responses:	4	Partial completes:	0
Start page views:	9	Screened out:	0
		Reached end:	4 (100%)

1. Моля, посочете Вашия пол:

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
Жена	13	<div><div></div></div>	59
Мъж	9	<div><div></div></div>	41
Total respondents: 22		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

2. Моля, посочете Вашата възраст:

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	22	<div><div></div></div>	76
Total respondents: 22		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

3. Моля, посочете населеното място, в което живеете:

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	22	<div><div></div></div>	76
Total respondents: 22		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

4. Каква е Вашата образователно-квалификационна степен?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
Начално образование	0		0
Основно образование	0		0
Средно образование	1	<div><div></div></div>	5
Полувисше образование/колеж	0		0
Висше образование	19	<div><div></div></div>	86
Друго, моля отбележете.	2	<div><div></div></div>	9
Total respondents: 22		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

5. Моля, посочете Младежкия център, към който сте нает(а):

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
Младежки център Враца	7	<div><div></div></div>	32
Младежки център Добрич	5	<div><div></div></div>	23
Младежки център Пловдив	5	<div><div></div></div>	23
Младежки център Стара Загора	5	<div><div></div></div>	23
Total respondents: 22		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

6. Колко години опит имате в работата с младежи от рискови групи?

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	22	<div><div></div></div>	76
Total respondents: 22		<div>0%20%40%60%80%</div>	
Skipped question: 0			

7. Колко пъти сте участвал(а) в обучения, свързани с работа с лица от рискови групи?

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	22	<div><div></div></div>	76
Total respondents: 22		<div>0%20%40%60%80%</div>	
Skipped question: 0			

8. До каква степен включените в обученията (по проект 'Изграждане на капацитет') теми отговарят на Вашите реални нужди, за да се справяте по-ефективно със служебните си задължения?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно отговарят	4	<div><div></div></div>	18
2 До голяма степен отговарят	17	<div><div></div></div>	77
3 По-скоро отговарят	1	<div><div></div></div>	5
4 Не, изобщо не отговарят	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,86 — Median: 2			
Total respondents: 22		<div>0%20%40%60%80%</div>	
Skipped question: 0			

9. Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите знания се промени след проведените обучения по проект 'Изграждане на капацитет' и ако да, как оценявате настъпилата промяна?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Съществена промяна	16	<div><div></div></div>	73
2 Средна промяна	6	<div><div></div></div>	27
3 Малка промяна	0		0
4 Няма промяна	0		0

Response	Total	% of responses	%
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,27 — Median: 1			
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

10. Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите умения се промени след проведените обучения по проект 'Изграждане на капацитет' и ако да, как оценявате настъпилата промяна?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Съществена промяна	13	<div></div>	59
2 Средна промяна	8	<div></div>	36
3 Малка промяна	1	<div></div>	5
4 Няма промяна	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,45 — Median: 1			
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

11. Колко често прилагате в своята практика това, което научихте по време на обученията?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Всеки ден	18	<div></div>	82
2 Веднъж седмично	4	<div></div>	18
3 Веднъж месечно	0		0
4 Веднъж досега	0		0
5 Никога	0		0
Average: 1,18 — Median: 1			
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

12. До каква степен са Ви полезни лекционните материали, предоставени по време на обученията?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
----------	-------	----------------	---

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно са полезни	6	<div><div></div></div>	27
2 До голяма степен са полезни	14	<div><div></div></div>	64
3 По-скоро не са полезни	1	<div><div></div></div>	5
4 Не са полезни	0		0
- Не мога да преценя	1	<div><div></div></div>	5
Average: 1,76 — Median: 2			
Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

13. До каква степен сте удовлетворени от организацията по провеждане на обученията по проект 'Изграждане на капацитет'?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Напълно удовлетворен(а)	5	<div><div></div></div>	23
2 До голяма степен удовлетворен(а)	11	<div><div></div></div>	50
3 По-скоро неудовлетворен(а)	5	<div><div></div></div>	23
4 Напълно неудовлетворен(а)	0		0
- Не мога да преценя	1	<div><div></div></div>	5
Average: 2 — Median: 2			
Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

14. Считате ли, че подобрените Ви знания и умения Ви помагат да предоставяте по-качествени услуги на младите хора в риск?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	9	<div><div></div></div>	41
2 До голяма степен	13	<div><div></div></div>	59
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,59 — Median: 2			

Response	Total	% of responses	%
Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

15.1. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Младежите в риск се интегрират по-добре в обществото
- (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	3	<div></div>	14
2 По-скоро да	16	<div></div>	73
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	3	<div></div>	14

Average: 1,84 — Median: 2

Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%
Skipped question: 0		

15.2. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Младежите в риск се включват по-често в организирани социални дейности
- (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	5	<div></div>	23
2 По-скоро да	15	<div></div>	68
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	2	<div></div>	9

Average: 1,75 — Median: 2

Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%
Skipped question: 0		

15.3. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Младежите в риск имат повече желание да посещават учебните занятия

(Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	2	<div><div></div></div>	9
2 По-скоро да	10	<div><div></div></div>	45
3 По-скоро не	6	<div><div></div></div>	27
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	4	<div><div></div></div>	18
Average: 2,22 — Median: 2			
Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

15.4. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Младежите в риск се справят по-добре с учебния процес

(Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	2	<div><div></div></div>	9
2 По-скоро да	6	<div><div></div></div>	27
3 По-скоро не	7	<div><div></div></div>	32
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	7	<div><div></div></div>	32
Average: 2,33 — Median: 2			
Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

15.5. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Младежите в риск си поставят по-значими цели и желаят силен старт в живота

(Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	1	<div><div></div></div>	5
2 По-скоро да	15	<div><div></div></div>	68
3 По-скоро не	3	<div><div></div></div>	14
4 Не	0		0

Response	Total	% of responses	%
- Не мога да преценя	3	<div></div>	14
Average: 2,11 — Median: 2			
Total respondents: 22		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

15.6. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Младежите в риск осъзнават своите качества и имат желание да ги развиват (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	2	<div></div>	9
2 По-скоро да	18	<div></div>	82
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	2	<div></div>	9
Average: 1,90 — Median: 2			
Total respondents: 22		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

15.7. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на младежките центрове са оказали влияние върху младежите в риск, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Други, моля отбележете.

(Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	2	<div></div>	67
2 По-скоро да	1	<div></div>	33
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,33 — Median: 1			
Total respondents: 3		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 19			

16. Като цяло, повишихте ли своите знания в сферата на младежките политики и социалната интеграция на младежи в риск?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	6	<div></div>	27
2 По-скоро да	16	<div></div>	73
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,73 — Median: 2			
Total respondents: 22		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

17. Като цяло, подобрите ли своите знания за различните техники за включване на младежи в риск към форми на формално или неформално образование и социална интеграция?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	7	<div></div>	32
2 По-скоро да	15	<div></div>	68
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,68 — Median: 2			
Total respondents: 22		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

18. Като цяло, подобрите ли своите знания за различните техники за стимулиране на интереса и мотивацията на младежи в риск към дейности и услуги, предлагани във Вашия Младежки център?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	5	<div></div>	23
2 По-скоро да	17	<div></div>	77
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0

Response	Total	% of responses	%
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,77 — Median: 2			
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

19. Повишихте ли своите умения за използване на електронни платформи/инструменти за обучение на младежи в риск?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	7	<div></div>	32
2 По-скоро да	10	<div></div>	45
3 По-скоро не	2	<div></div>	9
4 Не	1	<div></div>	5
- Не мога да преценя	2	<div></div>	9
Average: 1,85 — Median: 2			
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

20. Повишихте ли своите знания и умения, с които да разработите и изпълните успешно проекти за подобряване на благосъстоянието на младежите във Вашата община?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	3	<div></div>	14
2 По-скоро да	12	<div></div>	55
3 По-скоро не	4	<div></div>	18
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	3	<div></div>	14
Average: 2,05 — Median: 2			
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

21. Повишихте ли своите знания за техники, които да развият способностите на младите хора за вземане на решения, свързани с обществения живот?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
----------	-------	----------------	---

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	2	<div><div></div></div>	9
2 По-скоро да	16	<div><div></div></div>	73
3 По-скоро не	3	<div><div></div></div>	14
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	1	<div><div></div></div>	5
Average: 2,05 — Median: 2			
Total respondents: 22 Skipped question: 0			

22. Повишихте ли своите умения за организиране и провеждане на различни студия, школи, клубове по интереси и курсове, които отговарят на нуждите на целевите групи?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	6	<div><div></div></div>	27
2 По-скоро да	15	<div><div></div></div>	68
3 По-скоро не	1	<div><div></div></div>	5
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,77 — Median: 2			
Total respondents: 22 Skipped question: 0			

23. Повишихте ли своите знания относно начини за идентифициране на рискове за развитието на младите хора и техните нужди от адекватни услуги?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	3	<div><div></div></div>	14
2 По-скоро да	17	<div><div></div></div>	77
3 По-скоро не	1	<div><div></div></div>	5
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	1	<div><div></div></div>	5
Average: 1,90 — Median: 2			

Response	Total	% of responses	%
Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

24. По Ваша преценка, участието Ви в работно посещение в Европейски младежки център (Страсбург) в рамките на проект 'Изграждане на капацитет' повиши ли Вашите знания и увереност за прилагането на международни добри практики за работа с младежи от рискови групи?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	8	<div></div>	36
2 По-скоро да	11	<div></div>	50
3 По-скоро не	0		0
4 Не	1	<div></div>	5
- Не мога да преценя/Не съм присъствал(а)	2	<div></div>	9

Average: 1,70 — Median: 2

Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%
Skipped question: 0		

25. Кой аспект от Вашето работно посещение в Европейски младежки център (Страсбург) в рамките на проект 'Изграждане на капацитет' Ви беше най-полезен от гледна точка на работната Ви практика?

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	22	<div></div>	76

Total respondents: 22		0% 20% 40% 60% 80%
Skipped question: 0		

26. Като цяло, повишихте ли своите знания и умения за работа в мултикултурна среда?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	9	<div></div>	41
2 По-скоро да	13	<div></div>	59
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0

Response	Total	% of responses	%
Average: 1,59 — Median: 2			
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

27. Посочете 3 (три) конкретни ползи и настъпили промени в резултат от проведеното обучение:

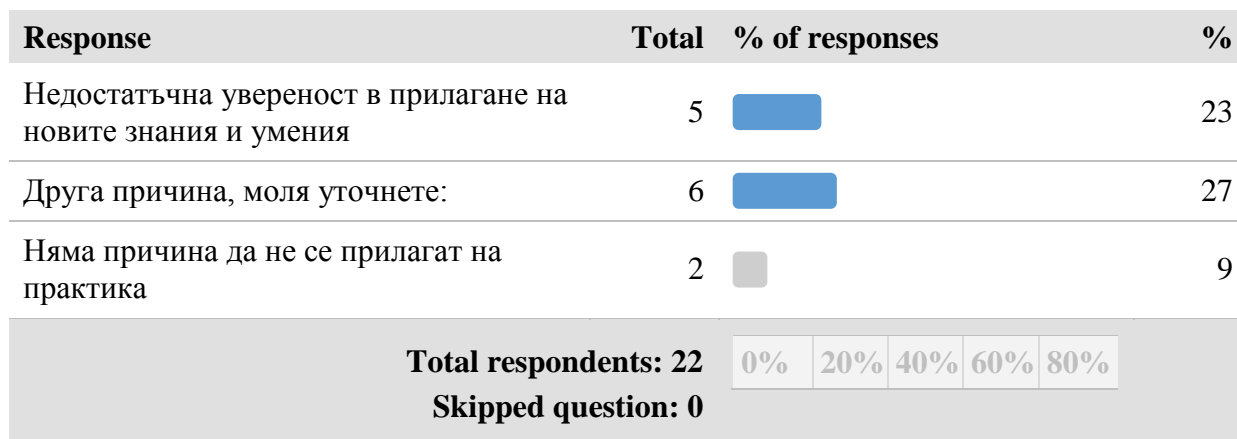
(Each respondent could choose MULTIPLE responses.)

Response	Total	% of responses	%
Подобрих знанията си за работа с младежи в риск	13	<div></div>	59
Подобрих уменията си за работа с младежи в риск	15	<div></div>	68
Получих възможност за обмяна на опит и добри практики с професионалисти от други държави	16	<div></div>	73
Повиши се качеството на услугите, които предоставям	4	<div></div>	18
Приложих нови добри практики и методи в своите работни навици	8	<div></div>	36
Повиши се мотивацията ми за работа	5	<div></div>	23
Друга полза/промяна (моля уточнете):	2	<div></div>	9
Няма конкретни ползи.	1	<div></div>	5
Total respondents: 22		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

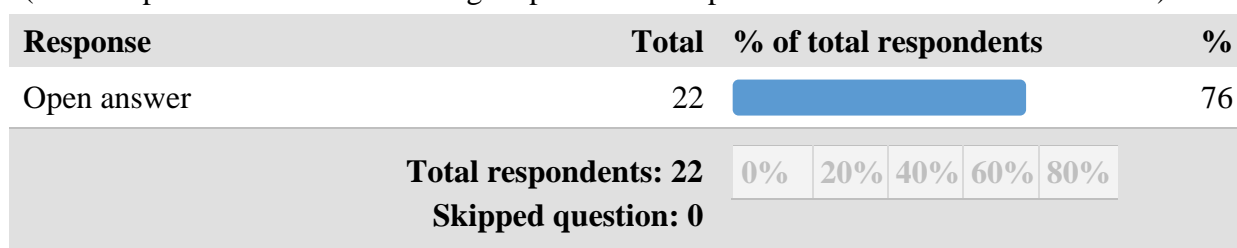
28. Според Вас кои са възможните причини да не се прилагат на практика придобитите нови знания и умения от обучените младежки работници:

(Each respondent could choose MULTIPLE responses.)

Response	Total	% of responses	%
Новите умения и знания не могат да бъдат практически приложени	3	<div></div>	14
Удовлетвореност от съществуващия начин за изпълнение на работните задължения	4	<div></div>	18
Трудна социална и работна среда	12	<div></div>	55
Необходимост от допълнително обучение за прилагане на новите знания и умения	6	<div></div>	27



29. Как според Вас биха могли да се подобрят обученията, за да станат по-поллезни?
 (Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)



Приложение № 5: Въпросник за онлайн проучване сред ромски медиатори – Резултати

Анкетно проучване сред ромски медиатори

Status:	Live	Partial completes:	0 (0%)
Start date:	08-04-2016	Screened out:	0 (0%)
End date:	29-04-2016	Reached end:	19 (100%)
Live:	15 days	Total responded:	19
Questions:	28		

Panel

Panelist count	24	Reached end:	15 (100%)
Bounced	3 (12,5%)	Responses:	15 (62,5%)
Declined	0 (0%)		

Non-panel

Responses:	4	Partial completes:	0
Start page views:	7	Screened out:	0
		Reached end:	4 (100%)

1. Моля, посочете Вашия пол:

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
Жена	13	<div><div></div></div>	68
Мъж	6	<div><div></div></div>	32
Total respondents: 19		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

2. Моля, посочете Вашата възраст

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	19	<div><div></div></div>	90
Total respondents: 19		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

3. Моля, посочете населеното място, в което живеете:

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	19	<div><div></div></div>	90
Total respondents: 19		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

4. Каква е Вашата образователно-квалификационна степен?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
Начално образование	0		0
Основно образование	0		0
Средно образование	6	<div><div></div></div>	32
Полувисше образование/колеж	2	<div><div></div></div>	11
Висше образование	11	<div><div></div></div>	58
Друго, моля отбележете.	0		0
Total respondents: 19		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

5. Моля, посочете типа институция, към която сте зачислен(а):

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
Община	10	<div><div></div></div>	53
Младежки център	5	<div><div></div></div>	26
Детска градина	4	<div><div></div></div>	21
Друго, моля отбележете.	0		0
Total respondents: 19		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 0			

6. Колко години опит имате в работата с лица от рискови групи?

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	19	<div><div></div></div>	90
Total respondents: 19 <div>0% 20% 40% 60% 80%</div> Skipped question: 0			

7. Колко пъти сте участвал(а) в обучения, свързани с работа с лица от рискови групи?

(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)

Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	19	<div><div></div></div>	90
Total respondents: 19 <div>0% 20% 40% 60% 80%</div> Skipped question: 0			

8. До каква степен включените в обученията (по проект 'Изграждане на капацитет') теми отговарят на Вашите реални нужди, за да се справяте по-ефективно със служебните си задължения ?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно отговарят	9	<div><div></div></div>	47
2 До голяма степен отговарят	10	<div><div></div></div>	53
3 По-скоро не отговарят	0		0
4 Изобщо не отговарят	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,53 — Median: 1,50			
Total respondents: 19 <div>0% 20% 40% 60% 80%</div> Skipped question: 0			

9. Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите знания се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Съществена промяна	11	<div><div></div></div>	58
2 Средна промяна	8	<div><div></div></div>	42
3 Малка промяна	0		0
4 Няма промяна	0		0
- Не мога да преценя	0		0

Response	Total	% of responses	%
Average: 1,42 — Median: 1			
Total respondents: 19		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

10. Смятате ли, че като цяло нивото на Вашите умения се промени след проведените обучения и ако да, как оценявате настъпилата промяна?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Съществена промяна	11	<div></div>	58
2 Средна промяна	8	<div></div>	42
3 Малка промяна	0		0
4 Няма промяна	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,42 — Median: 1			
Total respondents: 19		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

11. Колко често прилагате в своята практика това, което научихте по време на обученията?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Всеки ден	13	<div></div>	68
2 Веднъж седмично	4	<div></div>	21
3 Веднъж месечно	2	<div></div>	11
4 Веднъж досега	0		0
5 Никога	0		0
Average: 1,42 — Median: 1			
Total respondents: 19		0%	20%
Skipped question: 0		40%	60%
		80%	

12. До каква степен са Ви полезни лекционните материали, предоставени по време на обученията?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	8	<div></div>	42

Response	Total	% of responses	%
2 До голяма степен са полезни	10	<div></div>	53
3 По-скоро не са полезни	1	<div></div>	5
4 Не са полезни	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,63 — Median: 2			
Total respondents: 19		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

13. До каква степен сте удовлетворени от организацията по провеждане на обученията по проект 'Изграждане на капацитет'?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Напълно удовлетворен(а)	8	<div></div>	42
2 До голяма степен удовлетворен(а)	9	<div></div>	47
3 По-скоро неудовлетворен(а)	0		0
4 Напълно неудовлетворен(а)	0		0
- Не мога да преценя	2	<div></div>	11
Average: 1,53 — Median: 1,50			
Total respondents: 19		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

14. Считате ли, че подобрените Ви знания и умения Ви помагат да предоставяте по-качествени услуги на лица от рискови групи (деца, младежи, родители)?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	10	<div></div>	53
2 До голяма степен	8	<div></div>	42
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	1	<div></div>	5
Average: 1,44 — Median: 1			
Total respondents: 19		<div> <div>0%</div> <div>20%</div> <div>40%</div> <div>60%</div> <div>80%</div> </div>	
Skipped question: 0			

15.1. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Ромските деца/младежи се интегрират по-добре в обществото
- (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	5	<div><div></div></div>	26
2 По-скоро да	11	<div><div></div></div>	58
3 По-скоро не	1	<div><div></div></div>	5
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	2	<div><div></div></div>	11
Average: 1,76 — Median: 2			
Total respondents: 19		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

15.2. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Ромските деца/младежи се включват по-често в организирани социални дейности
- (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	8	<div><div></div></div>	42
2 По-скоро да	8	<div><div></div></div>	42
3 По-скоро не	1	<div><div></div></div>	5
4 Не	1	<div><div></div></div>	5
- Не мога да преценя	1	<div><div></div></div>	5
Average: 1,72 — Median: 2			
Total respondents: 19		0% 20% 40% 60% 80%	
Skipped question: 0			

15.3. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Ромските деца/младежи имат повече желание да посещават учебните занятия
- (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	6	<div><div></div></div>	32

Response	Total	% of responses	%
2 По-скоро да	10	<div></div>	53
3 По-скоро не	1	<div></div>	5
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	2	<div></div>	11
Average: 1,71 — Median: 2			
Total respondents: 19 Skipped question: 0			

15.4. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Ромските деца/младежи се справят по-добре с учебния процес
- (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	3	<div></div>	16
2 По-скоро да	11	<div></div>	58
3 По-скоро не	1	<div></div>	5
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	4	<div></div>	21
Average: 1,87 — Median: 2			
Total respondents: 19 Skipped question: 0			

15.5. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Ромските деца/младежи осъзнават своите качества и имат желание да ги развиват
- (Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	5	<div></div>	26
2 По-скоро да	8	<div></div>	42
3 По-скоро не	1	<div></div>	5
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	5	<div></div>	26
Average: 1,71 — Median: 2			

Response	Total	% of responses					%
Total respondents: 19		0%	20%	40%	60%	80%	
Skipped question: 0							

15.6. Според Вас, в каква степен е вярно да се каже, че дейностите и услугите на ромските медиатори са оказали влияние върху ромските деца/младежи, така че сега (посочете за всяко едно твърдение):

- Други, моля отбележете.

(Each respondent could choose only ONE response per sub-question.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	2	<div></div>	100
2 По-скоро да	0		0
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1 — Median: 1			
Total respondents: 2		<div><div>0%</div><div>20%</div><div>40%</div><div>60%</div><div>80%</div></div>	
Skipped question: 17			

16. Като цяло, подобрихте ли своите умения за ефективна комуникация и изграждане на доверие между Вас и ромските родители?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	12	<div></div>	63
2 По-скоро да	6	<div></div>	32
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	1	<div></div>	5
Average: 1,33 — Median: 1			
Total respondents: 19		<div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div></div>	
Skipped question: 0			

17. Като цяло, повишихте ли своите знания относно съществуващите програми и мерки за включване на ромски деца/младежи към образователната система и социалния живот?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses					%
----------	-------	----------------	--	--	--	--	---

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	9	<div></div>	47
2 По-скоро да	10	<div></div>	53
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0

Average: 1,53 — Median: 1,50

Total respondents: 19

0% 20% 40% 60% 80%

Skipped question: 0

18. Като цяло, повишихте ли своите знания относно фактори за идентифициране на деца в риск от отпадане от детски градини/училища?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	11	<div></div>	58
2 По-скоро да	8	<div></div>	42
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0

Average: 1,42 — Median: 1

Total respondents: 19

0% 20% 40% 60% 80%

Skipped question: 0

19. Като цяло, повишихте ли своите знания относно техники за стимулиране на интереса и мотивацията на родителите на деца и младежи в риск за включването им към образователната система и социалния живот?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	7	<div></div>	37
2 По-скоро да	11	<div></div>	58
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	1	<div></div>	5

Average: 1,61 — Median: 2

Response	Total	% of responses					%
Total respondents: 19		0%	20%	40%	60%	80%	
Skipped question: 0							

20. Като цяло, повишихте ли своите умения относно техники за приобщаване на деца от ромски произход към останалите деца в детските градини/училища?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	9	<div><div></div></div>	47
2 По-скоро да	8	<div><div></div></div>	42
3 По-скоро не	1	<div><div></div></div>	5
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	1	<div><div></div></div>	5
Average: 1,56 — Median: 1			
Total respondents: 19 Skipped question: 0			

21. Като цяло, повишихте ли своите умения относно техники за стимулиране и подпомагане на семействата от ромската общност да водят редовно децата си на детска градина/училище?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	9	<div><div></div></div>	47
2 По-скоро да	8	<div><div></div></div>	42
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	2	<div><div></div></div>	11
Average: 1,47 — Median: 1			
Total respondents: 19 Skipped question: 0			

22. Повишихте ли своите умения относно техники за организиране и провеждане на информационни срещи с родители на ромски деца (напр. оказване на помощ при избор на подходящо училище, при подготовка на деца/младежи за детска градина/училище)?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	8	<div><div></div></div>	42
2 По-скоро да	9	<div><div></div></div>	47
3 По-скоро не	0		0

Response	Total	% of responses	%
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	2	<div></div>	11

Average: 1,53 — Median: 1,50

Total respondents: 19

Skipped question: 0



23. Участието Ви в учебно посещение в Страсбург в рамките на проект 'Изграждане на капацитет' повиши ли Вашите знания и увереност за прилагане на международни добри практики?

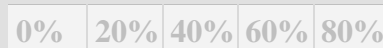
(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	8	<div></div>	42
2 По-скоро да	5	<div></div>	26
3 По-скоро не	0		0
4 Не	1	<div></div>	5
- Не мога да преценя	5	<div></div>	26

Average: 1,57 — Median: 1

Total respondents: 19

Skipped question: 0



24. Като цяло, повишихте ли своите знания относно Европейския етичен кодекс за медиатори?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	11	<div></div>	58
2 По-скоро да	7	<div></div>	37
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	1	<div></div>	5

Average: 1,39 — Median: 1

Total respondents: 19

Skipped question: 0



25. Като цяло, повишихте ли своите знания и умения за работа в мултикултурна среда?

(Each respondent could choose only ONE of the following responses.)

Response	Total	% of responses	%
1 Да, напълно	11	<div><div></div></div>	58
2 По-скоро да	8	<div><div></div></div>	42
3 По-скоро не	0		0
4 Не	0		0
- Не мога да преценя	0		0
Average: 1,42 — Median: 1			
Total respondents: 19 Skipped question: 0			

26. Посочете 3 (три) конкретни ползи и настъпили промени в резултат от проведеното обучение:

(Each respondent could choose MULTIPLE responses.)

Response	Total	% of responses	%
Подобрих знанията си за работа с деца, младежи и родители от малцинствени групи	9	<div><div></div></div>	47
Подобрих уменията си за работа с деца, младежи и родители от малцинствени групи	10	<div><div></div></div>	53
Получих възможност за обмяна на опит и добри практики с професионалисти от други държави	14	<div><div></div></div>	74
Повиши се качеството на услугите, които предоставям	7	<div><div></div></div>	37
Приложих нови добри практики и методи в своята работа	9	<div><div></div></div>	47
Повиши се мотивацията ми за работа	8	<div><div></div></div>	42
Други ползи, моля отбележете.	0		0
Няма конкретни ползи	0		0
Total respondents: 19 Skipped question: 0			

27. Според Вас кои са възможните причини да не се прилагат на практика придобитите нови знания и умения от обучените ромски медиатори:

(Each respondent could choose MULTIPLE responses.)

Response	Total	% of responses	%
----------	-------	----------------	---

Response	Total	% of responses	%
Новите умения и знания не могат да бъдат практически приложени	1		5
Удовлетвореност от съществуващия начин, по който се изпълняват работните задължения	1		5
Трудна социална и работна среда	11		58
Необходимост от допълнително обучение, за да приложи новите знания и умения	2		11
Недостатъчна увереност в прилагане на новите знания и умения	1		5
Други причини, моля отбележете.	3		16
Няма причина да не се прилагат на практика	5		26

Total respondents: 19

Skipped question: 0



28. Как според Вас биха могли да се подобрят обученията, за да станат по-полезни?
(Each respondent could write a single open-ended response of maximum 255 characters.)






Response	Total	% of total respondents	%
Open answer	19		90

Total respondents: 19

Skipped question: 0






Приложение № 6: Списък на участниците във фокус група „Враца“ (13 април 2016 г.)

Име и фамилия	Организация	Позиция	Електронен адрес	Телефон за контакт	Подпис
Габриела Смийтева	ЦДР № 2 Медвџа	директор	mezdi-sda@abv.bg	0878673109	
Коремите Делинкова Венкова	ОАЗ № 2 гр. Медвџа	визити участка	delinkova-jordanka @abv.bg	0877357773	
Иванова Христина	ОДЗ № 2 гр. Медвџа	директор	oz2.sdanolitsa @abv.bg	0888250867	
Смеева Нюмова	ЦДЗ № 12 "Ромча" гр. Медвџа	интервю участка	stetkova-noma @abv.bg	0896936003	
Ханни Ангелов	Министерство на външните свръзки	Министър външните свръзки	angelov@mvn.bg	0877077613	

ФОКУС ГРУПА ЗА УЧАСТНИЦИ В ОБУЧЕНИЯ ПО ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ“ ПО ПРОГРАМА ВСОБ „ДЕЦА И МЛАДЕЖИ В РИСК“, ИЗПЪЛНЕН ОТ ЦЕНТЪР ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ ОТ ЕТНИЧЕСКИТЕ МАЛЦИНСТВА (ЦОИДУЕМ)

13 април 2016 г., гр. Враца, Младежки център



Име и фамилия	Организация	Позиция	Электронен адрес	Телефон за контакт	Подпис
Горан Стоянов	Министерство на здравеопазването	Министър	tonik_87@abv.bg	0889139313	
Мариана Мирава	МЛБ Драфт	м-партнер	mirabelova@mlb.com	0884915762	
Михаил Бочанов	Европекс	Европекс Оушени	ivan.bokanov@europex.bg	0881618924	
Денис Христов	Европекс СИО	Европекс Оушени	deniss.kristov@europex.bg	022155624	


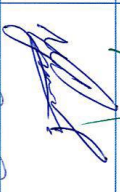


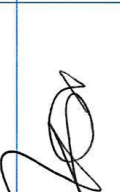
Приложение № 7: Списък на участниците във фокус група „Добрич“ (15 април 2016 г.)



ФОКУС ГРУПА ЗА УЧАСТНИЦИ В ОБУЧЕНИЯ ПО ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ“ ПО ПРОГРАМА ВГОБ „ДЕЦА И МЛАДЕЖИ В РИСК“, ИЗПЪЛНЕН ОТ ЦЕНТЪР ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ ОТ ЕТНИЧЕСКИТЕ МАЛЦИНСТВА (ЦОИДУЕМ)

15 април 2016 г., гр. Добрич, Младежки център






Име и фамилия	Организация	Позиция	Електронен адрес	Телефон за контакт	Подпис
Мариана Николова	Однина Добрич	директор на детски учище	m.m.kobova dobrich.dg	058/600-050	
Светла Райкова	Общинска кабинетна	детски учище	svetla-raikova- 99@abv.bg	0876/387672	
Гинка Богданова	Общинска кабинетна	детски учище	gina-bogdanova- 99@abv.bg	0889/933041	
Червенте Мартева	Общинска кабинетна	детски учище	vet1979@abv.bg	0887002898	
Тревие Хасан	и.у. Добрич	родител участват	bedgie.mendy @abv.bg	0892047207	

Име и фамилия	Организация	Позиция	Электронен адрес	Телефон за контакт	Подпис
Богдан Георгиева	Имагеник УСГР Борис	и.л. работник	engetie @ vapoо. com	0889 / 014883	
Пубелина Георгиева Добрева	Имагеник УСГР Борис	и.л. работник	смет @vapoо. com medobridobvug	0894 / 38 63 44	
Анни Мавля Заркова	Имагеник УСГР Борис	и.л. работник	medobridobvug dobvug. net	0884 311426	
Иван Христов Криванов			P. Kuzhailova @ gmai.e. com	0895457025	
Венц Снежане Христов	Евгеник СНО				





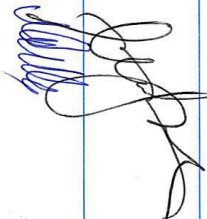


Приложение № 8: Списък на участниците във фокус група „Стара Загора“
(15 април 2016 г.)

ФОКУС ГРУПА ЗА УЧАСТНИЦИ В ОБУЧЕНИЯ ПО ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ“ ПО ПРОГРАМА ВГОБ
„ДЕЦА И МЛАДЕЖИ В РИСК“, ИЗПЪЛНЕН ОТ ЦЕНТЪР ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ
ОТ ЕТНИЧЕСКИТЕ МАЛЦИНСТВА (ЦОИДУЕМ)

15 април 2016 г., гр. Стара Загора, Младежки център

Име и фамилия	Организация	Позиция	Електронен адрес	Телефон за контакт	Подпис
Илиана Цветкова Тодорова	ММД-Г.З.	Бюро мениджър	илиана-stevan @vuf	0885/36 35 24	
Вилка Георгиева	Международен младежки център Ст. Загора	Работен инспектор	svilina-georgieva-@ vuf.bf	0874 262 425	
Емилия Конева	ММЧ-Стара Загора	Младежки работник	emilia - 13 @vuf.bf	0888 232 417	
Гангиле Георгиев Цветков	УСА, Младежки център Ст. Загора	Делегат		0889 9860 12	
Викторина Мелева	ММД „Младежки център Ст. Загора“	Учител	viktorina.v. @vuf.bf		



Име и фамилия	Организация	Позиция	Электронен адрес	Телефон за контакт	Подпис
Здравко Тенев	ММЦ - Г. Зара	Младши администратор	tellev-24.kalio@abv.bg		
Нели Николова Шинева	ММЦ - Г. Зара	мл. работорник	neli-wineva8@abv.bg	0888 306 153	
Павелена Шинева	ММЦ - Г. Зара	младши работник	plamena-ivanova-13@abv.bg	005165415	
Катрина Шинева		административен	katiakoleva@yahoo.co.uk	0885 810899	
Минчо Мичев	ММЦ - Г. Зара	руководител	mincho.michev@abv.bg	0898340584	
Мирчо Христо	ММЦ - Г. Зара	руководител	mircho16@yahoo.com	0876 023910	
Делена Марева	ММЦ - Г. Зара	младши работник	veseneceto@stc-bg.com	0886864113	

Име и фамилия	Организация	Позиция	Электронен адрес	Телефон за контакт	Подпис
Технически	ОУИИ	наставник и водач проект	omir.jehradov.bg		
Михаил Гомеанов	Европне	Европейски оценки	www.balabol @ecocys.bg	0887 018 921	
Ася Павлова	Европне	Експерт "Добри практики"	assya.pavlova @ecocys.bg	0889 294271	

Приложение № 9: Списък на участниците във фокус група „София“ (20 април 2016 г.)

Таблица 20. Списък на участниците във фокус групата, проведена в София

№	Имена	Позиция
1	Мария Василева-Вълова	Началник на отдел „Външни европейски програми”, ГД „Структурни фондове и международни образователни програми, Министерство на образованието и науката
2	Нирен Хасанова	Главен експерт, ЦОИДУЕМ
3	Инна Иванова	Главен експерт, ЦОИДУЕМ
4	Мариана Стефанова	Управител на Екорис Саут Ийст Юроп
5	Анета Ковачева	Ръководител на екип, Екорис Саут Ийст Юроп
6	Проф. Емилия Ченгелова	Експерт Анализатор, Екорис Саут Ийст Юроп
7	Ася Павлова	Експерт „Добри практики“, Екорис Саут Ийст Юроп
8	Денис Христов	Експерт „Проучвания“, Екорис Саут Ийст Юроп
9	Иван Бакалов	Експерт „Проучвания“, Екорис Саут Ийст Юроп

Приложение № 10: Списък на интервюираните лица

Таблица 21. Списък на интервюираните лица

№	Имена	Роля в проекта	Формат	Дата	Тема
1	Лилия Макавеева	Обучител на педагогически специалисти, ДГ (Комп. 2)	Интервю по телефона	18.04.2016 г.	Наблюдения относно ефектите от проведените обучения
2	Calin Rus	Обучител на педагогически специалисти, ДГ (Комп. 2)	Интервю по Skype	19.04.2016 г.	Наблюдения относно ефектите от проведените обучения
3	Атанаска Христова	Директор на ОДЗ №2 „Слънчице“, гр. Мездра (Комп. 2)	Интервю по телефона	20.04.2016 г.	Добра практика приложена в детската градина
4	Пенка Чавдарова	Координатор на проект BG06-101 „Международен младежки център за работа с деца и младежи в риск в град Стара Загора“ (Комп. 1)	Интервю по телефона	19.04.2016 г.	Добра практика приложена в младежкия център

Приложение № 11: Анкетни карти № 1 (педагогически специалисти)

Приложение № 12: Анкетни карти № 2 (индикатори, младежки центрове)

Приложение № 13: Анкетни карти № 3 (индикатори, детски градини)